

การวิเคราะห์ตัวละครผู้หญิงเหนือและภาพสะท้อนทางสังคมจากตัวละครผู้หญิงเหนือ
ในนวนิยายไทย

ปริญญาณิพนธ์
ของ
ขวัญฤทัย นันทะระวานิช

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
พฤษภาคม 2553

การวิเคราะห์ตัวละครผู้หญิงเหนือและภาพสะท้อนทางสังคมจากตัวละครผู้หญิงเหนือ
ในนวนิยายไทย

ปริญญาณิพนธ์
ของ
ขวัญฤทัย นันทะระวานิช

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
พฤษภาคม 2553
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การวิเคราะห์ตัวละครผู้หญิงเหนือและภาพสะท้อนทางสังคมจากตัวละครผู้หญิงเหนือ
ในนวนิยายไทย

บทคัดย่อ

ของ

ขวัญฤทัย นันทธนะวานิช

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
พฤษภาคม 2553

ขวัญฤทัย นันท์ธนะวานิช. (2553). การวิเคราะห์ตัวละครผู้หญิงเหนือและภาพสะท้อนทางสังคมจาก
ตัวละครผู้หญิงเหนือในนวนิยายไทย. ปรินญาณิพนธ์ ศศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: อาจารย์
ดร. พรธาดา สุวัธนวิช, ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเกียรติ คู่ทวีกุล

ปรินญาณิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะวิเคราะห์ตัวละครผู้หญิงเหนือและภาพสะท้อน
ทางสังคมจากตัวละครผู้หญิงเหนือในนวนิยายไทย

จากการศึกษาวิเคราะห์ตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือในนวนิยายจำนวน 12 เรื่อง
17 ตัวละคร พบว่าลักษณะทางกายภาพและลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครเอกหญิงที่เป็น
ผู้หญิงเหนือมีความเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาต่างกัันดังนี้ ช่วงแรก ปีพ.ศ.2493-พ.ศ.2517 ตัวละคร
เอกหญิงในช่วงนี้ผู้แต่งเน้นความงามตามธรรมชาติ โดยนำความสวยและลักษณะเด่นของผู้หญิง
เหนือมาบรรยายคู่กับความงามของธรรมชาติ และเป็นความงามแบบอุดมคติโดยอิงกับลักษณะทาง
เผ่าพันธุ์ ส่วนด้านลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่โดดเด่นคือซื่อบริสุทธิ์ และไม่ทันคน ช่วงที่ 2 ปีพ.ศ.
2525-พ.ศ.2543 ผู้แต่งไม่เน้นความงามของตัวละครเท่าใดนัก แต่จะเน้นลักษณะนิสัยและพฤติกรรม
มากกว่า ที่โดดเด่นคือการใช้จริตและมารยาทหญิง ช่วงที่ 3 ปีพ.ศ.2550-พ.ศ.2551 ผู้แต่งบรรยาย
ความงามของตัวละครเอกหญิงโดยเน้นความงามในแบบอุดมคติของผู้แต่งเท่านั้น ส่วนด้าน
ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมพบว่า ผู้แต่งมักสร้างให้ตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือมีคุณสมบัติดี
พร้อมทุกด้าน ซึ่งทำให้ขาดความสมจริงและดูเป็นนางเอกในอุดมคติ คุณลักษณะของตัวละครเอก
ผู้หญิงที่ปรากฏในนวนิยายทุกช่วงคือความงามและความกตัญญู

ส่วนการศึกษวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมจากตัวละครผู้หญิงเหนือในนวนิยาย ด้าน
สถานภาพและบทบาทของผู้หญิงเหนือ ได้แก่ สถานภาพและบทบาทของบุตรสาว, ภรรยา,
มารดา, พี่สาว – น้องสาว และสะใภ้ โดยผู้แต่งมุ่งสะท้อนแต่ละสถานภาพและบทบาทของผู้หญิง
เหนือว่าควรประพฤติปฏิบัติตัวอย่างไร ด้านค่านิยมที่สะท้อนผ่านนวนิยาย ได้แก่ ค่านิยมเกี่ยวกับ
ความงาม, อาชีพ, การสืบทอดประเพณี, การเลือกคู่ครอง และภาษา

THE ANALYSIS OF NORTHERN THAI WOMEN CHARACTERS AND SOCIAL
REFLECTION THAI NOVELS

AN ABSTRACT
BY
KWANRUETHAI NANTHANAVANICH

Presented in Partial Fulfillment of Requirements for the
Master of Art Degree in Thai
at Srinakharinwirot University
May 2010

Kwanruethai Nanthanavanich. (2010). *The analysis of Thai women characters and social reflection Thai novels*. Masterthesis, M.A. (thai), Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor: Instructor Dr. Pornlada Suwatanawanit, Assistant Professor Somkiat Khutawikul.

The prepost of this thesis was to study female characters who were Northern women and social reflecting view from female characters who were Northern women in Thai novels.

The study of main actresses who were Northern women in 12 novels, 17 characters found that the physical manner, habits and behavior of main actresses who were Northern women, changed in different periods of time : 1). during 1950 - 1974, authors emphasized natural beauty of main female characters, using beauty and remarkable features of Northern women to be described together with beauty of nature. Beauty of Northern women was idealistic beauty based on ethnic characteristics. The remarkable habit and behavior were straightforward, pure and naive; 2). during 1982-2000, authors did not emphasize beauty of characters so much, but emphasized habit and behavior more than other features; the remarkable features were female spurious sense and wit; 3). during 2007-2008, authors described beauty of main female characters, emphasizing beauty in authors' ideal only. Regarding habit and behavior, it was found that authors created main female characters who were Northern women to have good and perfect qualification in all aspects. This caused lack of realism and main female characters would be idealistic heroines. Features of main female characters appeared in novels of every period were beauty and gratitude.

The study social reflective view from female characters who were Northern women in novels, in the aspects of statuses and roles of Northern women, including statuses and roles of daughter, wife, mother, elder sister-younger sister and daughter-in-law. Authors reflected each status and role of Northern women how to behave. The social values reflected in novels, included social values on beauty, career, inheriting of traditions, selection of spouse and Northern Thai language.

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

การวิเคราะห์ตัวละครผู้หญิงเหนือและภาพสะท้อนทางสังคมจากตัวละครผู้หญิงเหนือ
ในนวนิยายไทย

ของ

ขวัญฤทัย นันทธนะวานิช

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร. สมชาย สันติวัฒนกุล)

วันที่ เดือน พ.ศ.

คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

..... ประธาน

(อาจารย์ ดร. พรชดา สุวัธนวนิช)

..... ประธาน

(รองศาสตราจารย์ ดร. อัมพร สุขเกษม)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมเกียรติ คู่ทวีกุล)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมเกียรติ คู่ทวีกุล)

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร. พรชดา สุวัธนวนิช)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(อาจารย์ ดร. วาสนา นามพงศ์)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาของอาจารย์ดร.พรธาดา สุวัธนวิช และผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเกียรติ คู่ทวีกุล อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้แนวคิดและคำปรึกษาอันเป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัย ตลอดจนให้คำแนะนำในการแก้ไขข้อบกพร่องในด้านต่าง ๆ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณในความกรุณาเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

กราบขอบคุณบิดา มารดา ที่คอยเป็นกำลังใจ ให้ความหวังใย ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และขอขอบคุณมิตรทุกคนที่ให้กำลังใจและช่วยเหลือผู้วิจัยในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะพระมหาเจี๋ย ช่วยสุมานที่ให้การช่วยเหลือและติดต่อประสานงานระหว่างการทำเค้าโครง และติดต่อประสานงานเกี่ยวกับการทำปริญญานิพนธ์จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

คุณค่าและประโยชน์อันใดที่พึงเกิดจากการทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอหมั่นเป็นเครื่องบูชาพระคุณบิดามารดา และเหล่าคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ให้การสั่งสอน อบรม ในสิ่งที่ดีงาม และให้ความรู้แก่ผู้วิจัยตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน

ขวัญฤทัย นันท์ระวานิช

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	3
ความสำคัญของการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
วิธีดำเนินการวิจัย	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับตัวละครและผู้หญิงในงานวรรณกรรม	6
เอกสารที่เกี่ยวกับตัวละครและผู้หญิงในงานวรรณกรรม	6
งานวิจัยที่เกี่ยวกับตัวละครและผู้หญิงในงานวรรณกรรม	9
เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของผู้หญิง	13
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพและบทบาทของผู้หญิง	13
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพและบทบาทของผู้หญิง	13
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพสะท้อนทางสังคมในนวนิยาย	16
3 วิเคราะห์ตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือ	19
นันทาวดี จากนวนิยายเรื่องแม่สายสะอื้น	21
ลักษณะทางกายภาพ	21
ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม	22
ดวงใจ จากนวนิยายเรื่องแหวนทองเหลือง	30
ลักษณะทางกายภาพ	30
ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม	31
อุษาวดี จากนวนิยายเรื่องคุณนาย	42
ลักษณะทางกายภาพ	42
ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม	43

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

หน้า

3 (ต่อ)

วงตะวัน จากนวนิยายเรื่องเดือนดับที่สบทา.....	52
ลักษณะทางกายภาพ.....	52
ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม.....	53
ศรีออน จากนวนิยายเรื่องอิทธิพิศ.....	65
ลักษณะทางกายภาพ.....	65
ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม.....	66
นางลา จากนวนิยายเรื่องไอ้ค่อม.....	72
ลักษณะทางกายภาพ.....	72
ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม.....	72
แสงหล้า จากนวนิยายเรื่องไอ้ค่อม.....	75
ลักษณะทางกายภาพ.....	75
ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม.....	76
แมนเมือง จากนวนิยายเรื่องรากนครา.....	80
ลักษณะทางกายภาพ.....	80
ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม.....	82
มิ่งหล้า จากนวนิยายเรื่องรากนครา.....	93
ลักษณะทางกายภาพ.....	93
ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม.....	95
สายไหม จากนวนิยายเรื่องดอกกรักบานที่สันกำแพง.....	101
ลักษณะทางกายภาพ.....	101
ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม.....	101
เคลีย จากนวนิยายเรื่องดอกกรักบานที่สันกำแพง.....	105
ลักษณะทางกายภาพ.....	105
ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม.....	106
สายน้ำผึ้ง จากนวนิยายเรื่องดอกกรักบานที่สันกำแพง.....	110
ลักษณะทางกายภาพ.....	110
ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม.....	111

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

	หน้า
3 (ต่อ) ปิมปา จากนวนิยายเรื่องปิมปา.....	114
ลักษณะทางกายภาพ.....	114
ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม.....	115
คำประพาด(เจ้าเอื้อย) จากนวนิยายเรื่องสะพานแสงคำ.....	117
ลักษณะทางกายภาพ.....	117
ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม.....	118
เจ้าอุบลวัฒน์ จากนวนิยายเรื่องแต่ปางบรรพ์.....	121
ลักษณะทางกายภาพ.....	121
ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม.....	124
กาสะลอง จากนวนิยายเรื่องกลิ้งกาสะลอง.....	128
ลักษณะทางกายภาพ.....	129
ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม.....	130
ซ้องปืบ จากนวนิยายเรื่องกลิ้งกาสะลอง.....	131
ลักษณะทางกายภาพ.....	131
ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม.....	133
 4 วิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมจากตัวละครผู้หญิงเหนือในนวนิยาย...	143
4.1 สถานภาพและบทบาทของผู้หญิงเหนือ.....	144
4.1.1 สถานภาพและบทบาทของบุตรสาว.....	145
4.1.2 สถานภาพและบทบาทของภรรยา.....	152
4.1.3 สถานภาพและบทบาทของมารดา.....	166
4.1.4 สถานภาพและบทบาทของพี่สาว – น้องสาว.....	175
4.1.5 สถานภาพและบทบาทของสะใภ้.....	177
4.2 ค่านิยม.....	180
4.2.1 ค่านิยมเกี่ยวกับความงาม.....	180
4.2.2 ค่านิยมเกี่ยวกับอาชีพ.....	188
4.2.3 ค่านิยมเกี่ยวกับเกี่ยวกับการสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณี.....	193
4.2.4 ค่านิยมเกี่ยวกับการเลือกคู่ครอง.....	198
4.2.5 ค่านิยมเกี่ยวกับภาษา.....	201

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

	หน้า
5 สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	231
สรุปผล.....	231
อภิปรายผล.....	241
ข้อเสนอแนะ.....	215
 บรรณานุกรม.....	 231
 ประวัติย่อผู้ทำวิทยานิพนธ์.....	 234

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก เนื่องจากการรับอิทธิพลตะวันตก การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เห็นได้ชัดในด้านต่างๆ เช่น ด้านการปกครองประเทศ การศึกษา การสาธารณสุข การคมนาคม ขนบธรรมเนียมประเพณี และด้านวรรณกรรม โดยในด้านวรรณกรรมมีการเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดจากนักศึกษาไทย ที่เดินทางกลับจากการศึกษาต่อในต่างประเทศ ได้นำกลวิธีการแต่งแนวใหม่มาใช้ในการงานวรรณกรรม ส่งผลให้วรรณกรรมไทยต้องปรับตัวโดยเปลี่ยนทั้งรูปแบบและกลวิธีการเขียน โดยระยะแรกจะปรากฏอิทธิพลของตะวันตกอย่างเห็นได้ชัด แล้วค่อยๆ มีการพัฒนาจนกลายเป็นเรื่องของไทยอย่างแท้จริง ในเวลาต่อมา จตุพร จันทะสูตร (2543: 1) จากการเปลี่ยนแปลงทางด้านงานวรรณกรรม ส่งผลให้วรรณกรรมประเภทร้อยแก้ว ได้รับความนิยมจากผู้อ่านมากกว่าวรรณกรรมร้อยกรอง ทั้งในด้านบันเทิงคดีและสารคดี ส่วนวรรณกรรมร้อยกรองก็มีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือแทนที่จะนิยมแต่งร้อยกรองเพื่อเล่นนิทานเป็นเรื่องยาวๆ ก็จะนิยมแต่งเป็นบทร้อยกรองสั้นๆ เพื่อสื่อความคิดที่สำคัญของผู้แต่ง สายทิพย์ นุกูลกิจ (2539: 6)

นวนิยายเป็นวรรณกรรมบันเทิงคดีประเภทร้อยแก้ว ที่เกิดขึ้นใหม่ในช่วงเวลาดังกล่าว โดยได้สะท้อนและจำลองภาพชีวิตมนุษย์ แง่มุมต่างๆ ในยุคสมัยและสภาพสังคมในช่วงเวลานั้น โดยสร้างตัวละครให้มีพฤติกรรมที่ใกล้เคียงพฤติกรรมจริงของมนุษย์ นวนิยายจึงเป็นความแปลกใหม่ในยุคที่วรรณกรรมไทยก้าวสู่ความสมจริง นอกจากนั้นการรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตก ทั้งในด้านเทคโนโลยีและการศึกษามีผลกระทบต่อสังคมไทยให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เพื่อรองรับแนวคิดที่ถือว่าเป็นแนวคิดอารยประเทศ ในเรื่องของสถานภาพของผู้หญิง สิทธิของผู้หญิงได้รับการรับรองมากขึ้น ผู้หญิงมีโอกาสดำเนินการศึกษาเท่าเทียมกับผู้ชาย และการศึกษานี้ได้มีส่วนสำคัญที่ทำให้สถานภาพและบทบาทของผู้หญิงเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น จากเดิมที่ถือกำเนิดมาเพื่อมีสถานภาพเป็นบุตรสาว ภรรยาและมารดา ก็มีบทบาทในทางสังคมมากขึ้นกว่าเดิม นวนิยายได้สะท้อนถึงความเปลี่ยนแปลงสถานภาพของผู้หญิง ดังงานวิจัยของตรีศิลป์ บุญขจร ที่ได้เสนองานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของผู้หญิง ในช่วงของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากนวนิยายของศรีบูรพา อันสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้หญิงไว้อย่าง

“ศรีบูรพาได้จำลองภาพของผู้หญิงไทยก่อนปี ค.ศ.1932 ในการปฏิรูปทางการเมืองทำให้ผู้หญิงไทยตกเป็นเหยื่อของค่านิยมทางสังคมและจารีตประเพณี ไม่ว่าจะเป็นผู้หญิงชนชั้นสูง ชนชั้นกลาง ชนชั้นต่ำ ผู้หญิงชนชั้นสูงจากตระกูลที่สูงศักดิ์ ได้ตกลงมาเป็นเหยื่อของค่านิยมและจารีตประเพณีอย่าง

ร้ายแรงกว่าผู้หญิงในตระกูลต่ำศักดิ์ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูและความอ่อนน้อมถ่อมตน ผู้หญิงชั้นกลางซึ่งดิ้นรนในการทำมาหาเลี้ยงชีพ ก็จะตกเป็นเหยื่อของผู้ชาย ผู้ซึ่งมองผู้หญิงเหมือนเป็นของเล่น สำหรับผู้หญิงชั้นต่ำ ศรีบุรพาสามารถนำอุปนิสัยเหล่านี้มาสร้างสรรค์ตัวละคร ความยากลำบาก และความน่าหวาดกลัวเหล่านี้ เป็นสาเหตุให้ผู้หญิงต้องกลายมาเป็นคนอดทน ตื้อรั้น และแม้แต่มีความทะเยอทะยาน สภาพสังคมบังคับให้ผู้หญิงตัดสินใจแต่งงานเพื่อที่จะยกฐานะทางเศรษฐกิจ

ภาพของผู้หญิงชั้นสูงถูกบรรยายให้เป็นเหมือนคนขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง ขณะที่เด็กพวกเธอก็จะต้องอยู่ภายใต้คำสั่งของบิดามารดา และตอนที่แต่งงานแล้ว ก็ต้องอยู่ภายใต้คำสั่งของสามี ในทุกกรณี พวกผู้หญิงจะตกเป็นเหยื่อของจารีตประเพณีของการแต่งงานแบบคลุมถุงชน จารีตประเพณีนี้ทำให้ผู้หญิงไปสู่ชีวิตการแต่งงานที่เลวร้าย ผู้หญิงตกเป็นเหยื่อของสังคมมากเสียจนทำให้ต้องเป็นผู้หญิงที่ต้องเชื่อฟังเท่านั้น ในกรณีนี้พวกเขาทำตามหัวใจปรารถนาและเลิกทำตัวเป็นโสเภณี แม้แต่ผู้หญิงชนชั้นกลางก็พยายามอย่างแข็งขัน เพื่อจะปลดปล่อยตัวเอง พวกเธอไม่สามารถจะหนีได้ และกลายเป็นเหยื่อของค่านิยมที่มองผู้หญิงเป็นเหมือนของเล่น การหนีจากกรงขังของระบบเก่าและจารีตประเพณี ก็อาจตกเป็นเหยื่อของระบบทุนนิยมอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งบีบบังคับผู้หญิงอีกเช่นเดียวกัน นี่คือนสิ่งที่ศรีบุรพาต้องการจะแสดงให้เห็นอย่างชัดแจ้งว่าผู้หญิงนั้นผูกพัน และถูกบีบบังคับโดยระบบเก่า และจารีตประเพณีมากเพียงใด อย่างไรก็ตามการนำเสนอปัญหาเกี่ยวกับลักษณะอุปนิสัยใจคอของผู้หญิงก็ไม่ได้นำเสนอทางออกอย่างชัดเจน ทางออกที่วางเป็นเงื่อนไขดูเหมือนจะมีพื้นฐานอุดมคติ เนื้อเรื่องส่วนใหญ่จะจบลงด้วยความสุขและความปลอบประโลมใจ และลักษณะอุปนิสัยใจคอของผู้หญิงก็จะแก้ปัญหาตามแนวอุดมคติ โดยเริ่มต้นชีวิตใหม่ด้วยความรักและความเห็นอกเห็นใจ”

(ตรีศิลป์ บุญขจร. 2550: 85 – 86)

งานวิจัยของตรีศิลป์ บุญขจร ได้ข้อสรุปอันเป็นผลมาจากการวิเคราะห์ตัวละครผู้หญิงในนวนิยายของผู้แต่งเพียงคนเดียว การวิเคราะห์ตัวละครผู้หญิงในนวนิยายยังมีประเด็นที่น่าสนใจอีกมากมาย ที่สามารถวิเคราะห์ตัวละครผู้หญิงในนวนิยาย โดยสะท้อนให้เห็นบทบาทของผู้หญิงในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในแง่มุมที่หลากหลายได้อีก เช่น บทบาทด้านใดด้านหนึ่ง หรือวิเคราะห์จากมุมมองของผู้แต่งนวนิยายหลายๆ คน ในช่วงระยะเวลาเดียวกัน หรือวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงท่ามกลางบริบทของสังคมเป็นต้น

ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาตัวละครที่เป็นผู้หญิงเหนือที่ผูกติดกับภาพของ “สาวเครือฟ้า” อันเป็นบทละครร้อง พระราชนิพนธ์ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปพันธุ์พงศ์ ซึ่งดัดแปลงมาจาก “มาดามบัตเตอร์ฟลาย” (Madame Butterfly) นวนิยายของ จอห์น ลูเธอร์ ลอง (John Luther Long) วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย และทำให้ผู้อ่านคิดว่าเป็นภาพที่แท้จริงของผู้หญิงเหนือ หรือเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง โดย ภักดีกุล รัตนา ได้กล่าวถึงบทละครเรื่องสาวเครือฟ้าว่า

“ส่วนหนึ่งที่ทำให้ละครเรื่องสาวเครือฟ้าเป็นที่นิยมคือ ลักษณะนางเอกของเรื่องที่มีมั่นคงในความรัก จนยอมสละชีวิต ซึ่งคงสร้างอารมณ์สะเทือนใจให้แก่ผู้ชมในระหว่างที่ชมละคร และการที่พระ

เจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงสร้างภาพของผู้หญิง “ลาว” ในลักษณะดังกล่าว น่าจะเป็น การเสนอภาพผู้หญิง “ลาว” ในอีกลักษณะหนึ่งที่ตรงกันข้ามกับทัศนคติของชนชั้นสูงกรุงเทพฯ ที่มอง ล้านนาด้อยกว่า ดังที่สะท้อนให้เห็นจาก ความคิดของแม่และคู่หมั้นของร้อยตรีพร้อม ซึ่งน่าจะเป็นภาพ ตัวแทนแทนทัศนคติของคนกรุงเทพฯ ต่อล้านนา โดยเฉพาะการให้ภาพผู้หญิงเหนือใจง่าย ไม่รักนวล สงวนตัว เกียจคร้าน เป็นต้น ดังนั้นการสร้างภาพของสาวเครือฟ้า จึงน่าจะเป็นเพียงการสร้างภาพ ผู้หญิงเหนือขึ้นในอีกลักษณะหนึ่งซ้อนทับกับภาพ “ลาว” ที่มีอยู่เดิม”

(ภักดีกุล รัตนา. 2543: 83)

จากข้อความข้างต้นสาวเครือฟ้าเป็นวรรณกรรมที่เป็นต้นแบบในการสร้างภาพผู้หญิง เหนือ ภาพดังกล่าวจึงน่าจะมีกระบวนการสร้างและผลิตซ้ำในนวนิยายยุคต่อมา และมีความ เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคมอีกด้วย

งานวิจัยนี้จะวิเคราะห์ตัวละครผู้หญิงเหนือจากตัวละครเอกหญิงที่ผู้แต่งสร้างขึ้น ที่ได้ สะท้อนสถานภาพและบทบาททางสังคมของผู้หญิงเหนือ และสภาพทางสังคมในด้านต่างๆ เช่น วิถี ชีวิตความเป็นอยู่ การศึกษา ศาสนา ความเชื่อ เป็นต้น ผ่านทัศนะของผู้แต่ง ท่ามกลางความ เปลี่ยนแปลงทางสังคม อันจะทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของการสร้างตัวละครเอกหญิงกับผู้หญิง เหนือในสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป ตามยุคสมัยและบริบททางสังคม

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ผู้หญิงเหนือจากตัวละครเอกหญิง ในด้านลักษณะทางกายภาพและ ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม
2. เพื่อศึกษาภาพสะท้อนทางสังคม จากตัวละครผู้หญิงเหนือในนวนิยายไทย

ความสำคัญของการวิจัย

การศึกษานี้วิเคราะห์ตัวละครผู้หญิงเหนือจากตัวละครเอกหญิง และภาพสะท้อนทางสังคม จากตัวละครผู้หญิงเหนือในนวนิยายไทย ทำให้ทราบถึงภาพของผู้หญิงเหนือที่มีความเปลี่ยนแปลง ไปตามสังคมในทัศนะของผู้แต่ง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคม อันจะทำให้เห็นถึงพัฒนาการของการ สร้างตัวละครผู้หญิงเหนือที่ผลิตซ้ำ ปรับเปลี่ยน และสืบทอดต่อกันมา

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกนวนิยายไทยที่ใช้ศึกษา โดยใช้เกณฑ์ดังนี้

1. เป็นนวนิยายที่ตีพิมพ์ครั้งแรก ในช่วงพ.ศ. 2493 - พ.ศ. 2551
2. เป็นนวนิยายของผู้แต่งที่เป็นคนเหนือและไม่ใช้คนเหนือ
3. มีโครงเรื่องที่แสดงสภาพชีวิตของผู้หญิงเหนือ
4. ตัวละครเอกหญิงเป็นผู้หญิงเหนือ และมีบทบาทเด่นในการดำเนินเรื่องโดยตลอด
5. นำเสนอบุคลิกภาพทางกายภาพ ลักษณะนิสัย ตลอดจนพฤติกรรมของตัวละครเอกหญิงอย่างชัดเจน

ผู้วิจัยคัดเลือกนวนิยายไทย ที่นำเสนอเรื่องราวชีวิตของผู้หญิงเหนือตามเกณฑ์ข้างต้นจากนวนิยายทั้งสิ้นจำนวน 12 เรื่อง ดังต่อไปนี้

1. แม่สายสะอื้น ผู้แต่ง อ.ไชยวรศิลป์	(พ.ศ. 2493)
2. แหวนทองเหลือง ผู้แต่งพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอนุสรมงคลการ	(พ.ศ. 2516)
3. คุณนาย ผู้แต่ง อ.ไชยวรศิลป์	(พ.ศ. 2516)
4. เดือนดับที่สบตา ผู้แต่ง สุวรรณี สุคนธา	(พ.ศ. 2516)
5. อิตถีเพศ ผู้แต่ง สุวรรณี สุคนธา	(พ.ศ. 2517)
6. ไอ้ค่อม ผู้แต่ง มาลา คำจันทร์	(พ.ศ. 2525)
7. รากนครา ผู้แต่ง ปิยะพร ศักดิ์เกษม	(พ.ศ. 2540)
8. ดอกกรักบานที่สันกำแพง ผู้แต่ง อรชร	(พ.ศ. 2542)
9. ปิมปา ผู้แต่ง ชัญวลี ศรีสุโข	(พ.ศ. 2543)
10. สะพานแสงคำ ผู้แต่ง ปิยะพร ศักดิ์เกษม	(พ.ศ. 2550)
11. แต่ปางบรรพ์ ผู้แต่ง บุญวรรณี	(พ.ศ. 2550)
12. กลิ่นกาสะลอง ผู้แต่ง เนียรปาดิ	(พ.ศ. 2551)

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ผู้หญิงเหนือ หมายถึง ผู้หญิงที่มีภูมิลำเนาและถิ่นกำเนิดอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย
2. ตัวละครเอกหญิง หมายถึง ตัวละครเอกหญิงที่มีบทบาทเด่นในนวนิยายเรื่องที่เลือกมาศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาค้นคว้าตามขั้นตอนดังนี้

1. คัดเลือกนวนิยายที่นำเสนอเรื่องราวชีวิตของผู้หญิงเหนือ และมีตัวละครเอกเป็นผู้หญิงเหนือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493 – พ.ศ. 2551 จำนวน 12 เรื่อง จำนวน 17 ตัวละคร
2. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวละครและผู้หญิงในงานวรรณกรรม
3. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพและบทบาทของผู้หญิง
4. ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพสะท้อนทางสังคมในนวนิยาย
5. วิเคราะห์ตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือในเรื่องต่างๆ ดังนี้
 - 5.1 ลักษณะทางกายภาพ
 - 5.2 ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม
6. วิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมจากตัวละครผู้หญิงเหนือในนวนิยาย
 - 6.1 สถานภาพและบทบาทของผู้หญิงเหนือ
 - 6.2 ค่านิยม
7. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า เพื่อนำมาเป็นข้อมูล โดยนำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวละครและผู้หญิงในงานวรรณกรรม
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพและบทบาทของผู้หญิง
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพสะท้อนทางสังคมในนวนิยาย

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวละครและผู้หญิงในงานวรรณกรรม

1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับตัวละครและผู้หญิงในงานวรรณกรรม

ตัวละครเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของนวนิยาย และผู้ประพันธ์แต่ละคนมีกลวิธีในการนำเสนอตัวละคร และการสร้างลักษณะนิสัยของตัวละครที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งนักวิจารณ์วรรณกรรมได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวละคร และการวิเคราะห์ตัวละครที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2526: 111 – 114) กล่าวถึงตัวละครว่า ตัวละครคือผู้ที่มีบทบาทในเรื่องหรือบุคคลที่ผู้แต่งสมมุติขึ้นมาให้แสดงพฤติกรรมตามเหตุการณ์ในท้องเรื่อง เป็นผู้ได้รับผลจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามโครงเรื่อง ผู้แต่งจะเป็นผู้สร้างตัวละครในเรื่องขึ้นโดยกำหนด ชื่อ รูปร่าง หน้าตา เพศ วัย อุปนิสัย บุคลิกภาพ ให้ตัวละครเหล่านั้นมีชีวิตจิตใจแสดงอารมณ์ ความรู้สึก พฤติกรรมต่างๆ ที่ปรากฏในเรื่อง การที่ผู้แต่งจะสร้างให้ตัวละครมีลักษณะสมจริงได้นั้น จะต้องเข้าใจธรรมชาติ และความต้องการของมนุษย์ เช่น ต้องการความรัก ต้องการความสนใจ ต้องการเสรีภาพ เป็นต้น ตัวละครที่สมจริงทำให้ผู้อ่านสนใจวรรณกรรมเรื่องนั้น โดยเฉพาะตัวละครนั้นมีลักษณะโดดเด่นแตกต่างจากตัวละครอื่นๆ ในเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย จิตใจ หรือพฤติกรรม ส่วนการสร้างลักษณะนิสัยของตัวละครในวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดี การสร้างตัวละครสามารถแบ่งตัวละครได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ

1. ตัวละครน้อยลักษณะ (Flat Character) หมายถึงตัวละครที่ผู้แต่งสร้างขึ้นมาให้มีลักษณะนิสัยอย่างเดียวหรือน้อยอย่าง ตัวละครจะมีลักษณะนิสัยเป็นแบบฉบับประจำตัว เช่น เป็นคนดี มีความเสียสละ คนตระหนี่ถี่เหนียว คนร่าเริงแจ่มใส หรือคนเศร้าหมอง เฉื่อยชา

2. ตัวละครหลายลักษณะ (Round Character) หมายถึง ตัวละครที่ผู้แต่งสร้างขึ้นมาให้มีลักษณะนิสัยหลายประการประกอบกัน ผู้อ่านจะรู้จักตัวละครได้ละเอียดหลายแง่มุม ตัวละครประเภทนี้มีลักษณะคล้ายบุคคลจริงมากกว่าประเภทแรก เพราะบุคคลในชีวิตจริงประกอบด้วย

ลักษณะนิสัยและอารมณ์หลากหลายซับซ้อน ผู้แต่งที่มีความเชี่ยวชาญจะสร้างตัวละครด้วยตัวละครประเภทหลายลักษณะในงานประพันธ์ของตน

ลักษณะของตัวละครที่ผู้แต่งสร้างขึ้น โดยปกติมีความแน่นอนคงที่ เว้นแต่ว่าจะมีเหตุการณ์หรือแรงจูงใจที่มีอิทธิพลเพียงพอ ที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางอุปนิสัยบุคลิกภาพ และพฤติกรรมของตัวละคร ตัวละครจึงมีทั้งแบบสถิต (Static Character) คือมีลักษณะประจำตัวคงที่มีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง และประเภทพลวัต (Dynamic Character) คือมีการเปลี่ยนแปลงอารมณ์ บุคลิกภาพไปตามเหตุการณ์ ประสบการณ์และกาลเวลา ซึ่งในการเปลี่ยนแปลงนี้ผู้เขียนต้องระมัดระวังให้เป็นไปอย่างสมเหตุสมผล

นพ ปาละกะวงศ์ ณ อยุธยา (2519: 9–10) กล่าวว่า ตัวละครในนวนิยายมีการเปลี่ยนแปลงมักจะเป็นตัวเงื่อนไขของเรื่อง และการเปลี่ยนแปลงที่สมเหตุสมผลควรมีเงื่อนไข 3 ประการ ดังนี้

1. อยู่ในข่ายที่เป็นไปได้ที่บุคลิกภาพของตัวละครจะทำได้
2. ต้องได้รับแรงจูงใจพอเหมาะจากสภาวะที่แต่ละบุคคลเข้าร่วมอยู่ในภavnนั้น
3. มีระยะเวลาเพื่อการเปลี่ยนแปลงนี้

การอ่านลักษณะนิสัยของตัวละครยากกว่าการอ่านโครงเรื่อง ผู้เขียนอาจจะไม่ใช่วิธีบอกตรงๆ แต่ผู้อ่านจะทราบได้จากการสังเกตสิ่งต่อไปนี้

1. รูปร่างลักษณะและความรู้สึกของตัวละครนั้น
2. พฤติกรรมของตัวละครนั้น
3. ลักษณะการพูดจาและบทสนทนาของตัวละครนั้น
4. ตัวละครอื่นๆ พูดหรือคิดเกี่ยวกับตัวละครนั้น
5. ท่วงทำนองที่ตัวละครนั้นแสดงออกเมื่อมีเรื่องฉุกเฉิน หรือเหตุการณ์ปัจจุบันทันด่วน

เป็นต้น

พิสมัย ศรีอนุพันธ์ (2536: 26) กล่าวว่าตัวละคร (Character) หมายถึงผู้ประกอบพฤติกรรมตามเหตุการณ์ในเรื่อง หรือเป็นผู้รับผลจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามโครงเรื่อง ตัวละครที่ดีต้องมีชีวิตจิตใจ แสดงบทบาท บุคลิก และมีปฏิกิริยาเช่นเดียวกับคนจริงๆ ส่วนลักษณะและอุปนิสัยของตัวละครนั้นผู้เขียนอาจนำมาจากบุคคลจริงๆ หรือจากจินตนาการ แต่ต้องพรรณนาให้ผู้อ่านมองเห็นรูปร่าง ลักษณะ และเข้าใจอุปนิสัยของตัวละครที่สร้างขึ้นอย่างชัดเจน และสมจริง

วิภา กงกะนันท์ (2522: 67) ได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตัวละครว่า การศึกษาตัวละครก็เช่นเดียวกันกับการศึกษาสรรพสิ่งต่างๆ นั่นคือ เราต้องรู้ธรรมชาติของมัน หากตัวละครที่เราศึกษาเป็นคนเราต้องรู้จักชื่อ สกุล เพศ วัย เชื้อชาติ สัญชาติ บุคลิกภาพ ฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อุปนิสัย ความคิด ความสัมพันธ์กับตัวละครอื่น พฤติกรรม และสาเหตุของพฤติกรรมเหล่านั้น

อิรวดี ไตลังคะ (2543: 68) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการสร้างตัวละครว่า ตัวละครเป็นองค์ประกอบของนักบันเทิงคดีที่มีเสน่ห์ที่สุด ตัวละครจะมีลักษณะอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับวิธีการสร้างตัวละครซึ่งมีหลายวิธี ดังนี้

1. การรู้จักลักษณะนิสัยตัวละคร ได้แก่ รู้ได้จากผู้เล่าเรื่อง และรู้จักตัวละครอื่นในเรื่อง
2. การได้รู้จักลักษณะนิสัยตัวละครทางอ้อม ได้แก่ รู้จักนิสัยจากการกระทำของตัวละคร รู้จักนิสัยของตัวละครจากบทสนทนา รู้จักนิสัยและทัศนคติของตัวละครจากความคิดของตัวละคร และรู้จักตัวละครจากการที่ผู้เขียนบรรยายลักษณะภายนอกของตัวละคร

ไพลิน รุ่งรัตน์ (2527: 72-76) ศึกษาการต่อสู้ของผู้หญิงในวรรณกรรมไทยกับความเป็นจริงของสังคม โดยแบ่งประเภทการต่อสู้ไว้ 4 ประเภท

1. ต่อสู้ให้ตัวรัก การต่อสู้ของผู้หญิงในเรื่องประเภทนี้ จะใช้วิธีเอาความดีเข้าข่ม ไม่ว่าจะตกอยู่ในสถานการณ์เลวร้ายอย่างไร นางเอกจะต้องทนให้ได้

2. สู้ด้วยความเสียสละ มีทั้งเสียสละด้วยความรู้สึกและเหตุผล นางเอกประเภทนี้จะมีความรักศักดิ์ศรี และหยิ่งทะนงในตนเอง เธอจะรีบหย่าจากพระเอกทันทีที่รู้ว่าผู้หญิงอีกคนหนึ่งมายุ่งเกี่ยว แม้ปัญหาที่ตามมาภายหลังคือการเป็นหม้าย ซึ่งออกจะเป็นภาพที่ไม่สู้ดีนักในสังคมไทย แต่เมื่อนางเอกสามารถตัดสินใจเช่นนี้ได้ก็นับว่าเธอเป็นคนกล้า และมีความเชื่อมั่นในตัวเองสูง

3. สู้ด้วยอุดมการณ์ งานเขียนประเภทนี้ นักเขียนพยายามกำหนดให้ผู้หญิงเป็นตัวของตัวเองอย่างแท้จริง สลัดโซ่ตรวนของความเป็นทาสในครัวเรือน ออกมายืนยันบทบาทในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่งของสังคม โดยไม่มีคำว่าเพศมาเกี่ยวข้อง และข้อสำคัญเรียกร้องให้ผู้หญิงปฏิบัติหน้าที่สร้างสรรค์ในสังคม

4. ผู้หญิงต่อสู้สังคม ในสภาพสังคมปัจจุบันผู้หญิงต้องรับผิดชอบต่อครอบครัวมากขึ้น และต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ดังนั้นปัญหาใหม่ที่ได้พบจึงมีภาวะทางสังคม วัฒนธรรม และศีลธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้หญิงที่มีพฤติกรรมและบทบาททางเพศขัดแย้งกับผู้ชาย โดยมีความคิดความเชื่อว่า เมื่อผู้ชายทำได้ ฉันก็ทำได้

วินิตา ดิถียนต์ (นวรรตน์ เจริญทอง. 2549: 15; อ้างอิง วินิตา ดิถียนต์. 2530. ภาพลักษณ์ของผู้หญิงในนวนิยายไทยในอดีตและปัจจุบัน. หน้า 15) ได้กล่าวถึงภาพลักษณ์ของผู้หญิงในนวนิยายไทยในอดีตและปัจจุบันไว้ดังนี้ ในอดีตผู้หญิงไทยไม่มีการประกอบอาชีพนอกบ้าน มีสังคมที่คับแคบวนเวียนอยู่แต่ภายในบ้านของตนเองและบ้านเพื่อนฝูง หรือไม่กี่บ้านสามีมีความคิดแต่เรื่องการแต่งกายให้สวยทันสมัย และมีความหวังสูงสุดอยู่ที่ความรักและการแต่งงาน ต่อมาเมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่สอง บทบาทของผู้หญิงก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไป คือ เริ่มแสวงหาอุดมการณ์ในการดำเนินชีวิตคู่ไปด้วย เช่น เรื่องปีศาจ ซึ่งนางเอกรักนัสนัยและอุดมการณ์ของพระเอกมากกว่าคำนึงถึงรูปร่างหน้าตา และเป็นความรักที่มีความเข้าใจกันเป็นอย่างดี โดยไม่จำเป็นต้องแต่งงานกัน นับว่าเป็นการสะท้อนทัศนคติที่น่าสนใจของผู้หญิงยุคใหม่ ส่วนภาพของนางเอกผู้เรียบร้อยอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนแบบเก่า ก็เริ่มเปลี่ยนไปเป็นการออกสังคมกับผู้ชายมากขึ้น แต่ยังคงรักษาคุณค่าแบบไทยเดิมอยู่ คือเป็นสาวพรหมจารีและสงวนความรักกับตัวของเธอเอาไว้สำหรับชายคนเดียว ต่อมาภิญญา โอศกสินได้เสนอภาพผู้หญิงใหม่ โดยให้ผู้หญิงมีความเสมอภาคกับผู้ชาย ในด้านการมีประสิทธิภาพในการทำงานและความต้องการทางเพศ เช่น พลัปปลาในเรื่องเนื้อนาง เป็นต้น อย่างไรก็ตามบทบาทของผู้หญิงในสังคมไทย ได้ทวีความสำคัญขึ้นทั้งด้านสังคม การเมือง

เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ภาพลักษณ์ของผู้หญิงในนวนิยายไทยคงสะท้อนออกมาในด้านคุณค่ามากกว่าในด้านความเป็นผู้หญิงที่ดีหรือไม่ดีเพียงอย่างเดียว

เนื่องจากงานวิจัยนี้มุ่งไปที่การศึกษาตัวละครเอกหญิงเป็นสำคัญ ดังนั้นผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ตัวละครเอกหญิง โดยคำนึงถึงบุคลิกภาพทั้งทางกายภาพและลักษณะนิสัย ตลอดจนพฤติกรรมของตัวละครเป็นสำคัญ และมุ่งเน้นไปที่ภาพอันเป็นเสมือนตัวแทนของผู้หญิงเหนือ

1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวละครและผู้หญิงในนวนิยายวรรณกรรม

งานวิจัยในกลุ่มนี้ประกอบด้วยงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโลกทัศน์ของชาวเหนือ ผู้หญิงเหนือ และตัวละครผู้หญิงเหนือ ดังนี้

เรณู อรรถาเมศร์ (2528) ศึกษา โลกทัศน์ชาวล้านนาไทยจากวรรณกรรมที่มีการปริวรรตจากการศึกษาพบโลกทัศน์ของชาวล้านนาไทยที่น่าสนใจหลายประเด็น ดังนี้

1. โลกทัศน์ที่มีต่อมนุษย์ พบว่าชาวล้านนาไทยมีโลกทัศน์ต่อสถานภาพทางเพศชายและเพศหญิงแตกต่างกัน เพศหญิงมีสถานภาพทางสังคมด้อยกว่าเพศชาย ทั้งในฐานะหญิงโสด ภรรยา และมารดา กฎบัตรในสังคมที่ปรากฏในวรรณกรรมจะเป็นผู้กำหนดบทบาทและหน้าที่ ให้ผู้หญิงมีสถานภาพต่ำด้อยกว่าผู้ชายทุกด้าน แต่อย่างไรก็ตาม ชีวิตภายในครอบครัวหญิงและชายต้องมีความรับผิดชอบร่วมกัน

2. โลกทัศน์ที่มีความสัมพันธ์ทางการเมืองและสถานภาพทางการเมือง ชาวล้านนาไทยเชื่อว่าฤาษีเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในเรื่องกำเนิดรัฐ การสรรหาผู้ปกครอง ตลอดจนกำหนดลักษณะผู้ปกครอง คุณสมบัติสำคัญของผู้ปกครองต้องประกอบด้วยสมบัติทั้งสามประการ คือ คุณสมบัติ รูปสมบัติ และทรัพย์สมบัติ ดำรงตนอยู่ในฐานะเป็นพระโพธิสัตว์ ส่วนโลกทัศน์ที่เกี่ยวกับสถานภาพทางชนชั้น วรรณกรรมได้จัดแบ่งช่วงชั้นทางสังคมไว้ 3 ชั้น คือ ผู้ปกครอง ไพร่ และข้า และแสดงความสัมพันธ์ระหว่างช่วงชั้นทางสังคมไว้อย่างเป็นระเบียบ ชนชั้นที่เป็นอิสระต่อตนเองก็คือไพร่ ผู้ปกครองมีทั้งอิสระและอำนาจอันชอบธรรม ส่วนชนชั้นที่ต้องอิงอาศัยชนชั้นอื่นก็คือ ข้า

3. โลกทัศน์ที่มีต่อการเลือกคู่ การแต่งงาน และการดำเนินชีวิต หนุ่มสาวชาวล้านนามีอิสระในการเลือกคู่ครอง แต่การแต่งงานจะต้องยึดมั่นประเพณี ชีวิตหลังแต่งงานต้องผูกพันอยู่กับครอบครัวและเครือญาติ วรรณกรรมล้านนาชี้ให้เห็นชัดว่าการดำเนินชีวิตให้เป็นไปอย่างราบรื่นได้นั้น จะต้องยึดมั่นในขนบประเพณี คุณธรรมอันเป็นตัวกำหนดปทัสถาน

4. โลกทัศน์ที่มีต่อธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ ชาวล้านนามองเห็นคุณค่าของธรรมชาติมากที่สุด จนถึงได้ว่าธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เป็นที่รวมของความรัก ความดีงาม นอกจากนี้ชาวล้านนายังเชื่อว่ามีสิ่งเหนือธรรมชาติคุมชีวิต และธรรมชาติ ให้เป็นไปต่างๆ ทั้งที่เป็นมงคลและอัปมงคล การมองธรรมชาติในแง่การลงโทษมีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

5. โลกทัศน์เกี่ยวกับการอบรมสั่งสอน วรรณกรรมล้านนาสะท้อนให้เห็นว่าชาวล้านนามุ่งหวังให้คนในสังคมดำรงอยู่อย่างสงบสุข ดังนั้นการอบรมสั่งสอนซึ่งเกี่ยวข้องกับการสร้างระเบียบ

วินัยในตนเอง ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงาม แสวงหาประโยชน์เพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน สถาบันที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งสอนอบรมก็คือ สถาบันการปกครอง สถาบันศาสนา สถาบันครอบครัว และสถาบันประเพณี ชาวล้านนาให้ความสำคัญต่อการอบรมสั่งสอนว่าเป็นสิ่งที่รักษาระบบสังคมและโครงสร้างทางสังคม อันก่อให้เกิดความสงบสุขแก่สังคมล้านนาไทย สื่อกกลางในการอบรมสั่งสอนที่ปรากฏในวรรณกรรมล้านนาคือ กฎหมาย ประเพณี ภาษิต นิทาน และอื่นๆ

ศิริรัตน์ อาสนะ (2529) ศึกษาสตรีในวรรณกรรมล้านนา โดยศึกษาจากวรรณกรรม 20 เรื่อง จากการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. คตินิยมเกี่ยวกับความงามของสตรี วรรณกรรมล้านนาประเภทนิทาน สะท้อนให้เห็นคตินิยมนี้เด่นชัดกว่าวรรณกรรมประเภทอื่น คตินิยมดังกล่าวสะท้อนออกมาในรูปของการพรรณนาความงาม พรรณนาอาการผู้พบเห็น ตลอดจนการใช้กลุ่มคำที่มีความหมายเกี่ยวกับความงามแทนชื่อสตรี นอกจากนี้วรรณกรรมล้านนายังสะท้อนให้เห็นคตินิยมเกี่ยวกับการแต่งกายให้งดงาม

2. คตินิยมเกี่ยวกับคุณสมบัติสตรี วรรณกรรมล้านนาชี้ให้เห็นคตินิยมเกี่ยวกับเรื่องนี้ 2 ลักษณะ คือ คุณสมบัติทั่วไปและคุณสมบัติเฉพาะ คุณสมบัติทั่วไปเป็นสิ่งที่สตรีทุกคนพึงมีที่สำคัญได้แก่การรู้หลักการครองเรือน โดยเน้นเรื่องการทำงานในหน้าที่ของตนด้วยความขยัน มีระเบียบ เข้มแข็งอดทน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ที่สำคัญคือมีวาจาไพเราะอ่อนหวาน และปฏิบัติตนเหมาะสมกับการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี สำหรับคุณสมบัติเฉพาะ วรรณกรรมล้านนาชี้ให้เห็นอีก 2 ลักษณะคือ คุณสมบัติของสตรีที่เป็นโสด และสตรีที่แต่งงานแล้ว สตรีที่เป็นโสดพึงมีคุณสมบัติที่สำคัญคือรักษาสงวนตัว และไม่เกี่ยวข้องกับบุรุษที่แต่งงานแล้ว สำหรับสตรีที่แต่งงานแล้วพึงรัก ซื่อสัตย์ เคารพยกย่องให้เกียรติสามี และแสดงออกในลักษณะของการปรนนิบัติสามีอย่างเอาใจใส่ วรรณกรรมล้านนาชี้ให้เห็นความสำคัญของคตินิยมเกี่ยวกับคุณสมบัติของสตรี โดยเฉพาะสตรีโสดและสตรีที่แต่งงานแล้ว ถ้าไม่อยู่ในกรอบของคตินิยมดังกล่าวก็จะมีบทลงโทษตามลำดับขั้น

3. คตินิยมเกี่ยวกับคู่ครองของสตรี วรรณกรรมล้านนาแสดงให้เห็นคตินิยมเกี่ยวกับคู่ครองของสตรีตามลำดับคือ คตินิยมเกี่ยวกับการเลือกคู่ครองและคุณสมบัติของคู่ครอง คตินิยมเกี่ยวกับการเลือกคู่ครองของสตรี วรรณกรรมล้านนาเห็นว่า สตรีพึงตัดสินใจเลือกคู่ครองอย่างรอบคอบ และถือเอาความคิดเห็นของบุคคลอื่นเป็นเครื่องตัดสินใจด้วย ส่วนคุณสมบัติของคู่ครองของสตรีสามารถจำแนกออกเป็น 3 ลักษณะคือ เจลียวฉลาด เป็นคนดีมีศีลธรรม และมีศักดิ์ตระกูลทัดเทียมกัน คุณสมบัติดังกล่าวนี้มีความสำคัญทัดเทียมกัน สตรีย่อมปรารถนาที่จะได้คู่ครองที่มีคุณสมบัติครบถ้วนทั้ง 3 ประการ แต่ความเป็นจริงแล้ว สตรีอาจเลือกคู่ครองที่มีคุณสมบัติประการใดประการหนึ่งเท่านั้น

4. คตินิยมเกี่ยวกับการศึกษาและการประกอบอาชีพ วรรณกรรมล้านนาสะท้อนให้เห็นคตินิยมเกี่ยวกับการศึกษาและการประกอบอาชีพน้อย เกี่ยวกับการศึกษามีคตินิยมว่าสตรีพึงศึกษาเล่าเรียนให้มีความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และสามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่นได้ สำหรับการประกอบอาชีพ มีคตินิยมว่าสตรีพึงช่วยเหลือสามีในการประกอบอาชีพเพื่อแบ่งเบาภาระของสามี

5. บทบาทและสิทธิสตรีตามสถานภาพด้านครอบครัว จำแนกตามฐานะในครอบครัวของสตรีคือ มารดา ภรรยา และธิดา สตรีในฐานะมารดาทั้งสูงศักดิ์และสามัญชน มีบทบาทและสิทธิสำคัญคือ รักและให้การอบรมสั่งสอนแก่บุตรธิดา การให้ความรักแก่บุตรธิดานั้น สตรีในฐานะมารดาอาจจะแสดงออกในลักษณะต่างๆ กัน ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ส่วนการอบรมสั่งสอนจะเน้นเกี่ยวกับจริยธรรมและศีลธรรม และจะเพิ่มหลักการครองเรือนแก่ธิดา เพื่อให้มีคุณสมบัติพร้อม และสามารถแสดงออกได้อย่างเหมาะสม สตรีในฐานะภรรยาทั้งสองสถานภาพมีบทบาทและสิทธิในฐานะภรรยา สอดคล้องกับคตินิยมเกี่ยวกับคุณสมบัติสตรีที่แต่งงานแล้ว กล่าวคือรักและซื่อสัตย์ต่อสามี ปรนนิบัติและเคารพยกย่องสามี การแสดงความรักและซื่อสัตย์ต่อสามี สตรีจะพยายามครองตนให้บริสุทธิ์ไม่เกี่ยวข้งหรือมีความสัมพันธ์กับบุรุษอื่น ส่วนการปรนนิบัตินั้นจะเน้นเกี่ยวกับการดูแลสามี เมื่อยามเจ็บไข้ อาหารการกิน และความเป็นอยู่ทั่วไป สำหรับการเคารพยกย่องสามี สตรีทั้งสองสถานภาพถือว่าสามีเป็นผู้ที่ควรเคารพบูชา และแสดงออกโดยการกราบไหว้เทีตพูนไว้เหนือศีรษะ ถึงแม้ว่าสตรีนั้นจะมีความรู้ความสามารถ แต่ก็ยกย่องสามีให้มีอำนาจเหนือตน นอกจากนี้แล้ววรรณกรรมล้านนายังได้สะท้อนให้เห็นว่าสตรีในฐานะภรรยามีบทบาท และสิทธิในการช่วยเหลือให้กำลังใจเมื่อสามีเกิดความท้อถอย ท่วงดิง ชู้แนะ และขอความยุติธรรมจากสามีได้ เมื่อเห็นว่าสามีกระทำการที่ไม่ถูกต้องตามธรรมเนียมคลองธรรม สตรีในฐานะธิดามีบทบาทและสิทธิที่สำคัญคือ ปรนนิบัติรับใช้ เคารพ กตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดาและผู้มีพระคุณ ทั้งยังสามารถท้วงดิง หรือแสดงความคิดเห็นขัดแย้งกับความคิดหรือการกระทำของบิดาได้ รวมทั้งเป็นคู่คิดของบิดาด้วย

6. บทบาทและสิทธิสตรีตามสถานภาพในด้านสังคม จำแนกออกเป็นการคบเพื่อนต่างเพศ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม การคบเพื่อนต่างเพศนั้น สตรีสูงศักดิ์และสามัญชนมีบทบาทและสิทธิในการคบเพื่อนต่างเพศต่างกัน สตรีสามัญชนจะมีบทบาทและสิทธิมากกว่า สำหรับการมีส่วนร่วมกิจกรรมสังคม สตรีสูงศักดิ์จะมีบทบาท และสิทธิในการเป็นผู้จัดกิจกรรมของสังคมมากกว่าสตรีสามัญชน

7. บทบาทและสิทธิสตรีตามสถานภาพในด้านการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ โอกาสทางการศึกษา วิชาที่ศึกษา และผู้ถ่ายทอดการศึกษา ตลอดจนสถานที่ที่ให้การศึกษา สรุปผลได้ดังนี้คือ สตรีสูงศักดิ์มีโอกาสได้รับการศึกษามากกว่าสตรีสามัญชน โดยเฉพาะเรื่องเวทมนต์คาถา แต่วิชาที่ศึกษาโดยทั่วไป เน้นเกี่ยวกับหลักการครองเรือน นอกจากนี้แล้วสตรียังศึกษาเกี่ยวกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งทั้งหมดนี้ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดการศึกษา ได้แก่ บุคคลในครอบครัว คือบิดา มารดา และผู้ทรงความรู้ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสตรีสำหรับสถานที่ที่ให้การศึกษ ส่วนใหญ่จะเป็นสถาบันครอบครัว

8. บทบาทและสิทธิสตรีตามสถานภาพในด้านการประกอบอาชีพ ศึกษา 2 ลักษณะ คือ โอกาสในด้านการประกอบอาชีพ และประเภทของอาชีพ สรุปผลได้ว่า สตรีมีโอกาสประกอบอาชีพช่วยสามีและช่วยเหลือตนเองโดยการค้า นอกจากนี้แล้วสตรียังประกอบอาชีพอื่นคือรับจ้างและในกรณีไม่มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ สตรีจำเป็นต้องขอกทานเลี้ยงชีวิต

9. บทบาทและสิทธิตามสถานภาพในด้านการเมือง ศึกษา 2 ลักษณะ คือ การเป็นผู้นำและการมีส่วนร่วมในด้านการเมือง จากการศึกษาพบว่าสตรีสูงศักดิ์มีบทบาทและสิทธิในการเป็นผู้นำของบ้านเมือง ตลอดจนเป็นผู้ดำเนินการทำสงคราม การเป็นผู้นำของบ้านเมืองนี้ ไม่ปรากฏบทบาทชัด แต่สตรีจะต้องยึดหลักทศพิธราชธรรม และการเป็นผู้นำในการทำสงครามจะต้องมีความรู้ความสามารถเท่าเทียมกับบุรุษ สังคมจึงจะยอมรับ สำหรับการมีส่วนร่วมในการเมืองนั้น สตรีสูงศักดิ์และสตรีสามัญชนมีบทบาทในการช่วยเหลือ และป้องกันมิให้บ้านเมืองเดือดร้อนตามฐานะและโอกาส

ภักดีกุล รัตนา (2543) ศึกษาภาพลักษณ์ “ผู้หญิงเหนือ” ตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ 25 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 26 โดยคำนึงถึงลักษณะความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม รวมไปถึงวิถีชีวิต และแนวความคิดของคนแต่ละกลุ่ม แล้วอธิบายถึงปัจจัยที่มีผลให้ทัศนคติต่อผู้หญิงเหนือบางประการ กลายเป็นทัศนคติครอบงำที่ทำให้เกิดเป็นภาพลักษณ์ของผู้หญิงเหนือในเวลาต่อมา

จากผลการศึกษาพบว่าภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือเกิดจากทัศนคติทางสังคมของคนในสังคมล้านนา และสังคมภายนอก โดยเฉพาะจากกรุงเทพฯ ที่เข้ามาสัมพันธ์กับล้านนาตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ ความแตกต่างของพื้นฐานทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมของกรุงเทพฯ และล้านนาในช่วงเวลาดังกล่าวส่งผลให้ชนชั้นสูงกรุงเทพฯ เกิดทัศนคติเชิงดูแคลนผู้หญิงล้านนาในทุกชนชั้น ทัศนคติเชิงดูแคลนนี้ผลักดันให้ชนชั้นสูงล้านนาสร้างภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือในอีกลักษณะหนึ่ง ด้วยการปรุงแต่งศิลปวัฒนธรรมของตนเองให้ศิวิไลซ์ และยั่งยืนถึงลักษณะเฉพาะดังกล่าว ผ่านการแสดงออกของผู้หญิง เช่นรูปแบบการแต่งกาย การเกล้าผมแซมดอกไม้ ความนุ่มนวลอ่อนหวานจากท่าทางการพ้อน และความดีงามผ่านเนื้อหาของละคร

ความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมระหว่างกรุงเทพฯ กับล้านนาที่มีอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงของภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือ กล่าวคือ ภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือมีลักษณะซับซ้อนยิ่งขึ้น อันเป็นผลจากการขยายตัวของกลุ่มชนชั้นกลางท้องถิ่น ที่ได้รับผลประโยชน์จากการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มผลประโยชน์จากภายนอก อาทิ รัฐบาลกรุงเทพฯ และนายทุนส่วนกลาง ซึ่งการเลือกรับภาพบางภาพของผู้หญิงเหนือของชนชั้นกลางท้องถิ่น เพื่อสร้างเป็นภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือ นั้น คนกลุ่มนี้คำนึงถึงผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากภาพลักษณ์นั้นๆ และอาศัยสื่อสิ่งพิมพ์เผยแพร่ภาพลักษณ์ดังกล่าว ส่งผลให้ภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือกลายเป็นภาพที่มีอิทธิพลครอบงำความคิดของคนทั่วไปให้ยอมรับต่อภาพนั้น ขณะที่บางภาพแม้จะมีการเสนออย่างต่อเนื่องแต่กลับไม่สามารถสร้างการยอมรับ และไม่มีพลังมากพอที่จะครอบงำความคิดทางสังคมได้ และบางภาพได้ลบเลือนไปจากการรับรู้ของสังคม ทั้งนี้เพราะการดำเนินนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยรัฐ ทำให้ภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือที่นายทุนท้องถิ่นสร้างขึ้นนั้นมีอิทธิพลมากยิ่งขึ้น

นอกจากภาพลักษณ์ของผู้หญิงเหนือที่กลุ่มนายทุนท้องถิ่นและรัฐสร้างและส่งเสริมให้แพร่หลายเพื่อตอกย่องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแล้ว ยังมีภาพลักษณ์ผู้หญิงเหนือชั้นสูงที่เกิด

จากความสำเร็จของเจ้านายฝ่ายเหนือ ในการเสนอภาพลักษณ์ของตนโดยการมีบทบาทต่าง ๆ ใน วงสังคมชั้นสูงของไทย และการเน้นความจงรักภักดีต่อราชวงศ์จักรีด้วย

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพและบทบาทของผู้หญิง

2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพและบทบาทของผู้หญิง

กมล ชาญเลขา (2499: 26 – 32) กล่าวถึงบทบาทของสตรีไทยในเมืองและชนบทไว้ว่า ในฐานะภรรยา ภรรยาในสังคมเมืองมีหน้าที่เป็นแม่บ้านคอยดูแลบ้าน เลี้ยงลูกเป็นงานหลัก และสตรีหลายคนเริ่มออกทำงานนอกบ้าน เพื่อหารายได้เพิ่มมากขึ้น และจำนวนสตรีที่ออกทำงานก็เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ ส่วนสตรีในชนบทนั้นไม่เปลี่ยนแปลงบทบาทเท่าใดนัก สตรีในชนบทได้ทำหน้าที่ต่าง ๆ ร่วมกับสามีมานานแล้ว เช่น เป็นผู้ทำไร่ทำนา เป็นหัวหน้าครอบครัวและทำงานหารายได้ร่วมกับสามี

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพและบทบาทของผู้หญิง

บุญยงค์ เกศเทศ (2532: 93 – 234) โดยศึกษาจากวรรณกรรม 8 เรื่อง ได้แก่ เสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน พระอภัยมณี บทละครในเรื่องอิเหนา บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง บทละครนอกเรื่อง ไกรทอง กากีกลอนสุภาพ กฤษณาสมันต์คำฉันท์ และสุภาสิตสอนสตรี การศึกษาสถานภาพของ สตรีจากวรรณกรรมทั้ง 8 เรื่อง ผู้วิจัยศึกษาสถานภาพเป็นประการใหญ่ในแต่ละด้าน ดังนี้

1. ด้านการศึกษาอบรม ในสมัยรัตนโกสินทร์สตรีที่มีโอกาสศึกษาอบรมมักเป็นสตรีชั้นสูง เจ้านาย ส่วนสตรีชาวบ้านนั้นแทบจะไม่มีโอกาสเลย การศึกษาอบรมไม่ว่าจากในราชสำนักหรือจาก ครอบครัวก็ดี ถือหลักเกณฑ์อย่างเดียวกันคือ เน้นด้านของการบ้าน เช่น กิริยามารยาท การประกอบอาหาร การเรียนวิชาหนังสือถือเป็นเรื่องรองเท่านั้น

2. ด้านครอบครัว สตรีไทยยังไม่มีอำนาจทัดเทียมกับชาย แม้ว่าจะมีภาระหน้าที่ปฏิบัติมากกว่าก็ตาม แต่เป็นงานที่ไม่เป็นชั้นเป็นอัน แต่อย่างไรก็ตาม สตรีก็ยังมีอำนาจกล่าวหรือ กระทำกิจกรรมต่าง ๆ ภายในครอบครัวได้โดยอิสระเสรี ซึ่งมักได้รับความไว้วางใจจากชายเสมอ

3. ด้านกฎหมาย สตรีจะไม่ได้รับความเสมอภาคเท่ากับชาย และสตรีมักจะได้รับโทษสถานหนักกว่าผู้ชาย แม้จะทำผิดเท่ากันก็ตาม มีบางคดีที่ผู้ชายกับผู้หญิงได้รับโทษเท่ากัน แต่ไม่ปรากฏว่าผู้หญิงได้รับโทษน้อยกว่าผู้ชายเลย ไม่ว่ากรณีใดๆ แสดงให้เห็นว่าสถานภาพสตรีในด้านกฎหมายด้อยกว่าผู้ชายอย่างสิ้นเชิง

4. ด้านสังคม สตรีต้องประพฤติตนในกรอบของค่านิยม ที่เป็นแนวทางกำหนดพฤติกรรมของสตรี โดยตั้งเป็นปทัสถาน (Norms) ของสังคมขึ้นยกย่องสตรีผู้ประพฤติอยู่ในกรอบและดำเนินชีวิตที่ออกนอกเกณฑ์นี้

5. ด้านการประกอบอาชีพ สตรีไทยในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น การประกอบอาชีพไม่เป็นล่ำเป็นสัน เพราะความจำเป็นทางเศรษฐกิจยังไม่มี สตรีส่วนใหญ่ในชนบท จึงประกอบอาชีพในการช่วยเหลือครอบครัว ทำไร่ ทำนา ทำสวน ค้าขาย เป็นนักศิลปะไทย ฯลฯ ส่วนสตรีในเมือง และสตรีที่มีฐานะดีมักมีโอกาสได้ประกอบอาชีพราชการ เช่น เป็นพนักงานนางใน ตลอดจนนางสนม นางกำนัล เป็นต้น

ศรีจันทร์ พันธุ์พานิช (2534) ได้ศึกษาการวิเคราะห์ตัวละครผู้หญิงในนวนิยายของ ว. วนิชฉกุล จำนวน 18 เรื่อง โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาด้านบุคลิกภาพของตัวละคร สถานะภาพ และบทบาทของตัวละคร รวมทั้งทัศนะของผู้เขียนที่มีต่อผู้หญิง ผลการวิเคราะห์สรุปได้ดังนี้

1. บุคลิกภาพของตัวละคร แบ่งออกกว้างๆ ได้ 2 ฝ่าย คือบุคลิกภาพแบบสร้างสรรค์กับบุคลิกภาพแบบไม่สร้างสรรค์ พบว่าตัวละครที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างดีตั้งแต่วัยเยาว์ ทำให้เป็นคนมีความคิดที่ดี มีบุคลิกภาพที่ดี และมีแนวคิดในการดำเนินชีวิตที่ดี สำหรับตัวละครที่มีบุคลิกภาพแบบไม่สร้างสรรค์ จะเห็นได้ว่าตัวละครล้วนมีภูมิหลังที่ไม่สมบูรณ์ เช่น ครอบครัวแตกแยก ขาดความรักความอบอุ่นจากบิดามารดา การได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดหรือทะนุถนอมมากเกินไป จึงทำให้ตัวละครเหล่านี้เป็นคนที่มีความคิด บุคลิกภาพ รวมทั้งแนวในการดำเนินชีวิตที่ไม่ดี

2. สถานภาพและบทบาทของตัวละคร ผู้วิจัยได้ศึกษา 3 ด้านคือ ครอบครัว การประกอบอาชีพ และสังคม สถานภาพและบทบาทในครอบครัวได้แก่บทบาทของลูกสาว บทบาทของภรรยา และบทบาทของมารดา ตัวละครที่แสดงบทบาทของลูกสาวได้รับการเลี้ยงดูมาอย่างดี บิดามารดา หรือผู้ปกครองให้ความรักความอบอุ่นต่อตัวละครอย่างแท้จริง จึงทำให้ตัวละครแสดงบทบาทที่ดีได้ ส่วนตัวละครที่แสดงบทลูกสาวที่ไม่ดีนั้นเพราะมีภูมิหลังที่ไม่สมบูรณ์ ขาดความรัก ความอบอุ่นจากครอบครัว ส่วนสถานภาพและบทบาทของภรณยานั้นพบว่า การที่ตัวละครจะแสดงบทบาทภรรยาได้ดีนั้น สืบเนื่องมาจากตัวละครเหล่านั้นมีความรักและความเข้าใจ เกิดทุนสามมึมาก จึงยอมปรนนิบัติรับใช้สามมึทุกอย่าง แต่ถ้าตัวละครใดมีฐานะดีมากก็ไม่จำเป็นต้องทำงานบ้าน แต่ต้องออกสังคมหรือช่วยสามมึทำงานนอกบ้านแทน ส่วนตัวละครที่แสดงบทบาทภรรยาที่ไม่ดีนั้น ส่วนใหญ่เป็นคนที่มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพมาก และทำงานนอกบ้านได้ดี แต่มักจะบกพร่องเกี่ยวกับหน้าที่แม่บ้าน ซึ่งทำให้ครอบครัวมีปัญหา ตัวละครบางตัวไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสามมึได้ ทั้งนี้เพราะไม่คุ้นเคยกับวิถีชีวิตหรือความคิดไม่ตรงกันกับสามมึ บางตัวมีความใฝ่สูง ทะเยอทะยานด้านชื่อเสียงมากเกินไป จนทำให้ประพฤติตนเป็นภรรยาที่ไม่ดี ครอบครัวไม่มีความสุข ส่วนบทบาทมารดามีตัวละครเพียงตัวเดียว และแสดงบทบาทการเป็นมารดาได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ มีความฉลาดรอบรู้ รู้จักแนะนำและแก้ปัญหาให้ลูกๆ

สถานภาพและการประกอบอาชีพ ตัวละครส่วนใหญ่แสดงบทบาทได้ดีทุกคน

สถานภาพและบทบาททางสังคม ตัวละครส่วนใหญ่แสดงบทบาทในสังคมได้เป็นอย่างดี เพราะตัวละครเหล่านี้เป็นภรรยาของผู้มีฐานะดี มีเกียรติมีชื่อเสียง เธอจึงจำเป็นต้องออกสังคมคู่กับสามมึ หรือบิดา มารดา

3. ทักษะของผู้เขียนต่อผู้หญิง แบ่งได้ 3 เรื่อง ได้แก่ การศึกษา ชีวิตสมรส และการดำเนินชีวิตในสังคม

ในด้านการศึกษา ผู้เขียนสนับสนุนให้ผู้หญิงมีการศึกษาให้มากที่สุด เพื่อนำความรู้มาประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองหรือครอบครัวได้ และการศึกษาทำให้ผู้หญิงเฉลียวฉลาด มีความคิดทันคน และมีความเชื่อมั่นในตนเอง

ในด้านชีวิตสมรส ผู้เขียนมีความเห็นว่า การแต่งงานควรคำนึงถึงอุปนิสัยใจคอซึ่งกันและกัน มากกว่าจะคำนึงถึงความบริสุทธิ์ของผู้หญิง การจัดงานแต่งงานก็ควรจัดให้เหมาะสมกับสถานภาพของตัวเอง หรือมิฉะนั้นก็เพียงแต่จดทะเบียนสมรสและดักบาตรทำบุญเท่านั้น นอกจากนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่าคู่ครองสมัยนี้ไม่ค่อยมีความอดทน ทำให้หย่ากันง่าย

ในด้านการดำเนินชีวิตในสังคม ผู้หญิงควรมีจุดมุ่งหมายในการดำเนินชีวิตของตน ไม่ควรปล่อยให้เวลาเปล่าประโยชน์ไร้สาระ ในเรื่องการคบเพื่อนต่างเพศในปัจจุบันพบว่าผู้หญิงกับผู้ชายคบหาสมาคมกันได้อย่างเปิดเผย โดยไม่ต้องเป็นคู่รักกันเสมอไปเพราะการทำงาน นอกจากนี้ผู้เขียนยังให้ทัศนะผู้หญิงที่ถูกข่มขืน มันจะเกิดจากผู้ชายที่เธอไว้วางใจ เช่น คู่รัก เพื่อน ญาติ เป็นต้น ส่วนการยอมรับความสามารถของผู้หญิง ผู้เขียนให้ทัศนะว่าผู้หญิงได้รับการยอมรับน้อยกว่าผู้ชาย และในกรณีที่เกิดพิพลาตสังคมก็มักจะกล่าวโทษแต่ฝ่ายหญิงฝ่ายเดียว

สุรีย์ สุวรรณภาค (2529) ศึกษาบทบาทของสตรีในด้านสิทธิทางเพศ โดยศึกษาจากตัวละครหญิงในนวนิยาย ช่วง พ.ศ. 2444 – พ.ศ. 2501 พบว่า บทบาทในด้านการทำงานของสตรีเริ่มมีมากขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เนื่องจากสตรีได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นด้านการเลือกคู่ครอง สตรีเริ่มมีสิทธิในการเลือกคู่ครองมากขึ้น ส่วนในด้านการกำหนดบทบาทในฐานะบุตร ภรรยา มารดา และสมาชิกของสังคมในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จะเป็นไปตามขนบธรรมเนียมประเพณีและค่านิยมโบราณ กล่าวคือ สตรีจะไม่มีความเป็นตัวของตัวเองในการกำหนดบทบาทดังกล่าว แต่ว่าหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง บทบาทในฐานะบุตร ภรรยา และสมาชิกในสังคม สตรีจะมีบทบาทในการกำหนดด้วยตนเองมากขึ้น ส่วนฐานะมารดา สตรียังคงรักษาบทบาทตามประเพณีและค่านิยมดั้งเดิมไว้ไม่เปลี่ยนแปลง

ทิษฏยา โพธิ์อยู่ (2536) ได้วิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทสตรี ในนวนิยายของดวงใจ โดยวิเคราะห์บทบาทของสตรีทางด้านครอบครัว การศึกษา เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม จากผลการศึกษาพบว่าบทบาทด้านครอบครัว ผู้เขียนเสนอแนวคิดเกี่ยวกับคุณสมบัติของสตรีไทยในอดีต ซึ่งสตรีในยุคพัฒนาควรปฏิบัติ ได้แก่ ความผูกพันของสมาชิกในครอบครัว ด้านการเป็นมารดา เป็นภรรยา การเป็นบุตรสาว การเป็นย่า และยาย รวมทั้งความสามารถในด้านการดูแลปรนนิบัติต่อครอบครัวของสตรีในเรื่องการกินอยู่ สำหรับสตรีด้านการศึกษา สตรีควรมีโอกาสศึกษาหาความรู้ให้สูงที่สุด และกระตือรือร้นในการแสวงหาประสบการณ์ด้วยตัวเอง ส่วนบทบาทด้านเศรษฐกิจ สตรีควรมีบทบาทในการทำงานนอกบ้านได้ไม่แพ้บุรุษ บทบาทสตรีในด้านการเมือง สตรีควรมีบทบาทในด้านการแสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง เพราะสตรีเป็นประชากรส่วน

หนึ่งของสังคม มีสิทธิและหน้าที่ในสังคมเสมอภาคกับบุรุษ และด้านสังคมในการคบเพื่อน สตรีมีเสรีภาพที่จะคิด จะตัดสินใจ ในการดำเนินชีวิตของตนเองในเรื่องการคบเพื่อนหรือการแต่งงาน

อัจฉราภรณ์ จันทร์สว่าง (2548) ศึกษาสถานภาพสตรีในกฎหมายล้านนาโบราณ 25 ฉบับ พบว่ากฎหมายล้านนาหมวดครอบครัวมรดก ผู้หญิงมีสถานภาพสูงกว่าผู้ชาย และมีบทบาทในการจัดการดูแลทรัพย์สิน ผู้หญิงมีอิสระในการหมั้น ลักษณะดังกล่าวสืบเนื่องมาจากการแต่งงานที่ชายย้ายมาอยู่บ้านหญิง โดยมีความเชื่อเรื่องผีปู้ย่าเป็นตัวควบคุม ดังนั้นชีวิตครอบครัวผู้หญิงจะได้เปรียบกว่าผู้ชาย ส่วนกฎหมายหมวดอื่นๆ ผู้หญิงมีสถานภาพต่ำในบางด้าน ผู้หญิงไม่ได้รับความเป็นธรรมจากกฎหมาย อันแสดงถึงความเป็นเพศนิยม และแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงไม่มีบทบาททางการเมืองการปกครอง ขณะที่ผู้หญิงถูกกีดกันในบทบาทหน้าที่สำคัญในสังคม ซึ่งสถานภาพต่ำดังกล่าวมีเหตุจากบทบัญญัติทางกฎหมาย ได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของสตรี ขณะที่เป็ผลมาจากการที่ผู้ชายเป็นผู้บัญญัติกฎหมาย กฎหมายจึงเอื้อประโยชน์ต่อผู้ชาย และแสดงถึงเพศนิยม

นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต (2546: 79) กล่าวว่าไว้ว่า บทบาทของผู้หญิงไทยตามกฎหมายไทยแต่เดิมนั้น ถูกมองว่ามีแต่ภาระหน้าที่ ไม่มีสิทธิเหมือนชาย และมีฐานะทางสังคมที่ด้อยกว่าชายมาก ทั้งนี้เพราะผู้หญิงไม่มีสิทธิหน้าที่หรือบทบาททางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมแต่อย่างใด นอกจากนี้ ผู้หญิงไทยยังถูกมองว่าเป็นเพียงวัตถุบำบัดความใคร่ และเป็นทาสรับใช้ที่ซื่อสัตย์ในครัวเรือน เนื่องจากถูกกีดกันไม่ให้ได้รับการศึกษา ทำให้ไม่มีโอกาสแสดงความสามารถทางปัญญา เศรษฐกิจการเมืองและสังคม ลูกหญิงจึงมักได้รับการฝึกอบรมให้เป็นแม่บ้าน และเตรียมตัวเป็นภรรยาที่ดี และเมื่อเป็นภรรยาก็มีบทบาทเป็นเพียงแม่บ้านแม่เรือน เมื่อมีลูกก็ต้องทำหน้าที่เลี้ยงดูบุตรเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้ผู้หญิงไทยจึงมีสภาพเหมือนทรัพย์สินของสามีเท่านั้น เมื่อสามีประสงค์จะขายภรรยาเมื่อใด ในราคาใด ก็ขายได้ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่ากฎหมายเก่าไม่ยุติธรรม ถึงกับมีพระราชดำรัสว่ากฎหมายเก่า “เห็นผู้หญิงเป็นควาย ผู้ชายเป็นคน” จึงโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิก และทรงตรากฎหมายใหม่ชื่อว่า พระราชบัญญัติผัวขายเมีย ซึ่งมีสาระสำคัญว่า “สามีจะขายภริยาก็ได้ ถ้าหากภริยายินยอมด้วย แต่ถ้าสามีขายภริยาโดยที่ภริยาไม่ให้เห็นด้วยแล้ว สามีย่อมมีความผิด” กล่าวได้ว่าผู้หญิงไทยเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงฐานะและบทบาทตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาพสะท้อนทางสังคมในนวนิยาย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมในนวนิยายได้มีผู้กล่าวไว้หลายคน ดังนี้

ประไพ ศรีสุข (2541) ศึกษาภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นและนวนิยายของชาติ กอบจิตติ พบว่า นวนิยายของชาติ กอบจิตติ เป็นเรื่องราวของคนธรรมดาสามัญที่มีความด้อยทางเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้เกิดความยากจนและก่อให้เกิดปัญหาอีกหลายอย่างเช่น ปัญหาการเอารัดเอาเปรียบ ปัญหา

ยาเสพติด ชาติ กอบจิตติได้สะท้อนภาพปัญหาสังคมแต่ไม่เสนอแนวทางแก้ปัญหาให้กับตัวละคร เพราะทางออกของปัญหามีอยู่หลายวิธี ขึ้นอยู่กับลักษณะของปัญหาและลักษณะของบุคคลในเรื่องนั้น

ขนิษฐา ทินวัฒน์ (2549: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาภาพสะท้อนของสังคมด้านการศึกษาและวัฒนธรรมในนวนิยายของดอกไม้สด พบว่า ภาพสะท้อนของสังคมด้านการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นคือ การจัดการศึกษา ค่านิยมทางด้านการศึกษาและการดูงานต่างประเทศ ผลของการจัดการศึกษาและการศึกษาของสตรี ส่วนด้านวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นคือ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมการแต่งกายและการไว้ผม การแบ่งเข้าสมาคม วัฒนธรรมสมัยนิยม

ภาพสะท้อนของสังคมด้านการศึกษาพบว่า ดอกไม้สดให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างมาก โดยเสนอทัศนะว่าประเทศชาติจะเจริญได้ประชาชนต้องได้รับการศึกษาอย่างดีและเท่าเทียมกัน การศึกษามีความหมายต่อชีวิตมนุษย์ ทำให้คนรู้จักคิด พิจารณา แยกแยะความถูก-ผิด เลือกปฏิบัติตนให้เป็นคนดีและเป็นประโยชน์ต่อสังคม นอกจากนี้ดอกไม้สดเป็นสตรีที่มีความกล้าหาญในการแสดงความคิดเห็นต่อสถานการณ์บ้านเมือง ซึ่งแสดงถึงความเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกลเกินกว่าสตรีในยุคนั้น

ภาพสะท้อนของสังคมด้านวัฒนธรรมพบว่า นวนิยายของดอกไม้สดสะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในสังคมขณะนั้นอย่างต่อเนื่อง โดยเสนอทัศนะว่าแม้อารยธรรมตะวันตกเข้ามามีบทบาทในสังคมไทย แต่ขนบธรรมเนียมประเพณีไทยยังคงอยู่และผสมผสานกันอย่างกลมกลืน ระเบียบปฏิบัติอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามภาวะการณ์ของสังคมและฐานะความเป็นอยู่ของผู้ปฏิบัติ นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นบุคลิกลักษณะของคนไทยที่พึ่งพาอาศัยกัน ร่วมมือร่วมใจช่วยเหลือเกื้อกูลกัน บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของสังคมไทยที่ยังคงอยู่มิได้เปลี่ยนแปลงตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป

ขวัญเนตร ครุฑานุช (2534) ได้วิเคราะห์นวนิยายของสีฟ้าพบว่า สีฟ้าได้เห็นสภาพความเป็นจริงของสังคมและปัญหาสังคมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันเป็นวัตถุดิบในการเขียน สีฟ้าสามารถถ่ายทอดความทุกข์ยาก ความไม่เป็นธรรมที่คนบางกลุ่มได้รับ เพื่อเป็นตัวแทนของคนเหล่านั้นให้สังคมส่วนรวมได้รับความสนใจและเห็นอกเห็นใจต่อชีวิตของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน โดยพยายามให้มีการแก้ปัญหาเหล่านั้นและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังมีแนวความคิดที่กว้างไกลและมีลีลาการเขียนเป็นของตนเอง สามารถนำเรื่องจริงหรือประสบการณ์ของผู้แต่งมาบรรยายให้ปรากฏในนวนิยายได้อย่างกลมกลืนและสมจริง นวนิยายของสีฟ้าในระยะแรกจะนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว ตัวละครฝ่ายหญิงมีลักษณะเรียบร้อยและอ่อนแอ แต่ในระยะหลังสีฟ้าได้มีการพัฒนาการเขียนไปตามประสบการณ์ของตน โดยสร้างตัวละครทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชายมีลักษณะที่เข้มแข็งและสู้ชีวิต

เพ็ญจันทร์ มาประชา (2541: บทคัดย่อ) ศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมในนวนิยายของนิเวศน์ กันไทยราษฎร์ จำนวน 17 เรื่อง ในด้านภาพสะท้อนสังคมและทัศนะของผู้แต่งที่ปรากฏในนวนิยาย พบว่านิเวศน์ กันไทยราษฎร์ ได้มุ่งสะท้อนภาพสังคมของคนในเมืองหลวงเป็นสำคัญ

เกี่ยวกับด้านครอบครัว ด้านอาชีพ ด้านพฤติกรรมของคนในสังคม และด้านปัญหาสังคมโดยเน้นความสำคัญของครอบครัวที่มีความสมบูรณ์ สมาชิกทุกคนในครอบครัวทำหน้าที่ของตนอย่างครบถ้วน ซึ่งเป็นผลทำให้ครอบครัวมีความสุข นอกจากนี้ผู้แต่งได้แสดงทัศนะต่างๆ ของตนผ่านวรรณกรรม ได้แก่ทัศนะเกี่ยวกับครอบครัว อาชีพ พฤติกรรมของคนในสังคม และทัศนะเกี่ยวกับปัญหาสังคม โดยมองว่าครอบครัวที่สามีภรรยามีความรักความซื่อสัตย์ต่อกัน เป็นครอบครัวที่มีความสุขที่สุด ในด้านอาชีพทุกอาชีพมีความสำคัญต่อสังคมหากประกอบอาชีพเหล่านั้นด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ส่วนพฤติกรรมของคนในสังคมที่ขาดศีลธรรมจรรยาและความยากจนของคน เป็นต้นเหตุสำคัญของปัญหาสังคมด้านต่างๆ นอกจากนี้พบว่าผู้แต่งได้ใช้ภาพสะท้อนสังคมและทัศนะของตนที่เสนอแสดงไว้ในนวนิยายแต่ละเรื่อง เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนในสังคมนั้น

ทิตติธิตา นาคเกษม. (2545: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิเคราะห์นวนิยายของประภัสสร เสวิกุล ในด้านวิเคราะห์องค์ประกอบทางวรรณศิลป์ในนวนิยายของประภัสสร เสวิกุล ด้านโครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉากและบรรยากาศ การใช้ภาษา วิเคราะห์วิถีชีวิตค่านิยม และภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏในนวนิยาย โดยใช้วิธีวิจัยเอกสารจากนวนิยายจำนวน 26 เรื่อง จากการศึกษาวิเคราะห์ด้านองค์ประกอบทางวรรณศิลป์ในนวนิยายของ ประภัสสร เสวิกุล นั้น พบว่า ประภัสสร เสวิกุล ได้ใช้ประสบการณ์การค้นคว้าข้อมูลและจินตนาการมาผูกเรื่องเป็นโครงเรื่อง โดยนิยมเริ่มเรื่องด้วยบรรยายฉาก บรรยายตัวละคร บรรยายถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่เป็นปมปัญหา สำคัญเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนทั่วไป ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำเข้าสู่เนื้อเรื่องได้อย่างรวดเร็ว ได้ใช้ข้อขัดแย้งที่เกี่ยวกับเรื่องทัศนคติ ค่านิยม และสภาพความเป็นอยู่ของคนในสังคมมาเป็นการดำเนินเรื่องส่วนใหญ่และนิยมปิดเรื่องแบบโศกนาฏกรรมมากกว่าลักษณะอื่น ตัวละครส่วนใหญ่แสดงพฤติกรรม ต่างๆ ออกมาได้อย่างสมจริงและมีชีวิตชีวา น่าประทับใจ นอกจากนี้ยังมีการสร้างฉาก บรรยายฉาก ทั้งในประเทศและต่างประเทศได้อย่างละเอียดและชัดเจน ดังนั้นนวนิยายของประภัสสร เสวิกุล จึงแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตและค่านิยมของคนในแต่ละสังคมได้อย่างชัดเจนและกว้างขวาง ขณะเดียวกันก็สื่อให้เห็นสภาพชีวิตของผู้คนในสังคม พบว่าในด้านครอบครัวมีทั้งครอบครัวที่มีความอบอุ่นและครอบครัวที่มีปัญหาความขัดแย้งกันในครอบครัว ด้านพฤติกรรมของคนในสังคมมีปัญหาเรื่องพฤติกรรมทางเพศไม่เหมาะสม ด้านเศรษฐกิจมีปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจที่ประสบภาวะขาดทุนในยุคฟองสบู่แตก และด้านการเมือง การปกครอง มีปัญหาในเรื่องการแย่งชิงอำนาจทางการเมือง ความขัดแย้งทางความคิดในลัทธิการเมืองที่แตกต่างกัน ซึ่งประภัสสร เสวิกุล สามารถสะท้อนสภาพชีวิตและความเป็นไปของสังคมได้อย่างสมจริง มีมุมมองที่กว้างไกล มีความแปลกใหม่และน่าสนใจ ทั้งนี้ยังส่งเสริมให้ผู้อ่านช่วยกันรักษาคุณงามความดี เช่น ในด้านวิถีชีวิต ค่านิยมและคุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจะใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ตัวละครผู้หญิงเหนือและภาพสะท้อนทางสังคมจากตัวละครผู้หญิงเหนือในนวนิยายไทยต่อไป

บทที่ 3

วิเคราะห์ตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือ

ตัวละครเป็นส่วนประกอบสำคัญของวรรณกรรม ที่ผู้แต่งสมมุติขึ้นมาให้แสดงพฤติกรรมตามเหตุการณ์ในท้องเรื่อง เป็นผู้ได้รับผลจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามโครงเรื่อง ผู้แต่งจะเป็นผู้สร้างตัวละครในเรื่องขึ้นโดยกำหนดชื่อ รูปร่าง หน้าตา เพศ วัย อุปนิสัย บุคลิกภาพ ให้ตัวละครเหล่านั้นมีชีวิตจิตใจ สามารถแสดงอารมณ์ ความรู้สึก พฤติกรรมต่างๆ ได้เช่นเดียวกับมนุษย์จริงๆ การที่ผู้แต่งจะสร้างให้ตัวละครมีลักษณะสมจริงได้นั้น จะต้องเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ และใช้ความต้องการของมนุษย์สร้างเป็นแนวทางในการสร้างตัวละคร เช่น ต้องการความรัก ต้องการความสนใจ ต้องการเสรีภาพ กุหลาบ มัลลิกะมาส (2526: 111-114) ลักษณะนิสัยของตัวละครที่ผู้แต่งสร้างขึ้นโดยปกติจะมีความแน่นอนคงที่ เว้นแต่ถ้าจะมีเหตุการณ์หรือแรงจูงใจที่มีอิทธิพลเพียงพอที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอุปนิสัย บุคลิกภาพและพฤติกรรมของตัวละคร ตัวละครจึงมีทั้งที่เป็นประเภทสถิต (Static Character) คือมีลักษณะประจำตัวคงที่ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ต้นจนจบ และประเภทพลวัต (Dynamic Character) คือมีการเปลี่ยนแปลงอารมณ์ บุคลิกภาพไปตามเหตุการณ์ ประสบการณ์และกาลเวลา ซึ่งในการเปลี่ยนแปลงนี้ ผู้แต่งต้องระมัดระวังให้เป็นไปอย่างสมเหตุสมผล

ตัวละครจะต้องแสดงบทบาทไม่ว่าจะเป็นการพูด แสดงพฤติกรรมและลักษณะนิสัย เพื่อสร้างความสมจริงเช่นเดียวกับบุคคลจริงๆ ผู้แต่งอาจได้แนวคิดมาจากสิ่งที่ได้พบเห็นจากสภาพชีวิตของมนุษย์ในสังคม หรือสร้างจากจินตนาการขึ้นเองก็ได้

นอกจากการสร้างตัวละครให้ดูสมจริงแล้ว ในด้านบทสนทนาของตัวละครก็มีส่วนสำคัญในการบอกเล่าเรื่องราวหรือการแสดงความคิดของตัวละคร ซึ่งผู้แต่งจะมีการแต่งโดยใช้กลวิธีการเล่าเรื่องที่แตกต่างกันออกไป ดังที่ อีราวดี ไตลังคะ (2543: 68) ให้ความเห็นเกี่ยวกับการสร้างกลวิธีการเล่าเรื่องว่า ผู้เล่าเรื่องเป็นวิธีการนำเสนออย่างหนึ่งของผู้เขียน ว่าใครจะเป็นคนเล่าเรื่อง โดยพิจารณาจากผู้เล่าเรื่อง ซึ่งแบ่งได้ 2 ประเภทคือ ผู้เล่าที่เป็นตัวละครในเรื่อง และผู้เล่าเรื่องที่ไม่ใช่ตัวละครในเรื่อง

1. ผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครในเรื่อง หรือที่เรียกกันว่าผู้เล่าเรื่องแบบใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 ได้แก่ ผู้เล่าเรื่องที่เล่าสิ่งที่ตนเองประสบมา เรียกว่าผู้เล่าเรื่องแบบผู้ประพันธ์หลัก และผู้เล่าเรื่องที่เป็นพยาน คือตัวละครรองในเรื่อง

2. ผู้เล่าเรื่องที่ไม่ใช่ตัวละครในเรื่อง ได้แก่ ผู้เล่าเรื่องแบบผู้ประพันธ์ ผู้เล่าเรื่องแบบเสมือนมีตัวตน ผู้เล่าเรื่องแบบไม่แสดงทัศนะของตนหรือแบบวัตถุวิสัย

การศึกษาวิเคราะห์ตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือในนวนิยายไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาจากตัวละครเอกหญิงที่มีบทบาทเด่นในการดำเนินเรื่องในแต่ละเรื่อง จากนวนิยายที่ได้คัดเลือกมาศึกษา

จำนวน 12 เรื่อง 17 ตัวละคร นวนิยายที่ปรากฏตัวละครเอกหญิงมีบทบาทเด่นมากกว่าหนึ่งตัวละคร ก็จะนำมาวิเคราะห์ทั้งหมด กระบวนการวิเคราะห์จะศึกษาจากบุคลิกภาพของตัวละครเป็นสำคัญ โดยแยกวิเคราะห์เป็นลักษณะทางกายภาพและลักษณะนิสัยและพฤติกรรม ตัวละครที่นำมาวิเคราะห์มีทั้งสิ้น 17 ตัวละคร ดังต่อไปนี้

ตัวละคร	นวนิยาย
1. นันทาวดี	แม่สายสะอื่น
2. ดวงใจ	แหวนทองเหลือง
3. อุษาวดี	คุณนาย
4. วงตะวัน	เดือนดับที่สบตา
5. ศรีออน	อิตถีเพศ
6. นางลา	ไอ้ค่อม
7. แสงหล้า	ไอ้ค่อม
8. แม่นเมือง	รากนครา
9. มิ่งหล้า	รากนครา
10. สายไหม	ดอกรักบานที่สันกำแพง
11. เคลีย	ดอกรักบานที่สันกำแพง
12. สายน้ำผึ้ง	ดอกรักบานที่สันกำแพง
13. ปิมปา	ปิมปา
14. คำประพาพ	สะพานแสงคำ
15. เจ้าอุบลวัฒน์	แต่ปางบรรพ์
16. กาสะลอง	กลืนกาสะลอง
17. ช้องปิบ	กลืนกาสะลอง

ตารางรายชื่อตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือจากนวนิยายไทย

เมื่อได้ศึกษาวิเคราะห์ตัวละครเอกหญิงทั้ง 17 ตัวละคร จะวิเคราะห์ทัศนะของผู้แต่งที่มีต่อผู้หญิงเหนือ ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงมาจนถึงปัจจุบันในส่วนท้ายของบท

1. นันทาวดี จากนวนิยายเรื่องแม่สายสะอิน

1.1 ลักษณะทางกายภาพ

นันทาวดีเป็นหญิงสาวชาวเหนือที่ไม่ได้สวยเด่นสะดุดตา ดังที่ผู้แต่งได้บรรยายผ่านความคิดของวิฑูรย์ว่า

...เขามองดูใบหน้าเกลี้ยงๆ ของหล่อนด้วยความชื่นชมอย่างลึกซึ้ง หล่อนไม่ใช่คนสวยสะดุดตาอะไรเลยนอกจากมีผิวที่ผุดผาดสะอาดตา และมีใบหน้าที่ชื่อๆ เรียบๆ เกือบจะกลายเป็นจืดชืด ผมดำเส้นอ่อนเลื้อยระลอกมาถึงไหล่หยักสลายเป็นลอนธรรมชาติขึ้นเงางาม หน้าผากเต็ม แก้มอ้ม คิ้วและขนตาดำสนิท ดวงตาสีน้ำตาล จมูกแบบลานนาไทย ริมฝีปากบาง ไม่มีแววท้าทายหรือเรียกร้อง มีแต่ความเชื่องชือ เยือกเย็น และความอ่อนโยนโดยธรรมชาติ แต่ในความอ่อนโยนนั้น เขาแลเห็นความซื่อสัตย์และความเด็ดเดี่ยวจริงจังแฝงอยู่

(อ.ไชยวรศิลป์. 2543: 16)

จากข้อความข้างต้น รูปร่างหน้าตาของนันทาวดีบ่งบอกถึงสิ่งที่เป็นลักษณะทางชาติพันธุ์ของผู้หญิงเหนือคือผิวพรรณ และจมูก การบรรยายมุ่งเน้นไปที่ความงามตามธรรมชาติ และความซื่ออันเป็นสิ่งที่ผู้แต่งเห็นว่าเป็นเสน่ห์ของนันทาวดี

นอกจากนี้ความงามของนันทาวดีถูกหยิบยกขึ้นมาบรรยายเทียบเคียงกับธรรมชาติรอบข้างดังนี้

มือที่จับแฮนดิลเกร็งเล็กน้อย เมื่อเท้าทั้งสองเร่งจังหวะการกระโดดให้เร็วขึ้น ราเล่ที่สีดำแล่นฉิวลงจากเนินจนชายเสื้อเอวปล่อยปลิวไสวเช่นเดียวกับพวงผมที่ปล่อยสยายเล่นลมแลประหนึ่งเทพธิดาลอยลงมาระเริงเล่นกับเครื่องดนตรีของมนุษย์ ท่ามกลางธรรมชาติไพรพฤกษ์และลำแสงสุริยันอ่อนอุ่นอุ่นที่ส่องข้ามขุนเขาลงมาโลมไล้บัปไฟ พงหญ้า ป่าดง ไร่นาและอารามของพุทธศาสนาข้างทาง แสงอร่ามนั้นก็พลอยอาบร่างอันอวบผ่องของหญิงสาวเทพธิดาดอย ที่ถีบจักรยานแล่นลื่นเข้าสู่เขตตลาดเก่า จนดูผิวผ่องที่หน้าเป่งปลั่งเปรียบได้กับผิวของกลีบกุหลาบ

(อ.ไชยวรศิลป์. 2543: 60)

จะเห็นได้ว่าความน่าชื่นชมจากบุคลิกภาพของตัวละครถูกขับเน้นไปกับสภาพทางธรรมชาติ เป็นสิ่งที่น่าสังเกตว่าความงามของธรรมชาติในท้องถิ่นเหนือกับความงามของผู้หญิงได้รับการผสมผสานให้สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

1.2 ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

1.2.1 ยึดมั่นในอุดมการณ์

นันทาวดี ศรีสุริยวงศ์ เป็นบุตรสาวคนเดียวของเจ้าหม่อมแฉ่งทิพย์ เจ้านายไทยเชื้อสายเชียงรุ่ง กับนาท ศรีสุริยวงศ์ บิดาของเธอเป็นพ่อค้าและเป็นนักเผชิญโชคจากกรุงเทพฯ เขามีความเด็ดเดี่ยว ยึดมั่นในคุณความดี และยึดมั่นในอุดมการณ์ เมื่อนันทาวดีอายุได้ 5 ปี มารดาของเธอก็เสียชีวิต ผู้เป็นบิดาจึงต้องเลี้ยงดูเธอมาตามลำพัง นันทาวดีได้รับการศึกษาที่พัลลภสกูลในเชียงใหม่ และเรียนจบชั้นมัธยมจากโรงเรียนใหญ่แห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ นันทาวดีเป็นบุตรสาวที่ได้รับการรดกจากบิดาในด้านความนึกคิด อุดมคติ และความเด็ดเดี่ยวในการตัดสินใจ อีกทั้งบิดาได้อบรมบุตรสาว ให้ดำรงอยู่เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น นันทาวดีจึงยึดมั่นในอุดมการณ์ที่จะร่วมก่อตั้งโรงเรียนใหม่สำหรับเด็ก ซึ่งเด็กในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นลูกชาวดอย และบางคนได้รับการสอนจากหมอสอนศาสนาบ้าง จึงอยากศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม โดยผู้ริเริ่มโครงการคือบิดาของเธอ ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านความคิดของนันทาวดีว่า

โรงเรียน ‘นันทาวิทยา’ ซึ่งเธอถือเสมือนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ก่อสร้างขึ้นด้วยร่างกายและแรงสมองตลอดจนแรงทรัพย์ อันมีพ่อเป็นผู้ริเริ่ม บัดนี้พ่อเป็นเหมือน ‘พระเจ้า’ ของชาวดอยก็เพราะพ่อรักและเมตตาเพื่อนมนุษย์เหล่านั้นเหมือนกับที่หมอสอนศาสนาชาวผิวขาวอุตส่าห์ข้ามน้ำข้ามทะเลมาปฏิบัติงานของ ‘พระเจ้า’ ตามความเชื่อของเขา อันเกือบจะกล่าวได้ว่าทุกประเทศในโลกเหล่านั้น (อ.ไชยวรศิลป์. 2543: 55)

นาทอุทิศตนเพื่อการศึกษาของเด็กในชนบท โดยนาทสร้างโรงเรียนซึ่งเป็นโรงเรียนแห่งแรกขึ้นที่อำเภอแม่สาย นันทาวดีเป็นผู้ร่วมก่อสร้างให้อุดมการณ์ของนาทที่ต้องการสร้างคนให้มีคุณภาพด้วยการให้การศึกษาตามที่บิดาวางแนวทางไว้ และนันทาวดีก็มีความสุขที่ได้เจริญรอยตามแนวทางของบิดา ดังปรากฏในบทสนทนาที่เธอพูดกับบิดาว่า

“ถึงเหนื่อยก็สนุกจำพ่อ สนุกและเป็นสุขเหลือเกิน เมื่อนึกถึงผลงานของเราที่เจริญขึ้นอย่างน่าชื่นใจในระยะเวลาเพียงสามปี จำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้นแสดงว่าชาวท้องถิ่นได้รู้จักคุณค่าของการศึกษาว่าเป็นสิ่งจำเป็นแก่ชีวิตอย่างหนึ่ง ลูกเป็นสุขกับความสำเร็จในปัจจุบันและความหวังสำหรับอนาคต จนลืมที่จะนึกถึงความเหน็ดเหนื่อย เพิ่งจะรู้สึกเพลียและอยากพักผ่อนด้วยตัวเอง” (อ.ไชยวรศิลป์. 2543: 96)

ด้วยเหตุนี้เมื่อรัชต์ วัฒนา ซึ่งมาสมัครเป็นครูในโรงเรียนนันทาวิทยา พยายามใช้คำหวานหลอกล่อให้นันทาวดีหลงใหล และขอให้เธอละทิ้งหน้าที่เพื่อเป็นภรรยาของเขา แต่นันทาวดีปฏิเสธ ดังบทสนทนาของรัชต์กับนันทาวดีว่า

“คุณต้องเสียสละบางสิ่งบางอย่างเพื่อความรักของเราได้ไหมเล่า หากคุณรักผมจริงอย่างว่าเราจะไปเสียจากที่นี่ ผมจะพาคุณไปแสวงสุขที่อื่น ที่ซึ่งไม่มีใครมาขัดขวาง ที่ซึ่งเราจะอยู่ด้วยกันได้อย่างอิสระ ไม่ต้องหลบๆ ซ่อนๆ อย่างทุกวันนี้”

“ไปกับคุณ! โอ! ไม่ได้เด็ดขาด ทำไมคุณรัชต์จึงคิดจะทำสิ่งที่น่ากลัวเช่นนั้น มันเป็นเรื่องที่ฉันไม่เคยคิดเคยฝันมาก่อนเลย”

“งั้นคุณก็ไม่รักผมจริง เพราะคุณไม่ยอมเสียสละ”

“เสียสละ! ก็ทำไมเราจึงต้องเสียสละด้วยวิธีที่เลวทรามเช่นนั้นล่ะคะ? เรายังไม่มีความจำเป็นที่จะต้องทำสิ่งที่ร้ายแรงน่ากลัวเช่นนั้น”

“สมมติว่าเราไม่มีทางที่จะพบความสำเร็จล่ะ คุณนันท์? อย่างคุณพ่อคุณไม่ชอบหน้าผม แล้วผมก็มีความจำเป็นต้องจากที่นี่ คุณคิดว่าเราควรจะทำอย่างไร? ถ้าไม่ - - ถ้าไม่เสียสละแบบนี้”

“แต่ฉันจะทิ้งพ่อไปไม่ได้ แผนการของพ่อจะต้องล้มเหลว ถ้าหากฉันคิดเอาตัวรอดคนเดียว คุณรัชต์คะ ถึงแม้ฉันจะรักคุณมาก แต่ครั้งหนึ่งของหัวใจก็ผูกพันอยู่กับงานอย่างจะแยกออกไปไม่ได้ คุณรักฉัน คุณต้องพยายามเข้าใจฉันในเรื่องนี้”

(อ.ไชยวรศิลป์. 2543: 146)

ความตั้งใจของนันทาวดีสะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์อันแรงกล้าที่สำคัญยิ่งไปกว่าความรักฉันหนุ่มสาว นันทาวดีพยายามเกลี้ยกล่อมให้รัชต์เข้าใจในอุดมการณ์ของเธอด้วย ยิ่งรัชต์มาเร่งเร้าให้นันทาวดีรีบตัดสินใจ เธอก็ยังยืนยันที่จะทำงานสานต่ออุดมการณ์ของบิดาว่า “รัชต์คะ คุณก็เห็นอยู่แล้วว่ามันเป็นความจำเป็น นันท์ต้องคิดถึงงานของโรงเรียนก่อนปัญหาส่วนตัว เราต้องช่วยให้งานชิ้นนี้ของพ่อสำเร็จโดยสมบูรณ์เสียก่อน ต่อจากนั้นก็เป็นเรื่องของเรา คุณจะไม่รอนันท์หรือคะ?” (อ.ไชยวรศิลป์. 2543: 168)

เมื่อรัชต์เห็นว่านันทาวดีไม่ยอมหนีไปกับเขา เขาได้ใช้อุบายล่อลวงให้เธอลงมาพบเขาในที่สงัดแล้วล้วงละเมิดทางเพศ

แม้ท้ายที่สุดนันทาวดีจะรู้ว่ารัชต์ไม่ได้รักเธอจริงแล้วยังขโมยเงินบริจาค จนทำให้นาถเสียชีวิตเพราะตรอมใจจากความผิดหวัง นันทาวดีถูกชาวบ้านนินทาว่าร้ายว่าเธอสมคบคิดกับรัชต์ แต่เธอก็ยังไม่ละทิ้งอุดมการณ์ เธอต้องออกจากชุมชนแห่งนี้ไปเพราะถูกชาวบ้านตั้งข้อรังเกียจ เธอใช้ชีวิตอย่างยากลำบากในกระต๊อบไม้ไผ่กับครอบครัวมุขเธอที่ยากจน เธอก็ยังไม่ละทิ้งอุดมการณ์ที่จะเสียสละและอุทิศตนเพื่อชาวเขา ดังจะเห็นได้จากการที่เธอเดินฝ่าความหนาวเย็นจากหมู่บ้านบนดอยไปยังตัวอำเภอแม่สายเพื่อหาซื้อยาให้แก่บุตรของหญิงมุขเธอ แล้วเสียชีวิตลงขณะข้ามลำน้ำแม่สายทั้งที่ในมือก็ยังกำยาไว้แน่น

คุณความดีของนันทาวดีปรากฏในคำแถลงของวิทยุรยในงานเผาศพของนันทาวดี โดยเล็งเห็นถึงชีวิตอันอาภัพของเธอ วิทยุรยได้ขอให้ชาวบ้านทบทวนทัศนคติแง่ลบและความเข้าใจผิดที่พวกเขามีต่อนันทาวดีเสียใหม่ว่า

“พี่น้องทั้งหลาย- - ผู้ที่นอนอยู่ในหีบบนจิตกาธานนี้ ครั้งหนึ่งได้เคยเป็นที่รักใคร่ชื่นชมของพวกท่าน เพราะว่าเธอเป็นคนดี น่ารัก มีความเมตตากรุณา และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เธอมีความรักในเด็กเล็กๆ ไร้เดียงสา ไม่เลือกชาติ และไม่เลือกชั้น เธอได้ประพาดตนเป็นมิตรที่ดีของทุกๆ คน แม้แต่พี่น้องชาวปาชาวคอยซึ่งมีชีวิตอยู่อย่างอึดอัดขัดสน พี่น้องทั้งหลาย- - ในที่นี้ ณ บัดนี้ ยังมีใครจดจำรำลึกการกระทำของเธอไว้ได้? และมีใครบ้างที่กล้าปฏิเสธ-ว่าเธอไม่ได้เป็นอย่างที่ข้าพเจ้ากล่าวมาแล้วเมื่อกี่-?”

“ขอให้ข้าพเจ้าได้เป็นผู้แก้ข้อกล่าวหาของบางคนที่เข้าใจว่าเธอ นั้นเป็นคนชั่ว เป็นคนเลว และเป็นต้นเหตุแห่งการตายของคุณนาท ท่านที่มีความเข้าใจเช่นนี้โปรดฟัง และโปรดพิจารณา ให้ถ่องแท้ว่าสมควรแล้วหรือที่จะลงโทษเธอด้วยการเหยียดหยามดูถูก เป็นการยุติธรรมแล้วหรือ? ที่ท่านได้ขับไล่ไล่ส่งเธอด้วยการเหยียบย่ำไม่แยแส? เหตุใดท่านไม่ยอมให้อภัยในการกระทำอันชั่วช้าไม่ถึงการณของเธอ? ท่านทั้งหลาย- - ครุณันทาที่ดีมีได้กระทำความผิดอันใหญ่หลวงเกินกว่าที่เราจะอภัยให้ไม่ได้- - เธอมิได้มีสันดานอันเลวร้ายมาแต่กำเนิด และมีได้ตั้งใจเจตนาที่จะก่อความทุกข์เวทนาให้แก่ผู้หนึ่งผู้ใด สิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่เกิดขึ้นนี้ เป็นเพราะมีบุคคลผู้หนึ่งก้าวเข้ามาในวงงานของเรา เขาผู้นั้นเข้ามาในลักษณะที่ไร้ญาติขาดที่พึ่ง อันเป็นธรรมดาเหลือเกินที่เธอจะให้ความเมตตาปราณีและรับเขาไว้ทำงานด้วย นี่เองที่เป็นความผิดครั้งแรก พิจารณาเหตุที่เราควรจะทำโทษเธอหรือ? ครุณันทาที่ดีเป็นมนุษย์ปุถุชนมีเลือดมีเนื้อ มีความรู้สึก ก็โดนเล่า เธอจะพ้นจากสิ่งที่มนุษย์ปุถุชนพึงจะมีและพึงจะเป็นเสียได้ ความผิดพลาดของเธอเป็นความผิดพลาดที่มนุษย์ทั่วไปมีโอกาสผิดมันจะไม่มีอะไรเกี่ยวพันไปถึงประโยชน์ส่วนรวม ถ้าหากบุคคลผู้นั้นไม่คิดอาฆาตพยาบาทเธอเป็นส่วนตัว และฉกฉวยเอาสมบัติอันเป็นส่วนรวมไปจากเธอด้วยวิสัยของผู้ร้ายใจโหด”

“- - บุคคลผู้นี้เป็นใคร? ท่านทั้งหลายคงทราบดีอยู่แล้ว เขาเป็นมนุษย์ลวงโลกซ่อนความชั่วร้ายเจ้าเล่ห์ไว้เบื้องหลังหน้ากากอันสวยงาม เขาผู้นั้นเองเป็นต้นเหตุความพินาศ แม้กระทั่งการตายของคุณนาท และหน้าซอ นั้นทาวดีได้ดิ้นรนพยายามที่จะแก้ไขความผิดพลาดครั้งนี้ แต่ไม่สำเร็จ เธอกลับมาพบเหตุการณ์ที่ร้ายแรง คือการสิ้นชีวิตของพ่อบังเกิดเกล้า ท่านผู้มีใจเป็นธรรมโปรดคิดดู จงเอาใจเธอไปใส่ใจท่านว่าจะมีความรู้สึกประการใด? แต่เพียงเท่านี้ยังไม่พอ... ในวาระที่เธอมีดวงใจอันตกอยู่ระหว่างความวิบวาทแสนสาหัสนั้น บุคคลบางคนได้ประหัดประหารเธอด้วยวาจาอันขาดความเห็นอกเห็นใจ ทำให้เธอต้องเตลิดหนีและไม่ยอมกลับมาอีก จนกระทั่งต้องจบชีวิตลงในกระแสน้ำ ด้วยเจตนาที่จะช่วยเด็กน้อยชาวมูเซอผู้หนึ่ง บัดนี้เธอสิ้นชีวิตไปแล้ว ยังเหลือแต่สังขารที่กำลังจะแตกสลายเป็นเถ้าถ่าน เธอไม่มีเสียงที่จะมาคัดค้านคำกล่าวหาของท่าน ไม่มีมือที่จะมาป้องกันตัว ไม่มีความรู้สึกที่จะโกรธแค้นหรือยินดี ยินร้ายในการกระทำของผู้หนึ่งผู้ใดอีกต่อไปแล้ว เพียงแต่ขอให้ท่านได้โปรดระลึกถึงเธอด้วยความยุติธรรม ว่าเจ้าของร่างนี้ ครั้งหนึ่งได้บำเพ็ญกรณียกิจอันเป็นคุณประโยชน์แก่ท่านและบุตรหลานของท่านมาเป็นเวลานานนับจำนวนปี เมื่อเคราะห์กรรมมาอุบัติขึ้นแก่เธอ จนเป็นเหตุให้พวกท่านได้รับความผิดหวังชั่วเวลาอันสั้น เป็นการสมควรแล้วหรือ? ที่ท่านได้ถือเอาความผิดนั้นมาลบล้างคุณงามความดีที่เธอได้บำเพ็ญมา ท่านลืมเสียแล้วหรือ? ว่ามือของเธอได้เคยประคับประคองลูกหลานของท่านเมื่อต้องเจ็บไข้ได้ป่วย ท่านลืมแล้วหรือ? ว่าเสียงของเธอได้เปล่งออกมาเพื่อซบย้อมวิญญาณของเด็กไร้เดียงสาให้มีความรู้สึกที่ตึงตังต่อกัน มีความรักและความเห็นอกเห็นใจกัน- - ท่านลืมเสียแล้วหรือ? - - ว่าเท้าเล็กๆ ของเธอผู้นั้น ได้เดินย่ำไปตามหมู่บ้านทุกแห่งเพื่อเยี่ยมเยียนครอบครัวของเด็กน้อย และให้ยาให้การศึกษาโดยไม่เลือกว่าเขาเหล่านั้นจะเป็นคนยากแค้นเข็ญใจอย่างไร”

(อ.ไชยวรศิลป์. 2543: 331-337)

จากคำกล่าวของวิฑูรย์ได้ชี้ให้เห็นถึงคุณความดีของนันทาวดีที่ทำให้แก่ชาวบ้าน สิ่ง
ที่นันทาวดีได้หลงผิดไปเป็นเพราะมีคนมาล่อลวงจนเป็นเหตุให้ความหวังและอุดมการณ์ของบิดา
และชาวบ้านพังทลาย และเป็นสาเหตุให้บิดาของเธอตรอมใจจนเสียชีวิตในที่สุด เธอต้องจมอยู่กับ
ความรู้สึกผิด แต่มันก็ไม่ใช่ทำให้เธอละทิ้งอุดมการณ์เดิมที่อยากจะช่วยเหลือชาวบ้านและเด็กๆ
เธอปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิตอย่างน่าสะเทือนใจ

นันทาวดีเป็นหญิงสาวที่ยึดมั่นในอุดมการณ์ โดยเธอได้รับการเลี้ยงดู ปกป้องจากผู้
เป็นบิดา ทำให้เธอเกิดศรัทธาในสิ่งที่บิดาได้กระทำ เมื่อเธอมีโอกาสน้องจึงทุ่มเทให้การสร้าง
โรงเรียนในชนบท เพื่อให้เด็กในพื้นที่ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง นันทาวดีไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยและมี
ความสุขเมื่อเธอได้เห็นถึงความก้าวหน้าและความร่วมมือจากชาวบ้าน แต่เมื่อชีวิตของเธอหักเหเมื่อ
เธอได้พบกับรัชต์ ซึ่งเขาทำให้ความหวังและความฝันของเธอ บิดา และคนในหมู่บ้านสูญเปล่าไป
เพราะเขาได้ขโมยเงินที่หามาได้จากการจัดงานกิจกรรมเพื่อสร้างโรงเรียน ทำให้บิดาและชาวบ้าน
ไม่ให้อภัย เธอจึงต้องออกจากชุมชนนั้น และใช้ชีวิตอย่างยากลำบาก แต่เธอก็ไม่ได้ละทิ้งอุดมการณ์
จนในที่สุดเธอได้เสียชีวิตจากการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ

1.2.2 มองโลกในแง่ดีจนไม่ทันคน

นันทาวดีเป็นหญิงสาวที่มีจิตใจบริสุทธิ์ ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม และมองโลกในแง่ดี ดังจะเห็น
ได้จากตอนที่โรงเรียนนันทาวดีได้เปิดรับสมัครครูและรัชต์ได้มาสมัคร นานาผู้เป็นบิดาได้คัดค้าน
เพราะเห็นว่าเขาเป็นคนที่ไม่น่าไว้วางใจ แต่นันทาวดีขอให้รัชต์ไว้เป็นครูคนใหม่ของโรงเรียนเพราะ
ความสงสาร ดังที่นันทาวดีได้สนทนากับนาทว่า

“พ่อควรจะรู้ว่า- เรากำลังต้องการครู พี่เองก็เคยปรารถนาเช่นนั้น ก็ทำไมล่ะพ่อจ๋า! ผู้ชายคน
นั้นเขาก็มีความรู้พอที่จะเป็นประโยชน์แก่งานของเราได้ และเขาก็กำลัง- ใฝ่หาวิชาที่พึ่ง เขาไม่มีงานทำ
การไม่มีงานทำหมายถึงความอดอยาก เขาไม่มีที่อยู่ เว้นแต่ที่โรงเรียนหรือศาลาวัด พ่อไม่สงสารคนเช่นนี้
บ้างหรือ?”

“ชีวิตของเขาต่างหากที่เราควรจะศึกษา ลูกนันท พ่อก็ไม่ประสงค์ที่จะแสดงความโหดร้ายต่อเพื่อน
มนุษย์ แต่บางครั้ง- ลูกรัก- บางครั้งเราก็จำเป็นต้องระมัดระวังตัวไว้ก่อน ชีวิตที่ผ่านมาได้สอนให้พ่อ
เข้าใจอะไรหลายอย่างซึ่งลูกอาจคาดไม่ถึง เมตตาอาจเป็นเครื่องคำจูนโลก แต่บางกรณีมันอาจจะยัง
ผลร้ายแก่ผู้ยึดถือคตินี้ได้ นิทานง่าย ๆ ของอิสปอาจเป็นอุทาหรณ์อันดี ตัวอย่างเช่นชวานากับงูเห่า”

“แต่เขาต้องไม่เป็นอย่างงูเห่าของชวานาแน่นอน พ่อจ๋า เขาเป็นคนสุภาพอ่อนน้อมเหมือน-
เหมือนผู้หญิง คนที่รับการศึกษาย่อมจะเข้าใจว่ามนุษยธรรมเป็นอย่างไร ลูกมองไม่เห็นความชั่วร้ายใน
ตัวเขา”

“พ่อให้เวลาเขาน้อยเกินไปที่จะพิสูจน์ตัว” ดูเหมือนนันทาวดีจะไม่รู้สึกว่าได้ประพฤติดนเป็น
ประหนึ่งตัวแทนของชายหนุ่มผู้ซึ่งตนไม่รู้จักมาก่อน หล่อนมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะช่วยให้เขา
พ้นจากความอดอยาก หรือเสียคน ตามที่เขาพูด หล่อนไม่ได้คิดไกลมากไปกว่านั้น ในหัวใจของนันทาวดี

ยังไม่มีความรู้สึกนอกเหนือไปจากความเห็นอกเห็นใจอย่างบริสุทธิ์ หล่อนจึงกล้าโต้แย้งเพื่อเขา และ
หล่อนคิดว่าหล่อนทำถูก

(อ.ไชยวรศิลป์. 2543: 24- 29)

จากบทสนทนาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่านันทาวดีมองโลกในแง่ดี และคิดว่าการ
ช่วยเหลือด้วยการให้โอกาสคือสิ่งที่พึงทำต่อเพื่อนมนุษย์

อีกตอนหนึ่งเมื่อรุจิราหรือหน้าขอเด็กหญิงชาวเขาเผ่ามูเซอที่นาทรับเลี้ยงเป็นบุตร
บุญธรรม ได้เขียนจดหมายมาขอค่าใช้จ่ายเพิ่ม นาทเห็นว่ารุจิราใช้จ่ายฟุ่มเฟือยและห้ามปราม
ไม่ให้ให้นันทาวดีส่งเงินให้รุจิราอีก นันทาวดีไม่เห็นด้วย ดังบทสนทนายระหว่างนันทาวดีและนาทว่า

“ลูกรักและสงสารเขา ลูกไม่เคยมีน้องที่ไหนเลย หน้าขอเป็นน้องของลูกคนหนึ่ง ถึงเขาจะไม่ใช่
ลูกของพ่อก็ตาม”

“พ่อเข้าใจ ลูกรัก พ่อเข้าใจเจตนาของลูกดีที่สุด เมตตากุณาและมองคนอื่นในด้านดีเสมอ เป็น
มรดกที่แม่เจ้าให้ไว้ในสายเลือด มันเป็นคุณธรรมอันประเสริฐ แต่ว่าบางครั้ง มันก็อาจนำความหายนะมาสู่
เราได้เหมือนกัน”

“เหมือนชวานากับบูเห่าหรือจะพ่อ”

“เหมือนปลิงซีลูก ลูกเคยเห็นปลิงมันเกาะดูดเลือดคนบ้างไหม นั่นแหละลูกนั่นคือการเสียสละ
อย่างขาดเหตุผล ก็เหมือนกับปล่อยให้ปลิงมันดูดเลือดไปกิน...เราต้องพิจารณาเสียก่อนที่จะทำการ
เสียสละเพื่อผู้อื่น มิฉะนั้นเราอาจตายเปล่า เพราะยึดหลักสังคมสงเคราะห์เพื่อนมนุษย์อย่างตาบอด คนที่
เราควรช่วยกับเมินเฉย ไปสนับสนุนความฟุ้งเฟ้อเห่อเหิม ในที่สุดก็ล้มตัว เสียผู้เสียคนไปเลย”

“แต่หน้าขอจะต้องไม่เป็นเช่นนั้น”

“พ่อก็ไม่ได้ตั้งใจจะปรักปรำเด็กลูกอาจไม่เข้าใจเจตนาของพ่อในขณะนี้ แต่วันหนึ่ง – สักวันหนึ่ง
ลูกอาจจะต้องพบกับเหตุการณ์ หรือบุคคลที่ลูกไม่เคยได้พบมาก่อน พ่อเกรงว่า-วิตกว่า-จิตใจที่ไม่ได้
เตรียมพร้อมจะทำให้ลูกช็อก เพราะลูกบริสุทธิ์เกินไป ดีเกินไปสำหรับโลกทุกวันนี้”

(อ.ไชยวรศิลป์. 2543: 43)

จากบทสนทนาข้างต้นแสดงให้เห็นว่านันทาวดีมองโลกในแง่ดีจนไม่พิจารณา
เหตุผลอื่นๆ ประกอบให้รอบด้าน

นันทาวดีเป็นผู้หญิงที่มองโลกในแง่ดีจนไม่ทันคน เพราะเธอได้พบเจอแต่สิ่งที่ดีๆ
ในชีวิต และไม่เข้าใจถึงธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์ ถึงแม้ว่าเธอจะพยายามชี้ถึงเหตุผลและ
ข้อผิดพลาดของรุจิราและรุจิรา แต่เธอก็ยังคิดว่าพวกเขาเป็นคนดีและเธอสามารถให้การช่วยเหลือ
พวกเขาได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้นันทาวดีประสบเคราะห์กรรมอันนำไปสู่จุดอับของชีวิต

1.2.3 ยึดมั่นในศักดิ์ศรีของผู้หญิง

นันทาวดีได้รับการอบรมเลี้ยงดูมาเป็นอย่างดีจากนาทผู้เป็นบิดา เธอวางตัวอย่างเหมาะสมเมื่ออยู่ใกล้กับบรรทัด และไม่หวั่นไหวกับคำพูดของบรรทัดที่กล่าวชื่นชมเธอ ดังบทสนทนาของบรรทัดและนันทาวดีว่า

“เดี๋ยวนี้ผมรักความเป็นครูเสียแล้ว ผมจะอยู่ช่วยคุณนันทสอนเด็กชาวดอยพวกนี้เรื่อยไปและแต่งหนังสือด้วย ผมจะเอาชื่อคุณนันทเป็นนางเอก เป็นเทพธิดาแห่งขุนเขา แม่พระหรือราชินีแดนดอยที่สวยงามสะอาดเหมือนเอื้องป่า”

“เผอิญฉันไม่ชอบความเป็นเอื้อง ไม่ว่าจะเป็นเอื้องป่าหรือกล้วยไม้ต่างประเทศชนิดพิเศษสุดเพียงใด พ่อไม่ได้เลี้ยงฉันไว้สำหรับที่จะขึ้นไปอยู่บนกระเช้าทองของใคร พ่อบอกว่าผู้หญิงไม่ใช่ดอกไม้”

(อ.ไชยวรศิลป์. 2543: 47)

นันทาวดีไม่หลงไปกับคำชื่นชมยกย่องของบรรทัด และไม่ชอบที่เขานำเธอไปเปรียบเทียบกับเอื้องป่า และเธอมั่นใจในคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นผู้หญิงที่ไม่ใช่เป็นเพียงไม้ประดับเท่านั้น

นันทาวดีได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากผู้เป็นบิดา ให้รักเกียรติและรักศักดิ์ศรีของความเป็นผู้หญิง

เมื่อเธอถูกรับใช้ทำลายเกียรติและศักดิ์ศรีด้วยการล่วงละเมิดทางเพศ แต่วิฑูรย์มั่นใจว่านันทาวดีพลาดเพราะไม่ทันคน เธอยังคงเป็นกุลสตรีในทัศนะของวิฑูรย์ ดังคำกล่าวของวิฑูรย์ว่า

“นันทาวดีเป็นกุลสตรี ข้อนี้น่าไม่พึงสงสัยเลย คุณที่นับถือ ผมกล้ารับรองทีเดียวว่า ถ้าเธอไม่ถูกรุกเร้าและเฝ้าแต่พยายามโอ้อวดให้เคลิบเคลิ้มแล้ว เธอจะต้องคงอยู่เป็นตัวของตัวเองตลอดมา เธอไม่ใช่สตรีที่พอเห็นผู้ชายปั๊บก็รักปั๊บ และแล้วไม่นานก็รักคนใหม่ต่อไป...(อ.ไชยวรศิลป์. 2543: 79)

นันทาวดีเป็นผู้หญิงที่ยึดมั่นในศักดิ์ศรี เมื่อเธอทราบว่ารับใช้ได้แอบมีความสัมพันธ์ทางเพศกับบุรุษ เธอจึงขอยุติความสัมพันธ์กับบรรทัด และกล่าวประณามตนเองต่อหน้าบรรทัดและวิฑูรย์ว่า

“นี่คุณบรรทัด ผมเองไม่มีเจตนาจะเข้ามาแทรกแซงเลย แต่บังเอิญต้องมารับฟังเพราะขึ้นมาหยิบของในห้องใน จึงพลอยได้ยินเสียงกาวราวของคุณด้วย ผมทนไม่ได้ที่จะฟังคุณหมิ่นประมาทผู้หญิงอย่างนันทาวดี...”

“แล้วยังไง?” เขาหน้าซีดเมื่อเห็นบุคคลที่ไม่เคยนึกว่าจะโผล่เข้ามาขัดจังหวะ

“พี่ทูน น้อง-น้องอยากตาย-ดูซิ เขายี้เกียรติน้องยับเยิน น้องแล้ว”

“ขอโทษเธอเดี๋ยวนี้ คุณบรรทัด ขอโทษและถอนคำที่พูดใส่ร้ายเธอทั้งหมด”

“ไม่ใช่ธุระของคุณที่จะมาเกี่ยวข่งนี่นา นันทาวดีเป็นยิ่งกว่ายอดรักของผม ตามเธอดูสิ”

“คนเนรคุณ”

“คุณว่าผมเนรคุณ คุณดูหมิ่นผม คุณมีสิทธิ์อะไรที่มาตำผมเล่นง่าย ๆ “

“คุณแล้ว คุณดูถูกผู้หญิงก่อน ผมต้องการสั่งสอนคนปากพล่อยทำลายเกียรติของสุภาพสตรี”

“เพื่อคุณจะได้กิน ‘เดน’ ที่เหลือจากผมใช่ไหม? รัชต์หัวเราะอย่างเยาะเย้ย พลังโค้งให้อย่างงดงาม “เชิฐที่เดียวคุณวิฑูรย์ ผมยินดีทุนหัวให้สำหรับนั้นทาวดี ถ้าคุณไม่รังเกียจว่าเป็นของเหลือเดนจากคนแล้ว ๆ อย่างผม- -เชิฐ- -”

“ระวังปากของคุณให้ดี ถ้าขึ้นล่วงเกินนั้นทาวดีอีกแม้แต่ครั้งคำ ผมจะเอาเลือดหัวของคุณออกเดี๋ยวนี้ ผมยอมเป็นคนป่าเถื่อนเพื่อป้องกันเกียรติยศของผู้หญิงที่จะถูกทำลายเพราะคนเจริญอย่างคุณ ไป กลับไปสั่งสอนตัวเองเสียใหม่...”

“น้องเลวเหลือเกินพี่ทุน เลวแล้วก็โง่เขลา ไม่สมกับที่เกิดมาเป็นลูกพ่อ น้องไม่มีเกียรติยศเสียแล้ว สู้แต่งงานอ่องก็ไม่ได้ นางอ่องไม่เคยทำให้พ่อหรือพี่ทุนผิดหวังสักครั้ง ถึงแกจะอ่านหนังสือไม่ออกสักตัวเดียว...พ่อจะว่าอย่างไร ถ้ารู้เรื่องนี้ โธ่ น้องอยากตายเหลือเกินที่ทุน น้องกลัวพ่อ พ่อจะไม่ยอมอภัยให้น้องเป็นอันขาด ถ้ารู้ว่าน้องเลวแล้วก็ถูกเหยียบย่ำเกียรติยศอย่างเมื่อก็ พ่อต้องฆ่าเขาและฆ่าน้องด้วย น้องรู้”

(อ.ไชยวรศิลป์. 2543: 202-204)

นั้นทาวดีเป็นผู้หญิงที่รักเกียรติและยึดมั่นในศักดิ์ศรีของความเป็นหญิง การอบรมเลี้ยงดูจากบิดาเธอจึงรู้สึกผิดที่ทำลายเกียรติและศักดิ์ศรีของตัวเองโดยการมีความสัมพันธ์ชู้สาวกับรัชต์ และถูกรัชต์ดูหมิ่นว่าเธอเป็นผู้หญิงโง่ ใจง่าย และอวดดี เมื่อบิดาของเธอทราบความจริงทั้งหมดหลังจากที่รัชต์ขโมยเงินบริจาคในการสร้างโรงเรียนไป นาทไม่ยอมให้อภัยแก่ความผิดของนั้นทาวดี นั้นทาวดีจึงตัดสินใจเดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อที่จะทวงเงินที่ถูกขโมยจากรัชต์ เมื่อเธอได้พบรัชต์และเขาปฏิเสธว่าไม่ได้เอาเงินไปและพูดดูแคลนเธอ นั้นทาวดีเกิดโทษะ โดยใช้มีดจ้วงแทงเขาก็เพียงแค่แผลบนแขนขวาของเขาเท่านั้น นั้นทาวดีไม่ได้เงินคืนเธอจึงกลับบ้านอย่างคนสิ้นหวัง แต่ก่อนกลับเธอได้รับข่าวร้ายว่าหน้าซอของน้องเลี้ยงของเธอแท้งลูก ที่เกิดจากการมีความสัมพันธ์กับรัชต์ นั้นทาวดีได้ยกโทษให้และหน้าซอกก็สิ้นชีวิตในวงแขนของเธอ นั้นทาวดีกลับมายังแม่สายได้ทราบข่าวว่าบิดาของเธอเสียชีวิตลงเพราะดื่มสุราอย่างหนัก นั้นทาวดีจึงเดินทางออกจากหมู่บ้านอย่างเลื่อนลอยไปพบกับหยางซี ผู้บังคับการทหารชาวต่างชาติแห่งดอยสูง เธอขอให้เขาพาเธอไปด้วยเพื่อหนีความรู้สึกผิดต่อบิดาและความรักที่เธอเคยเจ็บปวด นั้นทาวดีได้ตกเป็นภรรยาของหยางซีแต่ตัวโดยปราศจากความรัก เธอใช้ชีวิตอยู่ในค่ายทหารบนดอยสูง เป็นเวลาราว 6 เดือน และเสียชีวิตลงขณะที่นำยาไปรักษาบุตรของชาวเขา

1.2.4 เกิดทุนความรัก

นั้นทาวดีได้มอบความรักโดยหวังว่ารัชต์จะไม่ทอดทิ้งเธอไป นั้นทาวดีเป็นผู้หญิงที่เกิดทุนความรักและยึดมั่นว่าเธอจะรักผู้ชายคนนี้เพียงคนเดียว ดังคำกล่าวของนั้นทาวดีที่มีต่อรัชต์ว่า “คุณรัชต์ต้องสัญญาอะนะว่าจะไม่หนีฉันไปเร็วนัก คุณสร้างความหวังไว้ในหัวใจของฉัน คุณ

จะต้องไม่ทำลายมันเสียก่อนที่จะพบกับความสำเร็จสมหวัง คนอย่างฉันไม่ยอมมีรักครั้งที่สอง คุณรัชต์เป็นคนแรกและคนสุดท้ายจริงๆ สำหรับฉันทาวดี” (อ.ไชยวรศิลป์. 2543: 146)

ฉันทาวดีเป็นผู้หญิงที่เทิดทูนความรักและมอบความรักให้กับผู้ชายเพียงคนเดียว เธอจึงถูกหลอกเพราะเชื่อใจคนง่าย ดังคำกล่าวของวิษุรักษ์ที่ว่า

“ฉันทาวดีได้หยิบนั่นความรักอันบริสุทธิ์ให้แก่มัน มิใช่เพราะความใจง่าย แต่เพราะถูกขอร้องวิ่งวนให้รัก ด้วยเล่ห์เหลี่ยมของมนุษย์ที่ยกย่องตนเองว่าเป็นผู้เจริญ...ฉันทาวดีผู้มีทั้งเมตตากรุณา ผู้มีใจอ่อนโยนและสุภาพ เธอเชื่อมั่นในความคิดของมนุษย์มากเกินไป เชื่อสัจย์และบริสุทธิ์เกินไป จนไม่เฉลียวใจไปกว่าบุคคลผู้ที่เธอเฝ้าติดตามไปสัมผัสด้วยศรัทธาต่อคำวามนุษยธรรมนั้นจะเป็นบุคคลที่ยกมือขึ้นประหารเธอ...”

(อ.ไชยวรศิลป์. 2543: 121-122)

เมื่อฉันทาวดีทราบความจริงว่า รัชต์ได้ติดต่อและมีความสัมพันธ์แบบชู้สาวกับรุจิรา เธอจึงรู้สึกผิดหวังและเสียใจอย่างมาก ถึงแม้รัชต์จะพยายามอธิบายว่าเขาไม่ได้รักรุจิราและที่เขามีความสัมพันธ์กับรุจิราเป็นเพราะว่าเขาถูกยั่วยวน แต่ฉันทาวดีได้ตอบกลับรัชต์ไปว่า

“โปรดอย่าเสียเวลาอธิบายเลย คุณรัชต์ ไม่มีประโยชน์หรอก จดหมายทั้งหกหน้าเป็นคำอธิบายอยู่ในตัวของมันเองแล้ว ละเอียดแจ่มแจ้งที่สุด ถ้าโลกนี้มีพระเจ้าจริง ฉันก็อยากจะขอบคุณพระเจ้าหนอยที่ปล่อยให้รุจิราพรรณนาถึงเหตุการณ์ทั้งหมดลงในจดหมายฉบับนี้ ซึ่งไม่ใช่จดหมายฉบับแรกเสียแล้ว ถึงฉันจะไม่มีโอกาสได้อ่านที่คุณเขียนถึงเขา แต่จากถ้อยคำที่เขาเขียนรำพันมาให้คุณอ่าน ก็เป็นคำอธิบายที่แจ่มชัดพอแล้ว สำหรับที่จะพิสูจน์ว่า คุณเป็นสุภาพบุรุษแค่ไหน? และฉันควรจะตัดสินใจอย่างไรต่อไปสำหรับคุณ...ฉันไม่เข้าใจความนึกคิดของคุณ แต่ฉันเข้าใจความหมายที่รุจิราเขียนถึงคุณ ซึ่งแสดงว่าเขาไม่ได้รักคุณข้างเดียวแน่นอน ถ้าคุณไม่ได้เป็นฝ่ายยั่วยุขึ้นก่อน เดียวนี้ฉันรู้สึกเสียใจของคุณขึ้นมาก คุณรัชต์ คุณเป็นคนที่ชอบทำอะไรลับหลังคน เหมือนรุจิราเหมือนกัน ต่อหน้าฉัน คุณทำเฉยไม่รู้ไม่ชี้ แต่ระหว่างงานของโรงเรียน คุณแอบพารุจิราไปยังที่พักของคุณตั้งสามครั้ง นั่นหรือคุณบอกว่าสงสารเด็ก รุจิรายังเด็ก ฉันไม่โทษหล่อนในข้อนี้ คุณนั่นแหละที่เป็นต้นเหตุให้เด็กเสีย - และฉัน - ฉันเองก็โง่อย่างที่สุดที่ได้หลงรักคุณอย่างตาบอด บัดนี้ฉันไม่มีอะไรจะพูดอีกแล้ว นอกจากขอให้เราเลิกกันตั้งแต่เดี๋ยวนี้ทีเดียว”

(อ.ไชยวรศิลป์. 2543: 180-181)

ฉันทาวดีเป็นฝ่ายขอยุติความสัมพันธ์ที่มีต่อรัชต์ เพราะรู้สึกผิดหวังและเสียใจที่รัชต์ไม่ได้รักและซื่อสัตย์กับเธออย่างที่ได้หวังไว้ เธอจมอยู่กับห้วงแห่งความทุกข์และโทษตัวเองดังที่ฉันทาวดีคร่ำครวญกับตนเองว่า

“ฉันได้ประพฤติดีอะไรหรือ? เขาจึงทำกับฉันถึงเพียงนี้ ฉันได้มอบความรัก ความซื่อสุจริตตลอดจนศรัทธาและความหวังทุกอย่าง สักแว่แต่เขาจนหมดตัว แต่แล้วเขาก็ได้ ‘กระที่บ’ มันเสียหลัก

ละเอียดไม่มีขึ้นดี เขาคงไม่มีวันรู้ว่าฉันต้องปวดร้าวใจเพียงใดในการกระทำของเขาครั้งนี้ คนที่ถือความรักเป็นเพียงสินค้าที่ขายแจกจ่าย แต่ฉันถือความรักเป็นพรประเสริฐของชีวิต ทั้งนี้เพราะฉันเป็นผู้หญิงยุคเก่าที่คร่ำครึในสายตาของเขา เมื่อรักแล้วก็ทอดตัวเองลงจมดิ่ง ปลอมยให้คลืนรักไหลท่วมปากท่วมจมูก และในที่สุดก็ตายอยู่กับความรักในบุคคลเพียงคนเดียวเท่านั้นเอง”

(อ.ไชยวรศิลป์. 2543: 186)

จากการวิเคราะห์บุคลิกภาพของนันทาวดีสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของผู้แต่งที่มีต่อผู้หญิงเหนือคือมีจิตใจที่บริสุทธิ์ ซื่อไม่มีจริตมารยา จึงตกเป็นเหยื่อของคนกรุงเทพฯ ที่มีเล่ห์เหลี่ยมและมุ่งหวังผลประโยชน์ ซึ่งจากชื่อเรื่องแม่สายสะอื้นเปรียบเสียงสะอื้นว่าเป็นเสียงของผู้หญิงเหนือที่อุทิศตนเพื่ออุดมการณ์อันแรงกล้า ที่จะทำให้สภาพชีวิตของคนในพื้นที่ที่ห่างไกลความเจริญในเวลานั้นมีสภาพเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เป็นเสียงแห่งความสิ้นหวังและท้อแท้จากอุดมการณ์อันแรงกล้า และความรักอันบริสุทธิ์ของหญิงสาวที่ถูกทำลายลงจากคนกรุงเทพฯ ผู้ที่มีเล่ห์เหลี่ยมและชั้นเชิงที่เหนือกว่า

2. ดวงใจ จากนวนิยายเรื่องแหวนทองเหลือง

2.1 ลักษณะทางกายภาพ

เนื่องจากนวนิยายเรื่องแหวนทองเหลืองเคยเป็นบทภาพยนตร์มาก่อนที่จะเป็นนวนิยาย ดังนั้น พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอนุสรมงคลการซึ่งเป็นผู้นิพนธ์ ไม่ได้ทรงอธิบายเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของตัวละครเอาไว้มากนัก แต่อธิบายโดยให้ผู้อ่านจินตนาการจากภาพของผู้หญิงเหนือตามความเข้าใจของผู้อ่านเองว่า “ดวงใจเป็นเด็กสาววัยรุ่น อายุเพียงสิบห้า รูปร่างสูงโปร่งและดวงหน้าสวยงามน่าเอ็นดูแบบชาวเหนือ” (อนุสรมงคลการ. 2537: 8)

เมื่อดวงใจเป็นสาวเต็มตัว ผู้นิพนธ์ทรงย้ำถึงความงามในจินตนาการอีกครั้งของผู้หญิงเหนือว่า ดวงใจล่องเข้าสู่วัยสาวเต็มตัว รูปร่างอวบอัดสมบูรณ์ขึ้น เพราะได้รับการเลี้ยงดูอย่างสมบูรณ์พูนสุข อีกทั้งหน้าตาก็สวยงามแบบหญิงสาวชาวเหนือ... (อนุสรมงคลการ. 2537: 172)

นอกจากนั้นด้านการแต่งกายดวงใจในวัยสาวแต่งกายในชุดพื้นเมือง ดังที่ผู้นิพนธ์บรรยายว่า ...ดวงใจแต่งกายแบบพื้นบ้านสวยงามเป็นพิเศษ เกล้าผมมวยเสียบดอกกล้วยไม้... (อนุสรมงคลการ. 2537: 78)

จะเห็นได้ว่าลักษณะทางกายภาพของดวงใจเป็นภาพแบบเหมารวมของผู้หญิงเหนือที่ผู้นิพนธ์ไม่ได้ให้รายละเอียด สะท้อนให้เห็นว่าภาพของผู้หญิงเหนือในทัศนะของผู้อ่านตามความคาดหวังของผู้นิพนธ์น่าจะเป็นภาพเดียวกันกับผู้นิพนธ์

2.2 ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

2.2.1 ใจเด็ด กล้าหาญ

ดวงใจหญิงสาวชาวบ้านหลงรักร้อยเอกกฤษฎา บุตรชายท่านเจ้าคุณเทศาผู้เป็นนายของกำนันปานผู้บิดา ดวงใจหลงรักกฤษฎามาตั้งแต่แรกพบ เมื่อดวงใจได้พบกับกฤษฎาทำให้เธอดีใจมาก กฤษฎาได้ขอกำนันปานให้ดวงใจพาเขาเที่ยวในสถานที่ต่างๆ ในหมู่บ้าน ทำให้ความรักของบุคคลทั้งสองก่อตัวขึ้น จนเมื่อมีโอกาสอยู่ตามลำพังทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้ง แต่เมื่อกฤษฎาได้พบกับเสรีไทย ทำให้กฤษฎาต้องจากดวงใจมาท้งๆ ที่ไม่ยอมจากและไม่ได้กล่าวลากับเธอ เพียงแต่หวังว่าเมื่อหน้าที่ของเสรีไทยซึ่งเป็นหน่วยกู้ชาติได้ดิน และสงครามสิ้นสุดจะกลับมาหาดวงใจ ก่อนจากกันกฤษฎามอบสร้อยคอและล็อกเก็ตให้ดวงใจไว้ ส่วนดวงใจมอบแหวนทองเหลืองไว้ค่าให้กฤษฎาไว้เช่นกัน กฤษฎาไม่เคยถอดแหวนวงนี้ออกจากนิ้วเลย

ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาดวงใจเฝ้ารอการกลับมาของกฤษฎาด้วยความหวัง และดวงใจได้ตั้งครรภ์ให้กำนันปานโกรธแค้น เมื่อทราบว่าดวงใจตั้งครรภ์กับกฤษฎายิ่งเสียใจมากขึ้น แต่ด้วยความจงรักภักดีต่อเจ้าคุณเทศา ผู้มีบุญคุณช่วยชุบชีวิตกำนันจากการเป็นโจรให้มาเป็นพลเมืองดี ทำให้กำนันปานไม่ปรปักษ์เอ่ยให้ผู้ใดรู้ว่าดวงใจตั้งครรภ์กับกฤษฎา และสั่งห้ามดวงใจเอ่ยชื่อกฤษฎาให้ได้ยินอีกเป็นอันขาด ต่อมาได้มีบุตรชายเศรษฐีผู้หนึ่งชื่อหนานอูย ซึ่งหลงรักดวงใจตั้งแต่ก่อนบวช พอสึกออกมาแล้วจึงได้ส่งผู้ใหญ่มาสู่ขอ และไม่รังเกียจแม้ว่าดวงใจจะตั้งครรภ์ แม้กำนันปานจะไม่เต็มใจแต่เพื่อรักษาหน้าของบุตรสาว กำนันปานตัดสินใจรับการสู่ขอ แต่ดวงใจจะทัดทาน กำนันปานจึงต้องล่อลวงและให้สายคำเฝ้าดวงใจไว้เพื่อกันหลบหนี เมื่อขบวนขันหมากมาถึงบ้าน ดวงใจจึงใช้มิดเจียนเนื้อที่ซื้อทำตัวเองเพื่อถอดโซ่และกระโดดหนีลงจากเรือน ดังตอนที่สายคำสนทนากับดวงใจว่า

“อีดวง...! นั่นเอ็งจะทำอะไร อย่านะ...! อย่าฆ่าตัวตายนะ”

ดวงใจไม่ตอบ ตัดสินใจใช้มิดเจียนที่สั่นเท้าตัวเอง...ดวงใจแม้จะเจ็บปวดเพียงใดก็ไม่พรั่น ไม่ละความพยายาม ค่อย ๆ เจียนจนเนื้อหลุดไปเป็นก้อนหนึ่งจึงโยนมิดทิ้ง แล้วรูดดวงแหวนที่ซื้อทำออกได้สำเร็จ ด้วยความเจ็บแสนสาหัส

เมื่อโซ่ตรวนหลุดออกจากขาได้สำเร็จ ดวงใจก็ฝืนความเจ็บปวดขยับลุกขึ้นยืนเดินไปที่หน้าต่าง แล้วหันมาส่งเสียงกับสายคำ

“ลาก่อนนะพี่สาย...ไม่ตายเสียคงได้พบกันใหม่...”

(อนุสรมงคลการ. 2537: 136-137)

การยอมเจ็บปวดเพื่อแลกกับอิสรภาพแสดงถึงดวงใจเด็ดและกล้าหาญของดวงใจ ที่ไม่ยอมมีสามีอื่นนอกจากกฤษฎาเพียงผู้เดียว

หลังจากที่ดวงใจกระโดดหนีลงจากเรือนกัณฑ์เตลิดเข้าไปในป่า กำนันปานได้ส่งคนออกตามหาดวงใจ ดวงใจได้รับความช่วยเหลือจากคู่สามีภรรยาชาวป่า ซึ่งพอดีที่ภรรยาชาวป่าได้ตั้งครรภ์พอๆ กับดวงใจ ดวงใจได้ขอแลกเสื้อผ้ากับภรรยาชาวป่า และขายสร้อยคอเพื่อเอาเงินติดตัวเดินทาง แล้วอาศัยล่องแพมาพบกับคนกลุ่มหนึ่งเข้ามาในเมือง หลายวันต่อมาบรรดาคนติดตามดวงใจได้พบศพของสามีภรรยาชาวป่าคู่นั้นซึ่งถูกเสื้อมาตาย จึงพากันเข้าใจผิดว่าเป็นดวงใจ เพราะหญิงคนนั้นใส่ชุดของดวงใจและใส่สร้อยของเธอ กำนันปานเสียใจมากจึงนำศพของหญิงชาวป่าที่คิดว่าเป็นดวงใจมาฝังไว้หลังบ้าน และทำการปิดตายเรือนรับรองหลังใหญ่ของเจ้าคุณเทศาภิบาลที่กรุงเทพฯ เคยมาพักอาศัยอยู่

ดวงใจมาถึงสถานีรถไฟเพื่อจะลงมากรุงเทพฯ แต่เงินที่มีอยู่ร่อยหรอลง ทำให้ไม่พอค่าโดยสารชั้นที่ถูกที่สุด ดวงใจจึงต้องเดินทางทางรถไฟเพื่อไปกรุงเทพฯ เพียงลำพัง จนในที่สุดดวงใจหมดแรงล้มลงอยู่บนทางรถไฟ ขณะนั้นนายสถานีที่ตรวจรางรถไฟมาพบและเข้าใจผิดคิดว่าดวงใจอยากฆ่าตัวตาย จึงพาดวงใจกลับมาส่งไว้ที่บ้านนายสถานีอนามัย ดวงใจรู้สึกตัวพร้อมกับเจ็บครรภ์พอดีในช่วงนั้นนายแพทย์เมตตาามาจากกรุงเทพฯ เพื่อตรวจอนามัยจังหวัดที่นั่น นายแพทย์จึงทำคลอดให้ดวงใจ ดวงใจคลอดบุตรออกมาเป็นหญิง ดวงใจได้เล่าให้นายแพทย์เมตตาฟังว่าเธอต้องการไปกรุงเทพฯ เพื่อตามหาสามีชื่อร้อยเอกกฤษฎา บ้านอยู่ทุ่งมหาเมฆ มีต้นเฟื่องฟ้าสีแดงสดหน้าบ้านที่กรุงเทพฯ ให้ได้ เมื่อทุกคนที่อยู่ในเหตุการณ์นั้นได้ฟังคำบอกเล่าของดวงใจ ทำให้พวกเขารู้สึกทั้งในความเด็ดเดี่ยวและกล้าหาญ ดังบทสนทนาของนายสถานีที่กล่าวกับนายแพทย์เมตตาว่าว่า “ผู้หญิงคนนี้ใจเด็ดมากนะครับ ท้องโตขนาดนี้ยังจะเดินไปไหนก็ 모르 ดินะที่เจอคุณหมอเข้าไม่งั้นคงแย่แน่ๆ” (อนุสรณมงคลการ. 2537: 159-160)

ดวงใจเป็นผู้หญิงใจเด็ดและกล้าหาญ เธอยอมทำทุกอย่างเพื่อให้ได้เดินทางไปตามหา กฤษฎาที่กรุงเทพฯ ถึงแม้จะบาดเจ็บและยากลำบากเพียงใด เธอก็ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากนั้น จากความเด็ดเดี่ยวและกล้าหาญของดวงใจนั้นทำให้นายแพทย์เมตตาเกิดความเวทนาและเอ็นดู ดวงใจ จึงให้ดวงใจติดตามเข้ากรุงเทพฯ ด้วย

ดวงใจเป็นผู้หญิงสาวที่มั่นคงต่อความรักที่มีให้แก่กฤษฎา และพยายามทำทุกอย่างเพื่อที่จะครองตัวเพื่อเขา ถึงแม้ว่าจะต้องเงื่อนไขข้อเท็จจริงที่หลบหนีการแต่งงาน หนีเตลิดเข้าไปได้รับแต่ความยากลำบาก หรือแม้กระทั่งยอมเดินมาตามทางรถไฟเพื่อจะได้มาตามหา กฤษฎาที่กรุงเทพฯ แสดงให้เห็นว่าดวงใจเป็นผู้หญิงที่มีความเด็ดเดี่ยวและกล้าหาญในการเผชิญต่อความยากลำบาก เพื่อให้วัตถุประสงค์ในการตามหา กฤษฎาสำเร็จ

2.2.2 ยึดมั่นในความรัก

เมื่อดวงใจและกฤษฎาได้เข้ามาหลบฝนในกระท่อมร้างกลางป่า ดั่งตอนที่ดวงใจได้พา กฤษฎาเที่ยวในแถบหมู่บ้าน กฤษฎาได้โอบกอดดวงใจและสารภาพความในใจของเขาให้เธอฟัง ดวงใจมีความสัมพันธ์ทางเพศกับกฤษฎา เธอได้มอบทั้งกายและใจให้กับกฤษฎา เมื่อกฤษฎาบอก เธอว่าเขาจำเป็นต้องกลับกรุงเทพฯ ดวงใจจึงตกใจมาก ดั่งคำบรรยายว่า

“คุณจะกลับกรุงเทพฯ”

“ใช่ เวลานี้เป็นเวลาสงคราม จะอยู่นานไม่ได้ ฉันเป็นห่วงเจ้าคุณพ่อ ท่านแก่มากแล้ว ชวนให้มา ด้วยกันก็ไม่ยอมมา ท่านห่วงภรรยาสาวของท่าน”

คำนี้เสมือนเป็นคำตาย ดวงใจสะดุ้ง ลืมทุกสิ่งทุกอย่าง ครุ่นคิดอยู่เพียงอย่างเดียวว่า หากเขา จากไปแล้ว ตัวเองจะมีชีวิตอยู่ต่อไปอย่างไรได้ ในเมื่อยอมรับอย่างศิโรราบแล้วว่า ขณะนี้ได้ตกลงไปใน หลุมรัก รักกฤษฎาอย่างถอนตัวไม่ขึ้น ด้วยเป็นรักแรกของสาวบริสุทธิ์ท่ามกลางป่าดงพงพี

(อนุสรมงคลการ. 2537: 60-61)

เมื่อดวงใจและบุตรสาวเดินทางมากรุงเทพฯ พร้อมกับนายแพทย์เมตตา เขาให้เธอเข้ามาอาศัยที่บ้านซึ่งเขาอาศัยอยู่กับมารดา มารดาของนายแพทย์เมตตาเอ็นดูดวงใจ โดยเฉพาะ บุตรสาวของเธอ ดวงใจพยายามทำงานบ้านทุกอย่าง ตลอดจนช่วยหมอในเรื่องรักษาพยาบาลคน ป่วย จนรู้จักชื่อยา และหยิบยาได้ถูกต้อง ซึ่งเป็นที่ภูมิใจของนายแพทย์เมตตาและมารดาของเขา อย่างมาก ดวงใจใช้เวลาว่างตามหากฤษฎาเป็นปีทั่วทุ่งมหาเมฆ เธอตามหาบ้านที่มีดอกเฟื่องฟ้าซึ่ง มีเป็นจำนวนมากมาย ในที่สุดดวงใจก็พบบ้านของกฤษฎา โดยสอบถามจากคนเก่าแก่ในบ้าน จน ทราบว่ากฤษฎาหายสาบสูญ และบ้านได้ถูกขายไปทำคัลและบ่อนโดยภรรยาน้อยของเจ้าคุณพ่อ ของกฤษฎา คนใช้เก่าแก่เล่าอีกว่าได้ข่าวลือมาว่ากฤษฎาได้เสียชีวิตในสงครามแล้ว

ดวงใจเศร้าเสียใจมากกับข่าวที่ได้ยิน เธอจึงปรึกษากับนายแพทย์เมตตา เขาเห็นอก เห็นใจเธอ นายแพทย์เมตตาแอบหลงรักดวงใจมานาน ยิ่งเมื่อทราบว่าสามีของดวงใจเสียชีวิต เขาจึง ขอสมรสกับดวงใจ ดวงใจปฏิเสธโดยให้เหตุผลว่า

“ไม่ค่ะ...คุณหมอ...ฉันรักและเคารพคุณหมออย่างจริงใจและไม่อยากจะขัดใจคุณหมอเลย แม้แต่น้อย เพราะพระคุณของคุณหมอนั้นล้นฟ้า...คุณหมอได้ให้ชีวิตแก่ดวงและลูก ห่าไม่... ดวงก็คงจะมี ชีวิตยืนยาวมาถึงเพียงนี้ไม่ได้ แต่เรื่องความรัก...ดวงไม่อาจให้ใครได้อีก นอกจากคุณกฤษฎา...คุณหมอ จะใช้สอยอะไรดวง ไม่ว่างานหนักงานเบา ดวงจะไม่ขอปฏิเสธแม้แต่คำเดียว... แต่เรื่องแต่งงาน...ในชาตินี้ ดวงจะเป็นเมียเขาคนเดียวจนกว่าจะตายไป ไม่ขอมีผัวซ้ำอีกอย่างเด็ดขาด คุณหมอมอบภัยให้กับดวงเถิดนะ ค่ะ เพราะดวงไม่อยากจะอะไรให้เป็นที่ขัดใจคุณหมอเลย”

(อนุสรมงคลการ. 2537: 173-174)

ดวงใจไม่อยากจะป็นภรรยาของนายแพทย์เมตตาเพราะเธอรักกฤษฎาเพียงคนเดียว เธอได้อธิบายกับนายแพทย์เมตตาว่าเธอยินดีตอบแทนบุญคุณทุกอย่างที่นายแพทย์เมตตาต้องการ ด้วยการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นงานหนักสักเพียงใดก็ตาม

ด้วยความรู้สึกผิดและไม่สบายใจที่ทำให้ผู้มีพระคุณต้องผิดหวัง ดวงใจจึงตัดสินใจหนีออกจากบ้านนายแพทย์เมตตา เธอได้อุ้มบุตรสาวพร้อมเงินในกระเป๋าจำนวนหนึ่งที่เก็บสะสมไว้ในขณะนั้นเสี่ยงสัญญานเตือนภัยการทิ้งระเบิดดังขึ้น ดวงใจพาบุตรสาวหาที่หลบระเบิด และมีคนร้ายกระชากกระเป๋าเธอไป ทำให้เธอสิ้นเนื้อประดาตัว จนกระทั่งพบเสาวรศแม่ค้าขายข้าวแกง บุตรสาวของเธอเกิดหิวร้องงอแงขอกินอาหาร ดวงใจสั่งอาหารที่เสาวรศขายแต่ไม่มีเงินจ่าย จนเกือบถูกเสาวรศเล่นงานหาว่าหลอกกินฟรี ดวงใจได้อธิบายถึงเหตุผลและความจำเป็นจนในที่สุดเสาวรศก็เข้าใจและกลับสงสารดวงใจ จึงพาไปหาขายประคองเจ้าของบ้านที่เสาวรศอาศัยเช่นกัน

ยายประคองผู้ปากร้ายแต่ใจดี ไม่พอใจที่เสาวรศรับเอาดวงใจซึ่งเป็นหญิงสาวพเนจร มาอาศัยอยู่ด้วย ต่อมาเสาวรศกับดวงใจช่วยยายประคองค้าขาย ทำให้กิจการหาบเร่ของยาย ประคองเจริญรุ่งเรืองขึ้น

วันหนึ่งดวงใจนำห่อหมกหาบไปขายที่ช่องนางโลมของนางช้อย ปรากฏว่าขายดี บรรดาแมงดา และโสเภณีในช่องทั้งหลายต่างชื่นชมในความสวยของดวงใจ และเล้าลือกันไปถึงนางช้อย นางช้อยรีบส่งคนมาติดต่อดวงใจให้ไปเป็นโสเภณีประจำช่อง ดวงใจปฏิเสธทันที นางช้อยไม่ละความพยายามวางแผนให้พวกแมงดาจู่ดคร่าดวงใจและเสาวรศ เสาวรศต่อสู้หนีออกมาได้แต่ดวงใจถูกพวกแมงดาคุมข่มขืน ทำให้เธอทอดอาลัยเมื่อเธอไม่สามารถรักษาตัวให้ผุดผ่องสมกับที่เป็นภรรยาของกฤษฎา เธอจึงตัดสินใจตกกระไดพลอยโจนยึดอาชีพโสเภณี ดังคำกล่าวของดวงใจกับยายประคองว่า

“ฉันไม่มีอะไรจะเสียอีกแล้วยาย...แม้กระทั่งความบริสุทธิ์ ฉันไม่อาจรักษาไว้ให้เขาได้ ชีวิตฉันไม่มีค่าสำหรับใครอีกแล้ว”

“...คุณกฤษฎา ดวงใจไม่อาจรักษาอะไรให้คุณได้ ยังเหลือแต่ใจเท่านั้นที่ดวงใจจะเก็บเอาไว้เป็นอนุสรณ์ ว่าอดีตคนนี้ถึงจะชั่ว แต่ใจมันยังบริสุทธิ์อยู่ หัวใจของดวงใจจะต้องเป็นของคุณเพียงคนเดียว”

(อนุสรณมถกการ. 2537: 206-207)

จากข้อความข้างต้นเห็นได้ว่าแม้ดวงใจจะคิดว่าร่างกายของเธอไม่มีค่าคู่ควรกับกฤษฎา แต่เธอก็ยังมั่นใจว่าเธอจะไม่รักใคร่อีกนอกจากกฤษฎาเพียงผู้เดียว

เมื่อดวงใจไม่สามารถรักษาตัวไว้ได้ตามที่สัญญาไว้กับตัวเองและกฤษฎาดวงใจ ตัดสินใจอุ้มบุตรสาวไปไว้ที่หน้าบ้านของนายแพทย์เมตตา พร้อมกับเขียนจดหมายยกบุตรสาวให้แก่ นายแพทย์เมตตา พร้อมทั้งมอบลอคเก็ตของกฤษฎาไว้ให้บุตรสาวด้วย ดวงใจแจ้งในจดหมายว่า เพื่ออนาคตที่ดีของบุตรสาว นายแพทย์เมตตาตกลงจะรับเลี้ยงบุตรสาวของดวงใจและได้ตั้งชื่อให้ เด็กว่านาตยา

ดวงใจได้ย้อนกลับไปที่ช่องของนางช้อยเพื่อไปสมัครเป็นโสเภณี ขณะนั้นระเบิดลงที่ ย่านนั้น ทั้งช่องและบ้านยายประคองถูกระเบิดลงเสียหายหนัก ตัวดวงใจเองได้รับความช่วยเหลือ จากนายทหารญี่ปุ่นคนหนึ่งชื่อพันเอกโตชิโระ โตชิโระพาดวงใจมาที่บ้านและให้ทำงานเป็นแม่บ้าน ไม่ยอมให้เธอไปทำงานที่ช่องอีกดังที่ตั้งใจไว้

โตชิโระเกิดหลงรักดวงใจขึ้นมา และไม่สนใจว่าเธอจะเคยมีสามีและถูกพวกแมงดา ข่มขืนมาแล้วเป็นเพราะเขาเห็นความดีของดวงใจ ดวงใจคิดว่าเธอได้สูญเสียคำมั่นสัญญาของตัวเอง ไปกับการถูกข่มขืนครั้งนั้นทำให้ดวงใจยอมเป็นภรรยาเช่าของโตชิโระ

โตชิโระได้เอ่ยปากขอดวงใจสมรสกับเขาอย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่ดวงใจกลับ ปฏิเสธและให้เหตุผลว่า “ฉันอาจใช้ร่างกายฉันเป็นเครื่องบำเรอของคุณได้ เพราะฉันไม่ใช่ผู้หญิง บริสุทธิ์ผุดผ่อง ฉันเคยมีสามีมาแล้ว แต่เขามีอันต้องสาบสูญไป เพราะสงคราม และอีกอย่างฉันก็คิด จะเป็นผู้หญิงคนชั่ว อาจขายเรือนร่างให้ทุกๆ คน...แต่ฉันจะไม่ยอมใช้คำว่าเมียเป็นอันขาด” (อนุสรณคลการ. 2537: 220-221)

ดวงใจให้ร่างกายของเธอสนองตอบความต้องการในเรื่องเพศต่อโตชิโระ แต่เมื่อเขาได้ ขอเธอสมรสและเธอได้ปฏิเสธเขาเป็นเพราะว่าเธอได้ตั้งปณิธานว่าจะรักและเป็นภรรยาของกฤษฎา เพียงคนเดียวเท่านั้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าดวงใจเป็นผู้หญิงที่ยึดมั่นในความรัก โดยที่ไม่คำนึงถึงความสะดวกสบายที่เธอจะได้รับเมื่อเธอได้สมรสอย่างถูกต้องกับโตชิโระ

โตชิโระได้ขอดวงใจสมรสอีกครั้งหนึ่ง เพราะเขารักดวงใจและต้องการที่จะให้เธอมา เป็นภรรยาที่ถูกต้องตามกฎหมายของเขา ดังบทสนทนาระหว่างโตชิโระและดวงใจว่า

“ฉันตั้งใจแน่วแน่ว่าเมื่อสงครามเลิกแล้วจะกลับมาอยู่ที่เมืองไทย และโอนสัญชาติเป็นคนไทย ฉันได้เตรียมการบางอย่างที่จะช่วยให้เราได้อยู่กันอย่างมีความสุข และหากเป็นไปได้ ฉันต้องการให้เธอ เป็นเมียฉันอย่างสมบูรณ์ ถูกต้องตามกฎหมาย ฉันจะจดทะเบียนสมรสกับเธอ เราอาจจะมีลูกกันนะดวง ...”

“จะอะไรก็ได้ นาย ฉันยินดีจะมีลูกกับนาย เป็นบ่าวที่ดีของนาย ฉันรู้ดีว่านายเมตตาฉันแค่ไหน แต่...แต่ฉันจะยอมเป็นเมียใครไม่ได้ และจะมอบความรักให้ใครอีกไม่ได้อีกด้วย นายทราบดีข้อนี้ ฉันไม่เคยปิดบังนายเลย...ความรักของฉัน ชีวิตของฉัน...เป็นของเขาเพียงคนเดียว”

(อนุสรณ์มงคลการ. 2537: 235-236)

ถึงแม้ดวงใจจะยินดีที่จะมีบุตรกับโตชิโระ แต่เธอก็ไม่ยอมที่จะสมรสและจดทะเบียนสมรสกับโตชิโระ และเธอได้อธิบายถึงความจำเป็นที่เธอไม่สามารถสมรสกับเขาได้ เพราะเธอจะไม่ยอมเป็นภรรยาของชายใดอีกนอกจากกฤษฎา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าดวงใจยังคงยึดมั่นในความรักที่มีต่อกฤษฎา

ต่อมาดวงใจได้เปลี่ยนชื่อเป็นหทัยทิพย์ เธอได้เข้ารับชนกฤษฎาที่โรงงานซึ่งกฤษฎาเป็นยามอยู่ที่นั่น ดวงใจสามารถจำกฤษฎาได้ทันทีและยังเห็นแหวนทองเหลืองที่นิ้วของกฤษฎา ดวงใจก็ยังมั่นใจแน่นอน แต่กฤษฎาไม่สามารถจำดวงใจได้ เพียงแต่รู้สึกว้าวุ่นคล้ายกับดวงใจมาก ดวงใจพากฤษฎามารักษาตัวที่โรงพยาบาลประคบประหงมจนหาย และให้เสาวรสชักชวนให้กฤษฎามาทำงานที่บริษัทด้วยกัน โดยแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการฝ่ายประชาสัมพันธ์ เสาวรสเคียวเชิญให้ดวงใจบอกความจริงกับกฤษฎา แต่ดวงใจปฏิเสธดังบทสนทนายระหว่างดวงใจและเสาวรสว่า

“พี่ว่าดีหรือคะ ที่จะปลุกผีให้ลูกปลุกผีมาปล้ำ...”

“พี่ว่าดี มันจะได้หมดเรื่องกันเสียที”

“ไม่ค่ะ...ดวงใจไม่กล้า”

“ทำไมล่ะ”

“ดวงใจกลัวค่ะ ดวงใจกลัวเขาไม่เข้าใจ แล้วเขาไม่ยอมเชื่อ...หรือเขาเห็นดวงใจมีสภาพความเป็นจริงในอดีต...”

“หากเขาไม่เข้าใจและรังเกียจ พี่ว่าก็ดี จะได้หมดห่วง ไม่ต้องเป็นกังวลต่อไป”

“ไม่ค่ะ...มันจะทำให้ดวงใจต้องตกนรกทั้งปวงยิ่งขึ้น...”

(อนุสรณ์มงคลการ. 2537: 344)

ดวงใจคิดว่าเธอไม่คู่ควรกับกฤษฎา เพราะเธอไม่สามารถรักษาความเป็นภรรยาที่ดีคือไม่ล่วงละเมิดกับชายอื่น เมื่อเธอได้พบกับกฤษฎาเธอจึงไม่กล้าที่จะเปิดเผยตัวตนที่แท้จริงให้กฤษฎารู้ เพราะกลัวว่าเขาจะรังเกียจและไม่ยอมรับเธอ

อีกครั้งหนึ่งที่เสาวรสพยายามให้ดวงใจแสดงตัวว่าเป็นใคร เพราะดวงใจได้พบกับกฤษฎาคนที่เธอรัก และได้พบกับนายตาผู้เป็นบุตรสาวแล้ว แต่ดวงใจกลับปฏิเสธดังบทสนทนายระหว่างดวงใจและเสาวรสว่า

“นี่ดวง เรานะเป็นอะไรไป ผัวอยู่ใกล้ตัว ก็ไม่ยอมบอกให้รู้ พอจะรู้ว่าลูกอยู่ที่ไหนก็ทำเฉยเสีย จันแหละ...จะเอาอย่างไรกันแน่...นี่แหละดวง ชีวิตเรายังจะอยู่อีกยาวนาน ทำไมจะทิ้งมันเสียง่าย ๆ ละ เงินทองก็มีล้นเหลือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เรารักก็อยู่ใกล้แค่เอื้อม ทำไมไม่คว้ามมาเป็นของเรา ทำไมถึงปล่อยตัวให้เป็นอย่างนี้”

“ก็เห็นจะเป็นเพราะดวงเป็นคนที่ยายแล้ว ตายจากพ่อ จากเพื่อนที่เมืองเหนือตายจากคุณกฤษฎา เพราะต้องมีชื่อเป็นผู้หญิงคนชั่ว ถึงรู้ว่าลูกอยู่ก็ไม่กล้า...ไม่กล้าจดให้ลงมาสู่ที่ตำว่ามีแม่ที่คนเขารังเกียจ!”

(อนุสรณ์การ. 2537: 354)

ดวงใจไม่กล้าแสดงตัวว่าแท้จริงแล้วเธอคือดวงใจของกฤษฎา และเป็นมารดาที่แท้จริงของนัตยา เพราะกลัวว่ากฤษฎาและนัตยาจะไม่ยอมรับเธอ เพราะเธอคิดว่าเธอเป็นผู้หญิงที่ไม่ดีเพราะมีความสัมพันธ์กับผู้ชายหลายคนโดยปราศจากความรัก อีกทั้งกฤษฎาและนัตยาเข้าใจว่าเธอได้เสียชีวิตแล้ว เธอจึงไม่กล้าที่จะเปิดเผยความจริงและให้บุคคลทั้งสองเข้าใจว่าเธอได้เสียชีวิตจากเขาไปแล้ว

เมื่อดวงใจได้ผ่านสถานการณ์อันเลวร้าย คือการเสียชีวิตของเสาวรสตั้งจะกล่าวต่อไป ดวงใจได้วางแผนให้ทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตของเธอ คือกฤษฎา นายแพทย์เมตตา และนัตยา มาในวันเกิดของเธอที่จะมีขึ้นหลังจากนี้อีก 7 วันข้างหน้า เมื่อถึงวันเกิดของหทัยทิพย์ เธอได้แต่งตัวในชุดสาวเหนือแบบเดียวกับที่ดวงใจเคยแต่ง กฤษฎามาถึงคนแรกตามเวลาที่เธอกำหนดไว้ก่อนคนอื่น กฤษฎาได้พบกับภาพที่ไม่นึกฝันเพราะนั่นราวกับภาพของดวงใจในอดีตมาปรากฏอยู่ตรงหน้าเขา ทำให้กฤษฎาถึงกับมั่นใจว่าหทัยทิพย์คือดวงใจ และดวงใจยังไม่ได้ตายไปตามความเข้าใจผิดของทุกคนแน่นอน หทัยทิพย์ไม่รับ ไม่ปฏิเสธ และส่งกลองลือคเกิดให้กฤษฎา แล้วหลบหนีออกไปจากบ้านหลังนั้น ทิ้งท้ายไว้ให้เขาเข้าใจว่าเธอจะกลับไปยังที่เธอจากมา ซึ่งขณะเดียวกันนั้น นายแพทย์เมตตาและนัตยาเดินทางมาถึงตามเวลานัดเช่นกัน ทุกคนพบแต่กฤษฎาซึ่งนั่งซึมอยู่ กฤษฎาแกะกลองออกมาพบลือคเกิดที่ตนมอบให้กับดวงใจ นัตยาบอกว่านั่นคือของที่บิดาที่แท้จริงของเธอได้มอบให้กับมารดา นายแพทย์เมตตารับรองอีกคนว่าเขาคือผู้รักษาลือคเกิดนี้ไว้ในฐานะพ่อเลี้ยงของนัตยา ทุกคนจึงเข้าใจเรื่องราวทั้งหมด กฤษฎามั่นใจว่าดวงใจต้องไปบ้านที่เชียงใหม่ เพราะนั่นคือที่ที่เธอจากมานั่นเอง กฤษฎาก็ได้พบดวงใจที่นั่น ทั้งสองได้ร่วมสุขกันอย่างมีความสุข

ดวงใจเป็นผู้หญิงที่ยึดมั่นในความรัก เธอคิดว่าร่างกายและจิตใจของเธอเป็นของคน ที่เธอรักคือกฤษฎาเท่านั้น เธอจึงครองตนมาแต่เพียงลำพัง และเธอได้ตั้งปณิธานอย่างแน่วแน่ว่าหัวใจของเธอยังคงเป็นของกฤษฎาแต่เพียงผู้เดียว

เหตุการณ์ในเรื่องแหวนทองเหลืองผู้นิพนธ์สร้างให้ดวงใจได้มีโอกาสพบผู้ชายที่ดี และขอให้เธอเป็นภรรยาที่ถูกต้องตามกฎหมายถึง 2 คน โดยที่พวกเขาไม่ได้คำนึงว่าดวงใจเคยเป็นภรรยาของผู้ใดมาก่อน แสดงให้เห็นว่าผู้นิพนธ์มีทัศนะว่าผู้หญิงเหนือมีความรักที่มั่นคงและอุทิศตนเพื่อรักษาความรักนั้นไว้ยิ่งชีวิต นี่คือความดีของผู้หญิงเหนือที่ได้รับการตอบแทนด้วยความสุขสมหวังในท้ายเรื่อง

2.2.3 กตัญญู

ดวงใจได้เข้ามาอาศัยอยู่ในบ้านของนายแพทย์เมตตา ซึ่งเป็นแพทย์ที่ทำคลอดให้แก่เธอ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ดวงใจสำนึกบุญคุณของนายแพทย์เมตตาและมารดาของเขา ดังบทสนทนาระหว่างดวงใจและมารดาของนายแพทย์เมตตาว่า

“เท่าที่คุณแม่รับข้าเจ้ากับลูกไว้ก็เป็นบุญเหลือหลายแล้วเจ้า ข้าเจ้าจะไม่ขอลืมบุญคุณคุณหมอมไปจนวันตาย” ดวงใจตอบแล้วก้มลงกราบ

“พ่อเมตตาเขาเป็นคนใจดี ช่วยเหลือใครต่อใครยังจี๋เสมอ อยู่ไปเถอะหนู เมื่อเรายังพอมีกินกันก็เลี้ยงดูกันไปได้...”

การเข้ามาอยู่ในบ้านคนอื่น แม้ว่าคนนั้นจะมีความเมตตาสักเพียงใด ดวงใจก็จะอยู่เฉยๆ ไม่ได้ต้องช่วยทำงานบ้านเท่าที่จะทำได้ เช่น รับใช้มารดาของนายแพทย์เมตตา กวาดบ้าน ภูบ้าน...

(อนุสรมงคลการ. 2537: 169-170)

เมื่อดวงใจได้เข้ามาอยู่ในบ้านนายแพทย์เมตตา เธอก็พยายามช่วยงานบ้านทุกอย่างที่สามารถจะทำได้ ถึงแม้เธอจะได้รับความเมตตาจากนายแพทย์และมารดาของเขาสักเพียงใด เมื่อมีโอกาสดวงใจจึงคิดหาวิธีตอบแทนพวกเขาด้วยการทำความสะอาดบ้าน เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของนายแพทย์เมตตา การกระทำของดวงใจถือได้ว่าดวงใจเป็นผู้หญิงที่มีความกตัญญูและรู้จักตอบแทนผู้มีคุณเมื่อมีโอกาส

หลังจากที่ดวงใจได้เป็นภรรยาเช่าของโตชิโระแล้ว ดวงใจได้พบกับเสาวรศ เธอได้พาเสาวรศเข้ามาอยู่บ้านของโตชิโระ เสาวรศได้สนทนากับดวงใจเกี่ยวกับเรื่องสงครามว่าญี่ปุ่นกำลังจะแพ้สงคราม และเสาวรศได้เรียกแทนทหารญี่ปุ่นว่าอ้ายยูน ทำให้ดวงใจไม่พอใจ ดังบทสนทนาระหว่างดวงใจและเสาวรศว่า “ฉันก็เป็นห่วงอยู่เหมือนกันแหละจ๊ะพี่ วันนี้มันเป็นอย่างนี้ไม่รู้ใจคอเศร้าๆ แต่ใจฉันก็ต้องขอร้องอย่าให้พี่ไปประณามญี่ปุ่นเขา ควรเลิกเรียกเขาว่าอ้ายยูนเพราะนายเขาไม่ชอบ เขาเป็นคนมีพระคุณกับเรามากนะ” (อนุสรมงคลการ. 2537: 234)

จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า ดวงใจมีความกตัญญูต่อโตชิโระ เพราะเขาได้ให้เธอได้มีที่พักอาศัยและเลี้ยงดูเธอให้ได้รับความสะดวกสบาย ถึงแม้ว่าเธออยู่ในฐานะภรรยาเช่าของเขาก็

ตาม ดวงใจไม่ต้องการให้ใครมาดูถูกผู้มีพระคุณของเธอ ถึงแม้ว่าบุคคลนั้นจะเป็นคนที่เธอรักและเคารพเหมือนพี่สาวแท้ๆ ก็ตาม

ต่อมาภายหลังโตชิโระเริ่มติดธุระมากขึ้นและเครียดจัด ในที่สุดทุกคนก็ทราบว่ามีปัญหาจะทำจะแพ้งคราม โตชิโระถูกเรียกตัวกลับญี่ปุ่น ก่อนไปเขาได้มอบเงินจำนวนมากพอสมควรให้ดวงใจไว้ใช้ และสั่งไว้ว่าให้เข้าบ้านหลังนี้เอาไว้จนถึงที่สุด รอจนกว่าเขาจะกลับมา ทั้งดวงใจและเสาวรสหารู้ไม่ว่าโตชิโระจะไม่กลับมาแล้ว เนื่องจากเขาได้ตัดสินใจทำฮาราคีรีขณะนั่งเรือกลับญี่ปุ่น หลังจากได้รับทราบการประกาศยอมแพ้งครามอย่างเป็นทางการ ดวงใจและเสาวรสคอยโตชิโระจนจากเดือนเป็นปี เงินทองร่อยหรอไม่มีเงินค่าเช่าบ้าน ถูกคุณนายเจ้าของบ้านเช่าทวงค่าเช่าเข้าเย็นและไล่ออกจากบ้าน ดวงใจยังคงยึดมั่นคำสั่งของโตชิโระ เธอจึงตัดสินใจขายของใช้ดีๆ ในบ้านไปบ้าง ผลที่สุดแอบไปสมัครเป็นโสเภณี แต่ด้วยความอดอยากในระยะหลัง ทำให้ดวงใจดูทรุดโทรม จึงถูกเย้ยหยันตะเพิดออกจากช่อง

ดวงใจและเสาวรสหมดหนทางหาเงินมาใช้จ่าย ทั้งสองกลัดกลุ้มมาก ขณะนั้นดวงใจเดินสะดุดไม้ที่อยู่ใต้พรมซึ่งคุณนายเจ้าของบ้านเพิ่งมาริไป ทำให้เห็นไม้เผยขึ้น และเห็นสิ่งหนึ่งเหลืออร่ามตาอยู่ใต้มันั้น ทั้งสองเกิดความสงสัยแฉะออกมาดูแล้วตกตะลึง เพราะใต้พื้นไม้มันั้นเต็มไปด้วยทองคำแท่งจำนวนมากที่โตชิโระได้ซุกซ่อนไว้ ทั้งสองตัดสินใจขายทองส่วนหนึ่งและซื้อบ้านหลังใหม่อยู่ เสาวรสนำทองที่เหลือไปฝากธนาคารและแบ่งทองอีกจำนวนหนึ่งมาขายเพื่อนำเงินมาลงทุนทำธุรกิจโรงงานอุตสาหกรรม โดยมีดวงใจดำรงตำแหน่งประธาน ส่วนเสาวรสดำรงตำแหน่งรองประธานบริษัท พร้อมกันนั้นดวงใจได้เปลี่ยนชื่อเป็นหทัยทิพย์ ตามนามสกุลเก่าของดวงใจเพื่อปกปิดคนจำได้ ทุกคนในวงสังคมจึงรู้จักเสาวรส และคุณนายหทัยทิพย์เป็นอย่างดีว่าร่ำรวย สวย และใจบุญ เพราะชอบบริจาคเงินเพื่อการกุศลครั้งละมากๆ

เมื่อดวงใจมีกิจการเป็นของตนเองและตั้งตัวได้แล้ว เธอก็ไม่ลืมพระคุณที่ยายประคองได้เคยให้การช่วยเหลือ เธอได้ส่งคนตามหาจนได้ที่อยู่ของยายประคองและให้การช่วยเหลือโดยไม่ออกนาม ดังบทสนทนาระหว่างดวงใจและเสาวรสว่า

“พอดวงใจย้ายมาอยู่ที่ไหน ระหว่างที่พี่ไปเมืองเหนือ ดวงก็จัดการให้เลย”

“จัดการยังไง” เสาวรสย้อนถาม

“มันจะยากอะไร ดวงก็ให้คนของเราไปเสาะหาว่ามีใครถูกทอดทิ้งบ้าง พอพบคนถูกรังวัลที่สองก็ให้เขาไปขอซื้อสลากนั้นมาให้กำไรเขามาก ๆ เขาก็ขายให้ มันก็แค่นั้น”

“แล้วไง”

“ดวงก็ให้เงินเด็กที่อยู่กับแม่ให้เอาใบที่ถูกรังวัลไปใส่รวมกับใบที่แกะซื้อไว้ แล้วกำชับไม่ให้เด็กบอกแก พอแกตรวจรู้ว่าถูกรังวัลที่สองก็ดีใจแทบเป็นลมตายเลยแหละพี่”

“โธ่ ดวงหนอดวง ทำไมทำอย่างนี้ เปลืองเงินเปลืองทองไปเปล่า ๆ”

“ดวงใจตั้งใจไว้แล้วว่าใครทำบุญคุณแก่ไหนจะต้องตอบแทน ยายแกมีบุญคุณกับพี่และดวงตั้ง
ขุนเขา หาไม่อาจไม่มีหทัยพิริยะอะไรของพี่ในโลกนี้แล้ว เพราะฉะนั้นยายแกจึงควรมีส่วนความร่ำรวยกับ
เราด้วย ยังงี้ไม่ถูกหรือพี่”

(อนุสรมงคลการ. 2537: 294)

ดวงใจต้องการตอบแทนบุญคุณของยายประคอง เพราะยายเคยให้การช่วยเหลือ
และเมตตาแก่เธอ ถึงแม้ว่าเธอจะต้องเสียเงินทองมากมายเพียงใดเธอก็ยินดี

เมื่อดวงใจได้เข้าประชุมและทราบว่ามีนายแพทย์คนหนึ่งชื่อว่าเมตตา เขาเป็น
ผู้อำนวยการโรงพยาบาลเล็กๆ ที่เมืองกาญจนบุรี แล้วได้ก่อตั้งมูลนิธิขึ้นเพื่อรักษาคนจนโดยไม่คิด
ค่ารักษา และตอนนี้ทางมูลนิธิได้ขาดเงินทุนและอาจจะต้องปิดกิจการ ดวงใจต้องการที่จะช่วยเหลือ
เพราะเธอจำได้ว่าเป็นนายแพทย์เมตตาคนเดียวกับที่เคยช่วยเหลือเธอ ดังบทสนทนาระหว่างดวงใจ
พีธี และจุมพลว่า

“เรื่องนายแพทย์เมตตา ผู้อำนวยการโรงพยาบาลที่เมืองกาญจน์”

“นายแพทย์เมตตา” ดวงใจพิมพ์

“ครับ...เป็นผู้บริหารโรงพยาบาลเล็ก ๆ ที่เมืองกาญจนบุรีแล้วตั้งมูลนิธิขึ้นเพื่อรักษาคนจน
โดยไม่คิดค่ารักษา ตอนนี้ทางมูลนิธิขาดเงินซื้อ อาจจะต้องปิดกิจการ คุณหมอเมตตาจึงได้มาติดต่อที่
สาขากาญจนบุรี ขอให้เราช่วยบริจาคเงินเพื่อมูลนิธิสามารถดำเนินการต่อไปได้ ทางสาขากาญจนบุรีจึงส่ง
เรื่องมาให้ทางเราพิจารณา ซึ่งเรื่องนี้คุณพีธีรู้เรื่องดี ขอให้เป็นผู้ชี้แจงท่านประธานทราบด้วย”

“รายนี้หรือครับ เป็นเรื่องของหมอวัยกลางคน ครั้งหนึ่งเคยเป็นนายแพทย์รถไฟอยู่ที่กรุงเทพฯ
หลังจากสงครามยุติลาออกจากงานไปตั้งโรงพยาบาลเล็กๆ แห่งหนึ่งกับเพื่อนที่เมืองกาญจน์ คุณหมอเป็นคน
ใจดีแต่ทรยศแย้ ซ้ายยังเก็บค่ารักษาพยาบาลอย่างถูกๆ ยิ่งคนไหนจนมากๆ ก็รักษาให้ฟรีๆ มาเมื่อตอน
พักหลังได้ตั้งมูลนิธิขึ้นตามที่คุณจุมพลว่ามาตอนต้นแล้ว”

ในตอนนี้ดวงใจนั่งเหม่อเลือนลอย ดูเหมือนไม่ได้ยินใครพูดต่อไป ด้วยแน่ใจแล้วว่าหมอผู้มี
เมตตาจิตคนนี้จะเป็นคนอื่นไปไม่ได้ ต้องเป็นคนที่ได้ช่วยชีวิตเมื่อตอนตกกระกำลำบากนั่นเอง นึกเช่นนั้น
แล้วจึงพิมพ์ออกมา

“คุณหมอเมตตา...คุณหมอเมตตา ผู้มีน้ำใจอันประเสริฐ...เราจะต้องช่วยเขาอย่างสุดแรงเกิด
เท่าที่จะช่วยได้ พี่เสาวรสช่วยจัดการดูแลเรื่องนี้ด้วย...”

(อนุสรมงคลการ. 2537: 351-352)

ถึงแม้ระยะเวลาจะผ่านมานานแค่ไหน ดวงใจก็ยังจดจำผู้มีพระคุณของเธอได้ เมื่อ
นายแพทย์เมตตาเดือดร้อนและต้องการความช่วยเหลือ ดวงใจเมื่อทราบข่าวก็ต้องการที่จะ
ช่วยเหลืออย่างสุดความสามารถ เพื่อตอบแทนน้ำใจของเขาคู่ที่ได้ให้การอุปการะเธอและบุตรสาว
ให้มีที่อยู่อาศัย

ดวงใจเป็นผู้หญิงที่มีความกตัญญูต่อนายแพทย์เมตตาซึ่งเขาเคยให้การช่วยเหลือในเรื่องการคลอดบุตรและพาเธอและบุตรสาวเข้ามาอาศัยในบ้านของเขาที่กรุงเทพฯ และเธอได้ฝากบุตรสาวของเธอให้เขาอุปการะดูแล เมื่อเธอทราบข่าวว่านายแพทย์เมตตามีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องการเงินเธอก็ได้ให้การช่วยเหลืออย่างเต็มกำลังโดยไม่ลังเล ส่วนนายทหารญี่ปุ่นโตชิโระถึงแม้ดวงใจจะอยู่กับเขาในฐานะภรรยาเช่า แต่เธอก็ถือว่าโตชิโระมีบุญคุณที่ได้ให้ที่อยู่อาศัยและมีชีวิตรอดในขณะที่เกิดสงคราม เมื่อเธอสามารถตอบแทนเขาโดยการให้เรือนร่างเธอก็เต็มใจ และเมื่อดวงใจได้พบกับเสาวรศและเห็นว่าไม่มีที่อยู่อาศัยจึงชวนมาอยู่ด้วยกันที่บ้านของโตชิโระ และร่วมมือกันเปิดโรงงานอุตสาหกรรมในเวลาต่อมา ส่วนยายประคองดวงใจได้ให้ความช่วยเหลือโดยที่ไม่ได้เปิดเผยตัว โดยการทำให้ยายประคองคิดว่าตัวเองถูกลอตเตอรี่รางวัลที่สอง ซึ่งเป็นเงินจำนวนมากพอที่จะทำให้ยายประคองอยู่ได้อย่างสบายในบั้นปลายของชีวิต จากความกตัญญูของดวงใจที่มีต่อบุคคลดังที่กล่าวข้างต้นทำให้ชีวิตของดวงใจในวัยกลางคนประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน และมีชีวิตความเป็นอยู่ที่สะดวกสบาย ผู้แต่งต้องการสื่อให้เห็นว่าผู้ที่มีความกตัญญูรู้คุณจะนำพาชีวิตไปในทางที่ดี

2.2.4 ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน

ดวงใจเป็นคนที่ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ถึงแม้เธอจะสามารถได้รับผลประโยชน์จากการขึ้นราคาสินค้า แต่เธอก็ไม่ขึ้นเพราะจะมีผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการขึ้นราคาสินค้า ดังบทสนทนาระหว่างเสาวรศและดวงใจว่า

“บริษัทหยงคุณเขาติดต่อมา จะขอให้ขึ้นราคาท่อน้ำทั้งหมดอีกสิบเปอร์เซ็นต์” เสาวรศรายงาน

“ไม่ขึ้น!” ดวงใจตอบอย่างเด็ดเดี่ยว

“แต่บริษัทหยงคุณเขาเป็นบริษัทใหญ่ มีอิทธิพลมาก หากเราไม่คล้อยตามก็จะเดือดร้อนนะคนอื่น ๆ เขาตกลงขึ้นกันหมดแล้ว”

“หากเราคล้อยตามพวกเขาก็จะมีคนเดือดร้อนเหมือนกัน โดยเฉพาะร้านค้าย่อย ๆ ดวงใจไม่ได้หรอกค่ะ เวลานี้เราก็มีกำไรพออยู่แล้ว”

“แต่เสียหยงคุณเขามีอิทธิพลมากนะ เขาอาจแกล้งเรา”

“แกล้งก็แกล้ง ดวงใจขึ้นราคาเดิมเพื่อไม่ให้เป็นที่เดือดร้อนกับลูกค้ารายย่อยของเรา”

(อนุสรณ์การ. 2537: 391)

การที่ดวงใจที่ไม่ขึ้นราคาสินค้า ทำให้เสียหยงคุณต้องเสียผลประโยชน์และคิดแก้แค้น ดวงใจโดยการจับตัวดวงใจไปเรียกค่าไถ่ เสาวรศนำเงินไปไถ่ตัวดวงใจตามคำขู่ พวกคนร้ายรู้ตัวก่อนจึงยิงดวงใจแต่เสาวรศเอาตัวรับแทนทำให้เสาวรศได้รับบาดเจ็บ ก่อนจะเสียชีวิตเสาวรศพูดเตือนสติดวงใจให้บอกความจริงแก่ภรรยาและนาคยา

ดวงใจสะท้อนภาพของผู้หญิงเหนือที่รักเดียวใจเดียว อุทิศตนเพื่อความรัก กตัญญูและมีคุณธรรม นับได้ว่าเป็นภาพของผู้หญิงเหนือในอุดมคติ โดยมุ่งเชิดชูคุณธรรมและคุณความดีของผู้หญิงไม่ว่าจะตกอยู่ในสถานการณ์ใดก็ตาม

3. อุษาวดี จากนวนิยายเรื่องคุณนาย

3.1 ลักษณะทางกายภาพ

อุษาวดีเป็นผู้หญิงสาวสวย เธอเคยได้รับตำแหน่งรองนางงาม เมื่อเธอสมรสกับศิริโรตม์เธอก็ยังคงความงามและมักจะมีผู้สรรเสริญเยินยอต่อหน้าเสมอ เช่น ภรรยาปลัดนายอำเภอที่กล่าวชมอุษาวดีว่า “เพิ่งเห็นกับตาวันนี้เอง ว่าคุณนายท่านนายอำเภอสวยอย่างหาตัวจับยาก” (อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 22)

อย่างไรก็ตามคำสรรเสริญเยินยอเหล่านั้นเป็นเพราะอุษาวดีเป็นภรรยาของข้าราชการ ทำให้มีคนเยินยอเพื่อหวังผลประโยชน์ด้วย ซึ่งอุษาวดีเองก็ทราบดี ดังคำกล่าวที่ว่า “...คนเหล่านั้นทำกิริยาอ่อนน้อมพิบอบพิเทาและเยินยอติดพันด้วยคำหวาน ความสวยความงาม มีผู้หิบบกขึ้นสรรเสริญไม่ได้หยุด จนดิฉันเกือบจะเคลิบเคลิ้มลิ้มตัว” (อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 22)

ด้วยความสวยของอุษาวดีเมื่อเธอเข้าประกวดนางงาม เธอจึงได้ตำแหน่งรองนางงามมาครอง จนได้มีโอกาสสมรสกับศิริโรตม์ในที่สุด ผู้แต่งไม่ได้พรรณนาความงามของอุษาวดีโดยตรง แต่ให้ผู้อ่านได้รับรู้ผ่านตัวละครอื่นๆ ที่ชื่นชมอุษาวดี

อุษาวดีมักจะแต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองคือนุ่งผ้าซิ่นเสมอ เป็นที่ถูกใจศิริโรตม์ผู้เป็นสามี ดังที่อุษาวดีเล่าเกี่ยวกับความคิดของศิริโรตม์ในเรื่องในเรื่องการแต่งกายของเธอว่า

“ใครจะว่าผมโบราณก็ช่างเถอะ ผมอยากให้เมียนุ่งผ้าซิ่นสวยๆ หรือถุงสำเร็จอะไรก็ได้ แล้วใส่เสื้อสีอ่อนๆ เย็นๆ ตา รู้สึกน่ายกดี”

เพราะอย่างนี้ ดิฉันจึงมีผ้าไหมผ้าฝ้ายสีต่างๆ ตั้งยี่สิบกว่าผืนสำหรับใช้นุ่งอยู่กับบ้าน มีทั้งผ้าสันกำแพง ป่าซาง และผ้าทอจากเมืองน่าน ลายสวยๆ พอรู้ว่าคุณนายนายอำเภอนิยมใช้ผ้าซิ่น ก็มีคนเอามาฝากในโอกาสต่างๆ เสื้อที่สวมก็ตัดเข้ารูปน้อยๆ เป็นการอวดทรวดทรงไปในตัว

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 53-54)

จะเห็นได้ว่าการแต่งกายแบบท้องถิ่นนิยมของอุษาวดีเป็นส่วนหนึ่งที่ขับเน้นเอกลักษณ์ของผู้หญิงเหนือ นอกจากนั้นยังสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดที่ว่าภรรยาของข้าราชการควรจะมีแนวความคิดสนับสนุนเกี่ยวกับการแต่งกายแบบไทยนิยมด้วย

3.2 ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

3.2.1 วางตัวได้เหมาะสมกับสถานการณ์

อุษาวดีเป็นหญิงสาวชาวเหนือที่ประกวดนางงามแล้วได้ตำแหน่งรองนางงาม และเธอได้สมรสกับศิโรตม์ผู้ขายชาวกรุงเทพฯ ที่ขึ้นมารับตำแหน่งนายอำเภอ เมื่ออุษาวดีได้สมรสกับศิโรตม์ใหม่ๆ เธอยังไม่ได้รับรักเขา แต่พอระยะเวลาผ่านไป เธอจึงยอมรับและนับถือในตัวศิโรตม์และได้กลายมาเป็นความรัก ก่อนที่อุษาวดีจะสมรสนั้น มีชายหนุ่มเพื่อนบ้านที่อายุมากกว่าเธอชื่อว่าชัยยะ เขาได้ลงไปศึกษาต่อที่กรุงเทพฯ ชัยยะแอบรักอุษาวดีโดยที่เธอไม่รู้ตัว หลังจากที่เธอได้สมรสกับศิโรตม์แล้ว เธอมีโอกาสดูพบกับชัยยะอีกครั้งในตอนที่ย้ายกลับมาเยี่ยมบ้าน เธอได้ปรึกษาปัญหาชีวิตครอบครัว ชัยยะเป็นผู้ให้คำปรึกษาที่ดี เธอจึงได้ติดต่อเขาเรื่อยมา ความสนิทสนมระหว่างชัยยะและอุษาวดีทำให้คนรอบข้างเกิดความเข้าใจผิดว่าอุษาวดีกับชัยยะชอบพอกันจนชั่วสาว อุษาวดีทราบในภายหลังว่าชัยยะหลงรักเธอ แต่เธอก็คิดว่าความรักของเขาเป็นความรักที่บริสุทธิ์ไม่ได้หวังสิ่งใดตอบแทน เธอรู้สึกต่อชัยยะแบบพี่ชายหรือเพื่อนเท่านั้น เพราะเธอได้มอบความรักให้กับศิโรตม์ผู้เป็นสามีแต่เพียงผู้เดียว ดังที่อุษาวดีเล่าว่า

สำหรับดิฉัน พี่ชัยยะคือโอสภณานวิเศษที่ทำให้ “โรคทางใจ” บรรเทาลงได้ แต่นั่นไม่ได้หมายความว่า ดิฉันมีน้ำใจเอนเอียงไปในทางชั่วสาว ดิฉันรู้ว่าพี่ชัยยะรักดิฉัน แต่ความรักของพี่ชัยยะเป็นความรักที่สูงส่งเกินที่ใครๆ จะเข้าใจ ดิฉันจดจำถ้อยคำที่จะนำมาบรรยายถึงคุณค่าของความรักแบบนั้นไว้ในที่นี้ได้ เพราะยากที่ใครจะเข้าใจ เราห่างกันด้วยกายและหน้าที่ แต่หัวใจของเราเข้าใจซึ่งกันและกันโดยไม่ต้องใช้ภาษาพูด

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 17)

ความรู้สึกที่อุษาวดีมีต่อชัยยะเป็นความรู้สึกที่พิเศษในแบบที่เธอก็ไม่สามารถหาคำพูดใดมาบรรยายได้ เพราะชัยยะถือได้ว่าเป็นผู้ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตหลังการสมรสของเธอ และสามารถอธิบายถึงวิธีการดำเนินชีวิตและให้คำปลอบใจ จนอุษาวดีรู้สึกว่าความห่วงใยที่ชัยยะมีต่อเธอคือความรัก แต่เธอไม่ได้รู้สึกกับเขาไปในทางชั่วสาว

การติดต่อกันระหว่างอุษาวดีกับชัยยะ เป็นการพบกันตอนที่ศิโรตม์ไม่อยู่บ้าน หรือเป็นการติดต่อกันทางจดหมาย ทำให้คนที่พบเห็นหรือทราบข่าว เกิดความคิดไปในทางที่ไม่ดี เมื่อศรีวรรณน้องสาวของอุษาวดีได้มาเยี่ยมเธอที่บ้าน และมอบจดหมายของชัยยะให้แก่เธอ ศรีวรรณเล่าเกี่ยวกับความไม่พอใจของพ่อองใส่พี่สาวที่ทราบว่ายุษาวดียังติดต่อกับชัยยะให้ฟัง ดังบทสนทนาของอุษาวดีและศรีวรรณว่า

“ตอนแรกพี่ใส่ไม่ยอมให้ศรีเอามาให้พี่ษาหอรอก”

“ทำไม? ทำไมถึงจะไม่ยอมให้ศรีเอาจดหมายมาส่งให้พี่?” ดิฉันถามพยายามบังคับใจไม่ให้เปิดจดหมายอ่านในทันที นึกถึงที่พี่องใส่ช่างตั้งหน้าตั้งตาดักดิฉันกับพี่ชัยยะเสียจริง

“เขากลัวว่าถ้าคุณศิโรตม์เห็นเข้าจะไม่ดี”

“ทำไมถึงจะไม่ดี? พี่ชัยยะก็ไม่เคยเขียนจดหมายมาเกี่ยวพี่สักที แล้วจดหมายของพี่ชัยยะนะ เป็นสิ่งที่พี่ต้องการที่สุดรู้หรือเปล่า”

“ทำไมล่ะพี่?”

“ศรีก็รู้ว่าพี่ชัยยะเขาหวังดีต่อพี่เพียงไหน พี่ใส่ไปมองเขาในด้านที่ว่าจะคิดไม่เชื่อต่อพี่บาปกรรมเปล่าๆ เขาจดหมายถึงพี่คราวก่อนพี่ชัยยะเขาว่าไม่มีอะไรนอกจากตักเตือนให้พี่มีความอดทน และพยายามปรับปรุงตัวเอง เขารู้จักพี่ดีว่าเป็นคนบ้านนอก ไม่ค่อยจะรู้อะไร มีใครบ้างที่เคยคิดถึงความจริงข้อนี้?”

ศรีวรรณทำตาปริบๆ มองหน้าดิฉันอย่างไม่เข้าใจ

“ไม่มีใครรู้จักพี่เท่ากับพี่ชัยยะ...” ดิฉันระบายความคับแค้นในใจออกมาให้น้องสาวฟัง เพราะมันอัดอั้นตันใจจริงๆ พี่สาวสองคนไม่มีใครเข้าใจดิฉัน ไม่เข้าใจพี่ชัยยะ คิดอยู่อย่างเดียวว่าผู้หญิงกับผู้ชายติดต่อกันจะต้องไม่แล้วเรื่องชู้สาว ช่างไม่คิดบ้างว่า สิ่ง “สูง” กว่านั้นยังมีอยู่ และ “ความรัก” ระหว่างชายหนุ่มหญิงสาวนั้น ที่เป็นไปอย่างบริสุทธิ์ปราศจากมลทินยังมีอยู่ ดิฉันอยากบอกกล่าวแก่ใครๆ ทั้งโลกว่ามันมีค่ายิ่งกว่าเพชรนิลจินดาเป็นไหนๆ

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 270-271)

การติดต่อกันระหว่างอุษาวดีและชัยยะเป็นสิ่งที่ครอบครัวของอุษาวดีไม่พอใจ เพราะคิดว่าเป็นเรื่องที่เสื่อมเสีย อีกทั้งยังเกรงว่าศิโรตม์จะเข้าใจผิดเกี่ยวกับการติดต่อกันของบุคคลทั้งสอง แต่อุษาวดีก็ได้อธิบายถึงความบริสุทธิ์ใจที่เธอมีต่อชัยยะและที่ชัยยะมีต่อเธอให้ศรีวรรณฟังว่ามันมีค่ามากกว่าเพชรนิลจินดาหรือของมีค่าอื่นๆ และเล่าว่าชัยยะรู้ใจเธอดีว่าเธอเป็นคนที่ไม่มีประสบการณ์ในการใช้ชีวิต ซึ่งทำให้เธอโดนดูถูกจากสุรีย พี่สาวของศิโรตม์อยู่บ่อยๆ

อุ้นเรือนซึ่งเป็นเพื่อนสนิทของอุษาวดีมาเยี่ยมเธอที่บ้าน และได้เล่าเกี่ยวกับความรู้สึกของชัยยะที่มีต่อเธอ อุ้นเรือนพยายามพูดจาหวานล่อมให้อุษาวดีเห็นด้วยเกี่ยวกับความเหมาะสมระหว่างชัยยะกับอุษาวดี ดังบทสนทนาระหว่างอุ้นเรือนและอุษาวดีว่า

“เคยบอกแล้วไม่ใช่หรือว่าพี่ชัยยะนะหัวใจหวิวหัวใจของเขาอยู่ที่หาทั้งหมด เขาไม่มีหัวใจให้ใครอีกแล้ว”

“อย่าพูดเช่นนั้นอุ้นเรือน จะเป็นบาปเป็นกรรมเปล่าๆ พี่ชัยยะอาจจะเอาใจใส่ผูกพันกับ ชีวิตของเราจริง แต่ไม่ได้หมายความว่าไม่เหลือหัวใจไว้สำหรับคนอื่น เราไม่มีสิทธิ์ที่จะคิดถึงกันในฐานะอื่น นอกจากในฐานะพี่น้อง พี่ชัยยะเป็นคนมีศีลธรรมจรรยาพอฟที่จะไม่คิดอะไรที่เป็นการละเมิดสิทธิของคนอื่น และเราเองก็ไม่มีวันที่จะหลุดพ้นจากภาวะที่เป็นอยู่ได้ง่ายๆ และถึงแม้จะพ้นไปได้ ก็ไม่มีวันที่จะให้พี่ชัยยะเข้ามาวุ่นวายด้วย เรากำลังจะเป็นแม่ของลูกคนที่สองแล้วนะอุ้นเรือน ถ้าไม่มีอะไรเกิดขึ้นระหว่างเรากับคุณศิโรตม์ก็ขออยู่เฉยๆลูกต่อไปจนตาย ไม่ขอเกี่ยวข้องกับใครอีกแล้ว”

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 178)

อุษาวดีได้อธิบายถึงความรู้สึกที่มีต่อชัยยะว่าเป็นความรู้สึกที่ไม่มากเกินไปกว่าความเป็นพี่น้อง และเธอรู้ว่าชัยยะจะไม่เข้ามาทักทายเกี่ยวกับชีวิตคู่ของเธอ ถึงแม้ว่าเธออาจจะต้องเลิกกับศิโรตม์ เธอก็ไม่อยากจะให้ชัยยะเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับงานอื่นที่มากกว่าพี่ชายและน้องสาว

ศิโรตม์เคยเข้าใจในตัวอุษาวดีและชัยยะผิด เพราะเขาพบว่าชัยยะมักจะมาหาอุษาวดีตอนที่เขาไม่อยู่บ้าน และสุรีย์ได้เขียนจดหมายบอกให้เขาว่าตอนที่ได้มาพักอยู่ที่บ้านศิโรตม์ ได้เห็นชัยยะมาหาอุษาวดี ทำให้ศิโรตม์เข้าใจในตัวอุษาวดีผิดเกี่ยวกับเรื่องของชัยยะ แต่เมื่อเขาได้เห็นการ์ดแต่งงานที่ชัยยะและอุณเรณีส่งมาที่บ้าน ทำให้เขาทราบความจริงว่าเธอไม่เคยนอกใจเขาและคบชู้อย่างที่คนอื่น ๆ ได้พูดกัน ศิโรตม์จึงขอโทษต่ออุษาวดี

ความรักของอุษาวดีที่มีต่อศิโรตม์เป็นความรักที่เกิดจากความผูกพันและการยอมรับนับถือในตัวเขา ไม่ได้เกิดจากตำแหน่งหน้าที่และคำยกย่องเยินยอของผู้อื่น และเธอทนไม่ได้ที่ถูกสายสวาทเข้ามาทวงสิทธิ์และพุดตอถูกเธอ เมื่ออุษาวดีทนยอมรับสภาพของภรรยาหลวงไม่ได้ เธอจึงคิดที่จะหย่าขาดจากศิโรตม์ แต่ก่อนที่เธอจะหย่าได้ตั้งคำถามกับตัวเองว่าถ้าหากไม่มีเขาแล้ว เธอจะสามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติโดยไม่มีเขาได้หรือไม่

3.2.2 รักศักดิ์ศรี

อุษาวดีเดินทางจากเมืองเหนือเพื่อมาเยี่ยมและทำความรู้จักกับครอบครัวของศิโรตม์พร้อมกับเขา สุรีย์ถูกอุษาวดีที่พูดภาษาท้องถิ่นว่าเป็นภาษาลาว และมีข้อบกพร่องเรื่องงานบ้านงานเรือน อุษาวดีไม่พอใจกับคำพูดนั้น เพราะเหมือนเป็นการดูถูกคนภาคเหนือทั้งหมด ดังที่อุษาวดีเล่าว่า

เป็นครั้งแรกที่ดิฉันเกิดความเสียใจในการแต่งงานกับคนที่ไม่ใช่ภาคเดียวกัน

คิดถึงพี่ชัยยะขึ้นมาจับใจ ถ้าพี่ชัยยะมานั่งรับฟังอยู่ด้วยขณะนี้ คงจะพอมิคำโต้ตอบเพื่อป้องกันศักดิ์ศรีของชาวท้องถิ่นบ้าง อย่างน้อยก็ดีกว่าดิฉัน ผู้หญิงเล็กๆ ที่โชคชะตาผลักไสให้มาเป็น “คุณนาย” อนิจจา! คุณนายที่ยังไม่ได้เตรียมพร้อม

“ແ່ງຈິງ ຂອງງ່າຍໆ ແຕ່ນີ້ກໍ່ເຮັດໄດ້ ແຂກບ້ານແຂກເມືອງມາມີອາຍເຂດາຍຮີ ດ້ອງຫັດທ່າເສີຍມັງ ຄົນທ່າງເນືອລະກື່ອຍ່າງນີ້ ດີແຕ່ສວຍດີແຕ່ແຕ່ງຕັ້ງ ການບ້ານການເຮືອນນີ້ກໍ່ຍ່ອຍເອົາໃຈໃສ່”

ดิฉันนึกถึงสุภาพสตรีหลายท่านที่เป็น “คนเหนือ” ท่านเหล่านั้นล้วนแต่มีความสามารถรอบตัว บางท่านเรียนสำเร็จมาจากมหาวิทยาลัยในประเทศก็มีต่างประเทศก็มี บางท่านเป็นนักสังคมสงเคราะห์ เป็นนายแพทย์ เป็นผู้เชี่ยวชาญทางโภชนาการ เป็นอาจารย์ ฯลฯ

“ກຽດາດຳຫນີແຕ່ດິຈົນຄົນເດີຍາເຄວະຄະຄຸນຟ້ອຍ່າຣາມຕິງຄົນອື່ນ ເພາະຄົນເນືອອື່ນໆ ທີ່ເຂົາເກ່ງແລະດີມີຄຸນຄ່າກໍ່ມີຢູ່ນ້ອຍ ດິຈົນເປັນຄົນບ້ານນອກ ຮູ້ນ້ອຍແຕ່ກໍ່ພຍາຍາມຈະເຮັດຮູ້ໃນສິ່ງທີ່ມີເຄຍຮູ້ມາກ່ອນ ຢູ່ເສມອ ສິ່ງໃດທີ່ດິຈົນມີຮູ້ ກໍ່ໂປຣດສອນຫຼືແນະນຳເຄວະຄະ ດິຈົນຍິນດີປະຕິບັດຕາມທຸກໆຢ່າງ”

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 63- 65)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่าผู้แต่งพูดแทนค่านิยมเหมารวมลักษณะนิสัยของคนภาคเหนือ คือพูดภาษากลางไม่ชัด ใช้ภาษาพื้นเมืองในการสนทนา เรื่องงานบ้านงานเรือนที่เป็นระเบียบแบบแผนก็ไม่มี ทำให้ผู้แต่งใช้มุมมองนี้เป็นการชี้ให้เห็นว่าคนกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่เข้าใจผิดและคิดว่าผู้หญิงเหนือมีลักษณะแบบผู้ชายดีซึ่งเป็นภาพแบบเหมารวม

อุษาวดีได้ฟังศิริโรตม์เล่าเกี่ยวกับนายอำเภอวิลาส ซึ่งเขาเป็นหม้ายจึงเป็นที่หมายปองของผู้หญิงหลายคน เพียงเพราะตำแหน่งในหน้าที่การงานของเขามากกว่าความรัก ดังที่ศิริโรตม์สนทนากับอุษาวดีว่า

“คุณวิลาสกำลังกลายเป็นรจนาเสียงมาลัย”

คุณศิริโรตม์พูดอย่างสนุกสนาน “ตัวเองก็มีลักษณะไม่ผิดกับจรรยาอุตสาหะมีสาว ๆ มาแย่งเป็นเจ้าสาว”

“เขาไม่ได้มาแย่งตัวคุณวิลาสนี่คะ แต่แย่งตำแหน่ง “คุณนาย” กันต่างหาก”

“คุณวิลาสซึ่งไม่วิลาสเลยสักนิด”

คุณศิริโรตม์หัวเราะอย่างขบขัน “แต่ก็เป็นคนดี ใครได้เป็นคู่ชีวิตก็คงมีความสุข ถ้าไม่คิดถึงรูปร่างหน้าตา”

ดิฉันเห็นด้วย ถ้าใครได้เป็นเจ้าสาวของนายอำเภอวิลาส คงจะมีความสุข เพราะไม่มีใครจ้องเข้ามาแทรกแซงเหมือนคุณศิริโรตม์ซึ่งมีแต่คนคอยจ้องทั้ง ๆ ที่เขามีภรรยาอยู่เป็นตัวแทนตน

“มีกี่คนคะ? ที่กำลังจ้องจะเป็นคุณนายคนใหม่ของนายอำเภอวิลาส”

“โอ้ย! ไม่ต่ำกว่าห้าและไม่เกินสิบ ต่างคนต่างก็แย่งกันทำคะแนนเป็นแถว ๆ มีทั้งสาวใหญ่สาวกลาง แม่ค้า ครู อาจารย์ ที่โสดก็มีที่เป็นหม้ายก็หลายราย”

“แล้วใครมีหวังมากที่สุดคะ?”

“เสี่ยงว่าจะชนะคู่แข่งหลายคน แต่ที่มีหวังเห็นจะเป็นแม่ค้า เพราะยังสาวรูปร่างหน้าตาไม่ขี้ริ้วเรียกว่าพอไหวได้ ที่ได้คะแนนเหนือกว่าคนอื่นก็เพราะหลักทรัพย์ดี แล้วก็มีคนกลางคอยกระตุกทางโน้นมี ทางนี้ที่แต่ก็ว่าได้แหละ บางทีอาจมีม้ามีดที่เราคาดไม่ถึงถึงโผล่เข้าวินก็ได้”

ดิฉันชักกระตาคใจที่อยู่ๆ ผู้หญิงเราก็อากันมาจ้องจะตะครุบผู้ชาย ไม่ผิดกับเด็กแย่งขนมเพียงแต่ต้องการตำแหน่ง “คุณนาย” เท่านั้นแหละ ลืมนึกถึงศักดิ์ศรีของตนเอง ศักดิ์ศรีของลูกผู้หญิงต่อมาอีกหลายปีดิฉันยังมีโอกาสได้รับฟังถึงเรื่องราวของเพื่อนร่วมเพศอีกมากมายที่พยายามไขว่คว้าหาทางที่จะได้ครองตำแหน่ง “คุณนาย” มองดูเป็นที่น่าสมเพชนัก

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 302)

อุษาวดีรู้สึกสมเพชที่ผู้หญิงหลายคนแย่งชิงเป็นภรรยาคนใหม่ของนายอำเภอวิลาสซึ่งเป็นหม้าย เพียงเพราะเขามีตำแหน่งในหน้าที่การงานที่ดี และผู้ที่ได้เป็นภรรยาของเขาจะได้เป็นคุณนาย อุษาวดีเห็นว่าผู้หญิงหมายปองผู้ชายที่มีตำแหน่งหน้าที่ ไม่ว่าจะเป็นหม้ายที่หน้าตาไม่ดีอย่างวิลาส หรือผู้ชายที่มีภรรยาแล้วอย่างศิริโรตม์สามีของเธอ อุษาวดีเห็นว่าผู้หญิงเหล่านั้น ต้องการ

มีหน้ามีตาและเป็นที่ยอมรับในวงสังคม ซึ่งต้องยอมลดศักดิ์ศรีของความเป็นหญิง เพื่อไปเสนอตัวให้ผู้ชายเลือกซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่สมควร

อุษาวดีเป็นผู้หญิงที่รักศักดิ์ศรีของตนเองและคนในท้องถิ่นเดียวกัน เมื่อเธอโดนกล่าวหาแบบเหมารวม อุษาวดีก็ต้องการที่จะแก้ต่างและหาเหตุผลมาแย้งกับความคิดของสุรีย์ โดยการที่เธอออกมายอมรับว่าเป็นเพราะตัวของเธอเองที่ไม่ได้เก่งในเรื่องงานบ้านงานเรือน เพราะคนที่เก่งก็ยังมีอยู่ไม่น้อย อีกทั้งอุษาวดียังรักศักดิ์ศรีของความเป็นผู้หญิงและมองว่าผู้หญิงบางคนยินยอมที่จะลดศักดิ์ศรีของตนเอง เพื่อให้ได้ผู้ชายและการนับหน้าถือตาจากสังคม ซึ่งเป็นการดูถูกและเสียศักดิ์ศรีของการเป็นผู้หญิงอย่างยิ่ง

3.2.3 อุดหนุน

เมื่ออุษาวดีสมรสกับศิโรตม์แล้ว เธอต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตอย่างที่เคยปฏิบัติมาแต่เดิม ซึ่งพฤติกรรมบางอย่างก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย อย่างเช่นความใสซื่อบริสุทธิ์และความไม่ทันคน อุษาวดีได้แต่อดทนและซ่อนความรู้สึกที่แท้จริงเอาไว้ในใจ ดังที่อุษาวดีเล่าว่า

จดหมายของคุณสุรีย์แสดงออกมาอย่างชัดเจนแล้วว่า ดิฉันเป็นสะใภ้ที่ทำให้ทางฝ่ายสามี ผิดหวัง อย่างนี้เองนี่เล่า คุณศิโรตม์จึงไม่เคยเอ่ยอ้างที่จะพาดิฉันลงไปไหว้คุณพ่อคุณแม่ของเขาสักที อย่างไรก็ตาม ดิฉันไม่ได้ไว้วางใจเรื่องนี้ออกมาให้ใครฟังแม้แต่พี่ ๆ น้อง ๆ เพียงแต่เก็บความหม่นหมองไว้คนเดียวเงียบ ๆ แต่คุณศิโรตม์เป็นคนฉลาด เขาสังเกตเห็นความผิดปกติจากสีหน้าท่าทางของดิฉัน

“ซาเป็นอะไรไป? หมู่นี้ชอบนั่งใจลอยไม่ค่อยจะยิ้มแย้ม”

“ก็ยิ้มอยู่นี่ไงล่ะคะ”

ดิฉันแสร้งเงยหน้าขึ้นยิ้มกับเขา

“ยิ้มก็ยิ้มอย่างแห้งแล้ง ดูก็รู้ว่าเป็นการฝืน ตามจริง ๆ เกอะ มีใครว่าอะไรหรือเปล่า?”

เขาฉลาดและมีสายตาแหลมคม สมเป็นนักปกครอง ขณะถามคุณศิโรตม์จึงเข้าไปในดวงตา เหมือนจะพยายามอ่านความรู้สึกแท้จริงของดิฉันให้จงได้ ดิฉันจึงรีบกลบเกลื่อนโดยชวนพูดเจินไปทางอื่น

“อาทิตย์นี้ ซาขออนุญาตไปเยี่ยมบ้านนะคะ”

“ตกลง ไปก็ไป คงคิดถึงบ้านเต็มทีละซีท่า”

เขายิ้มให้ดิฉัน เหมือนผู้ใหญ่นั่งกับเด็ก ซึ่งหาว่าดิฉันไม่ใช่เด็กแล้ว การแต่งงานทำให้ดิฉันเป็น “ผู้ใหญ่” ขึ้นมาโดยไม่รู้ตัว ดิฉันรู้จักเก็บความรู้สึกและการ “แสร้งทำ” เพราะความจำเป็นมันทำให้ดิฉันเห็นดเห็นน้อยจนเกือบจะกลายเป็นเบื้อหน้าในบางครั้ง

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 42)

อุษาวดีต้องเก็บความรู้สึกและอดทนต่อคำพูดในจดหมายของสุรีย์เขียนมาถึงศิโรตม์ ที่แสดงถึงความผิดหวังในตัวเธอ เพราะเป็นเหตุให้เธอไม่ได้ไปพบครอบครัวของศิโรตม์ โดยเฉพาะบิดาและมารดาของเขาตั้งแต่เธอสมรส เมื่อศิโรตม์เห็นเธอมีสีหน้าเศร้าหมอง อุษาวดีจำเป็นต้องเสปุดไปในทำนองให้เขาเห็นว่าเธอคิดถึงบ้าน เพราะไม่อยากให้ศิโรตม์ไม่สบายใจ

เมื่ออุษาวดีได้สมรสกับศิโรตม์แล้ว เธอได้พบกับผู้คนมากหน้าหลายตาทำให้เธอได้เรียนรู้เกี่ยวกับการเข้าสังคม ซึ่งบางครั้งเธอจะแสดงความคิดในแบบเธอเธอคิดออกมาไม่ได้ เธอจึงต้องอดทนเก็บความรู้สึกเอาไว้แคในใจ และแสดงออกมาในทางตรงกันข้ามเพื่อรักษาหน้าตาของสามี และการกระทำแบบนี้เป็นการกระทำที่เธอไม่เป็นตัวของตัวเอง และรู้สึกเหน็ดเหนื่อยและเบื่อหน่ายในบางครั้ง คนรอบข้างที่ไม่ทราบถึงความอดทนและขมขื่นในการใช้ชีวิตคู่ของเธอต่างคิดว่าเธอเป็นผู้หญิงที่โชคดี ดังที่อุษาวดีเล่าว่า

อุษาวดีที่ใครๆ พากันอิจฉา อุษาวดีคนมีโชคได้เป็นคุณนายที่อายุน้อย แต่เบื้องหลังความเป็น “คุณนาย” ใครบ้างหนอที่จะรู้ว่าบางครั้งน้ำผึ้งมันขม ขมจนกลืนไม่ลงคอ

ความสวยไม่ได้ช่วยอะไรฉันได้เลย!

มันมีค่าไม่ผิดกับดอกไม้ที่ให้ความสดชื่นแก่ผู้พบเห็นชั่วคราว และแล้วก็เตรียมที่จะเหี่ยวแห้งร่วงโรยไปตามอายุขัย

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 77)

การที่อุษาวดีได้สมรสกับศิโรตม์และได้ตำแหน่งคุณนายมานั้น เธอคิดว่าเป็นเพราะความสวย และตำแหน่งรองนางงามของเธอซึ่งตำแหน่งคุณนายที่เธอได้รับมาหลังจากสมรสกับศิโรตม์แล้วนั้น ทุกคนมองว่าเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติ และเธอเป็นหญิงสาวที่โชคดีที่ได้รับตำแหน่งนี้ตั้งแต่อายุน้อย แต่กับอุษาวดีแล้วมันเป็นตำแหน่งที่ต้องใช้ความอดทนและขมขื่น

การสมรสกับข้าราชการที่มีตำแหน่งเป็นนักปกครอง ทำให้อุษาวดีได้เป็นคุณนายตั้งแต่อายุน้อย ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ผู้หญิงหลายคนต้องการและใฝ่ฝันถึง แต่สำหรับอุษาวดีแล้วเธอกลับคิดว่าเป็นตำแหน่งที่ต้องใช้ความอดทนและเป็นตำแหน่งที่ไม่ได้มีความสุขอย่างที่คนอื่น ๆ คิด เพราะเธอต้องเจอกับการดูถูกจากสุรีย์พี่สาวของศิโรตม์ หรือแม้แต่ผู้หญิงที่ต้องการจะเป็นภรรยาของศิโรตม์ อีกทั้งคำเยินยอสรรเสริญที่ไม่ได้จริงใจและการต้องเข้าสังคมตามสามี ทำให้อุษาวดีต้องอดทนในการใช้ชีวิต และอดทนต่อคำดูถูกเหยียดหยาม หรือแม้กระทั่งคำพูดกระทบกระทั่งของศิโรตม์ที่มีต่อเธอ ความอดทนของอุษาวดีนั้นในทำให้เธอชนะใจสุรีย์ในที่สุด ตัวศิโรตม์ยอมรับนับถือที่เธอทำหน้าที่ภรรยาเคียงคู่เขาอย่างเหมาะสม เป็นที่ยอมรับของคนรอบข้าง

3.2.4 เต็ดเต๋ยว

ศิริโรตม์สนทนากับอุษาวดีเกี่ยวกับเรื่องสุริย์ที่ทะเลาะกับสามี เพราะทราบว่าเขาแอบมีภรรยาน้อย สุริย์จึงหนีมาอยู่ที่บ้านของศิริโรตม์ที่ภาคเหนือ ศิริโรตม์แสดงความเห็นเกี่ยวกับการกระทำของสุริย์ว่าเธอเป็นคนพูดจากโผงผาง โวยวาย เมื่อไม่พอใจสิ่งใดก็แสดงออก ทำให้สุชาติผู้เป็นพี่เขยรู้สึกเสียเกียรติที่สุริย์คอยข่มขู่และกดเขาอยู่ตลอดเวลา ศิริโรตม์เปรียบเทียบการกระทำของสุริย์และอุษาวดีให้เธอฟัง ซึ่งเขาอยากให้เธอแสดงความรู้สึกออกมาบ้าง ไม่ใช่แต่เพียงนั่งเงียบ อุษาวดีเคยบอกกับศิริโรตม์ไว้แล้วว่าเมื่อความอดทนของเธอสิ้นสุด เธอจะไปจากศิริโรตม์ทันที และในตอนท้ายที่สุดอุษาวดีก็ทำตามอย่างที่พูด

“...ซาไม่ได้เป็นคนแสนอนลัคน้อย เสียอย่างเดียว ชอบคิดอะไรที่ไม่เป็นเรื่อง ไอละครบทเจียบของเธอก็อย่าง ฉันไม่ชอบเลย ทำท่าเฉยๆ ซาๆ ไม่รู้ไม่ชี้ บอกตรงๆ ฉันอยากให้เธอร้องกรีดๆ ต่อว่าต่อขานเสียดีกว่า”

“คุณศิริโรตม์ชอบหรือคะ? อะอะก็ร้องกรีดกราดโวยวาย ซารู้แต่ว่าผู้ชายไม่ชอบผู้หญิงที่กรีดกราด พูดอะไรไม่คิด ซาทำไม่ได้เพราะไม่มีนิสัย เรื่องเก็บของออกจากบ้านก็เหมือนกัน ซาไม่มีวันทำเด็ดขาด ถ้าไปวันไหน ก็หมายความว่าไปแล้วไม่กลับ”

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 334)

อุษาวดีทราบมาโดยตลอดว่าศิริโรตม์คบกับผู้หญิงหลายคนตั้งแต่สมรสกับเธอ เมื่อเธอเอ่ยถามถึงเรื่องนี้แต่ศิริโรตม์ได้ปฏิเสธมาโดยตลอด จนกระทั่งสายสวาทได้อุ้มบุตรสาวมายังบ้านของศิริโรตม์ที่กรุงเทพฯ และประกาศให้ทุกคนที่บ้านทราบว่าเด็กเป็นบุตรสาวของเธอและศิริโรตม์ สายสวาทเข้ามาทวงสิทธิ์ที่เธอและบุตรสาวควรได้รับจากครอบครัวของศิริโรตม์ และเล่าเกี่ยวกับเรื่องที่ศิริโรตม์ต้องการหย่าขาดกับอุษาวดี อุษาวดีรู้สึกเสียใจและหมดความศรัทธาในตัวศิริโรตม์ เธอจึงคิดเกี่ยวกับการหย่าและได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับการหย่า ดังที่อุษาวดีเล่าว่า

ดิฉันตั้งคำถามกับตัวเอง ดิฉันจะไปไหน? กลับไปบ้านกลับไปอย่างไร “ผู้แพ้” ที่ยอมก้มหัวให้แก่โชคชะตา หย่าขาดจากคุณศิริโรตม์?

...ไม่ได้อาลัยอาวรณ์กับยศถาบรรดาศักดิ์นักก็จริง แต่ความเคยชินที่มี “เขา” เป็น “เกราะแก้วกันแดด” มาเป็นเวลานานนับปีจนหัวใจขาดอิสระเข้าไปเกาะเกี่ยวอยู่กับเขาอย่างไม่รู้ตัว มารู้สึกว่าหัวใจขาดอิสระก็ต่อเมื่อสายเสียแล้ว ดิฉันถูกผูกพันเข้ากับชีวิตคู่ เหมือนต้นไม้ที่มีเขานำเอามาปลูก มันหยั่งรากลึกเสียจนคิดว่าถ้าถูกถอนขึ้นมาวันใด มันจะต้องเน่าตาย

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 243)

อุษาวดีเป็นผู้หญิงที่เก็บความรู้สึก เพราะเธอพอจะทราบว่าศิริโรตม์ได้ติดต่อกับสายสวาท เธอจึงพูดเป็นนัยๆ ว่าเธอไม่เหมือนกับสุริย์ที่โวยวายและหนีออกจากบ้านเมื่อทราบว่าสุชาติแอบมีภรรยาน้อย เพราะถ้าเป็นเธอเมื่อออกจากบ้านแล้วก็จะไม่กลับมาอีก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า

อุษาวดีเป็นผู้หญิงที่มีความเด็ดเดี่ยวในการตัดสินใจ เมื่อเธอได้ตัดสินใจจะทำสิ่งใด เธอจะทำโดยไม่ลังเล

หลังจากที่สายสวาทได้เข้ามาทวงสิทธิของเธอและบุตรสาว อุษาวดีได้ตัดสินใจอย่างเด็ดขาดที่จะหย่าขาดจากศิริโรตม์ ดังที่อุษาวดีเล่าว่า

“เราแยกกัน”

ดิฉันกล่าวถ้อยคำประโยคนั้นออกไปอย่างทะนงองอาจที่สุด ถึงแม้จะใจหายเพราะมันหมายถึงการแยกทางระหว่างเราทั้งสอง แต่ดิฉันก็จะไม่ขอกอนคำพูดอย่างเด็ดขาด ทุกสิ่งขอให้สิ้นสุดกันที่ ใครจะวิพากษ์วิจารณ์อย่างไร หรือใครจะก้าวเข้ามา “แทนที่” ดิฉันไม่แคร์ทั้งนั้น ขอให้ “หลุดพ้นจากภาวะอันร้ายกาจ” เช่นนี้ก็พอแล้ว

ดิฉันคงตั้งต้น และต้ออื่น ไม่ยอมใจอ่อนไปกับคำอ้อนวอนของคุณศิริโรตม์ ดิฉันต้องการ “หย่าขาด” จากเขาจริงๆ มิใช่แกล้งทำเป็นงอนเพื่อให้เขาอ้อ คนเราเมื่อหมดสิ้นความศรัทธาเสียแล้ว เกียรติยศหรือความมีหน้ามีตาก็ไม่ใช่สิ่งสำคัญอีกต่อไป ดิฉันต้องการความจริงใจ ความซื่อสัตย์สุจริต และความเป็น “คนหนึ่งคนเดียว” ในชีวิตครอบครัว ไม่ต้องการเป็น “ที่หนึ่งหรือที่สอง” ของใครๆ ดิฉันเข็ดหลาบ ที่จะต้องประจวบประจัญกับความขมขื่นปวดร้าวอันทรมานทรมาย มันเผาไหม้สติสัมปชัญญะแทบว่าจะไม่เป็นตัวเป็นตนมาแล้ว...

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 131-133)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าเมื่อความอดทนของอุษาวดีสิ้นสุดลง เธอก็ได้ตัดสินใจอย่างมั่นคงและเด็ดเดี่ยวที่จะหย่าขาดจากศิริโรตม์ เพราะเธอไม่ต้องการใช้สามีร่วมกับคนอื่นและไม่สนใจว่าใครจะมาอยู่แทนที่ของเธอ เพราะเธอได้หมดความศรัทธาที่มีในตัวของคุณศิริโรตม์แล้ว เธอคิดว่าเกียรติยศชื่อเสียงก็ไม่ได้สำคัญกับเธออีกต่อไป และเธอก็ไม่ต้องการให้ศิริโรตม์ต้องมาคอยง้อเหมือนเคย

จากการตัดสินใจเกี่ยวกับการหย่าขาดจากศิริโรตม์แสดงให้เห็นว่าอุษาวดีมีความเด็ดเดี่ยว และกล้าตัดสินใจละทิ้งความมีชื่อเสียงและความมีหน้ามีตาในสังคม

3.2.5 ไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา

อุษาวดีเคยมีความคิดเกี่ยวกับการศึกษาว่าเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นมากนัก ถึงแม้ชายจะคอยเตือนเธอให้เห็นถึงความสำคัญในเรื่องการศึกษา แต่เมื่ออุษาวดีได้สมรสกับศิริโรตม์ ความคิดเกี่ยวกับการศึกษาก็เปลี่ยนแปลงไป ดังที่อุษาวดีเล่าว่า

พี่ชัยยะ พุดจาไม่ค่อยไพอเราะ แต่จริงใจ เขาไม่เคยชมว่าดิฉันสวย เคยแต่ปรารภว่า “อยากจะทำใหุ้ษาเรียนมากๆ สมองของเธอพอไปได้ทีเดียว” แต่ครั้งนั้นดิฉันไม่สนใจคำปรารภของเขา นึกอยู่อย่างเดียวว่าทำไมดิฉันจะต้องเรียนให้เหนื่อยใจ ใครๆ ก็พูดทั้งนั้นว่า “ผู้หญิงเราลงรูปสวยเสียอย่าง ก็มีค่าตัวสูงอย่างที่เขาว่ารูปเป็นทรัพย์นั้นยังงิ คนเรียนมากๆ นะเป็นสาวโสดโดดเดี่ยวเสียแหละมากผู้ชายไม่ชอบให้ผู้หญิงฉลาดมากกว่าเขาหรอก”

เดี๋ยวนี ดิฉันเพิ่งจะมาประจักษ์ว่าคิดผิดไปถนัด เป็นการคิดผิดอย่างแก้ไขไม่ได้ ถ้าเชื่อพี่ชัยยะป่านนี้ดิฉันคงไม่ต้องมานั่งเสียใจ และพี่สาวคุณศิริโรตม์อาจจะไม่เขียนจดหมายมาถึงน้องชายของเธอในทำนองผิดหวังเช่นนั้น และอย่างน้อยดิฉันก็ยังมีวิชาความรู้ติดตัว

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 49)

อุษาวดีเห็นว่าหน้าที่ของผู้หญิงคือเป็นภรรยา และผู้ชายจะต้องเป็นผู้ที่ทำงานเลี้ยงดู อีกทั้งอุษาวดีมั่นใจในความสวยของตนเองและคิดว่าความสวยมีค่ากว่าสิ่งใดทั้งหมด และผู้ชายไม่ชอบให้ผู้หญิงฉลาดกว่าตัวเขา แต่เมื่ออุษาวดีได้สมรสกับศิริโรตม์แล้วเธออดคิดถึงคำพูดของชัยยะที่ว่าอยากให้เธอได้เรียนหนังสือ และคิดว่าถ้าหากเธอเชื่อในคำพูดของชัยยะและเรียนหนังสือจนจบหลักสูตรที่สูงกว่านี้ เธอก็คงจะไม่ถูกสุรียพี่สาวของศิริโรตม์ดูถูก และผิดหวังที่น้องชายได้เลือกเธอมาเป็นภรรยา

3.2.6 มีมานะ

อุษาวดีถูกรอครวของศิริโรตม์ โดยเฉพาะสุรียซึ่งเป็นพี่สาวดูถูก จึงมีมานะที่จะสู้เพื่อชนะใจรอครวของสามี จากการเล่าเรื่องของอุษาวดีว่า

ดิฉันนี่ๆ ก็ขำ ขำชีวิตตนเองที่อยู่ๆ ก็ “แหกคอก” ออกมาใช้ชีวิตร่วมกับคนที่ไม่เคยรู้จัก เปรียบเหมือนนกที่หลงฝูง พวกญาติพี่น้องของสามีอาจเห็นว่าดิฉันคือ “กาในฝูงหงส์” ก็ได้ แต่จะคิดอย่างไรก็ตามเถิด ดิฉันตกลงใจแล้วว่าดิฉันต้องหันหน้า “สู้” แม้จะเป็นการ “สู้” อย่างมีอุปสรรค ดิฉันจำเป็นต้องสู้ ไม่ใช่หนีเพราะตกมาถึงตอนนี้แล้วจะถอยหนีไม่ได้อย่างเด็ดขาด

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 61)

อุษาวดีต้องการที่จะเอาชนะใจสุรียและรอครวของศิริโรตม์ โดยเธอต้องการที่จะสู้เพื่อพิสูจน์คำครหาที่สุรียมีต่อเธอโดยไม่คิดที่จะหนี แสดงให้เห็นว่าอุษาวดีเป็นคนที่มีมานะพยายามที่จะพิสูจน์ความสามารถของตนเองให้แก่รอครวของศิริโรตม์ได้เห็น

อุษาวดีต้องต่อสู้กับผู้หญิงที่เข้ามาพัวพันกับศิริโรตม์โดยเฉพาะสายสวาท เพื่อสิทธิอันถูกต้องในฐานะภรรยา และเพื่อบุตรของเธอ ดังบทสนทนาของอุษาวดีและสุรียซึ่งเป็นบุตรชายว่า “สู้ของแม่ ชีวิตของเราสองคนเห็นจะมีความสุขสงบต่อไปอีกแล้ว รังรักของเรากำลังมีศัตรูร้ายเข้ามา “รุกเจียบ” มันอาจจะทำลายรังของเราให้พินาศในวันหนึ่งข้างหน้า...แต่ลูกไม่ต้องกลัว แม่จะขอสู้จนสุดฤทธิ์ของเราแม่ลูก...” (อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 374)

อุษาวดีเป็นตัวละครที่มีพัฒนาการคือจากเดิมเป็นผู้หญิงเหนือที่ไม่มีความรู้ และไม่เก่งเรื่อง การบ้านการเรือน แต่เมื่อเธอได้มีโอกาสเป็นภรรยาของข้าราชการจึงพัฒนาตัวเอง โดยอาศัยความ มานะอดทน วางตนเองอย่างเหมาะสม เรียนรู้จากข้อบกพร่องของตนเองและผู้อื่น สะท้อนให้เห็นว่า ชีวิตของภรรยาข้าราชการ แม้จะมีคนยกย่องว่าเป็น “คุณนาย” แต่ก็เต็มไปด้วยอุปสรรคและขวาก หนามจึงต้องประคับประคองชีวิตคู่ คุณความดีนั้นต้องอาศัยเวลาเป็นเครื่องพิสูจน์

4. วงตะวัน จากนวนิยายเรื่องเดือนดับที่สบตา

4.1 ลักษณะทางกายภาพ

วงตะวันเป็นสาวเหนือเชื้อสายยอง ความงามของเธอเด่นสะดุดตาตั้งแต่ทำงานขายสินค้า ดังที่ผู้แต่งบรรยายว่า

พวกคนมาซื้อของทั้งหญิงทั้งชาย จะต้องดูหน้าฉันอย่างทิ้งเวลาฉันยิ้ม แม้ผู้หญิงบางคนก็อด ไม่ได้ที่จะว่า

“ยิ้มสวยจริง เหมือนโลกนี้แจ่มใสไปหมด กินอะไรเข้าไปนะ ถึงได้สวยอย่างนี้”

“ฟันสวย ยิ้มสวย ผิวอย่างกับน้ำมัน”

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 7)

นอกจากนี้ผู้แต่งได้บรรยายรายละเอียดความงามของวงตะวันในส่วนขา ผิวพรรณ หน้าผาก และจมูก ดังนี้

ฉันสูงกว่าคนอื่นในที่นั้น บางคนคิดว่าฉันผอมไปสักหน่อย ขาก็ไม่ชิดกันตามแบบที่เขานิยามว่า ขาอย่างนั้นเป็นขาที่งามถูกต้องบริบูรณ์

แต่พี่เวียงคำว่าขาของฉันได้รูปงาม และว่า

“ขาอย่างกะตันกล้วยใหญ่ตั้งแต่โคนถึงปลายจะเรียกว่าขางามได้อย่างไร ขาวันมีกล้ามเนื้อที่ได้ สดส่วน น่ากลัวจะเป็นเพราะว่างานทำให้แรงมาตั้งแต่เยาว์”

ใช่แล้ว ฉันทำงานอยู่ในไร่ในนา ขาที่เธอว่างามนี้ได้จากการถีบระหัดหมุ่นเอาน้ำเข้านาเมื่อถึง ฤดูที่ต้องใช้น้ำ

ผิวเท่านั้นที่ใครๆ ก็ออกปาก มันไม่ขาวผ่องแต่เป็นสีน้ำตาลอ่อนแถมชมพู เนียนเรียบและ เกลี้ยง พี่เวียงคำว่ากับฉันอย่างนั้น เธอบอกว่าผิวฉันสวยกว่าใครในตำบลนี้

“ไม่เห็นใครหน้าผากงามเท่าวันสักคน”

จมูกเท่านั้นที่พี่เวียงคำอยากติ มันงอนไปหน่อยตรงปลายจมูก จมูกฉันโด่งแหลมผิติดกับสาว เหนือส่วนมากที่จมูกแบนและหน้ากลมแป้น

พวกของมักจะมีใบหน้าเรียว จมูกโด่ง ผิวงามเนียนตา และที่แปลกก็คือกระดูกตรงหัวเข้าไม่ เห็นชัดเจนอย่างสาวเหนือทั่วไป

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 7-18)

เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้แต่งจงใจสร้างภาพวงตะวันตกให้งามเหนือความงามของสาวเหนือ เมื่อวงตะวันตกเดินทางมาประกวดนางสาวไทยที่กรุงเทพฯ เธอได้รับการดูแลเรื่องรูปร่างและผิวพรรณ ยิ่งทำให้เธอสวยสะดุดตากว่าเดิม ดังคำบอกเล่าของวงตะวันตกว่า “ผิวของฉันผ่องขึ้นกว่าเดิม ไม่ใช่หมายความว่าขาวขึ้น แต่มันดูผ่องใส ละเอียดไปทั้งเนื้อทั้งตัว” (สุวรรณี สุนธธา. 2543: 56)

แม้แต่วงตะวันตกเองก็ยังภูมิใจในความงามจนคิดว่า “ฉันอยากเห็นรูปวีรสตรีเขาว่างามนั้นนัก หล่อนจะแข่งความงามกับฉันได้หรือไม่” (สุวรรณี สุนธธา. 2543: 79)

วงตะวันตกเป็นผู้หญิงที่รักสวยรักงาม เธอเห็นความสำคัญของการบำรุงความงามให้แก่ตัวเอง และเมื่อรู้จักแต่วงตะวันตกก็ยิ่งงาม ดังคำบรรยายที่ว่า

ฉันสวมเสื้อผ้าที่หล่อนเลือกให้ มันเป็นชุดราตรีสีนวลขาวปักมุกเลื่อมและพลอยสีชมพูอ่อน
ม่วงอ่อนและขาว สีของมันส่องประกายเข้าหากันจนแลดูเหมือนสีรุ้ง
เสื้อตัวนี้สวยกว่าที่พี่เวียงคำออกแบบให้ฉันเสียอีก เป็นฝีมือของคุณสุริยันออกแบบให้ฉัน
โดยเฉพาะ

ธารทองแปรงผมให้ หล่อนรอบคอบมาก ใช้ผ้าคลุมเสื้อชั้นหนึ่งก่อน ความจริงผมของฉันไม่
ต้องแปรงมากมันก็ได้รูปอยู่แล้ว
ผู้หญิงที่ยืนอยู่ตรงหน้าฉันตรงกระจากนั้น ดูแทบไม่ใช่ฉัน
หล่อนเป็นเทพธิดามากกว่า

(สุวรรณี สุนธธา. 2543: 82)

วงตะวันตกเป็นผู้หญิงที่งามตามธรรมชาติอยู่แล้ว เมื่อรู้จักปรับปรุงตัวเองเธอก็ยิ่งสวยขึ้น และความภูมิใจในความงามของตัวเอง จนทำให้วงตะวันตกคิดว่าเธอมีอำนาจ และความงามจะนำสิ่งที่ดีมาสู่ชีวิตเธอ

4.2 ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

4.2.1 สงบเสถียร พุดจาซื่อ ๆ ตรงไปตรงมา

ก่อนที่จะประกวดนางงามเธอเป็นลูกจ้างในร้านขายของของเวียงคำ เธอเชื่อฟังเวียงคำ เพราะเห็นว่าเวียงคำเป็นผู้หญิงที่ฉลาด เวียงคำสอนวงตะวันตกว่าผู้หญิงไม่ควรพุดมาก ดังที่ผู้แต่งเล่าผ่านวงตะวันตกว่า

ปกติฉันมักจะนั่ง ซึ่งพี่เวียงคำว่าดีแล้ว เธอว่าผู้หญิงช่างพุดและพุดมากนั้น ย่อมทำความ
รำคาญให้แก่คนอื่นได้ง่าย

ฉันเองก็เห็นจริงอย่างที่เวียงคำว่า และถึงให้ฉันพุด ฉันก็ไม่มีอะไรจะพุดมากนัก

นอกจากเวลาขายผ้า ที่ฉันจำเป็นต้องพุดบ้าง

แต่ก็มักจะยิ้มมากกว่าพูด และประโยคที่พูดก็มักซ้ำซาก เช่น ยินดีเจ้า บ่แพงเจ้า วันหน้าแวะมาแอ่วแกม เท่านั้นเองที่ฉันพูด

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 8)

การที่วงตะวันพูดน้อยทำให้ผู้คนเอ็นดู นับได้ว่าคำสอนของเวียงคำสอดคล้องกับความคิดของสังคมว่าผู้หญิงควรจะสงบเสถียรเยียมถ้อยคำ

วงตะวันถูกทาบทามให้มาประกวดนางสาวไทย เธอพักอาศัยที่บ้านรับรองของบริษัทผู้สนับสนุนการประกวดในกรุงเทพฯ พันธุ์ศักดิ์ซึ่งเป็นเจ้าของบริษัทชวนวงตะวันออกไปทานอาหารค่ำข้างนอก เขาประทับใจในความซื่อๆ ตรงไปตรงมาของเธอ ดึงบทสนทนาระหว่างพันธุ์ศักดิ์กับวงตะวันว่า

“ฉันอยากพาเธอไปที่เจียบๆ หิวหรือยังวงตะวัน”

“หิวค่ะ” ฉันตอบตามตรง

“ซื่อดีจริง ฉันยังไม่เคยได้ยินผู้หญิงพูดเลยว่าหิว เพิ่งจะได้ยินเธอนี่แหละ วงตะวัน”

ฉันรู้สึกหน้าร้อนนิดๆ นี่เขาจะเยาะเย้ยฉันหรือเปล่าหนอ คนกรุงเทพฯ ต้องพูดไม่จริงกันทุกคน อย่างที่เขาว่าทำไม่กัน

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 86)

คำชมของพันธุ์ศักดิ์กลับทำให้วงตะวันรู้สึกอาย แต่เธอก็ได้เรียนรู้ว่าไม่จำเป็นต้องพูดอย่างที่รู้สึกเสมอไป

เมื่อพันธุ์ศักดิ์ขอวงตะวันกับเวียงคำ เวียงคำเสนอตัวเป็นคนจัดการเรื่องสินสอดทั้งหมด เวียงคำให้เหตุผลอย่างตรงไปตรงมาว่า

“คนของฉันไม่ฉลาดนัก” พี่เวียงคำพูดกับคุณพันธุ์ศักดิ์ “ลงว่าได้แต่งงานไปแล้วก็ต้องเสียเปรียบผู้ชายอยู่วันยังค่ำ ที่ให้ยกกรรมสิทธิ์บ้านและที่ดินให้กันวันนั้น หวังว่าคุณคงจะไม่ว่าทางเรา... เพราะว่าเมื่อภายหน้าคุณเปลี่ยนแปลงไป วันจะได้ทรัพย์ไว้เลี้ยงตัว ฉันเรียกเท่านั้นคุณคงจะไม่เดือดร้อนและหาว่าเอาเปรียบดอกนะค่ะ”

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 215)

นับได้ว่าเวียงคำรู้จักวงตะวันเป็นอย่างดีและรักใคร่ห่วงใย อยากเห็นเด็กในความปกครองมีชีวิตที่ดี

อย่างไรก็ตามเมื่อวงตะวันมีประสบการณ์ชีวิตมากขึ้น เธอก็พัฒนาตัวเองให้เสริมสร้างความรู้สึกตามมารยาททางสังคม

ฉันทำความเคารพพี่เวียงคำ หากแต่ไกลไม่ใช่ความเคารพจนถึงตัวอ่อนนุ่มเหมือนสมัยก่อน

เธอจะรักฉันหนึ่งก่อนจะไหว้ตอบ แต่แล้วก็ยิ้ม เธอปรับตัวได้เร็วในทุกสถานการณ์ผิดกับฉัน เรื่องอะไรเล่าที่ฉันจะซื้อกับเธอตั้งแต่ก่อน เมืองหลวงสอนให้ฉันเป็นคนที่ไม่พูดไปอย่าง แต่ใจคิดไปอีกอย่าง ฉันก็ควรจะใช้เล่ห์เหลี่ยมอันนั้น ทุกวันนี้ฉันไม่ชอบความจริงใจกันแล้ว

ฉันใช้ความซื่อของการยิ้ม ในเวทีประกวดนางสาวไทย มันคงจะเหยย้อยบ้างหรอก ถ้าเป็นเมื่อก่อน แต่เดี๋ยวนี้ไม่เป็นเช่นนั้น

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 454)

วงตะวันเรียนรู้และเสาะแสวงตามมารยาทในการต้อนรับเวียงคำ โดยแสดงออกผ่านการยิ้มที่เธอได้เคยฝึกยิ้มมาแล้วในการประกวดนางงาม เธอจึงนำมาใช้กับเวียงคำ

วงตะวันได้เข้ามาประกวดนางสาวไทยที่กรุงเทพฯ ทำให้ความบริสุทธิ์ใสซื่อ ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม และไม่ทันคนของเธอหมดไป กลายเป็นหญิงสาวที่เสาะแสวง และใช้เล่ห์เหลี่ยมเมื่อออกงานสังคม เมื่อเธอได้ทราบว่าเวียงคำผู้ที่เธอไว้วางใจและเคารพรักได้เป็นคู่กับสามีของเธอ ทำให้วงตะวันเกิดความหึงหวงและมีความคิดในแง่ดีเกี่ยวกับตัวเวียงคำเปลี่ยนไป เธอสามารถใช้เล่ห์เหลี่ยมและชั้นเชิงในการสนทนากับเวียงคำและสุริยัน ทำให้สุริยันไม่พอใจและหันไปหาเวียงคำอย่างเปิดเผย

4.2.2 ไม่มั่นใจในตนเอง

เมื่อครั้งยังเป็นลูกจ้างร้านของเวียงคำ วงตะวันไม่มั่นใจในตนเอง เพราะเธอชอบเอาตัวเองไปเปรียบเทียบกับเวียงคำที่มีเสน่ห์ในการพูด ดังที่วงตะวันเล่าว่า “เธอน่ารักอย่างนี้เอง เข้าใจพูดจาขบขัน ใครเข้าใกล้เธอก็รักเธอทั้งนั้น ไม่ว่าผู้หญิงหรือผู้ชาย ฉันอยากเป็นอย่างเธอบ้าง แต่ฉันมัน ‘ง่าว’ เสียจริงๆ ง่าวก็คือโง่งนั่นแหละเจ้า” (สุวรรณี สุคนธา. 2543: 18)

แม้ว่าหลังจากวงตะวันได้รับตำแหน่งนางสาวไทยแล้ว เธอก็ยังคิดว่าสู้เวียงคำไม่ได้ทั้งในเรื่องเงิน และสติปัญญา ดังความคิดของวงตะวันที่ว่า

เป็นครั้งแรกที่ฉันได้นั่งเครื่องบิน หวันใจว่าจะตกอยู่เรื่อย นอกนั้นก็สบายดีตลอด ความสะดวกสบายและไม่เปลืองเวลานั้นไม่ต้องพูดถึง เพราะค่าโดยสารแพงกว่าเกือบถึงสองเท่าตัวพี่เวียงคำ ถึงกับสาบานว่าจะไม่ยอมขึ้นรถไฟอีกต่อไป จนกว่ารถไฟจะเร็วกว่านี้และบริการดีกว่านี้

แน่ละ เธอจะเลือกอะไรก็ได้ เธอมีเงิน

เงินซึ่งเกิดจากผลพลอยได้ของมันสมอง ไม่ใช่เงินที่ได้มาจากความสวยอย่างฉัน

ฉันอยากเป็นอย่างเธอ แต่เห็นจะไม่มีวันเป็นไปได้

อยากฉลาดเฉลียว พูดจาทันคนอย่างเธอ แต่เท่าที่ฉันเลียนแบบจากเธอได้ก็คือการแต่งตัว และกิริยามารยาทเท่านั้นที่พอจะลอกเลียนแบบกันได้บ้าง

คุณพันธศักดิ์นิยมชมชื่นในตัวพี่เวียงคำมาก ฉันใช้คำนี้ดูจะไม่เป็นการเกินเลยไปแน่นอน เขา
นิยมพี่เวียงคำจริง ๆ จนฉันเห็นความด้อยค่าของตนเองได้ถนัด

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 164-165)

สิ่งที่วงตะวันสามารถเทียบเคียงเวียงคำได้ก็มีเพียงเรื่องการแต่งกายและกิริยามารยาท
ในการเข้าสังคมเท่านั้น แม้แต่พันธศักดิ์ที่ชื่นชมในความสวยของวงตะวันและต้องการสมรสกับเธอ
ยังนิยมในความฉลาดของเวียงคำ ทำให้วงตะวันรู้สึกที่ตัวเองด้อยค่าเมื่อเทียบกับเวียงคำ

หลังจากที่พันธศักดิ์เสียชีวิตกะทันหันด้วยอุบัติเหตุ วงตะวันได้สมรสกับสุริยันและทราบ
ความจริงว่าเธอไม่ได้รักเธอแต่รักเวียงคำ วงตะวันก็ยังรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจ ดังคำกล่าวที่ว่า

ฉันดีแต่สวย โง่ ที่ไหนเล่าจะสู้แม่เวียงคำของเขาได้ ฉลาดร้อยแปด เก่งสารพัด ถ้าไม่เก่งจะมา
จนถึงบ้านเมียเขาได้อย่างไร หรือถือว่าฉันเป็นเด็กที่เขาเคยอุปถัมภ์คำชูมา

แม่สอนให้ฉันเป็นคนกตัญญูรู้คุณคน แต่ถ้าแม่ประสบปัญหาอย่างฉันนี้แม่จะยังกตัญญูอยู่หรือ
เปล่า ฉันอยากจะถามแม่นัก

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 464)

วงตะวันต้องหวนมองกลับเพราะเวียงคำเป็นผู้มีพระคุณ เธอยังตอกย้ำความด้อยค่า
ของตัวเองมากขึ้น ดังคำกล่าวที่ว่า

ดอกไม้สีม่วงที่เขาเก็บให้ฉันยังอยู่ในมือ ฉันเอ้าขึ้นมาดู มันยังไม่เหี่ยวเฉา อาจจะเป็นเพราะ
ความเย็นของรถที่ติดแอร์ก็ได้

อดที่จะยกขึ้นดมไม่ได้ มันมีกลิ่นเหม็น ไม่หอมอย่างที่มันสวยเลย

‘สวยแต่รูป จุบไม่หอม’ ฉันนึกขึ้นมาได้ มันเป็นคำพังเพยของคนภาคกลางที่ฉันเคยได้ยิน
คงจะเช่นตัวฉันนี้กระมัง ฉันสวยจริง แต่คงจะไม่มีคุณค่าอื่นนอกจากความสวยเท่านั้นเอง

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 64)

ไม่เพียงแต่ไม่มั่นใจในตัวเอง วงตะวันถูกตัวเองว่าโง่เสมอ ดังบทสนทนาของวงตะวัน
กับสุริยันว่า

“ผมจะหางานให้วันทำ วันจะอยู่ในกรุงเทพฯ นี่ได้ไหม ถ้าวันทำงานที่บริษัท ก็มีสิทธิ์ที่จะอยู่
ที่นั่นต่อไปได้”

“...ฉันไม่มีความรู้พอที่จะทำงานได้ ฉันจะทำอะไรได้คะ ฉันโง่ พูดกับใครไม่รู้เรื่อง...ไม่ทัน
คน...ดีแต่สวยกว่าคนอื่นหน่อยเท่านั้น”

“พวกเราทางเหนือมีแต่คนเขาถูก เราซื้อเราก็ถูกหาว่าโง่ไม่ทันคน เราโง่ใจเพราะคิดว่าเขา
จะเหมือนเรา แต่เขาไม่ได้เป็นอย่างนั้น...”

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 337)

วงตะวันไม่มั่นใจในความสามารถของตนเอง เธอคิดว่าเธอไม่สามารถทำงานที่สุริยันหาให้ได้เพราะเธอโง่ ไม่ทันคน มีดีแต่ความสวยเท่านั้น ข้อความข้างต้นสะท้อนถึงอคติความเชื่อว่าคนเหนือโง่ ไม่ทันคน จนทำให้วงตะวันเชื่อตามนั้นจริงๆ

วงตะวันขาดความมั่นใจในตนเอง เธอมักเอาตัวเองไปเทียบกับคนที่เธอคิดว่าฉลาดกว่า เธอเห็นว่าผู้หญิงฉลาดเท่า นั้นจึงสามารถพึ่งพาตัวเองได้ ความฉลาดเมื่อเทียบกับความสวยแล้ว ความสวยไม่มีค่าใดๆ เลย ดังคำบอกเล่าของวงตะวันว่า

การแต่งงานของเราไม่ได้กั้นทางความสนิทสนมระหว่างธารทองกับคุณสุริยันเลย เธอยังใช้เสน่ห์กับคุณสุริยันเสมอ จนภายหลังฉันได้รู้ว่าเป็นธรรมชาติของเธอที่แสดงความเจ้าชู้นิดๆ อย่างนี้กับผู้ชายทุกคนที่เธอเข้าใกล้

เป็นเสน่ห์ที่น่าทึ่งไม่น้อย ฉันไม่มีวันทำอย่างเธอได้ เช่นเดียวกับฉันไม่มีทางที่จะพูดจามีเสน่ห์คุยสนุกอย่างพี่เวียงคำ ฉันไม่มีอะไรนอกจากความสวยเท่านั้นเอง

แต่ฉันจะคงอยู่กับฉันได้นานสักเท่าไร ดอกไม้ดอกใดเล่าจะเบ่งบานอวดความงามได้ตลอดไป ไม่มีเหี่ยวเฉา

ฉันอยากเป็นพี่เวียงคำหรือธารทองเหลือเกิน เธอเป็นผู้หญิงที่พึ่งพาตัวเองได้ พี่เวียงคำเป็นที่น่าสนใจ เพราะความสวยงามสำหรับเธอไม่ใช่เรื่องสำคัญ เธอคงจะไม่มีวันมีปมด้อยอย่างฉันซึ่งคอยยึดเหนี่ยวความงามเท่านั้นเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของชีวิต

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 356)

ความไม่มั่นใจของวงตะวันสะท้อนให้เห็นถึงความปรารถนาที่จะเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น ความปรารถนาที่จะพึ่งพาตัวเองได้ ผู้แต่งนวนิยายเรื่องนี้ได้สะท้อนทัศนะว่าความงามไม่ใช่เสน่ห์ และไม่สามารถประกันอนาคตของหญิงสาวได้

4.2.3 รักความสะอาดสบาย

การได้ใช้ชีวิตอยู่ที่กรุงเทพฯ ทำให้วงตะวันหลงติดกับความสบายตั้งแต่เข้ามาประกวดนางงาม ดังปรากฏในข้อความตอนหนึ่งว่า

ความสุขสบายชั่วคราวที่ฉันได้รับมานี้ ฉันเตือนตัวเองอยู่ทุกวันว่าไม่ใช่ของที่ยั่งยืนมาวูบหนึ่งชั่วคราวดังลมพัดแล้วมันก็จะหายไป

แต่แม้จะเตือนตัวเองว่าไม่ให้ยึดถือเอาความสุขที่ได้รับอยู่ทุกวันนี้เป็นของตน ฉันก็อดที่จะหลงใหลได้ปลื้มกับความสะอาดสบายเหล่านี้ไม่ได้

โดยเฉพาะรถติดแอร์อันแสนสะดวกสบาย ห้องปูพรมนุ่ม อาหารอย่างวิเศษ และความช่างเอาใจของคุณสุริยัน

ฉันจะกลับไปสู่ที่เดิม เป็นนางสาววันคนเดิมได้อย่างไรกันหนอ...ใครเล่าจะอดนึกถึงภาวะอันแสนสุขร่ากับเจ้าหญิงนี้ได้

จากไร่กระเทียมอันร้อนจัดด้วยแดดเผา มาถึงเมืองหลวงและความสะดวกสบายนานาประการ...
ฉันจะกลับไปสู่ที่เก่าได้อย่างไร

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 76-77)

เมื่อพันธักดีขอให้วงตะวันสมรสกับเขา และเขาพร้อมจะยกทรัพย์สินทั้งหมดให้แก่เธอ
ดังคำสนทนาระหว่างพันธักดีและวงตะวันว่า

“คนดี...ฉันจะแต่งงานกับเธอ นะวงตะวัน ทรัพย์สินสมบัติของฉันจะยกให้เธอ แต่งงานกับฉันนะ...
วงตะวัน”

“เออละ...เออละ” เขาปลอบฉันเมื่อฉันยังไม่หยุดร้องไห้ ก้มลงจูบริมฝีปากฉันอย่างอ่อนหวานจน
ฉันอดสะท้านใจไม่ได้ เขารักฉันจริงหรือ

“บอกซิ เมื่อไรจะแต่งงาน จะเมื่อไรก็ตามขอให้เร็วที่สุด...พรุ่งนี้ได้ไหม?”

“คุณออกไปก่อนนะคะ ให้เวลาฉันบ้าง”

“ฉันไม่เคยต้องคอยเลย ตั้งแต่เกิดมา รู้ไหมวงตะวัน”

“ทราบค่ะ ก็เป็นเศรษฐีนี้คะ ใคร ๆ ก็ต้องตามใจคุณ”

“แต่ไม่ใช่วงตะวัน” เขาขัด

“เธอต้องการอะไรบ้างเป็นของหมั้น แหวนเพชรสักก็กระรัต บ้าน...ที่ดิน...หรือกิจการค้าบริษัท
ใดบริษัทหนึ่ง...พอไหม...สำหรับคนน่ารักอย่างวงตะวัน”

เขาให้ราคาคั้นแพงลิบล้อราวกับสินค้าชั้นดี

ถ้าฉันยอมรับ ทุกสิ่งทุกอย่างก็จะตกเป็นของฉัน ทุกสิ่งทุกอย่างที่ฉันต้องการก็จะอยู่เพียงแค่
เอื้อม ไม่ต้องเดินมุ่งน้อยชิ้นตากหน้า ฉันก็จะได้ทุกอย่างตามที่หวัง

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 128-129)

กล่าวได้ว่าทรัพย์สินเงินทองเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้วงตะวันตัดสินใจรับหมั้นพันธักดี
แต่มีใช้เพื่อชีวิตที่สุขสบายของเธอเท่านั้น แต่เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัวเธอด้วย ดังคำกล่าว
ที่ว่า

ฉันถอนใจใหญ่หนักไปถึงครัวทันสมัยที่บ้านคุณพันธักดี และเครื่องอำนวยความสะดวก
สะดวกสบายร้อยแปด ที่นี้เราต้องหาพินมาไว้ใช้ผิดกับที่กรุงเทพฯ เพียงแต่บิดหัวแกสจุตไม่ซัดเพียงครั้ง
เดียวเท่านั้นก็จะได้ไฟตามต้องการ

ฉันอาจแรมตสิ่งเหล่านี้ได้ ถ้าเพียงแต่ฉันแต่งงานกับเขา

ฉันจะสร้างบ้านและมีเครื่องทันสมัยเหล่านั้นให้แม่และน้อง น้องไม่ต้องฝ่าฟันให้เจ็บมีเราอาจจะ
มีเครื่องทำไฟไว้ใช้เองก็ได้ ถ้าการขอต่อไฟจากป่าซางมาที่นี้ยากเกินไป ฉันจะสร้างบ้านให้ใหญ่เกินหน้า
คนที่ป่าซางก็คงจะได้...

...ถ้า เพียงแต่ฉันแต่งงานกับเขา

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 188-189)

วงตะวันคิดถึงความสุขสบายที่เธอจะได้รับถ้าเธอสมรสกับพันธ์ศักดิ์ และคิดว่าถ้ามีสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ จะสามารถยกระดับของครอบครัวที่บ้านสบทาให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยเฉพาะเรื่องไฟฟ้า ซึ่งยังเข้าไปไม่ถึงในหมู่บ้านของเธอ

วงตะวันคิดเปรียบเทียบระหว่างสุรียันและพันธ์ศักดิ์ว่าใครสามารถให้ความสะดวกสบายแก่เธอได้มากกว่ากัน ดังที่วงตะวันเล่าว่า

...ถ้าฉันแต่งงานกับคุณสุรียันแล้ว ฉันจะได้อะไรนอกจากตัวเขาและเงินเดือนเพียงนิดหน่อย
อย่าว่าแต่จะได้บ้านเลย เพียงแค่ค่าตัดเสื้อชุดราตรีสักตัว เงินเดือนของคุณสุรียันก็จะหมดแล้วกระมัง

...และถ้าแต่งงานกับคุณสุรียัน เขาจะอำนวยความสะดวกสบายเหล่านี้ให้แก่ฉันได้อย่างไร เพราะ
แม้แต่รถยนต์ส่วนตัวเล็กๆ สักคันหนึ่งเขาก็ไม่มี

ถ้าจะตัดสินใจไม่ดำเนินชีวิตซ้ำซากอย่างแม่แล้ว ก็ไปให้โก้หรูเสียไม่ดีกว่าหรือเมื่อได้มีโอกาส
จะได้เป็นเจ้าของบริษัทแล้วโยจะพอใจเพียงแค่การรยาลูกน้องเล่า...

คุณพันธ์ศักดิ์คงจะหัวเราะเยาะฉัน ถ้าฉันตัดสินใจแต่งงานกับคุณสุรียัน

หัวเราะเยาะว่าฉันโง่ เยาะว่าฉันเคยได้ถูกเขาชิตเซยมาแล้ว...แม้ว่าจะยังไม่ได้เป็นของเขา

...แล้วฉันจะแบกหน้าไปแต่งงานกับคนอยู่ในบังคับบัญชาเขาได้อย่างไร

ถ้าฉันรักคุณสุรียัน เวลานี้ความรักก็ดูจะเป็นเหตุผลที่ฟังไม่ขึ้นเสียเลย

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 189-192)

วงตะวันคิดว่าถ้าหากเธอสมรสกับสุรียัน เธอจะไม่สุขสบายเหมือนกับสมรสกับพันธ์ศักดิ์ เธอจึงตัดสินใจรับหมั้นพันธ์ศักดิ์

เมื่อวงตะวันได้กลับมาเยี่ยมครอบครัวที่สบทา เธอรู้ตัวว่าไม่อาจกลับมาใช้ชีวิตให้เป็นสุขในสภาพแวดล้อมเช่นนี้ได้อีกต่อไป เธอโทษว่าเป็นเพราะชินกับความสบายเสียแล้ว ดังคำกล่าวที่ว่า

ชีวิตประจำวันของเราเป็นอย่างนี้เอง ถ้าเราไม่ทะเยอทะยานนัก เราก็คงอยู่ได้อย่างมีความสุข
พอควร และเราก็นึกอย่างนั้นจริงๆ ถ้าเราไม่ได้ไปเห็นสิ่งที่ดีกว่าสบายกว่า

อย่างเช่นฉันเองเป็นต้น ถ้าฉันไม่ได้ไปเห็นชีวิตสะดวกในกรุง ฉันก็คงอยู่ได้อย่างสบายภายใต้
ชายคาบ้านหลังน้อยนี้ และวันหนึ่งก็คงจะต้องแต่งงานกับหนุ่มบ้านเดียวกัน มีลูกเต็มบ้าน ออกทำนา
ปลูกกระเทียม ทอผ้าอย่างที่เคยมีชีวิตแบบนั้นมาแล้ว

...รู้จักความเย็นระรื่นภายในห้องปรับอากาศ เบาะนุ่มหนาในรถยนต์ราคาแพง...เสื้อผ้าสวยงาม
ล้ำกว่าแพรกระยิบระยับของดาวบนฟ้า และยังถ้อยคำสรรเสริญเยินยอ และฝากรัก

...เมื่อไม่รู้จักเสียแล้วความทะเยอทะยานก็ไม่มี

...แล้วอะไรหรือ คือความสุขที่แท้จริง ความสะดวกสบายอย่างชีวิตสมัยใหม่ หรือการใช้ชีวิต
เรียบง่าย ง่ายๆ อย่างคนบ้านเรา

ฉันตอบไม่ได้เลย

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 191)

อย่างไรก็ตามข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า วงตะวันตั้งคำถามกับตัวเองว่าอะไรคือความสุขที่แท้จริงของชีวิต แต่หลังจากที่เธอเลือกความสบายในตอนท้ายของเรื่อง เธอได้คำตอบอย่างชัดเจนว่าความสุขอยู่ที่ความพอใจเป็นสำคัญ ดังคำกล่าวที่ว่า

แม้ว่าฉันจะมีชีวิตโลดโผนอย่างไร กระโดดโลดเต้นเหินเหินอย่างไรกับชีวิตในเมืองหลวง แต่ที่บ้านสบทานี่ก็ยังเป็นไปอยู่อย่างเดิม พ่อออกท้องนา ทำไร่กระเทียมที่ได้บ้างไม่ได้บ้าง แม่ทอดผ้าเลี้ยงหมู ชีวิตเป็นไปอย่างเรียบง่ายและสุขสบาย

แต่ก่อนฉันเคยสงสัยว่าชีวิตแบบนี้จะมีความสุขละหรือ แต่มาบัดนี้ฉันแน่ใจว่าพ่อแม่มีความสุข...แต่ตัวฉันเล่า

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 570)

จะเห็นได้ว่าวงตะวันเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิตของตัวเอง ความสบายของชีวิตในเมืองหลวงไม่ได้ทำให้เธอมีความสุขอย่างแท้จริง

4.2.4 ให้อภัยไม่ถือโทษ

วงตะวันเป็นหญิงสาวที่มองโลกในแง่ดีและให้อภัยแก่ผู้ที่ตนเองรัก ดังเช่นในตอนที่เราได้ทราบว่าเวียงคำหลงรักสุริยันจากธารทอง ดังที่วงตะวันเล่าว่า

ตั้งแต่ฉันแต่งงาน พี่เวียงคำไม่เคยมากรุงเทพฯ อีกเลย หรือถ้าจะมาเธอก็บินมาธุระเพียงข้ามวันแล้วก็กลับ ทำเอาฉันน้อยใจอยู่บ้างที่เธอไม่เคยมาเยี่ยมเยียนฉัน เมื่อฉันบ่นกับธารทอง เธอพูดตรงเสียจนฉันตกใจเธอว่า

“ใครละคะจะอยากมา ก็เธอออกหักนี่”

“ใครออกหัก” ฉันถามอย่างมึนงง

“คุณพูดถึงใครก็คนนั้นแหละค่ะ คุณแต่งงานกับคุณสุริยัน คุณเวียงคำของคุณก็ออกหักนะซีคะ คุณนะเป็นคนชื้อ หรือไม่กี่ไม่ได้สังเกต คนรักกันละก็สังเกตง่ายนิดเดียวแหละค่ะ ดูตากี่รู้ ”

คนรักกัน หมายความว่าอย่างไร หมายความว่าต่างฝ่ายต่างรักกัน หรือว่าพี่เวียงคำรักคุณสุริยันแต่ฝ่ายเดียว...หรืออย่างไรกันแน่

ฉันอยากจะซักเอาความจากธารทอง แต่ฉันกระตาคเกินกว่าจะซักถาม จึงนิ่งเสีย

ได้แต่แปลกใจว่า ถ้าคุณสุริยันรักพี่เวียงคำ หรือเป็นไปทั้งสองฝ่าย เขาจะมาแต่งงานกับฉันทำไม

มีนาเล่า...พี่เวียงคำได้จัดการหมั้นฉันกับคุณพันธ์ศักดิ์อย่างรวดเร็วเมื่อเขามาขอเพื่อเธอจะเลือกใส่ให้ฉันพ้นไปจากคุณสุริยันกระมัง ฉันอดคิดไม่ได้

แต่ฉันไม่ได้โกรธพี่เวียงคำ ฉันเป็นคนอย่างนี้เอง ถ้าฉันรักใครแล้วไม่ว่าคนนั้นจะทำอะไรไม่ถูกต้องฉันก็จะมองข้ามความผิดอันนั้นไปเสีย

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 357)

วงตะวันและเวียงคำมีความผูกพันกันในฐานะนายจ้างและลูกจ้าง อีกทั้งเวียงคำเคยหยิบยื่นโอกาสและให้คำปรึกษาที่ดีต่อวงตะวัน ทำให้เธอยอมรับและนับถือเวียงคำ เมื่อเธอทราบว่าเวียงคำหลงรักสุริยันซึ่งเป็นสามีของเธอ เธอจึงไม่ถือโทษโกรธ เพราะวงตะวันเข้าใจว่าความรู้สึกรักนั้นสามารถเกิดขึ้นกับใครก็ได้ และจากคำพูดของธารทองทำให้เธอคิดว่าสุริยันรักเวียงคำด้วยหรือไม่ ถ้าหากรักแล้วเขามาสมรสกับเธอเพราะสาเหตุใด

4.2.5 ไม่ยึดมั่นในความรัก

พันธศักดิ์เห็นวงตะวันนอนหลับ เขาก็อดใจไม่ได้จึงได้จูบเธอและล่วงเกินวงตะวันด้วยการปลุกปล้ำ ถึงแม้ว่าเธอจะตื่นรนต่อสู้ ดังที่วงตะวันเล่าว่า

เขาไม่ยอมปล่อยให้ฉันเป็นอิสระเลย เมื่อฉันหยุดดิ้นรนเพราะเหนื่อย เขาจูบฉันไม่หยุดยั้ง ริมฝีปากฉันร้อนผ่าว นำแปลกที่ฉันอ่อนเปลี้ยไปหมดแม้ว่าจะพยายามฝืนใจ ในจูบอันระทมระทมฉันมีรสชาติซาบซ่าปนอยู่ด้วย เมื่อฉันหยุดดิ้น ฉันก็รู้สึกในรสจูบนั้นมากขึ้น ถึงกับเผลอริมฝีปากรับเขาอย่างเผลอเผลอ มือที่ผลักไสก็เปลี่ยนเป็นโอบกอดโดยไม่รู้สึกตัว

“วงตะวัน” เขากอดฉันไว้ในอ้อมแขน “รักผมบ้างไหม” นัยน์ตาเขามีแววตูดดื่มด่ำคลั่งใคล้พอเขาถอนจูบ ฉันก็พ้นจากความวาบหวามพยายามดิ้นให้เป็นอิสระ แต่เขากลับกอดฉันแน่น เขากจูบฉันอีก คราวนี้ไม่วางมือเลย มันทำให้ฉันร้องครางด้วยความเจ็บปวด ผสมกับความต้องการที่ฉันบอกไม่ถูก

เสื้อผ้าอ่อนบางเบาฉันขาดวิน เวลานั้นมันไม่อาจปิดบังส่วนบนได้เลย

“สวยเหลือเกิน เธอสวยมากวงตะวัน” ฝ่ามือเขาร้อนรุ่มประทับลงที่ใด ฉันก็สะท้อนไปทั้งร่าง สมองของฉันอิงอน ในใจหวิววับเหมือนจะขาดรอน...

แวบหนึ่งฉันนึกถึงคุณสุริยัน เวลานั้นฉันมีราศีเสียแล้ว ถึงจะไม่จนถึงที่สุด แต่ฉันก็ถูกคลั่งเคล้าทั่วร่าง ไม่มีส่วนไหนเลยที่จะรอดพ้น เท่ากับร่างกายเป็นของเขาไปแล้ว หัวใจของฉันละเป็นของใคร คุณสุริยันหรือ

เขารักหรือมิใช่ และฉันก็ไม่ปฏิเสธเลยว่าฉันไม่ชอบเขา

ถึงแม้ว่าเราจะไม่เคยพูดกันถึงเรื่องนี้ก็ตาม

ความรักคืออะไรหนอ ความเข้าอกเข้าใจกันหรือว่าความซาบซ่าอย่างที่คุณพันธศักดิ์ให้แก่ฉันเมื่อครูนี

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 126-128)

ถึงแม้วงตะวันคิดว่าเธอชอบสุรียัน แต่เมื่อพันธศักดิ์ได้ลวงลามเธอก็ตอบสนองเขาอย่างไม่รู้ตัวและพึงพอใจกับสิ่งนั้น วงตะวันไม่เข้าใจเกี่ยวกับความรักว่าเป็นความเข้าใจอย่างที่สุรียันมีให้เธอหรือความรู้สึกทางเพศแบบที่พันธศักดิ์ได้ให้แก่เธอ

เมื่อพันธศักดิ์ได้มาสารภาพรักกับวงตะวัน เธอสับสนไม่รู้ว่าตัวเองไม่ได้รับพันธศักดิ์เพราะเธอรักสุรียัน หรือไม่รักพันธศักดิ์เพราะพันธศักดิ์หักหาญลวงลามเธอ ดังที่วงตะวันเล่าว่า

ฉันเหลือบตาลงมองพื้น เห็นแต่ปลายหัวรองเท้าเป็นมันวับ ร่างกายของเขารุ่นไปด้วยบุหรื และกลิ่นน้ำหอมประหลาด อาจเป็นกลิ่นน้ำมันใส่ผมของเขาก็ได้ เขาสูงกว่าฉันแม้ว่าฉันจะเป็นผู้หญิงที่สูงมากอยู่แล้ว ฉันพยายามเบี่ยงตัวออกจากอ้อมแขนเขาแต่เขาขึ้นตัวไว้

เขานำรังเกียจหนักหรือ ฉันจึงมีินชากับเขา ผู้หญิงหลายคนหาโอกาสเช่นนี้ แต่ฉันกลับปฏิเสธ เพราะหัวใจของฉัน อยู่กับคุณสุรียันอย่างนั้นหรือ?

หรือว่า ฉันไม่ชอบวิธีการหักหาญน้ำใจของเขา เขาไม่นำรังเกียจเลยสักนิด จัดว่าเป็นผู้ชายที่หน้าตาดี ร่ำรวย ฉลาด ขยันขันแข็ง เท่านั้นยังไม่พออีกหรือสำหรับสาวชาวบ้านนอกอย่างฉัน

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 137)

การที่วงตะวันไม่สามารถหาคำตอบได้เพราะเธอแยกไม่ออกระหว่างความพอใจในเพศรสกับความรัก ดังคำกล่าวที่ว่า

ฉันรักคุณสุรียันหรือคุณพันธศักดิ์กันแน่

คุณพันธศักดิ์ฉันมีแต่ความเกรงใจเขา แต่วาระนั้น วาระที่ฉันอยู่ในอ้อมแขนเขาฉันไม่ปฏิเสธว่าฉันช่างอ่อนใจอะไรเลย

เวลานั้นฉันไม่รู้หรอกว่า คนบางคนมีสัญชาตญาณทางเพศคอยกระตุ้น และบงการวิถีชีวิตอยู่ตลอดเวลา แต่เป็นสัญชาตญาณที่เร้นลับจนไม่อาจเห็นได้โดยชัดเจน

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 180)

เดิมทีเดียวความรู้สึกที่วงตะวันมีต่อพันธศักดิ์นั้นคือความเกรงใจ แต่เมื่อพันธศักดิ์ได้กระตุ้นสัญชาตญาณทางเพศของวงตะวัน ทำให้เธอรู้สึกเป็นสุข พอใจและลิ้มสุรียันได้

ก่อนที่พันธศักดิ์จะเสียชีวิตจากเหตุการณ์เครื่องบินตก เขาได้หมั้นกับวงตะวันอย่างเงียบๆ โดยมีมารดาของเขาและครอบครัวของวงตะวัน สุรียันและเวียงคำรับรู้ วงตะวันได้มีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับพันธศักดิ์ก่อนสมรส เมื่อเขาเสียชีวิตวงตะวันจึงไม่ได้รับมรดกจากเขาสักชิ้น เพราะเธอยังไม่ได้จดทะเบียนสมรสกับเขา ในเวลาต่อมาสุรียันได้ขอวงตะวันสมรสกับเขา วงตะวันจึงตกลงที่จะสมรสเพราะเธอต้องการที่พึ่ง แต่เธอก็มีความกังวลเกี่ยวกับความไม่บริสุทธิ์ของตนเองว่าควรจะบอกสุรียันดีหรือไม่ ดังที่วงตะวันเล่าว่า

ใจฉันอยากถ่วงการแต่งงานให้นานที่สุดเท่าที่จะนานได้ ใจตัวเองยังไม่กล้าเผชิญกับวาระที่เขาจะรู้ความจริงว่าฉันไม่ใช่สาวบริสุทธิ์

ฉันจะบอกเขาดีหรือไม่หนอ

บอก...หรือไม่บอก เจ้าความรู้สึกสองอย่างนี้กำกวมจนตัดสินใจไม่ได้

อยากจะทำเฉยเสีย แต่ความละอายก็ยังมิอยู่เต็มหัวใจ สำหรับเราคนบ้านนอกย่อมถือความบริสุทธิ์เป็นสิ่งสำคัญ กับชีวิตการแต่งงานในขณะที่คนกรุงอาจไม่ถือสาจนแล้ว

โธ่..คุณสุริยัน เขาคงนึกว่าฉันเป็นสาวบริสุทธิ์และคงจะตกใจ ถ้าเขาจะใช้สิทธิ์ของเขาในคืนนี้...ฉันสงสารเขาจนไม่รู้จะขึ้นต้นอย่างไรดี...ทำไมหนอฉันถึงได้หลอกลวงเขา ฉันน่าจะบอกเขาตั้งแต่แรก ไม่น่าจะปล่อยให้ล่วงเลยมาถึงขั้นนี้

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 344-351)

วงตะวันยังคงยึดติดกับค่านิยมเดิมที่ว่าผู้หญิงควรจะมอบกายให้กับผู้ชายที่เป็นสามีเท่านั้น เธอจึงเกิดความละอายและรู้สึกสับสนในความรู้สึกที่เธอไม่บริสุทธิ์ ซึ่งเหมือนเธอได้หลอกลวงสุริยัน ให้เขาเข้าใจว่าเธอยังเป็นผู้หญิงบริสุทธิ์และเธอนึกสงสารเขาถ้าหากเขารู้ความจริงเกี่ยวกับเรื่องนี้

จะเห็นได้ว่าวงตะวันตัดสินใจสมรสไม่ใช่เพราะความรัก ครั้งแรกเธอตัดสินใจสมรสกับพันธมิตรดีเพราะฐานะการเงินของเขา ครั้งที่สองเธอสมรสกับสุริยันเพื่อยึดเขาเป็นที่พึ่ง และเธอเองก็รู้ตัวดี ดังคำกล่าวที่ว่า “คนอย่างฉันไม่น่าจะเรียกร้องหาความรักเลย เพราะฉันเห็นแก่ได้ เห็นแก่ความร่ำรวยก่อนจะคิดถึงความรัก และเมื่อผิดหวังก็ปล่อยชีวิตตามยถากรรม...แต่งงานกับใครสักคนหนึ่งเพื่อไว้เป็นที่พึ่งเท่านั้นเอง” (สุวรรณี สุคนธา. 2543: 484)

นับได้ว่าผู้แต่งนวนิยายเรื่องนี้เห็นว่าการสมรสของผู้หญิงมิได้เกิดจากความรักของฝ่ายหญิงและฝ่ายชายเท่านั้น การสมรสนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงการตัดสินใจที่มีเงื่อนไขอื่น ๆ ประกอบด้วย โดยเฉพาะผู้หญิงการสมรสเป็นหลักประกันที่มั่นคงสำหรับชีวิตในอนาคต ผู้หญิงจึงเลือกสมรสกับผู้ชายที่ทำให้ชีวิตของเธอดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

4.2.6 แสดงออกซึ่งความปรารถนาทางเพศ

วงตะวันคิดว่าความปรารถนาทางเพศของเธอนั้นเกิดจากธรรมชาติที่ผิดปรกติของเธอ ดังที่วงตะวันเล่าว่า

หรือว่าฉันเป็นผู้หญิงที่มีความต้องการมากกว่าคนอื่น หญิงหม้ายสามีจะเป็นอย่างฉันทุกคน หรือเปล่า ฉันไม่รู้หรอกว่าการที่ตนเองมีสุขภาพดีเยี่ยม ร่างกายสมบูรณ์นั้นเป็นสิ่งที่เรารู้ความต้องการด้วย น้าอับอายแท้ๆ ที่เดียว ฉันนี่อย่างคังคัง

นึกไปอีกทีก็คงดีที่ฉันแต่งงาน เจ้าความรู้สิบบ้าๆ อย่างนั้นจะได้หาย หรือผ่อนคลายลงไป
คุณสุรียันคงจะไม่ปล่อยให้ฉันเป็นอย่างนั้นแน่ๆ

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 340)

แม้แต่การตัดสินใจสมรสกับสุรียัน วงตะวันก็ยอมรับว่าเป็นเพราะเธอมีความปรารถนา
ทางเพศ ดังที่วงตะวันเล่าว่า

ฉันเคยนึกว่าตัวเองนี้ช่างร้ายกาจ เหมือนหญิงแพศยาร้านร้อนไม่มีผิด ผู้หญิงคนอื่นจะเป็น
เหมือนอย่างฉันหรือเปล่าหนอ เรื่องเช่นนั้นจะโทษใครได้ คุณพันธ์ศักดิ์ คุณสุรียัน หรือว่าโทษธรรมชาติ
ในตัวของฉันเอง

ฉันได้แต่ถามตัวเอง แล้วก็ตอบไม่ได้

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 354-355)

การที่ผู้แต่งได้สร้างตัวละครเอกที่ยอมรับว่ามีความปรารถนาทางเพศ สะท้อนให้เห็น
ว่าผู้แต่งเห็นว่าแรงขับเหล่านี้เป็นเรื่องปกติของผู้หญิง ขณะเดียวกันก็เป็นเรื่องที่น่ายินดีหากจะ
ยอมรับอย่างเปิดเผย

4.2.7 มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว

วงตะวันรักและมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ดังตอนที่เธอไม่สบาย และมีความคิดว่า
ถ้าหากเธอตายไปจะให้หลุดพ้นจากความทรมาน เพราะเธอนอนไม่หลับและฝันถึงเรื่องของพันธ
ศักดิ์ แต่เธอยังเป็นห่วงครอบครัว ดังที่วงตะวันเล่าว่า “ฉันซื้อยาแก้ปวดจำนวนมากมาย ถ้ากินหมด
พร้อมกันนั้นได้ก็คงจะดีเหมือนกัน จะได้สิ้นสุดทุกข์ร้อนไปจากโลกนี้เสียที ถ้าไม่ห่วงแม่ห่วงน้อง ฉัน
ก็คงจะทำอย่างนั้นเหมือนกัน บางทีความตายมันก็พิสมัยไม่น้อย ถ้าจะหนีความทุกข์ที่ท่วมหัวใจอยู่
ได้จริงๆ” (สุวรรณี สุคนธา. 2543: 409)

วงตะวันเป็นโรคเกี่ยวกับระบบประสาท เพราะเธอเครียดกับชีวิตสมรสที่ไม่มีความสุข
อีกทั้งเธอยังถูกนายชิตคนชั่วร้ายข่มขืน ทำให้วงตะวันนึกอยากตายเพื่อที่จะหนีปัญหาทั้งหมด แต่เธอ
ก็ยังเป็นห่วงครอบครัว โดยเฉพาะมารดาและน้อง

วงตะวันเป็นผู้หญิงที่รักและมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ถึงแม้เธอจะมีปัญหา
เกี่ยวกับชีวิตสมรสและโดนข่มขืน และคิดอยากจะทำชีวิตที่ทรมาน แต่เธอก็ไม่สามารถที่จะทิ้งบิดา
มารดาและน้องๆ ที่บ้านสบทาได้ เพราะเธอเป็นห่วงว่าถ้าหากเธอเสียชีวิตใครจะสามารถดูแล
ครอบครัว และส่งค่าเล่าเรียนให้น้องได้เรียนหนังสือ

วงตะวันเป็นผู้หญิงที่มีพัฒนาการเกี่ยวกับความรู้สึกและการดำเนินชีวิต จากเป็นผู้หญิงชื่อไม่มีมารยา ไม่ทันคน สติปัญญาด้อยกว่าผู้อื่นเมื่อตอนอยู่ที่บ้านสบทา เมื่อเธอได้เดินทางมากรุงเทพฯ เพื่อประกวดนางสาวไทย ทำให้วงตะวันได้รู้จักมารยาททางสังคม การแต่งกายด้วยเครื่องประดับอันมีค่าและสวยงาม และได้ใช้เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ทำให้เธอเริ่มยึดติดกับความสะดวกสบายเหล่านั้น แต่เธอไม่มั่นใจในตนเองเพราะชอบนำตัวเธอไปเปรียบเทียบกับเวียงคำ ซึ่งมีสติปัญญาและมีเสน่ห์ในการพูด วงตะวันคิดว่าเธอมีดีแต่ความสวย ซึ่งมันไม่ได้ทำให้เธอภาคภูมิใจอย่างแท้จริง เธอต้องการเป็นผู้หญิงที่มีความฉลาดและเก่งอย่างเวียงคำ เมื่อเธอได้พบกับพันธมิตรก็เขาสามารถตอบสนองความต้องการทางด้านวัตถุและทางเพศแก่เธอได้ เธอจึงคิดที่จะสมรสกับเขา แต่เมื่อพันธมิตรก็เสียชีวิตวงตะวันต้องการหาที่พึ่งและผู้ที่สามารถตอบสนองความต้องการทางเพศของเธอได้ เมื่อสุริยันขอให้เธอสมรสกับเขาเธอจึงตกลง ซึ่งเห็นได้ว่าวงตะวันเป็นผู้หญิงที่ไม่ยึดติดกับความรัก จนเป็นสาเหตุให้ชีวิตสมรสของเธอกับสุริยันจบลง ซึ่งทำให้วงตะวันมีอาการทางประสาทเพราะเกิดจากความเครียด เธอมีความคิดที่จะฆ่าตัวตายเพื่อหนีปัญหา แต่เธอยังคงเป็นห่วงครอบครัวที่สบทา และต้องรับผิดชอบต่อค่าใช้จ่ายของครอบครัว จึงทำให้เธอตัดสินใจต่อสู้และแก้ไขปัญหาชีวิตต่อไป

5. ศรีอ้อน จากนวนิยายเรื่องอดีตพิเศษ

5.1 ลักษณะทางกายภาพ

ศรีอ้อนเป็นเด็กสาวที่หน้าสวย แต่ฐานะทางบ้านของเธอยากจน และบิดามารดาไม่ได้รับการศึกษาอย่างเพียงพอ จึงขายศรีอ้อนให้กับนายหน้าที่มาซื้อตัว โดยทราบแต่ว่าลูกสาวจะได้ไปอยู่ในครอบครัวที่ดีกว่านี้ และอาจจะได้ประกวดนางงาม ศรีอ้อนมีเค้าความสวยตั้งแต่ยังเป็นเด็ก เธอได้รับการดูแลจากแก้วตาทุกเรื่องแม้กระทั่งทรงผม แก้วตาจะเป็นคนตัดให้ศรีอ้อนตามแบบสมัยนิยม ดังที่ผู้แต่งบรรยายว่า

รูปหน้าของศรีอ้อนไม่ได้กลมแป้นอย่างเผ่าพันธุ์ หากเรียวยาว คางหล่อนแหลมน่ารัก รับกับจมูกโด่ง...เหล่านี้ทำให้ศรีอ้อนเป็นเด็กที่หน้าตาดีและหมดจดเกินกว่าที่จะเดิมโตขึ้นมาในช่อง

แก้วตาหมั่นตัดผมศรีอ้อนให้เข้าสมัยอยู่เสมอ แพนซ์เขานิยมสั้นเกรียน แก้วตาก็กเกรียนให้ศรีอ้อนกะเขาบ้าง แพนซ์เขาระแค้นคอ แก้วตาก็กให้ศรีอ้อนไว้ผมยาวแล้วเริ่มตัดให้เข้ารูป...

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 67)

เมื่อศรีอ้อนเริ่มเป็นสาว เธอเป็นผู้หญิงที่สวยงามสะอาดตา ดังที่ผู้แต่งบรรยายว่า

ความสวยของศรีอ้อนนั้นเตะนัยน์ตาผู้เห็นในครั้งแรก ด้วยรูปร่างสมบูรณ์งดงาม ผิวสวย จมูกโด่ง คางแหลม

แต่เมื่อพิจารณากันจริงๆ แล้ว ศรีอ้อนก็ยังไม่งามไปเสียทุกส่วน หล่อนมีส่วนเสียในใบหน้า แต่ก็กลับเสริมบางส่วนให้เป็นที่ยิ่งดูนัยน์ตา

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 154-155)

ศรีอ้อนเป็นผู้หญิงที่สวยแต่ไม่สมบูรณ์แบบ แต่เป็นความสวยที่น่ามอง ดังที่ผู้แต่งบรรยายว่า

เพียงแต่เห็นแวบแรกก็สะดุดใจ แต่ครั้นพิจารณาไปที่ละส่วน จะเห็นว่าหน้าตาของศรีอ้อนมิได้สวยสมบูรณ์แบบนัก

แต่ก็เป็นความงามที่มาในรูปโฉมใหม่ ไม่ใช่ชนิดคิ้วโก่งต้งวงคันศร หรือปากบางจิ้มลิ้มเข้าลักษณะความงามแบบโบราณ

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 163)

แก้วดาพยายามให้ศรีอ้อนแต่งกายเรียบร้อยเพื่อเพิ่มคุณค่าให้แก่ตัวเอง แต่ศรีอ้อนไม่พอใจที่ตัวเองแต่งกายไม่ทันสมัยเหมือนเพื่อนๆ ดังตอนที่เธอมีโอกาสดูขลุ่ยของศรีอ้อนจึงมีลักษณะโหว่เว้าตามแบบที่เธอชอบ แต่อยู่ในกรอบที่แก้วดาอนุญาตให้เธอแต่งได้ ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านศรีอ้อนว่า “หล่อนสวมชุดอาบนํ้าโหว่เว้าตามใจชอบ...ตามใจชอบเท่าที่แก้วดาได้กีดไว้ในกรอบของการแต่งตัวแบบล้าสมัย มิใช่ที่ไมตรีจะพยายามบอกให้หล่อนสวมเสื้อคลุม ศรีอ้อนก็ไม่ใช่ดี บางครั้งศรีอ้อนหัวดีอย่างประหลาด ดี้อย่างแบบของหล่อน” (สุวรรณี สุคนธา. 2543: 199)

ศรีอ้อนเป็นสาวเหนือที่สวยเด่นสะดุดตาแม้จะไม่งามสมบูรณ์แบบ สิ่งแวดล้อมทำให้ศรีอ้อนคิดว่าการแต่งกายที่ทันสมัยจะเพิ่มคุณค่าความงามให้แก่ตัวเอง จึงไม่เข้าใจความหวังดีของแก้วดาที่ไม่อยากให้ศรีอ้อนลดทอนคุณค่าตัวเอง เพียงเพื่อต้องการโชว์เรือนร่าง

5.2 ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

5.2.1 ไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา

ศรีอ้อนไม่ชอบการเรียนรู้หนังสือ เพราะเห็นว่าการเรียนหนังสือเป็นเรื่องที่น่าเบื่อ และไม่มีความสำคัญ ตั้งแต่ศรีอ้อนอยู่บ้านเมืองเหนือเธอเรียนหนังสือแบบไม่สม่ำเสมอ เพราะไม่มีใครบังคับและการเรียนหนังสือไม่สนุก ศรีอ้อนต้องการงานที่ได้รับค่าตอบแทนสูง เธอคิดว่าอยากเป็นโสเภณีเพราะได้เห็นถึงความสบายของคนประกอบอาชีพนี้คือจะตื่นเวลาใดก็ได้ มีคนทำอาหารให้ทาน ได้แต่งกายสวย ได้ค่าตอบแทนสูง เมื่อแก้วดาจะส่งศรีอ้อนไปโรงเรียนเพื่อเรียนหนังสือ และพูดถึงความสำคัญของการศึกษาว่า

“ถ้าพี่หนังสือ พี่คงไม่ต้องมาเป็นกะหรี่ ศรีออนอยากสบายก็หมั่นเรียนเข้า พี่ไม่อยากให้ศรีออนเป็นอย่างพี่...เข้าใจไหม”

ถ้าการได้ดีเกิดขึ้นจากการต้องไปโรงเรียน ศรีออนก็เลยไม่อยากจะได้ดีเลย หล่อนเป็นนักเรียนโคงที่สุดในชั้น

เพื่อนของหล่อนตัวกะเปี้ยก ขณะที่ศรีออนเริ่มโตเป็นสาวแล้ว ทำไมศรีออนจะไม่หนีกาย

ข้าหล่อนยังเรียนได้เลวที่สุดในชั้น ศรีออนนั่งตำแหน่งท้ายเสมอมา

และแกวตากก็โกรธนัก ที่รู้ว่าศรีออนสอบได้ที่สุดท้าย หล่อนกวตขันศรีออนมากขึ้น ยามว่างจากแขกหล่อนก็จะข่มงวดให้ศรีออนทำการบ้าน

แต่ศรีออนก็เรียนได้เท่าเท่า คือไม่มีจะเลเวลลงกว่านั้นได้อีกต่อไป

หล่อนฟังครูไม่รู้เรื่อง อ่านไม่คล่อง คิดเลขไม่เป็น

โดยเฉพาะภาษาอังกฤษหล่อนยังมีดมน เพราะหล่อนไม่เคยเรียนมาเลย แม้ เอ บี ก็ไม่รู้จัก

เพื่อนร่วมชั้นของหล่อนเรียนผูกประโยคไปแล้ว

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 128-129)

ศรีออนไม่ชอบการเรียนหนังสือ เพราะเธออายุเพื่อนในชั้นที่อายุน้อยกว่าเธอ และเธอเป็นคนเรียนหนังสือไม่เก่งจึงสอบได้ที่สุดท้าย สร้างความไม่พอใจให้กับแกวตา เมื่อว่าจากงานแกวตาจึงมาดูแลให้ศรีออนทำการบ้าน แต่การเรียนของศรีออนก็ไม่มีการพัฒนาขึ้น เป็นเพราะเธอฟังครูไม่เข้าใจในสิ่งที่ครูสอน อ่านหนังสือและคิดเลขไม่เป็น โดยเฉพาะวิชาภาษาอังกฤษ ซึ่งเธอไม่เคยเห็นมาก่อน ทำให้เธอเรียนได้เกรดต่ำสุดของห้อง ถึงแม้จะรู้ว่าตัวเองเรียนหนังสือไม่เก่ง ศรีออนก็ไม่พยายามที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เพราะคิดว่าการเรียนหนังสือเป็นสิ่งที่ไม่สนุก เธอจึงไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษา

แกวตาอยากให้ศรีออนได้ดีจึงหาครูมาสอนพิเศษที่บ้านตามคำแนะนำของครูที่โรงเรียน เพื่อที่ ศรีออนจะได้เรียนทันเพื่อน เมื่อศรีออนได้ยินดังนั้นก็รู้สึกเบื่อ ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านความคิดของศรีออนว่า “ศรีออนจึงเบื่อแทบจะกินยาตาย ไหนจะถูกครูเร่งรัดที่โรงเรียน ซ้ำกลับมาในตอนเย็นก็ยังมามีครูมาสอนที่บ้าน” (สุวรรณี สุคนธา. 2543: 132)

เมื่อศรีออนไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา เธอจึงไม่สามารถยกระดับตัวเองด้วยความรู้ ความสามารถ เมื่อเผชิญกับปัญหาชีวิตเธอไม่สามารถวิเคราะห์แยกแยะว่าควรทำสิ่งใด เธอจึงใช้ชีวิตตามยถากรรม

5.2.2 กตัญญู

ศรีออนเชื่อฟังแกวตาเพราะรู้ว่าแกวตาหวังดีกับเธอ แกวตาไม่ค่อยอนุญาตให้ศรีออนออกไปเที่ยวกับเพื่อนๆ เพราะความเป็นห่วง เมื่อเธอรู้สึกว้าแกวตาบังคับเธอมากเกินไป ศรีออนไม่พอใจเพราะคิดว่าตัวเองถูกแกวตาบงการชีวิตมาตลอด เธอจึงอยากไปจากแกวตา ดังที่ผู้แต่ง

บรรยายผ่านความคิดของศรีอ้อนว่า “ศรีอ้อนกำลังคิดว่า ทำอย่างไรจึงจะหนีไปให้พ้นความหวังดีของแก้วตา ศรีอ้อนหนีไปได้ไม่นานนักหรรอก หล่อนรู้ตัวดี ถ้าหากว่าศรีอ้อนมีเงินมากกว่านี้ บางที่ศรีอ้อนจะลองกลับไปเยี่ยมพ่อแม่” (สุวรรณี สุคนธา. 2543: 253)

ศรีอ้อนอดทนต่อความหวังดีของแก้วตาเพราะเธอสำนึกในบุญคุณ แต่เธอก็ยังคิดถึงบิดามารดาอยู่เสมอ แสดงให้เห็นว่าศรีอ้อนมีความกตัญญูต่อบิดามารดา ถึงแม้บิดามารดาจะขายเธอให้กับนายหน้าก็ตาม

เมื่อแก้วตาป่วยและเข้าโรงพยาบาล เธออยากให้แสนวงศ์กับศรีอ้อนสมรสกัน เพื่อศรีอ้อนจะได้มีที่พึ่ง และแสนวงศ์ที่หลงรักศรีอ้อนอยู่จะได้สมหวัง แก้วตาจึงให้ศรีอ้อนรับหมั้นแสนวงศ์ และจัดพิธีที่โรงพยาบาล ศรีอ้อนรับปากแก้วตาเพราะความกตัญญูไม่ใช่ความรัก ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านความคิดของศรีอ้อนว่า

การหมั้นหมายเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในวันที่แสนวงศ์พร้อม เขาสะละเงินก้อนใหญ่จำนวนสุดท้ายเพื่อซื้อแหวนวงนั้น เป็นแหวนเพชรเม็ดงามที่มีเบื้องหลังไม่น่าจะนึกถึง แต่อย่างไรก็ตามเพชรก็คือเพชร ไม่ว่าจะใช้เงินสะอาดหรือสกปรกซื้อมันมา

ศรีอ้อนไม่รู้ตัวล่วงหน้ามาก่อนเลยว่าจะถูกหมั้น ไม่มีพิธีรีตอง เพราะสถานที่คือโรงพยาบาล แสนวงศ์สวมแหวนต่อหน้าแก้วตา ซึ่งน้ำตาหยดหยาดลงกับหมอน ไม่มีใครบอกความรู้สึกของแก้วตาถูก แม้กระทั่งแก้วตาเอง

ศรีอ้อนนึกอยากจะถอดแหวนออกขว้างทิ้ง แต่ก็เกรงใจแก้วตา ด้วยเห็นว่าเจ็บป่วยถึงอย่างไร แก้วตาก็มีบุญคุณกับศรีอ้อนยิ่งกว่าพ่อแม่

พ่อแม่ยังขายศรีอ้อนได้

แต่พี่แก้วตาไม่อย่างนั้น

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 335)

ศรีอ้อนสำนึกในบุญคุณของแก้วตาที่ดูแลและเลี้ยงดูเธอเป็นอย่างดี และมีบุญคุณกับเธอมากกว่าบิดาและมารดาผู้ให้กำเนิด เมื่อแก้วตาต้องการให้ศรีอ้อนหมั้นกับแสนวงศ์ ด้วยความกตัญญูเธอจึงตกลงรับหมั้นกับแสนวงศ์เพื่อความสบายใจของแก้วตา

ศรีอ้อนเป็นผู้หญิงที่มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ โดยเฉพาะกับแก้วตาผู้ที่เลี้ยงดูและมอบแต่สิ่งที่ดีว่าดีให้แก่ศรีอ้อนอยู่เสมอ แม้เธอจะรู้สึกอึดอัดไม่เป็นอิสระที่ถูกแก้วตาควบคุมความประพฤติ เมื่อแก้วตาป่วยหนักและใกล้จะเสียชีวิต ศรีอ้อนรับความหวังดีของแก้วตาเพราะรู้ตัวว่าแก้วตาอยากเห็นคนที่เธอรักทั้งสองคนมีความสุข การตัดสินใจของศรีอ้อนเป็นเพื่อตอบแทนบุญคุณของแก้วตา

5.2.3 ไม่รักษานวลสงวนตัว

ศรีอ้อนเป็นผู้หญิงที่ไม่รักษานวลสงวนตัว ซึ่งอาจเป็นเพราะเธอได้เติบโตมาในช่อง ทำให้เธอคิดว่าความสัมพันธ์ทางเพศคือการแสดงออกซึ่งความรัก เธอจึงทอดตัวให้ไมตรีเพราะคิดว่าจะทำให้เขายกเลิกการหมั้นกับคู่หมั้นที่มารดาหาไว้ให้เขา อีกทั้งต้องการจะเอาชนะแก้วตาที่บังคับและกีดกันความรักของเธอ ดังตัวอย่าง

“หนูรักครู”

ศรีอ้อนเบียดเนื้อเบียดตัวเข้ากับเขา พยายามบอกตัวเอง นี่เป็นหนทางเดียวที่จะยึดเขาไว้ได้ เขาจะต้องเป็นของหล่อนคนเดียว จะไม่มีการขอลากลับบ้านสืบวัน เพื่อจะไปหมั้นผู้หญิงอย่างที่ครูว่าอีกต่อไป

ศรีอ้อนอุทิศความเป็นสาวให้เขาอย่างง่ายดาย จนแทบจะไม่มีค่าเลย ในสายตาของผู้ชายคนหนึ่ง...ศรีอ้อนนอนอยู่ในอ้อมกอด หล่อนคิดว่าหล่อนมีความสุขบริบูรณ์...และถ้าหากแก้วตารู้ศรีอ้อนก็จะมีคามยินดียิ่งมาก

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 158)

แต่แล้วในที่สุดไมตรีก็ทิ้งศรีอ้อนไป ภายหลังจากที่สมรสกับแสนวงศ์เธอมีโอกาสมพบกับไมตรีอีกครั้ง และได้ลักลอบมีความสัมพันธ์กันชั่วสาวกับไมตรี เมื่อเธอตั้งครรภ์เธอก็ไม่สามารถแน่ใจว่าใครเป็นบิดาของบุตรในครรภ์

5.2.4 คิดสั้น ๆ ไม่รอบคอบ

แม้ว่าศรีอ้อนจะสำนึกในบุญคุณของแก้วตา แต่ในอีกด้านหนึ่ง เมื่อเธอประสบปัญหาชีวิต เธอมักจะโทษว่าเป็นความผิดของแก้วตา ดังข้อความว่า

ศรีอ้อนจะต้องกลับกรุงเทพฯ...เพราะแก้วตาที่เดียว ศรีอ้อนจึงได้ถูกเขาทอดทิ้ง แก้วตาเป็นผู้หญิงหาเงิน เลี้ยงชีพมาจากน้ำมือของผู้หญิงขายตัว ศรีอ้อนจึงได้ถูกเขาทำเสียเจ็บแสบอย่างนี้

ถ้าศรีอ้อนเป็นลูกผู้ดี ผู้ดี ไมตรีหรือจะทิ้งขว้างราวกับของไม่มีราคา

เขาคงจะไปหาผู้หญิงที่แม่เขาหมั้นไว้ให้ คิดได้เท่านี้ศรีอ้อนก็ร้อนซ่าไปทั้งตัว ก็ศรีอ้อนไม่ได้ให้ทุกสิ่งทุกอย่างควรจะได้หรือ ศรีอ้อนไม่ได้ชีวิตชีแฮร์ สวยกว่าใครๆ กระทั่งบอกให้เห็นว่าศรีอ้อนเป็นคนสวย เหตุใดศรีอ้อนจึงผูกใจเขาไว้ไม่ได้เลย

เพราะแก้วตา...เพราะแก้วตาเป็นผู้หญิงหาเงิน ศรีอ้อนนึกซำแล้วซำเล่า

เขาก็คงจะนึกว่า ศรีอ้อนคงจะเป็นเช่นนั้น เหมือนผู้หญิงพวกนั้น อย่างน้อยก็เป็นไปเพราะสิ่งแวดล้อม

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 207-208)

ศรีออนมั่นใจในความสวยของตนเอง และเพชรที่เธอปรนเปรอให้ไมตรีจะทำให้ไมตรีตอบรับรักเธอ แต่เมื่อเธอถูกทิ้งเธอกลับโทษว่าเป็นเพราะแก้วตาทำให้เธอไม่มีค่าไม่มีราคา ความคิดเช่นนี้ทำให้ศรีออนไม่สามารถปรับปรุงแก้ไขนำชีวิตตัวเองให้ดีขึ้นได้

นอกจากนั้นการที่ศรีออนสมรสกับแสนวงศ์ นอกจากเพื่อความกตัญญูต่อแก้วตาแล้ว เธอยังต้องการแก้แค้นประชุมที่เป็นตำรวจคุมช่องที่จะมายึดทรัพย์สินสมบัติของแก้วตา เพราะพินัยกรรมของแก้วตาระบุว่าถ้าศรีออนสมรสกับแสนวงศ์และมีบุตรด้วยกันภายใน 2 ปี ทรัพย์สินสมบัติทั้งหมดจะตกเป็นของศรีออน ดังที่ผู้แต่งบรรยายว่า

...แต่งเพราะอยากได้มรดกของแก้วตา และเพราะไม่อยากให้นายประชุมได้ทรัพย์สินสมบัติแม้แต่บาทเดียวศรีออนก็ไม่ยอม

ศรีออนอยากเห็นนายประชุมในตอนผิตหวัง คงจะใจสันดี แล้วศรีออนจะไล่นายประชุมไป... เหมือนไล่หมาขี้เรื้อนตัวหนึ่งออกจากบ้าน

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 355)

ศรีออนผูกใจเจ็บประชุมเพราะเขาเคยทำร้ายแก้วตาและเคยจะปลุกปล้ำศรีออน ดังนั้นเมื่อมีโอกาสแก้แค้น แม้เธอจะต้องสมรสกับผู้ชายที่เธอไม่ได้รักเธอก็ไม่ลังเลเลย ศรีออนต้องการให้ประชุมผิตหวัง เธอจะรู้สึกสะใจมากถ้าได้ไล่ประชุมให้ออกจากบ้านไป แต่ทำให้ประชุมเคียดแค้นและขู่ว่าจะครอบครองทรัพย์สินสมบัติของแก้วตา เมื่อประชุมคุกคามหนักเข้าจนทำให้ศรีออนฆ่าประชุม

5.2.5 ไม่ยึดมั่นในความรัก

ศรีออนไม่รู้ว่าตัวเองนั้นรักไมตรีหรือไม่ เธอรู้เพียงแต่ว่าอยากจะได้เข้ามาเป็นสมบัติและไม่อยากให้เขามีคนอื่นนอกเหนือจากเธอ เมื่อศรีออนได้พบกับไมตรีอีกครั้งและเธอสมรสกับแสนวงศ์แล้ว เธอมีความสัมพันธ์กับไมตรีฉันคู่สาว แสนวงศ์พอจะทราบถึงการนัดพบระหว่างไมตรีกับศรีออนอยู่เสมอ แต่เขาสร้างทำเป็นไม่สนใจเพราะเขารักศรีออน ศรีออนคิดว่าไมตรีสามารถตอบสนองความต้องการทางเพศได้ดีกว่าแสนวงศ์ เมื่อศรีออนได้ถามไมตรีเกี่ยวกับภรรยาของเขาและถามเขาว่าถ้าหากไม่มีเธอชีวิตครอบครัวของไมตรีจะมีความสุขกว่านี้ไหม ไมตรีปฏิเสธและยกเหตุผลเกี่ยวกับการเข้ากันไม่ได้ระหว่างเขากับภรรยา ดังบทสนทนาระหว่างศรีออนกับไมตรีว่า

“ถ้าไม่มีฉัน ครูคงมีความสุข ไซ้ไหมคะ”

“ก็ไม่เชิง เราเข้ากันไม่ได้นานนัก ไปกันคนละทางสองทาง เขาชอบฟังเพลงลูกทุ่ง แต่ผมไม่ชอบ เขาโปรดละครวิทยุแต่ผมเกลียดจับใจ ผมอ่านหนังสือฝรั่งเขาว่าผมหัวสูง เรื่องภาษาไทยมีเยอะแยะไม่อ่าน แต่ผมก็ไม่เคยว่าเขา ใจสั่งขัดกันเล็กๆ น้อยๆ อย่างนี้บางทีมันก็เป็นชนวนใหม่ๆ ก็ไม่รู้สิ อยู่นานไปมัน...ขวางหูขวางตา”

ศรีออนนึกถึงแสนวงศ์ กับเขาหล่อนไม่เคยมีข้อขัดแย้งอย่างนี้เลย

แสนวงศ์พยายามปรับตัวให้เข้ากับหล่อนทุกอย่าง ศรีออนชอบอะไรแสนวงศ์ก็พยายามฝึกตัวเองให้ชอบสิ่งนั้นๆ

(สุวรรณณี สุคนธา. 2543: 484)

เมื่อศรีออนได้ฟังไมตรีเล่าถึงภรรยา ทำให้เธอนึกเปรียบเทียบการปฏิบัติตัวของแสนวงศ์ที่มีต่อเธอ และพยายามปรับเปลี่ยนลักษณะนิสัยของเขาให้เธอพอใจ ในขณะที่ไมตรีไม่ได้พยายามกับภรรยาของเขาเลย

เมื่อศรีออนต้องติดคุกเพราะรับสารภาพว่าได้ฆ่าประมุขเพราะความแค้นเรื่องแก้วตา และความแค้นที่เขายพยายามปลุกปล้ำเธอ แสนวงศ์พยายามช่วยเหลือเธอทุกทาง ทำให้ศรีออนสำนึกในความดีของแสนวงศ์ ซึ่งเป็นตอนจบของเรื่องดังต่อไปนี้

หล่อนนึกถึงไมตรี ภาพความหลังแวบๆ เข้ามาในความทรงจำ เป็นเหมือนภาพยนตร์ที่ถูกตัดต่อ แต่ละบทแต่ละตอนไม่ต่อเนื่องกันเลยสักนิด หากว่าแต่ละภาพที่ปรากฏอยู่ในมโนภินั้นก็ชัดเจนดี

‘เขารักศรีออนหรือไม่หนอ’

ศรีออนเหลียวไปข้างๆ แสนวงศ์กำลังมองมาอย่างร้อนรน หล่อนเชื่อว่าหากเขารับผิดชอบศรีออนได้ แสนวงศ์ก็ไม่รอช้าที่จะกระทำ

แต่อีกคนหนึ่งเล่า...

“เลี้ยงลูกให้ฉันด้วยนะคะ” ศรีออนกระซิบ “ฉันรู้...ฉันรู้ตัวดีว่า...”

“เขาจะให้ศรีออนไปแล้ว”

“เดี๋ยวซีคะ” ศรีออนยังไม่อยากจากเขาเลยสักนิด อะไรอย่างหนึ่งบอกให้ศรีออนรู้ว่าบางที่อาจจะเป็นแสนวงศ์ต่างหากที่ศรีออนรักเขา

“คุณคอยฉันนะ”

แสนวงศ์ยิ้มออกมาเป็นครั้งแรก เขากำมือศรีออนไว้แน่น

“ผมจะคอย...ตลอดไป”

(สุวรรณณี สุคนธา. 2543: 537-538)

ศรีออนได้เรียนรู้ว่าความรักที่แท้จริงเป็นอย่างไร เธอคิดว่าผู้ชายที่เธอควรรักคือแสนวงศ์ เธอจึงขอให้เขาให้สัญญาว่าจะรอคอยเธอ

ศรีออนเป็นตัวละครที่น่าสงสาร เพราะเธอมีโอกาสดีในชีวิตหลายครั้งแต่เธอกลับปฏิเสธ เธอมีแก้วตาที่รักเธออย่างจริงใจแต่เธอก็เบียดและรำคาญ มองไม่เห็นความหวังดี เธอมีโอกาเรียนหนังสือแต่กลับไม่เห็นคุณค่า เธอมีโอกาสมิชีวิตสมรสที่เป็นสุขกับผู้ชายที่รักเธอจริง มีโอกาสที่จะจัดการทรัพย์สินมรดกอย่างเหมาะสม แต่เธอก็ไม่ทำเพียงเพราะต้องการแก้แค้น ภาพของศรี

ออนคือผู้หญิงที่สวยงามแต่ไม่รู้จักคิด ไม่สามารถปรับปรุงแก้ไขชีวิตของตัวเองได้จนต้องประสบกับชะตากรรม

6. นางลา จากนวนิยายเรื่องไอ้ค่อม

6.1 ลักษณะทางกายภาพ

นางลาเป็นหญิงชาวบ้านที่มีฐานะยากจน และต้องใช้แรงกายในการหาเลี้ยงชีพ สภาพร่างกายจึงทรุดโทรมไปตามวัย ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านนางล่าวา

...แม่เฒ่ายังไม่หลับ ปวดตึงเมื่อยขบไปหมด หกสิบห้าปีแล้วที่อยู่มา หกสิบเจ็ดสิบปีมันนานนัก วันเดือนมันเคี้ยวกร่ำกรำกระดูกแม่เฒ่าจนอ่อนเหลวไปหมด หัวถึงหมอนแต่ละมันก็เหมือนเส้นเอ็นทั่วร่างมันจะขาดจากกัน...

...แม่เฒ่าเວคด หลังโก่งงุ้ม เดินเอาหัวไปก่อน มันโก่ง มันงุ้มลงทุกปี อีกหน่อยคงต้องใช้ไม้ช่วยพยุงแล้ว

(มาลา คำจันทร์. 2544: 69-74)

นางลาเป็นหญิงชาวบ้าน เธอมีหลังที่งอแงและเเวคดเพราะความชราและการทำงานหนักมาตั้งแต่อายุน้อย ผู้แต่งต้องการสื่อให้เห็นว่าผู้หญิงชาวบ้านที่ทำงานหนักมาตลอดชีวิต เมื่อยามแก่จะมีลักษณะทางกายภาพคล้ายกับนางลา เพราะผู้หญิงต้องทำหน้าที่ของบุตรสาวที่ดีต่อบิดามารดาและทำหน้าที่ของภรรยาที่ดีในการดูแลสามี ดังนั้นนางลาจึงต้องทำงานหนักมาตั้งแต่เด็ก เพื่อแบ่งเบาภาระทางครอบครัว

6.2 ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

6.2.1 รักบุตรหลาน

นางลามีลูกสาวสองคนคือแสงหล้าและแสงคำ เมื่อแสงคำสมรสไปกับผู้ชายในหมู่บ้าน ส่วนแสงหล้าหนีไปกับพรชัยซึ่งเป็นพระเอกลิเก ถูกทิ้งจึงชมชานกลับบ้าน เมื่อนางลาได้เห็นแสงหล้า นางลาเกิดความรู้สึกดีใจ แม้นางลาจะโกรธบุตรสาวแต่เมื่อนางได้เห็นแสงหล้ากลับมา ก็เกิดความรู้สึกดีใจ ดังบทสนทนาระหว่างแสงหล้าและนางล่าวา

“แม่”

“อีหล้า”

อีหล้ายืนอยู่นอกรั้ว ในแสงสลัวของโคมไฟ สารูปมันดูผอมโทรมผิดตา วุบแครงนางลารู้สึกดีใจเหมือนหาเงินที่หายไปพบ อีกรอบต่อมาคือความโกรธแค้น นางแค้นเสียงออกจุมูกเย็นชา

“อีหล้า”

“แม่ หล้าผิด ผิดไปแล้ว”

“อีหล้า มึงจริง ๆ แม่ไม่ได้ฝันไปนะ”

(มาลา คำจันทร์. 2544: 30)

เมื่อเห็นลุงต๋นสามีของนางกำลังทุบตีแสงหล้า นางลาพยายามปกป้องแสงหล้า บุตรสาว ดังบทสนทนาระหว่างนางลาและนายต๋นว่า

“พ่ออีหล้า” นางลาเหนียวแขนผ้าไว้ “อายพี่น้องชาวบ้านเขาบ้าง มีอะไรค่อยพูดค่อยจากัน”

“สูอายหรือ” ลุงต๋นแค้นเสียงหยามเยาะ “ที่มันหนีตามลิเกไปสูไม่อายหรือ นี่แนอาย นี่แนอาย”

ผ้านางตบอีก ตบไม่ยั้งมือ นางเข้าพัวพันขวางมือขวางตีนผ้า ฝ่ามือฟาดฉาดๆ ถูกลูกสาว บ้าง ถูกนางบ้าง แล้วนางก็ถูกผลักกระเด็นออกมา ลุงต๋นซึ่งผมลูกสาวลากถูถูถูกทั้งพร้อมเสียงหวีดร้อง โหยหวน

“โอ้ อีหล้า”

(มาลา คำจันทร์. 2544: 31)

นางลาพยายามที่จะช่วยแสงหล้าบุตรสาว จึงพยายามที่จะเกลี้ยกล่อมสามีให้หยุดคุยกันดีๆ อย่าใช้กำลังและให้อายชาวบ้านที่มามุงดูกัน แต่นายต๋นกลับตบตีแสงหล้าโดยไม่ยั้งมือ นางลาจึงถูกลูกหลงและถูกผลักกระเด็นออกมา ซึ่งการกระทำของนางลาแสดงให้เห็นว่าเธอมีความรักต่อบุตรสาว และพยายามปกป้องไม่ให้บุตรสาวถูกทำร้ายจากนายต๋นผู้เป็นบิดา

เมื่อแสงหล้ากลับมาพร้อมกับตั้งครรภ์ เธอพยายามทำแท้งด้วยความเห็นชอบและสนับสนุนจากนายต๋นผู้เป็นบิดา ซึ่งหวังว่าจะยกแสงหล้าให้บุตชายกำนันแต่ไม่สำเร็จ เมื่อครบกำหนดเธอได้คลอดบุตรชายที่มีรูปร่างผิดปกติ คือมีหลังโหนกค่อมเหมือนหนอกวัว แสงหล้าหนีไปทิ้งบุตรชายไว้ให้นายต๋นและนางลาเลี้ยง นางลาจึงตั้งชื่อหลานชายว่าค่อม ตามลักษณะหลังที่ผิดปกติของเขา นายต๋นเกลียดชังในความอัปมงคลของค่อมและเห็นว่าค่อมเกิดมาเพื่อประจานความเลวของบุตรสาว จึงจ้างนหน้าค้าว่า พร้อมทุบตีค่อมอย่างทารุณ ทำให้นางลาลังสงสัยว่าค่อมดังปรากฏตอนหนึ่งของเรื่องที่ค่อมถามถึงมารดาของตัวเองกับยายว่า

“ยายจำ”

“หือ”

“ไอ้ค่อมเกาะเข้าประจ่อประจ้งอยู่ใกล้ๆ มันช่างพูดนึกเหมือนแม่มันตอนเด็กๆ นึก แม่เฒ่าถอนใจสะทอนสะท้าน สมเพชไอ้ลูกกำพรว้า เออหนอ...ป่านนี้แม่มันจะเป็นตายร้ายดีอย่างไรไม่รู้”

“ยายจำ แม่ค่อมไปไหน”

แม่เฒ่าเมินหน้าแล้วแอบป้ายน้ำตาทั้ง ลูกเอ๋ย หลานเอ๋ย ยายบอกไม่ได้ จะให้ยายบอกได้อย่างไรว่าแม่มีใจดำ มันทั้งมึงไปตั้งแต่แบเบาะแล้ว

(มาลา คำจันทร์. 2544: 43-52)

นางลาส่งสารคอมพิวเตอร์ที่กำพร้ามารดา ถูกตาต๋าว่าทุบตีใช้งานอย่างทารุณ แล้วยังถูกเด็ก ๆ ในหมู่บ้านรังแกและล้อเลียนอยู่เสมอ นางแนะนำให้คอมพิวเตอร์พยายามหลีกเลี่ยงตา เด็ก ๆ ในหมู่บ้าน และปกป้องคอมพิวเตอร์ที่จะทำได้

นับได้ว่านางลาเป็นผู้หญิงที่แสดงความเป็นมารดาที่น่าสะเทือนใจ ไม่ว่าจะเป็นในฐานะของมารดาหรือฐานะของยาย นางลาปกป้องและดูแลบุตรหลานจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต

6.2.2 ยึดมั่นในศีลธรรม

นางลาเป็นหญิงชราที่ยึดมั่นในศีลธรรม ดังตอนที่นางลาถามแสงหล้าเกี่ยวกับบุตรในครรภ์ว่า

“มึงจะเอาลูกออกหรือ”

นางถามลอย ๆ ลูกสาวถอนใจกลัดกลุ้ม

“แม้ว่าหล้าควรทำอะไร”

“มันบาป มันผิดศีล พ่อมึงมีศาสนา มันใจยักษ์ใจมาร อย่าไปเชื่อมัน”

(มาลา คำจันทร์. 2544: 41)

นางลาไม่สนับสนุนให้แสงหล้าทำบาปโดยการทำแท้ง เพราะการฆ่าคนถือว่าเป็นบาป และผิดศีล นางลาไม่ต้องการให้แสงหล้าทำตามความคิดของนายตุ่น เพราะนายตุ่นคิดว่าแสงหล้าไม่มีบุตรติดครรภ์อาจได้สมรสกับบุญทาบุตรชายกำนัน

นางลาไม่เต็มใจทำอาชีพที่เกี่ยวกับการฆ่าสัตว์ แต่เพราะนางลาต้องการรายได้มาจุนเจือครอบครัวจึงรับจ้างถักยอ ดังที่ผู้แต่งบรรยายว่า

แม่เฒ่านั่งหันหาเสาบ้าน ยอมัดแขวนกับเสา สายตาแม่เฒ่าไม่ดีแล้ว มองไม่เห็นตา ยอละเอียดยิบ ดีแต่ว่าการถักใช้มือมากกว่าใช้ตาจึงไม่เป็นปัญหานัก ความจริงแก่ไม่ยากทำหрок เครื่องมือประกอบการละเมิดศีลปานอย่างนี้ แต่นั่นแหละมันเป็นรายได้ มีคนจ้างแม่ตอกละหบกบาท วันๆ ถ้านั่งเต็มทีก็ได้ยอหрокสักตอกกว่าๆ แต่ไม่ไหว มันปวดหลังปวดไหล่ เมื่อขบไปหมด นั่งนานสักครึ่ง ชั่วโมงก็เหน็บก็ชาออกปลายเท้า

(มาลา คำจันทร์. 2544: 92)

ถึงแม้นางลาจะอายุมากและสายตาเริ่มไม่ดี แต่นางลาก็พยายามฝืนถักยอ เพราะถือว่าเป็นรายได้ทางหนึ่งและเป็นงานที่ไม่ต้องใช้แรงมาก นางลาเป็นหญิงชราเมื่อนั่งอยู่กับที่เป็นเวลานานจึงทำให้เกิดอาการปวดตามหลังและไหล่ และเป็นเหน็บชา ถึงแม้ว่านางลาจะได้รับ ความ

ลำบากทางกาย แต่ใจของนางลา ยังสู้ นางลาทำเพื่อที่จะเก็บเงินไว้ให้ค่อมได้ใช้หลังจากที่นางลาได้เสียชีวิตแล้วเพราะความเป็นห่วงหลาน

นางลาเป็นหญิงชราที่รักบุตรหลาน นางลาพยายามปกป้องบุตรหลานอย่างเต็มที่จากนายตุนที่เข้ามาทำร้าย และนางลา ยังยึดมั่นในศีลธรรม นางลาไม่เห็นด้วยกับการทำแท้งของบุตรสาว และไม่ยอมทำอาชีพที่เบียดเบียนชีวิตใคร แต่เป็นเพราะต้องการรายได้ จึงจำเป็นต้องทำอาชีพนั้นอย่างไม่เต็มใจนัก

7. แสงหล้า จากนวนิยายเรื่องไอ้ค่อม

7.1 ลักษณะทางกายภาพ

แสงคำและแสงหล้าเป็นหญิงสาวที่สวยงามที่สุดในหมู่บ้าน ดังผู้แต่งบรรยายว่า

... ชาวแสงคำ ดำแสงหล้า งามใบหน้า แสงหล้าแสงคำ

แสงคำแสงหล้าในเพลงคือลูกสาว แสงคำผู้พี่ขาวผ่องผิวอัมปนาจะปริแตก แสงหล้าผู้น้องไม่
ถึงกับดำอย่างเพลงว่า มันเพียงคล้ำกว่าพี่สาวเท่านั้นเอง

(มालา คำจันทร์. 2544: 1)

แสงคำเป็นพี่สาวของแสงหล้า ซึ่งทั้งแสงคำและแสงหล้าต่างก็เป็นหญิงสาวที่สวยงามที่สุดในหมู่บ้าน จนมีเพลงที่ร้องกันติดปากของชายหนุ่ม ซึ่งพรรณนาเกี่ยวกับความสวยงามของแสงคำและแสงหล้า ผิวพรรณของแสงคำจะขาวผ่องกว่าแสงหล้าเพียงนิดเดียว ผู้แต่งไม่ได้บรรยายถึงความสวยของแสงหล้าว่ามีความสวยงามอย่างไร ความสวยของแสงหล้าจึงเป็นความสวยตามจินตนาการของผู้แต่ง

เมื่อแสงหล้าได้กลับมาบ้านหลังจากที่หนีไปกับพรชัย และรู้ว่าตั้งครรรค์ แสงหล้าจึงปล่อยตัวและไม่ดูแลตัวเอง ทำให้หน้าตาและผิวพรรณของเธอที่เคยงดงามก็กลับกลายเป็นร่วงโรย ดังผู้แต่งบรรยายผ่านแสงหล้าว่า “กระจกมัวหมองมีฝุ่นจับ กระจกร้าว แสงหล้าลูปคล้ามั่นเลื่อนลอย เงามในกระจกคือใครไม่รู้ ผิวหน้าแห้งแตกขุย ผมยวกระเซิงและดวงตาแห้งผาก แสงหล้าหิบบแปรงมาสาสมขำๆ ตลบแป้งวางในที่มันเคยวาง เปิดตลับออกตะแบ่งกลบเกลื่อนรื้อรอย แต่ขุยฝ้ายจะหายก็หาไม่” (มालา คำจันทร์. 2544: 35)

แสงหล้าติดใจในการมและความหล่อของพรชัยจนเธอตัดสินใจหนีตามเขาไปจนถึงครรรค์ แสงหล้าทราบความจริงว่าพรชัยมีภรรยาอยู่แล้วจึงเสียใจและเดินทางกลับบ้าน เมื่อกลับมาบ้านก็ถูกบิดาทำร้ายเพราะแค้นใจที่เธอทำลายความหวังที่จะได้เป็นพ่อตาบุตรชายกำนัน แสงหล้ารู้สึกหมด

หวังในชีวิตจนปล่อยร่างกายให้ทรุดโทรม เมื่อแสงหล้าส่องกระจกเห็นภาพตัวเอง เธอจึงพยายามแต่งตัวเพื่อหวังว่าเธอจะได้สวยงามอย่างแต่ก่อน ถึงแม้เธอจะพยายามแต่งสักเท่าใดก็ไม่ทำให้เธอสวยสดใสดังเดิมได้

แสงหล้าเป็นหญิงสาวที่นิยมแต่งกายตามแบบสมัยนิยม และคิดว่าการแต่งกายของเธอนั้นคือการนำแฟชั่นให้แปลกและไม่ซ้ำกับหญิงอื่นในหมู่บ้าน ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านแสงหล้าว่า “วันนี้แสงหล้าสวยเด่นเป็นพิเศษด้วยกางเกงอะพอลโล่ขาวขาบานทะเล่อทะล่า เสื้อยืดสีก้านมะลิก็รัดและคับตัวจนส่วนสัดที่จงใจจะโชว์มันพุ่งโชนถึงอกถึงใจ เสื้อผ้าอย่างนี้ไม่มีใครกล้าใช้หรอกแต่เธอกล้า” (มาลา คำจันทร์. 2544: 12)

การแต่งกายของแสงหล้าแสดงให้เห็นว่าเธอต้องการเป็นจุดเด่น โดยแต่งกายในลักษณะที่ผู้หญิงคนอื่น ๆ ไม่กล้าแต่งกัน เพราะเป็นชุดที่โชว์สัดส่วนอย่างเห็นได้ชัด

แสงหล้าเป็นหญิงสาวชาวเหนือที่สวยเด่นจนเป็นที่เลื่องลือของคนในหมู่บ้าน แสงหล้ามีผิวพรรณที่คล้ำกว่าแสงคำผู้เป็นพี่สาวนิดหน่อย แต่เป็นผิวคล้ำที่นวลเนียนสวย แสงหล้าชอบแต่งกายนำสมัยเพื่อที่จะอวดทรวดทรงของเธอ และต้องการเป็นจุดสนใจเกี่ยวกับแฟชั่นการแต่งกาย ซึ่งผู้หญิงคนอื่น ๆ ในหมู่บ้านไม่มีใครกล้าแต่งกายแบบแสงหล้าเลย

7.2 ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

7.2.1 เป็นคนสำรวจ

แสงหล้าเป็นผู้หญิงสำรวจรักสวยรักงาม แสงหล้าชอบการแต่งตัวโดยให้ความสำคัญกับใบหน้าและทรงผมมากเป็นพิเศษ เมื่อนายตุ่นต้องการให้เธอทำความสะอาดบ้าน ในขณะที่เธอกำลังหิวผอมอยู่เธอจึงไม่พอใจ ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านแสงหล้าและนายตุ่นว่า

แสงหล้าหิ้วถาด กระจกแปรงผมลงกับหิ้งไม้หน้ากระจก เบือนักวัน ๆ มีแต่งก ๆ ทำงานบ้านไม่ได้หยุดได้พัก เมื่อไรก็จะพ้นไปจากสภาพนี้เสียที...

...อีหล้าดีแต่งาม แก่คิด วัน ๆ มันเอาแต่ทำตาปรอยอยู่หน้ากระจก การงานอะไรก็เกียจคร้านไปเสียหมด นี่ถ้ามันรูปร่างเสียอย่างแล้ว แก่เชื่อว่าคงไม่มีบ้านใครรับมันเป็นลูกสะใภ้ แต่นั่นแหละนารีมีรูปเป็นทรัพย์ โบราณว่าไว้อย่างนั้น...

(มาลา คำจันทร์. 2544: 10-11)

แสงหล้าเป็นผู้หญิงสำรวจรักสวยรักงาม เธอไม่พอใจที่ถูกใช้ให้ทำงานบ้านและอยากหนีจากสภาพแบบนี้ เพราะเธอไม่ชอบการทำงานหนัก นายตุ่นคิดว่าแสงหล้ามีดีแต่ความสวยแต่เป็น

คนที่เกียจคร้านไม่เอาการเอางาน ถ้าหากแสงหล้าไม่มีความสุขเป็นสิ่งดึงดูดตาดึงดูดใจ ก็คงไม่มีใครอยากได้เป็นลูกสะใภ้อย่างแน่นอน

เมื่อแสงหล้าไปเที่ยวงานปอยหลวงกับเพื่อนๆ ผู้หญิง เธอต้องการให้พระในโบสถ์เพื่อจะอธิษฐานให้ได้ผู้ชายที่หน้าตาดีเป็นคู่ชีวิต แต่เมื่อเธอได้เข้าไปในโบสถ์เธอก็ไม่ได้นั่งพับเพียบ ได้นั่งยองๆ เพราะว่ากลัวกางเกงเปื้อน ดังที่ผู้แต่งบรรยายว่า “แสงหล้าซื้อทองคำเปลวกับดอกไม้ชุดหนึ่ง แล้วนั่งยองๆ พนมมือต่อหน้าพระ จะนั่งพับเพียบก็กลัวกางเกงเปื้อน คนอื่นอธิษฐานขออะไรเธอไม่รู้ แสงหล้าขอให้ได้ผัวหน้าขาว มีเงินเยอะๆ” (มาลา คำจันทร์. 2544: 13)

แสงหล้าเป็นผู้หญิงที่สาร์วย ชอบความสุขความและไม่ชอบความสกปรก เมื่อถูกบิดาใช้ให้ทำความสะอาดบ้านจึงเกิดความไม่พอใจ และอยากจะไปให้พ้นชีวิตความเป็นอยู่แบบเดิม ซึ่งเธอเห็นว่าเป็นความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก

7.2.2 ทะเยอทะยาน

นายตุ่นผู้เป็นบิดาต้องการให้แสงหล้าได้สมรสกับบุญทาบุตรชายของกำนันเพื่อที่นายตุ่นจะได้ความมีหน้ามีตาในสังคม และได้รับสินสอดจากการหมั้นและสมรสของแสงหล้า นายตุ่นผิดหวังจากแสงคำซึ่งเป็นบุตรสาวคนโต เพราะแสงคำเลือกสมรสกับผู้ชายในหมู่บ้านที่มีฐานะด้อยกว่าครอบครัวของนายตุ่นเสียอีก นายตุ่นจึงฝากความหวังทั้งหมดไว้ที่แสงหล้า นายตุ่นพยายามที่จะหาเหตุผลให้แสงหล้าสมรสกับบุญทาให้ได้ แต่แสงหล้าปฏิเสธเพราะบุญทาเป็นผู้ชายที่หน้าตาไม่ดี และคิดว่าเขาไม่เหมาะสมกับความสวยของเธอ ถึงแม้ว่าเขาจะสามารถให้ความสะดวกสบายแก่เธอได้ ดังบทสนทนาระหว่างแสงหล้ากับนายตุ่นว่า

“หล้าเกลียดมัน...”

แสงหล้ายังงมูกเมื่อผู้เป็นพ่อกล่าวเกริ่นสำรวจจู่ๆ เป็นเรื่องนารอง

“มันรวยนานี่หล้า...”

“ช่างเหอะ พ่อมันรวยน ไม่ใช่มันรวยน”

“อีกหนอยมันก็ได้สมบัติพ่อมัน”

“มันจะได้สักเท่าไร” ลูกสาวทำสีหน้าหมิ่นแคลน “พ่อมันมีลูกเป็นสิบ ที่สำคัญมันเป็นพ่อหม้าย หล้าไม่ชอบ”

“พ่อหม้ายมันเสียโดยตรงไหนวะ ภูเป็นพ่อหม้าย แม่มึงยังแต่งกับกู”

“แม่อีกส่วนแม่ หล้าก็ส่วนหล้า ไม่รู้ละ หล้าไม่ชอบมัน” เธอพูดเสียงดังสะบัดๆ “อะไรก็ช่างเถอะ ที่สำคัญมันไม่หล่อ หน้าตาอย่างกะมินหม้อ”

“อีหล้า” ลุงตุ่นหัวเราะหึๆ “เลือกตามแลกได้แจกกันโล่งเนื้อ...”

แกเข้าทำนองว่าเลือกนักมักได้แระ แสงหล้าแค้นเสียงฮิสสะบัดหน้าลงเรือนไป

(มาลา คำจันทร์. 2544: 3)

แสงหล้าชอบผู้ชายที่หน้าตาดี เธอจึงไม่ตกลงที่จะสมรสกับบุญทา โดยให้เหตุผลว่า ความรวยของบุญทามาจากกำนันไม่ใช่ตัวของบุญทาเอง อีกทั้งบุญทาเป็นพ่อหม้ายเธอจึงไม่ชอบ ถึงแม้ว่าตนจะพยายามเกลี้ยกล่อมแสงหล้าแต่เธอก็ไม่ยอมใจอ่อน จนนายตุนอ่อนใจและเลิกติดเธอในที่สุด

แสงหล้าไม่ยอมสมรสกับคนในหมู่บ้านเดียวกัน เพราะคิดว่าในหมู่บ้านนี้มีแต่ความยากจน ไม่ทันสมัย และไม่มีผู้ชายคนใดที่จะเหมาะสมกับเธอ ดังบทสนทนาระหว่างบัวซอนและแสงหล้าว่า

“คนนี่มีงก็เกลียด คนนั้นมึงก็ชัง อีหล้ากูอยากรู้จัก คนทั้งห้วดมึงไม่พอใจใครเลยหรือ”

“กูจะตอบมึงอย่างไรดี” สวาน้อยถอนใจ “กูบอกไม่ถูกหรอก กูรู้แต่ว่ากูไม่อยากอยู่ที่นี้ กูอยากไปที่ไหนสักแห่ง กูอยากหนีไปจากความกันดารแร้นแค้นบ้านเรา ได้หมู่บ้านนี้กูก็ติดทานอยู่อย่างนี้ ตลอดปีตลอดชาติ...”

“กูเห็นรูปแล้ว” แสงหล้าหัวตกหมอน ตาลอยเคลิบเคลิ้ม “กูเห็นรูปอีดี้แล้ว กูเชื่อว่ากูมากกว่ามันแน่ๆ ถ้ากูได้เป็นดารา ได้เป็นเทพี กูคงมีความสุขสบาย ไม่ต้องตากแดดหน้าดำปากกล้าด้านาอย่างทุกวันนี้”

(มาลา คำจันทร์. 2544: 7)

แสงหล้าต้องการความสะดวกสบายในชีวิตและทันสมัยกว่าชีวิตในหมู่บ้านที่มีแต่ความกันดาร แร้งแค้น และไม่คิดว่ามีผู้ชายในหมู่บ้านคนไหนที่เหมาะสมกับความสวยของเธอ เธอจึงคิดที่จะไปประกวดนางงาม เพราะคิดว่าการเป็นนางงามจะทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของเธอดีขึ้น เพราะไม่ต้องตากแดดทำนาอย่างทุกวันนี้

บัวซอนพยายามหาเหตุผลมาเกลี้ยกล่อม ให้แสงหล้ายอมสมรสกับบุญทา ดังบทสนทนาระหว่างบัวซอนและแสงหล้าว่า

“ได้บุญทามึงก็สุขสบายนี่” บัวซอนแย้ง “มันรวย มันไม่ต้องด้านา...”

“สบายหรือ” เธอแค้นเสียงเยาะ “เมียมันก็คนตอก็คนไม่เห็นมีใครสบายเลย มันจิกหัวใช้จนทนอยู่ไม่ได้ กูแตกไม่ลง...” เธอส่ายหน้า “รูปก็ไม่งาม หน้าก็ดำเหมือนมินหม้อ ลงว่ากูไม่รักแล้วต่อให้มีเงินทองเป็นเกลบโรงสีกูก็ไม่เอา”

(มาลา คำจันทร์. 2544: 8)

ถึงแม้บัวซอนจะยกตัวอย่างถึงความสะดวกสบายที่แสงหล้าจะได้รับหลังจากสมรสกับบุญทา แต่แสงหล้าก็ยังคงปฏิเสธ โดยให้เหตุผลว่าบุญทามีภรรยาหลายคน ซึ่งภรรยาเหล่านั้นถูกใช้งานหนักจนทนอยู่กับบุญทาไม่ได้ อีกทั้งเธอไม่ชอบใจที่บุญทามีรูปร่างหน้าตาไม่หล่อ ซึ่งต่อให้บุญทามีเงินทองมากมายเหมือนเกลบในโรงสีข้าวเธอก็ไม่เอา

เมื่อแสงหล้าได้มาเจอกับพระเอกโลกเชื้อพรชัย เธอก็หลงใหลในความหล่อของชายหนุ่ม
 ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านแสงหล้าว่า

พระเอกอรชรอ่อนแอ้น หน้าขาวตาวานเพราะแต่งแต้มไว้เต็มที่ไม่ใหญ่ไม่เล็ก ไม่สูง ไม่ต่ำ
 พอเหมาะพอดี สาว ๆ ถอนใจสะท้อน พระเอกยกมือเช็ดแล้วเริ่มร้อง ดูเอาเถิดรูปก็งามเสียงก็เพราะหู
 ตาหรือเด่นระยิบแฉวยพราวปานจะหยาดหยด ชายตาเชือนตาแต่ละที่ปานจะเชือดเนียนใจสาวให้ขาด
 รอน พอสบตากันอย่างจึ่งสาวน้อยก็หน้าแดงกำขวยเขินเมินเมียง

“อีหล้า อีหล้า พระเอกยกคิ้วให้มึงเนาะ”

“อีวอก”

แสงหล้ากระทั้งศอกกลับแต่ใจเด่นระยิบ พ่อกุณเอยงามนัก งามเหมือนอินทร์ลงเหลา ดวงตา
 พอหยอดน้ำมันพรายไว้หรือไร ชายตาสบตาละที่ปานคมเคียวเกี่ยวใจจะขาดห้วงได้ทุกเมื่อ

เงียบหมดแล้ว สรรพเสียงที่วัดก็สงบเงียบ สาวน้อยตะแคงเอามือแนบแก้ม ทั้งหลับตาลืมตาก็มี
 แต่เจ้าหงส์หินร่างระหงโปร่งบางลอยวนอยู่ทั่วหน้า สาวน้อยถอนใจละห้อย พ่อกุณเอย อะไรส่งพ่อกุณ
 เกิดหนอ งามเหลือนี้ยังไม่เคยเห็น รอยยิ้มรอยแย้ม หูตาดิตตริงจันยากแก่การสลัดหลุด สาธุ...หรือบุญ
 จะส่งพ่อกุณมาเป็นคู่น้องสมคำอธิษฐานจริง ๆ

(มาลา คำจันทร์. 2544: 16)

แสงหล้าหลงความหล่อของพรชัยตั้งแต่แรกเห็น เธอได้เปรียบเทียบความหล่อของพร
 ชัยว่าหล่อและรูปงามราวกับพระอินทร์ ดวงตาเมื่อเขาสบตากก็เหมือนกับเกี่ยวหัวใจของเธอให้ขาดได้
 ทุกเมื่อ รอยยิ้มของเขาก็ติดตริงใจจนยากที่จะลืมเลือน ถึงแม้เพื่อนผู้หญิงที่ไปด้วยกันจะพูดแซว เธอ
 ก็พยายามกลบเกลื่อนแสร้งทำว่าไม่พอใจกับคำแซวนั้น และก่อนหน้าที่แสงหล้าจะได้พบพรชัยเธอ
 ได้ไปอธิษฐานของกับพระให้ได้พบกับผู้ชายรูปงาม เธอจึงคิดว่าอาจเป็นผู้ชายที่เธอได้อธิษฐานขอ
 จากพระก็ได้ ซึ่งการยกย่องความงามของผู้อื่นของแสงหล้า ทำให้แสงหล้าคิดว่าคู่ครองของเธอ
 จะต้องเป็นคนที่หน้าตาหล่อเท่านั้น โดยที่เธอไม่เคยคำนึงถึงปัจจัยอื่นๆ

แสงหล้าตัดสินใจหนีตามพรชัยพระเอกโลก เพราะหลงในคารมและความหล่อของเขา
 แต่หลังจากผ่านไปสองเดือน เธอก็ย้อนกลับมาที่บ้านอีกครั้งพร้อมกับบุตรในครรภ์ แสงหล้าผิดหวัง
 ที่ตนเองถูกโดนหลอก ดังคำรำพึงของแสงหล้าว่า

“ลูก”

แสงหล้าลูบท้องเลื่อนลอย ลูกหนอ...ไอ้ลูกผีจับยึด ภูเกลียดมึง เกลียดพ่อมึง ไอ้คนใจหมา ไอ้ผี
 ร้ายในร่างเทวดา หมดแล้ว สิ้นแล้ว มันหลอกกู มันลงกู กินเต็มอ้มพอบื้อก็หาใหม่ได้ใหม่ก็ถีบหัวกูส่ง
 ดูที่หรือรูปร่างงามราวอินทร์หยาดฟ้า แต่ใจทรมเหมือนผีนรก

“ลูก”

หัวนมครัดเคร่ง เวลาคว่ำหน้าก็รู้สึกหนักตุงในช่องท้อง ลูกไอ้คนจัญไร แต่...แต่มันก็เป็นลูก
 เป็นเลือดเป็นเนื้อ

“ลูกเอ๋ย...”

(มาลา คำจันทร์. 2544: 36 – 37)

แสงหล้าได้ทราบความจริงว่าการตัดสินใจคนจากรูปร่างหน้าตาเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เพราะคนที่หน้าตาหล่อเหลา อาจเป็นคนที่มึนงงงันที่ตรงกันข้ามกับหน้าตา ดังที่เธอได้ประสบกับตนเอง เมื่อพรชัยได้มีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับแสงหล้าจนเบื่อแล้ว เขาก็ไปหาผู้หญิงคนใหม่ และไม่สนใจบุตรในครรภ์ของแสงหล้า ทำให้แสงหล้ารู้สึกเกลียดทั้ง พรชัยและบุตรในครรภ์เพราะเป็นบุตรที่เกิดจากเขา

แสงหล้าเป็นผู้หญิงที่รักสวยรักงามและมั่นใจในความสวยของตนเอง แสงหล้าชอบผู้ชายที่หล่อเพราะคิดว่าผู้ชายที่หล่อและหน้าตาดีเป็นแบบที่เหมาะสมกับตน ถึงแม้บิดาและเพื่อนสนิทพยายามหาเหตุผลให้เธอสมรสกับบุญทาเพื่อเธอจะได้รับความสบายทุกอย่าง แต่แสงหล้ากลับปฏิเสธเพราะเหตุผลที่ว่าบุญทาทาหน้าตาไม่หล่อ เมื่อแสงหล้าได้พบกับพรชัยเธอได้ตกตะลึงในคารมและความหล่อของเขา เธอจึงตัดสินใจหนีตามพรชัยไป แต่เมื่อพรชัยเบื่อแสงหล้าและหันไปหาผู้หญิงคนใหม่ เขาก็ทิ้งแสงหล้าไปได้ไม่รับผิดชอบเรื่องบุตรในครรภ์ของเธอด้วย การหลงใหลได้ปลื้มกับความหล่อทำให้แสงหล้าเดินทางผิดและสร้างปัญหาให้แก่บิดา มารดาของตนเองและบุตรที่เกิดมา

แสงหล้าเป็นผู้หญิงเหนือในครอบครัวที่ยากจน มีความรู้น้อย เธอมุ่งหวังจะใช้ความสวยทำให้ชีวิตสบาย คือมีคู่ครองที่ร่ำรวยและร่ำรวย พาเธอให้ไปพ้นจากหมู่บ้านที่แร้นแค้นได้ เมื่อไม่เป็นดังที่หวังเธอจึงหนีปัญหาทั้งความรับผิดชอบ นับได้ว่าพฤติกรรมของเธอทำให้ทุกคนในครอบครัวได้รับผลกระทบในทางที่เลวร้าย

8. แม่นเมือง จากนวนิยายเรื่องรากนครา

8.1 ลักษณะทางกายภาพ

แม่นเมืองมีศักดิ์เป็นเจ้าหญิงแห่งเมืองเชียงใหม่ มีฐานะเป็นรองมิ่งหล้า แม้จะไม่สวยสะดุดตา แต่ก็มีเสน่ห์น่ามอง ดังที่ผู้แต่งบรรยายว่า

สตรีสาวน้อยร่างสูงระหงประเปรียวคนหนึ่งที่ร่ำอยู่บัดนี้ได้รับเงาของชายคาหอหน้าซักร้อนใจจนกระทั่งต้องลุกขึ้นเวียนเกาะกรอบหน้าต่างชะง่อนมอญ

ดวงตาดำมั่นในกรอบกว้างเฉยปลายนิดๆ ประกาศความเด็ดเดี่ยวมั่นคงจนเกือบเฉียบขาดขัดกับริ้วรอยละมุนบนริมฝีปากบางของนางแว้งและช่างฝัน...ทำให้ดวงหน้าเรียวมีลักษณะเรียบๆ ไม่สะดุดตานั่นกลับดูแปลกตาน่ามอง น่าค้นหาอย่างประหลาด

ริมฝีปากบางนั้นปราศจากรอยยิ้ม หากในดวงตาดำม่นก็ยังคงแจ่มใส...เป็นที่รู้จักกันดีในหมู่
บริวารว่าผู้ที่ยืนเกาะกรอบหน้าต่างอยู่คนนี้เป็นเปิดเผยและใจดีเสมอ

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 50)

ผู้แต่งบรรยายความรู้สึกของศุขวงศ์ เมื่อเห็นแมนเมืองเป็นครั้งแรกว่า “... เขาจึงได้เห็นดวง
หน้าเรียวผ่องละมุนดวงนั้นเต็มตา...ไม่มีความงามอย่างน่าตะลึงลาน หากก็ดูเหมือนจะดึงดูดจิตใจ
อย่างประหลาด” (ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 77-78)

เมื่อแบร็กกินได้พบแมนเมืองหลังจากที่เธอได้สมรสกับศุขวงศ์แล้ว แบร็กกินแสดงความเห็น
เกี่ยวกับความสวยของแมนเมืองว่า “เพิ่งเห็นเต็มตาว่าเจ้าสวยเหลือเกิน เมื่อแรกมองผาดๆ ก็คิดว่า
แคงาม...แต่เจ้าสวยลึกซึ้ง เยือกเย็น แกร่งกร้าว เป็นรังสีที่ฉายชัด และจับใจมากกว่าความสวยงาม
แบบต้องตา” (ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 335)

กล่าวได้ว่าแมนเมืองเป็นผู้หญิงที่สวยงาม มีสง่าราศี ความมั่นใจและความแข็งแกร่งที่สะท้อน
ผ่านบุคลิกทำให้เธองามจับใจ

แมนเมืองแต่งกายด้วยเสื้อผ้าพื้นเมืองของชาวเชียงเงินตามฐานันดรศักดิ์ คือใส่เสื้อและนุ่ง
ผ้าซิ่นปักกลดลาย ไว้ผมยาวและเกล้ามวยผม ผู้แต่งได้บรรยายการแต่งกายของแมนเมืองใน
ชีวิตประจำวัน ผ่านสายตาของหน่อเมืองว่า

...คราวนี้หน่อเมืองหัวเราะ กวาดตามองไปทั่วร่างบางระหง แม้จะดูสูงประเปรียวเกินกว่า
หญิงทั่วๆ ไป หากทรวดทรงที่ซ่อนอยู่ภายใต้เสื้อแขนยาวคอกกลมกับซิ่นไหมสีขาวนวล ปักเชิงเป็น
ลวดลายด้วยไหมสีเดียวกันเพราะยังไว้ทุกข์อยู่นั้น ก็ทอดความงามสมบูรณ์ของผู้หญิงในวัยสาวน้อย

“ไปที่ริมน้ำ สะโงกหน้าดูหน่อยเป็นไร...เผื่อเห็นผมยาวกับมวยของเจ้า เจ้าจะได้จำได้ว่า
ตัวเป็นหญิง...พี่กับเจ้าขอให้เจ้าเรียนและเล่นอย่างที่ผมชายทำได้ก็เฉพาะตอนที่เจ้ายังเป็นเด็กไม่ได้เข้า
ไปอยู่ในหอหลวงเท่านั้น”

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 54)

และผ่านสายตาของศุขวงศ์ว่า “ภาพของหญิงสาวนั่งน้อยนวลระหงในซิ่นผ้าไหมปักชาย
ยาวกรอมเท้ากับเสื้อไหมขัดกระดุมทองขนางข้างด้วยลายปักเข้าชุดกันที่ด้านหน้านั่งไขว่อยู่บนหลัง
ม้า...” (ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 62)

แมนเมืองเป็นหญิงสาวที่มีความสวยและมีเสน่ห์ในตัวเอง ถึงแม้จะไม่ใช้ความสวยที่สะดุดตา
อย่างมีงแล้าผู้เป็นน้องสาว (ดูได้จากมีงแล้า) การแต่งกายของแมนเมืองเป็นแบบเรียบๆ ในชุด

พื้นเมืองของเมืองเชียงใหม่ คือ ใส่เสื้อแขนยาว นุ่งผ้าซิ่นปักชายด้วยไหมเป็นลายเฉพาะของเชียงใหม่ และเกล้ามวยผม

8.2 ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

8.2.1 เจียมตัว

แม่นเมืองเป็นบุตรสาวของเจ้าหลวงแสนอินทะกับเจ้านางหลวงกาบแก้ว ซึ่งเป็นเจ้านางหลวงองค์ก่อน และมีพี่ชายร่วมบิดามารดาชื่อหน่อเมือง เจ้านางหลวงกาบแก้วเสียชีวิตหลังจากที่แม่นเมืองเกิดได้ไม่นาน เจ้าหลวงแสนอินทะจึงได้สมรสใหม่กับเจ้านางหลวงชายคำและมีบุตรสาวคือมิ่งหล้า เจ้านางหลวงชายคำไม่ต้องการให้แม่นเมืองมีสิทธิเท่าเทียมกับมิ่งหล้า จึงกีดกันแม่นเมืองให้อยู่ต่ำกว่ามิ่งหล้าเสมอ ถึงแม้แม่นเมืองต้องการที่จะเป็นที่ยอมรับอย่างมิ่งหล้า แต่เธอก็เจียมตัวและทนยอมรับสภาพที่ได้รับ ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านเจ้าแม่นเมืองว่า “แม่นเมืองคุ้นเคยกับสภาพเช่นนี้มาแล้วตลอดชีวิต...เหตุผลสำหรับความน้อยเนื้อต่ำใจมีไม่มากเท่าเหตุผลเพื่อการยอมรับตามความเป็นจริง...” (ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 50)

แม่นเมืองถูกกีดให้อยู่ต่ำกว่ามิ่งหล้าเสมอตั้งแต่เธอจำความได้ เธอจึงคุ้นชินกับสภาพที่ต้องเป็นรองน้องสาวเสมอ ถึงแม้เธอจะน้อยเนื้อต่ำใจกับโชคชะตาของตัวเอง แต่เธอก็ “ยอมรับอย่างสงบและไร้เงื่อนไข” (ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 76)

โดยไม่คิดที่จะต่อสู้ขัดขืน ซึ่งการเจียมตัวของเจ้าแม่นเมืองส่งผลให้ผู้คนรอบข้างรักและเมตตาในโชคชะตาของเธอ

แม่นเมืองรู้สึกถึงการถูกกีดให้อยู่ในตำแหน่งที่ด้อยกว่ามิ่งหล้าผู้เป็นน้องสาว แต่เธอพยายามที่จะไม่คิดมาก ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านเจ้าแม่นเมืองว่า

หญิงสาวทำเป็นไม่คิด ไม่รู้สึกว่าเขาต้องนั่งเช่นนี้หลายครั้งแล้ว...นั่งในตำแหน่งที่ต่ำกว่ามิ่งหล้า...แม่นเมืองรู้ว่าหากเป็นเพราะเจ้านางของเธอซึ่งก็คือเจ้านางหลวงคนใหม่ เหตุการณ์เช่นนี้คือความจงใจ จงใจตอกย้ำให้เธอรู้สึกและตอกย้ำความต่ำต้อยกว่าของตนเอง

หากเมื่อมีแต่มิ่งหล้า หลายครั้งหลายหนที่หญิงสาวคิดลงเอยเป็นความบังเอิญหรือจงใจก็ตาม นี่คือสิ่งที่เธอต้องยอมรับอย่างไม่มีข้อแม้แล้ว...เป็นชะตากรรมที่ไม่อาจเลี่ยง เป็นเพราะแม่ของเธอด่วนจากไปก่อนเวลาอันควร...มีฉะนั้นก็จงเป็นเธอด้วย มิใช่มิ่งหล้าเพียงคนเดียวที่มีผู้ส่งเสริมและดูแล

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 95 – 96)

แม่นเมืองพยายามไม่คิดว่าที่เธอต้องนั่งในตำแหน่งที่ต่ำกว่ามิ่งหล้าเสมอนั้นเป็นเพราะความจงใจ จงใจที่จะตอกย้ำให้เธอรู้สึกถึงความต่ำต้อยของตัวเอง และการกระทำของมิ่งหล้าผู้เป็นน้องสาวที่จัดเตรียมที่นั่งไว้สำหรับเธอต่ำกว่าของมิ่งหล้า ทำให้แม่นเมืองอดคิดไม่ได้ว่าเป็นความจงใจหรือบังเอิญที่เธอต้องนั่งต่ำกว่าน้องสาวเสมอ แม่นเมืองยอมรับว่าเป็นเพราะชะตากรรมที่เธอไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ และต้องยอมรับอย่างเจียมตัวและเจียมใจ เพราะมารดาของเธอเสียชีวิตไปตั้งแต่เธอยังเล็ก ถ้าหากมารดาของเธอยังมีชีวิตอยู่ เธอจะมีโอกาสเหมือนมิ่งหล้าที่ได้รับการยกย่องยอมรับและดูแลเป็นอย่างดี เหมาะสมกับตำแหน่งเจ้าหญิงแห่งเมืองเชียงเงิน

แม่นเมืองถูกเจ้านางหลวงชายคำห้ามการกระทำทุกอย่างที่จะทำให้สถานภาพของแม่นเมืองสูงกว่ามิ่งหล้า แม้แต่ในงานศพของเจ้าอุปราชสิงห์คำผู้เป็นอา เธอยังถูกเจ้านางหลวงชายคำกีดกัน เพียงเพราะเธอได้ถูกเลี้ยงดูจากเจ้าอุปราชสิงห์คำผู้เป็นอา เมื่อเจ้านางหลวงกบแก้วมารดาของเธอเสียชีวิต และในเวลาไล่เลี่ยกับเจ้าหลวงแสนอินทะได้สมรสใหม่กับเจ้านางหลวงชายคำ และกำลังจะมีบุตรสาวคือมิ่งหล้า เจ้าอุปราชสิงห์คำไม่ได้สมรสจึงรับหน่อเมืองและแม่นเมืองมาเลี้ยงไว้ที่หอหน้า เจ้าอุปราชสิงห์คำได้ถ่ายทอดและปลูกฝังให้ภูมิใจในแผ่นดินถิ่นเกิด และเจ้าอุปราชสิงห์คำรักแม่นเมืองและหน่อเมืองเหมือนบุตรของตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่เจ้านางหลวงชายคำกลัวว่าแม่นเมืองจะอ้างเหตุผลนี้ เพื่อที่จะแสดงตัวและเรียกร้องสิทธิ์ที่เธอถูกเลี้ยงในฐานะบุตรสาว เจ้านางหลวงชายคำพยายามเสมอที่จะเน้นถึงฐานันดรศักดิ์ของแม่นเมือง ดังตัวอย่างเช่นเมื่อครั้งแห่งศพรอบเมรุ เจ้านางหลวงชายคำจึงบอกแม่นเมืองไม่ให้ก้าวแซ่งมิ่งหล้าดังนี้

“...แม่นเมืองระวังให้ต้อยต่ำแซ่งน้อง ถึงเจ้าอุปราชจะเลี้ยงเจ้าอย่างลูกสาวแต่เจ้าก็ไม่ใช่อ...
อย่าไปเดินตามหลังหน่อเมืองที่หัวขบวนล่ะ...”
แม่นเมืองรับคำ นี่คือน้ำใจที่เธอต้องยอมรับและเข้าใจ
...ห้าม ก้าวเลยหน้ามิ่งหล้าแม้สักครึ่งก้าว!...

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 108)

แม่นเมืองต้องเจียมตัวและเจียมใจรับคำเจ้านางหลวงชายคำ เพราะเป็นสิ่งที่เธอจะต้องยอมรับและเข้าใจถึงสถานภาพที่ถูกกดให้ต่ำกว่าน้องสาวของเธอเสมอ อีกทั้งแม่นเมืองยังเคยสัญญากับตัวเองว่าจะรักและไม่ก้าวเลยหน้ามิ่งหล้าแม้เพียงครึ่งก้าว

แม่นเมืองเป็นผู้หญิงที่เจียมตัวและยอมรับในสถานภาพที่เธอต้องถูกกดให้ต่ำกว่าน้องสาวของตัวเองเสมอ เป็นเพราะเจ้านางหลวงกบแก้วมารดาของเธอเสียชีวิตตั้งแต่เธอยังเล็ก และเจ้าหลวงแสนอินทะบิดาของเธอได้สมรสใหม่กับเจ้านางหลวงชายคำซึ่งเป็นหน้าแท้ๆ ของเธอ และมีบุตรสาวคือมิ่งหล้า เจ้านางหลวงชายคำจึงพยายามกดแม่นเมืองให้มีความสำคัญน้อยกว่าบุตรสาวของตนในทุกด้าน ซึ่งความไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้นนี้ แม้นคนจากนอกเมืองเชียงเงินยังสามารถ

รับรู้ได้ จากการที่แม่น้ำเมืองยอมรับสถานภาพที่ดีกว่าและอยู่อย่างเจียมตัวเจียมใจ เธอจึงได้รับความรักและความเมตตาจากคนรอบข้างเสมอ ซึ่งผิดกับมิ่งหล้าที่มีแต่ความดื้อรั้นและเอาแต่ใจ ดังจะได้กล่าวในการวิเคราะห์ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของมิ่งหล้า

8.2.2 อุดทน

แม่น้ำเมืองเป็นหญิงสาวที่อ้างว้าง ว้าเหว่ เพราะมารดาเสียชีวิตตั้งแต่เธอยังเล็ก ส่วนบิดาก็ได้สมรสใหม่ และมีบุตรสาวอีกคนหนึ่งคือมิ่งหล้า แม่น้ำเมืองถูกกดให้อยู่ต่ำกว่ามิ่งหล้าเสมอ เธอจึงต้องเก็บความรู้สึกและอดทนต่อสถานภาพที่เธอได้รับ แม่น้ำเมืองอยากเกิดเป็นผู้ชายเพราะคิดว่าเป็นผู้ชายยังสามารถช่วยเหลือกิจการบ้านเมืองได้อย่างเต็มที่ และจะได้ไม่ต้องอยู่ในหอหลวงก็จะได้ไม่ต้องทนอยู่กับความอ้างว้าง ว้าเหว่อย่างที่เธอพบเจอทุกวัน ดังบทสนทนาระหว่างแม่น้ำเมืองและหน่อเมืองว่า

“เฮ้อ! เจ้าพี่พูดให้ข้าเจ้าเสียดายที่ไม่ได้เกิดเป็นชายอีกแล้ว” ความรู้สึกที่เก็บไว้ในกันบึ้งหลุดออกมาบ่อยๆ ก็เฉพาะกับพี่ชายคนนี้และเจ้าอาผู้ล่วงลับไปแล้วเท่านั้น
ความรู้สึกที่ว่า ถ้ามิได้เกิดเป็นหญิงก็คงไม่ต้องเข้าหอหลวง และถ้าไม่ต้องเข้าหอหลวงก็
คงไม่ต้องเผชิญกับสภาพแบบที่กำลังเป็นอยู่...สภาพก้ำกึ่งครึ่งๆ กลาง ๆ และอ้างว้าง
ขอบกล...

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 54)

แม่น้ำเมืองได้ปรับทุกข์กับหน่อเมืองผู้เป็นพี่ชาย เกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมที่เธอได้รับจากการเป็นผู้หญิง ซึ่งแม่น้ำเมืองเห็นว่าถ้าเธอเป็นผู้ชาย จะได้ไม่ต้องกลับไปอยู่หอหลวงตามธรรมเนียม เพราะผู้หญิงที่เป็นเจ้าหญิง เมื่อเริ่มโตเป็นสาวจะต้องกลับไปอยู่ในหอหลวง และเธอก็จะได้ไม่ต้องรู้สึกเหมือนตนเองไม่มีความสำคัญกับคนรอบข้าง การที่แม่น้ำเมืองกลับมาอยู่หอหลวงตามธรรมเนียม นอกจากจะต้องอดทนต่อการถูกกดให้อยู่ต่ำกว่ามิ่งหล้าแล้ว เธอต้องอดทนต่อการปฏิบัติตัวของคนรอบข้างที่ให้ความสำคัญกับมิ่งหล้าในฐานะราชธิดาแต่เพียงผู้เดียว

แม่น้ำเมืองมีสถานที่ๆ คิดว่าเป็นที่ของเธอเพียงผู้เดียวคือดงชมพู ซึ่งเป็นสถานที่ๆ เธอใช้ขบคิดเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ และเป็นสถานที่ที่เธอได้พบกับศุขวงศ์ผู้ที่ทำให้ความคิดและความยึดมั่นในอุดมการณ์ของเธอเกี่ยวกับเรื่องรัฐอิสระเปลี่ยนแปลงไป ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านแม่น้ำเมืองว่า

ที่นี่...คือที่พึ่งพิงของเด็กหญิงรุ่นสาวผู้ว้าเหว่ เป็นที่ที่เธอมักจะมานั่งขบคิด ปล่อยใจให้เลื่อนไหลและหลอมรวมกับความเจ็บปวดรอบๆ ตัว...มันยังคงเป็นที่พึ่งพิงของเธออยู่แม้ในยามที่เจ็บโศกจนเต็มวัยแล้วเช่นในวันนี้

ความเจ็บและความสงบวิ้งว้างที่นี่ มักจะละลายให้ความชุ่มชื้นกับความหวังหนักที่เกิดขึ้น
ในใจแมนเมืองเจ้อจางลงเสมอ...

หากทุกครั้งต่อๆ มาที่เธอเข้าออกระหว่างหอหน้ากับหอหลวงจนเป็นกิจวัตร...ในขาเข้าที่นี้ก็
กลายเป็นที่ที่เธอใช้ช่วงเวลาให้เนิ่นนาน ปลุกปลอบจิตใจให้ร่าเริงและอดทนเพื่อเผชิญหน้ากับฐานะที่
ต้องกดให้ต่ำกว่าความเป็นจริงครึ่งก้าว ขณะที่ในขาออกมันก็จะเป็สถานที่ที่เธอใช้สร้างความเข้มแข็ง
เด็ดเดี่ยว ปลุกเร้าตนเองให้เป็น 'เจ้าหญิง' แห่งเซียงเงิน ผู้ยืนดูทิศทุกสิ่งทุกอย่างให้บ้านเมืองอย่างที่ไม่
เป็นอาและพี่ชายคนเดียวของเธออยากให้เธอเป็น!

แมนเมืองอยู่ในฐานะที่ต้องตามใจทุกคน ...สิ่งที่หญิงสาวแสดงออก ทำให้มีแต่ตัวของตัวเอง
เท่านั้นที่รู้ว่า ที่แท้เธอก็เป็นผู้หญิงคนหนึ่งที่ยอ่อนไหว เต็มไปด้วยความฝัน ฝันถึงความรักและความ
ผูกพันอันอบอุ่น กับการยอมรับความเป็นเธออย่างไร้ข้อแม้...มิได้อีกหาญมุ่งมั่นคงกระไรเลย

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 59-60)

แมนเมืองพยายามปลอบใจตัวเองให้ร่าเริง เพื่อเผชิญกับการถูกกดให้ต่ำกว่ามีงหล้า
อย่างที่เขาหวังหลวช่ายคำอยากให้เธอเป็น เมื่อเธอกลับไปอยู่ที่หอหลวง และพยายามปลุกเร้า
ความเป็นเจ้าหญิงแห่งเซียงเงิน ผู้ยืนดูทิศทุกสิ่งทุกอย่างให้แก่บ้านเมืองอย่างที่ไม่อาและพี่ชายของ
เธออยากให้ เป็น แมนเมืองต้องอดทนและยอมรับต่อสภาพที่ทุกคนต้องการให้เธอปฏิบัติและต้องการ
ให้เธอเป็น ซึ่งสิ่งที่เธอแสดงออกมาให้เห็นในลักษณะที่เข้มแข็ง เด็ดเดี่ยว เป็นสิ่งที่เธอสร้างทำทั้งสิ้น
เพราะเธอไม่ต้องการแสดงความอ่อนแอให้ผู้อื่นเห็นว่าแท้จริงแล้วเธอเป็นเพียงผู้หญิงที่ยอ่อนไหว เต็ม
ไปด้วยความฝันเกี่ยวกับครอบครัวที่อบอุ่น และการได้รับการยอมรับจากทุกคนโดยไม่มีข้อแม้ ซึ่ง
การยอมรับนั้นเป็นการยอมรับโดยสมัครใจ ไม่ใช่การยอมรับโดยถูกบังคับแต่อย่างใด

8.2.3 รักและภูมิใจในถิ่นกำเนิด

แมนเมืองและหน่อเมืองได้รับการเลี้ยงดูและปลูกฝังจากเจ้าอุปราชสิงห์คำผู้เป็นอาให้มี
ความรักบ้านเมือง และต้องการให้บ้านเมืองเป็นอิสระในการปกครองตัวเอง จากเจ้าอุปราชสิงห์คำผู้
เป็นอา แมนเมืองจึงยึดมั่นที่จะให้แคว้นเซียงเงินเป็นเอกราช ดังคำพูดที่หน่อเมืองแสดงความ
พึงพอใจในคำพูดของแมนเมืองว่า

“พี่ดีใจที่ได้ยินเจ้าพูดอย่างนี้ แมนเมือง หน้าที่ของเราคือทุ่มเทรับใช้เจ้าหลวงและเซียงเงิน...
เราต้องยอมเสียทุกอย่าง ยอมเก็บฝังความต้องการของเราไว้เพื่อทำหน้าที่นั้นให้สมบูรณ์...เจ้าอาสั่งสอน
มาตั้งแต่เพ็งจำความได้ ดีแล้วที่เจ้าไม่ล้มและตั้งใจจะทำตาม”

“ท่านอยากให้เราสามารถอยู่ได้อย่างอิสระ ไม่ต้องรวมกับอาณาจักรไหนทั้งนั้นไม่ว่าสยามหรือ
เมืองมณฑล...” แมนเมืองทบทวนอย่างแม่นยำ ดวงตาดำคมประกาศความมุ่งมั่นว่าจะปรากฏอยู่บน
ใบหน้าหนุ่มน้อยสักคนมากกว่าดวงหน้าเรียวละมุนของหญิงสาววัยอ่อนเช่นนี้

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 54-56)

เมื่อแมนเมืองได้พบกับศุขวงศ์และได้รับรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงภายนอกเมืองเชียงเงิน เธอไม่พอใจที่เขาพยายามพูดให้เธอและหน่อเมืองคล้อยตามว่าควรรวมแคว้นต่าง ๆ ในแถบภาคเหนือให้ขึ้นตรงกับสยาม เพราะขณะนั้นประเทศตะวันตกกำลังคิดจะเข้ามาปกครองแคว้นเหล่านั้น ความคิดนี้ขัดแย้งกับอุดมการณ์ที่เธอได้ถูกปลูกฝังมา โดยต้องการประกาศให้เมืองเชียงเงินเป็นรัฐอิสระ แมนเมืองยังยึดมั่นในอุดมการณ์อย่างมั่นคง โดยให้เหตุผลว่า

“ปรับเปลี่ยนยกเลิกก็เพื่อเอาใจผู้อื่นนะหรือ” คนพูดเน้นเสียง ดวงหน้าริ้วละมุนดวงนั้นประกาศความดื้อมั่นโดยเปิดเผย...ดูเหมือนว่ากิริยาและวาจาแบบนี้จะเกิดขึ้นเหมือนท่อง แต่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ จากการที่ได้รับการฝึกฝนขัดเกลาไว้

“การเปลี่ยนแปลงตนเองเพื่อผู้อื่นก็ไม่ต่างจากคนไร้ราก ไร้ความคิดไร้แม้กระทั่งศักดิ์ศรี...ในกรณีนี้ข้าเจ้าออกจะศรัทธาเมืองมณฑลมากกว่าสยาม ที่บรรพบุรุษของเรานำเอาบ้านเมืองไปถวายเป็นประเทศราชหลายเท่านี้...อย่างน้อย เมืองมณฑลก็ดูเข้มแข็งและทะนงกว่าสยาม ข้าเจ้าได้ยินว่ากษัตริย์เมืองมณฑลไม่เคยเปลี่ยนแปลงอะไรสักอย่างเพื่อเอาใจพวกฝรั่ง ยังมีธรรมเนียมแบบไหน ก็ให้คงไว้แบบนั้น”...

“สำหรับพวกเราชาวเชียงเงิน...ขอยินดีสละสลายไปพร้อมกับความเชื่อและศักดิ์ศรีของเรา คิดว่าคงจะดีกว่าการอยู่โดยต้องเปลี่ยนตัวเองให้ตกเป็นทาสทางความคิด ทางวัฒนธรรมประเพณีของผู้อื่น...ข้าเจ้าเชื่อว่าการต่อต้านจนตัวตายยังดีกว่าการอยู่อย่างไร้ตัวตน”

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 89-90)

เมืองมณฑลต้องการให้มิ่งหล้าไปเป็นบาทบริจาริกาของกษัตริย์ เพื่อพิสูจน์ความจงรักภักดีของเมืองเชียงเงิน เพราะทางเมืองมณฑลทราบว่หน่อเมืองลงไปรับตราตั้งและตีม้าสาบานที่เชียงใหม่ที่ขึ้นตรงต่อสยาม เจ้าหลวงแสนอินทะจึงมีความคิดที่จะสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์เพื่อถ่วงดุลอำนาจระหว่างเมืองมณฑลและสยาม คือส่งมิ่งหล้าไปเป็นชายาของกษัตริย์เมืองมณฑล และส่งแมนเมืองไปเป็นชายาของศุขวงศ์แห่งเมืองเชียงคำซึ่งเป็นมิตรกับสยาม ทำให้มิ่งหล้าไม่พอใจเพราะเธออยากเป็นชายาของศุขวงศ์มากกว่า แต่ด้วยฐานันดรของเธอจำต้องถูกส่งไปเมืองมณฑล เธอขอให้แมนเมืองช่วยสลับตัวกับเธอแต่ไม่สำเร็จ เพราะเจ้าหลวงแสนอินทะไม่ยินยอม มิ่งหล้าจึงขอความช่วยเหลือจากศุขวงศ์ให้ชิงตัวเธอหลบหนี และบอกแผนการนี้ให้แก่แมนเมืองและขอให้แมนเมืองสาบานว่าจะไม่แพร่งพรายให้แก่ผู้ใด แมนเมืองเห็นแก่ประโยชน์บ้านเมืองจึงยอมผิคำสาบาน บอกแผนการให้กับเจ้าหลวงแสนอินทะกับหน่อเมืองฟังและซ่อนแผนให้ศุขวงศ์มาชิงตัวแมนเมืองแทนที่จะเป็นมิ่งหล้า ทำให้ศุขวงศ์ต้องสมรสกับแมนเมือง

แมนเมืองคิดว่าศุขวงศ์และมิ่งหล้ารักกันอยู่ เพราะคำบอกเล่าของมิ่งหล้าเวลาที่มาสนทนากับเธอจะเล่าทำนองว่าศุขวงศ์สนใจ และที่ศุขวงศ์พยายามที่จะสนทนากับแมนเมืองนั้นเป็นเพราะว่าแมนเมืองเป็นน้องสาวของหน่อเมือง ซึ่งทำให้แมนเมืองรู้สึกว่าเขาใช้เล่ห์เหลี่ยมในการได้

ศุขวงศ์มาและรู้สึกผิดต่อมิ่งหล้าผู้เป็นน้องสาว เขียนจันทร์ได้พยายามปลอบมั่นเมือง ดังบทสนทนาระหว่างเขียนจันทร์และมั่นเมืองว่า

“การกระทำของเจ้าคำจุนเชียงเงิน” เขียนจันทร์ปลอบ มื่ออุ่นๆ รวบกำปลายเท้าซึ่งเย็นเฉียบของอีกฝ่ายเอาไว้อย่างปลุกปลอบประโลมใจ

“นี่แหละ ที่ทำให้เราต้องมีชีวิตอยู่ต่อไปเพื่อทำหน้าที่ให้สมบูรณ์...เรายังต้องมีชีวิตอยู่ทุกๆ ที่ตายไปแล้วเพื่อเชียงเงิน เรายอมถูกฝังอยู่ใต้ดินทุกๆ ที่ยังหายใจก็เพื่อเชียงเงิน”

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 267)

มั่นเมืองคิดว่าสิ่งที่เธอได้กระทำลงไปนี้ เป็นการทำหน้าที่เพื่อคำจุนเมืองเชียงเงินให้มีเอกราชได้ เธอจะต้องใช้ชีวิตต่อไปอย่างไรศักดิ์ศรี เพราะศุขวงศ์ได้ทราบถึงแผนการที่เธอยอมเอาตัวเข้าแลกและรู้สึกผิดที่ทรยศความไว้วางใจของมิ่งหล้า มั่นเมืองคิดว่าหน้าที่ที่ต้องสมรสในครั้งนี้ก็เป็นเหมือนหน้าที่ของเจ้าหญิงที่สามารถทำให้เมืองเชียงเงินเป็นที่ไว้วางใจของสยาม

มั่นเมืองต้องเก็บความทุกข์เอาไว้แต่เพียงในใจ เพราะเธอไม่อยากให้ใครได้เห็นถึงความอ่อนแอ ดังที่ผู้แต่งบรรยายว่า “น้ำตาแห่งความทุกข์ตรมของเธอไหลย้อนกลับไปท่วมใจ หญิงสาวสาบานจะกักเก็บมันไว้ในส่วนที่ลึกที่สุดตลอดไป...ด้วยภาระด้วยหน้าที่ มั่นเมืองคนนี้จะไม่มีวันหลีกหนี ไม่มีวันปล่อยให้ความอ่อนแอและอารมณ์ของตนขึ้นมามีบทบาทบังคับความคิดความเชื่อมันแบบเดิมๆ อีก” (ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 273)

มั่นเมืองพยายามเก็บความทุกข์ไว้เพียงในใจ และเธอต้องการทำหน้าที่ในการเป็นเครื่องถ่วงดุลทางสยามเมื่อเธอได้สมรสกับศุขวงศ์ เธอจึงไม่อยากให้ความอ่อนแอและอารมณ์เป็นตัวทำลายความคิดและความมุ่งมั่นที่เธอได้ถูกปลูกฝังมาตั้งแต่เด็ก ถึงแม้เธอจะต้องใช้ชีวิตร่วมกับศุขวงศ์ผู้ซึ่งมีความคิดและอุดมการณ์ที่แตกต่างจากเธอและเป็นชายที่เธอรัก

ถึงแม้มั่นเมืองจะเคยปิดกั้นที่จะไม่รับความคิดใหม่เมื่อครั้งที่อยู่เมืองเชียงเงิน แต่พอเธอได้มาใช้ชีวิตอยู่ในเมืองเชียงคำกับศุขวงศ์ เธอค่อยๆ เปิดรับความคิดของศุขวงศ์และเห็นคล้อยตามไปกับบริบทของเหตุการณ์ขณะนั้นว่า ถ้าแวนแคว้นทางเหนือรวมกันได้เป็นปึกแผ่นภายใต้พระบารมีของกษัตริย์สยาม ก็จะปลอดภัยต่อการรุกรานของอังกฤษ ดังที่มั่นเมืองกล่าวกับมิ่งหล้าว่า

“หากมองด้วยเหตุผลทางการเมือง มองแล้วคิดตามสภาพความเป็นจริงของยุคสมัย...พี่ก็อยากจะคิดหวังฝากชีวิตและบ้านเมืองไว้ภายใต้ร่มพระบารมีของพระมหากษัตริย์แห่งสยาม...ความคิดนี้ไม่ใช่เพราะความรัก ไม่ใช่เพราะพี่ปล่อยให้เขาเข้ามามีอิทธิพลกับความเชื่อของพี่ แต่เป็นเพราะโลกของพี่กว้างขึ้น มีความจริงใหม่ๆ ให้พี่ได้เรียนรู้ ละมีความเปลี่ยนแปลงมากมายให้พี่ได้พบ...”

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 545)

แม่เมืองเป็นหญิงสาวที่รู้จักแยกแยะเกี่ยวกับสถานการณ์บ้านเมือง เธอคิดว่าเมืองเชียงเงินควรจะอยู่ร่วมกับสยามเพื่อความอยู่รอด ซึ่งความคิดนี้ไม่ได้เกิดจากความรักที่มีต่อสุวงศ์ แต่เป็นเพราะเธอได้เห็นถึงความแปลกใหม่และความเปลี่ยนแปลงและมีสิ่งใหม่ๆ ให้เธอได้เรียนรู้มากขึ้น

แม้แม่เมืองจะมีความคิดที่เปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการรวมเมืองไว้ภายใต้การปกครองของสยาม แต่เธอก็ไม่สามารถทำให้เจ้าหลวงแสนอินทะและหน่อเมืองเปลี่ยนใจเกี่ยวกับการประกาศอิสระได้ เธอจึงเลือกทางเดินให้แก่ตัวเองและเลือกทางอยู่รอดให้แก่ทุกคน ดังจะได้กล่าวต่อไป

การกระทำของแม่เมืองตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการด้านความคิดเกี่ยวกับความต้องการเป็นอิสระของเชียงเงิน แม่เมืองถูกปลุกฝังเรื่องความเป็นอิสระของเมืองเชียงเงินตั้งแต่เธอยังเด็ก เธอจึงยึดมั่นอุดมการณ์นั้นมาโดยตลอด แต่เมื่อเธอได้พบกับสุวงศ์ซึ่งเขามีแนวความคิดเกี่ยวกับการรวมดินแดนทางเหนือให้ขึ้นตรงกับสยาม ทำให้แม่เมืองรู้สึกสนใจแต่เธอก็คอยเตือนตนเองและยังยึดมั่นในอุดมการณ์เสมอ ถึงแม้ว่าเธอต้องทรยศต่อมิ่งหล้าผู้เป็นน้องสาว และต้องสมรสโดยหน้าที่กับสุวงศ์ที่เธอเชื่อว่าเขาไม่รักเธอ และสุวงศ์ก็แกล้งใจเสมอว่าแม่เมืองไม่รักเขา ทำให้ชีวิตสมรสของแม่เมืองไม่มีความสุข เพราะสามีภรรยาต่างฝ่ายต่างแกล้งใจซึ่งกันและกัน ทั้งๆ ที่ในส่วนลึกรักกัน เมื่อแม่เมืองได้มาอยู่ที่เมืองเชียงคำหลังจากที่สมรสกับสุวงศ์ ทำให้เธอได้พบเห็นสิ่งแปลกใหม่และได้เรียนรู้ เธอได้ไตร่ตรองถึงความเปลี่ยนแปลงในดินแดนภาคเหนือว่าการที่จะทำให้บ้านเมืองอยู่รอดนั้นจะต้องขึ้นตรงต่อสยาม เพราะสยามไม่เคยคิดรุกรานและเข้าครอบครองอย่างเอาเปรียบแบบชาวตะวันตก ทำให้แม่เมืองเริ่มเปิดรับสิ่งใหม่ๆ ที่เธอไม่เคยได้พบเจอตอนที่เธออยู่ที่เชียงเงิน ถึงแม้แม่เมืองจะคล้อยตามและเห็นด้วยกับการรวมเมืองให้ขึ้นตรงต่อสยาม แต่เธอก็ไม่สามารถจะทิ้งความฝันของบรรพบุรุษเกี่ยวกับการเป็นอิสระที่มีมาช้านานได้ เธอจึงเลือกที่จะสละชีวิตเพื่อที่จะรักษาเมืองเชียงเงินเอาไว้

8.2.4 มีเหตุผลและรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น

แม่เมืองยึดถืออุดมการณ์ที่ต้องการให้บ้านเมืองเป็นอิสระ ไม่ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของทั้งอังกฤษและสยาม แต่คำพูดและความคิดแบบใหม่ที่สุวงศ์ได้นำมาบอกเล่าแก่เธอ ทำให้เธอรู้สึกสับสนและหวั่นไหวเกี่ยวกับความเชื่อที่ยึดถือกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านแม่เมืองว่า

...แม่เมืองคิดว่าตนเองเห็นประกายบางอย่างปรากฏขึ้นในดวงตาดำพราวระยับคู่หนึ่ง...ไม่ใช่ความโกรธเกรี้ยวผิดหวังหรือ...หญิงสาวอยากจะมีใจว่ามั่นคงคือความสมเพชและสลดใจ

...เพราะและเพื่ออะไรเล่า? ความทะนงในศักดิ์และศรี ความยึดมั่นในความเชื่อ การก้าวมุ่งสู่เป้าหมายที่เป็นอิสระของเชียงเงินแบบที่บรรพบุรุษวางไว้หลายชั่วอายุคน และเธอกับหน่อเมืองก็ได้ซึม

ขับเรี่ยวรู้ห้วงจะสืบทอด ไหว่คว้าหาความสำเร็จด้วยชีวิตด้วยจิตใจ...กลายเป็นสิ่งอันชวนสมเพชใน
สายตาของผู้อื่นหรือ?...

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 68)

แม่เมืองเห็นสายตาของศุขวงศ์ที่มองมายังเธอ เป็นสายตาที่เกิดจากความสมเพชและ
สลดใจเกี่ยวกับอุดมการณ์ที่เธอและพี่ชายได้ถูกปลุกฝังมา แม่เมืองคิดว่าความเชื่อและความ
ภาคภูมิใจในเรื่องการประกาศตัวเป็นอิสระของเชียงใหม่ และพยายามทำให้สำเร็จถึงแม้จะต้องสละ
ชีวิต กลายเป็นสิ่งที่คนนอกมองด้วยความสมเพช

แม่เมืองอยากศึกษาและเรียนรู้ถึงสิ่งแปลกใหม่ที่ศุขวงศ์ได้พูดถึง เกี่ยวกับการรวบรวม
ดินแดนทางเหนือให้ขึ้นตรงต่อสยาม แต่สิ่งที่เธอได้ถูกปลุกฝังมาตั้งแต่เด็กเกี่ยวกับการเป็นรัฐอิสระ
เป็นการกำหนดหน้าที่ที่เจ้าหญิงแห่งเชียงใหม่จะต้องทำ ทำให้แม่เมืองเกิดความหวั่นไหวและสับสน
ดังที่ผู้แต่งบรรยายความคิดผ่านแม่เมืองว่า

...ความกระหายใคร่อยากจะศึกษาและเรียนรู้แนวทางอันแปลกใหม่ ความเป็นอิสระเพื่อดิ้นรน
ไปในทิศทางและเรื่องราวที่ตนปรารถนา กำลังตรงรี่เข้ามาสัประยุทธ์กับความเชื่อมั่นในบทเรียนที่ได้รับ
การปลุกฝังมาแต่วัยเยาว์ และกรอบซึ่งกำหนดทั้งตำแหน่งและหน้าที่ให้เธอเป็นพัลวัน
...การต่อสู้ประมือในรอบนี้ ยังไม่มีผลแพ้ชนะ!...

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 86)

แม่เมืองเป็นหญิงสาวที่รักชาติบ้านเกิดเมืองนอน และยึดมั่นในอุดมการณ์ที่จะรักษา
เอกราชของเชียงใหม่ โดยที่เธอไม่เคยออกมาพบความเป็นจริงภายนอกเชียงใหม่เลย เมื่อเธอได้พบ
กับศุขวงศ์เธอได้ทราบถึงแนวความคิดที่เธอไม่เคยได้รู้มาก่อน และเมื่อพิจารณาเหตุผลอย่างรอบ
ด้าน เธอเห็นควรที่จะปรับเปลี่ยนเพื่อความอยู่รอดของเชียงใหม่ อย่างที่เมืองอื่นๆ ในแถบภาคเหนือ
ได้ยินยอมรวมเป็นส่วนหนึ่งของสยาม

8.2.5 รักครอบครัวและญาติพี่น้องในสายสกุลเดียวกัน

แม่เมืองเป็นหญิงสาวที่รักครอบครัว เธอมีบิดา มารดาเลี้ยง พี่ชาย และน้องสาวต่าง
มารดา แม่เมืองและหน่อเมืองเป็นพี่ชายและน้องสาวที่รักกันมาก เพราะถูกปลุกฝังอุดมการณ์และ
เลี้ยงดูจากเจ้าอุปราชสิงห์คำมาพร้อมกัน ดังที่อินทรีได้เล่าถึงแม่เมืองและหน่อเมืองให้ศุขวงศ์ฟัง
ว่า “...นิสัยเหมือนกันไม่มีผิด รักกันยิ่งกว่าพี่น้องคูไหนๆ ในโลก ก็เติบโตขึ้นมาด้วยกันนี้เจ้า ได้รับ
การอบรมบ่มเพาะมาจากเจ้าอุปราชสิงห์คำทั้งคู่ จะไม่ให้คิดเหมือนกัน ทำเหมือนกันคงเป็นไปได้”
(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 77)

แม่น้ำเมืองรักมิ่งหล้าผู้เป็นน้องสาวต่างมารตามาก และยอมเสียสละให้มิ่งหล้าได้ทุกอย่าง ดังบทสนทนาระหว่างมิ่งหล้าและแม่น้ำเมืองว่า

พี่พูดเพราะ นี่แหละ คนอ่านเก่งเขียนเก่งมักจะมีคำพูดจับใจแบบนี้เสมอ...น้องรักพี่จังเลย
แม่น้ำเมือง...

“พี่รักน้อง มิ่งหล้า” หญิงสาวตอบสนองอย่างอ่อนโยน ด้วยเหตุผลด้วยความรู้สึกที่มาจากใจ
“น้องเป็นดวงใจของเจ้าหลวงและเจ้านางหลวง เป็นศรีของเชียงเงิน เป็นน้องสาวคนเดียว
ของพี่...พี่จะรักและดูแลมิ่งหล้า”...

“ขอให้เรารักกันจริง รักตลอดไป เสียสละเพื่อกันจนวันสุดท้ายของชีวิต เพราะเราเป็นพี่น้อง
เหมือนอย่าเจ้าพ่อกับเจ้าอาแซนกัน”

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 104)

แม่น้ำเมืองให้คำสัญญาว่าจะรักและดูแลมิ่งหล้า และพร้อมจะเสียสละให้กันจนวันสุดท้าย
ของชีวิต เพราะเป็นพี่น้องกันเหมือนที่เจ้าหลวงแสนอินทะรักเจ้าอุปราชสิงห์คำผู้เป็นน้อง

เมื่อแม่น้ำเมืองทราบว่ามีงหล้าบาดเจ็บสาหัสจากการกระทำของเจ้านางหลวงแห่งเมือง
มณฑล แม่น้ำเมืองขอให้ศุขวงศ์ไปช่วยมิ่งหล้า ท้ายที่สุดการเสียสละชีวิตของแม่น้ำเมืองทำให้มิ่งหล้า
ได้ประโยชน์คือได้ครองคู่กับศุขวงศ์ผู้ชายที่มิ่งหล้ารัก และปรารถนาจะครองคู่ด้วย แม้ว่าเหตุผล
สำคัญคือการสละชีพเพื่อปกป้องรักษาแผ่นดินก็ตาม

8.2.6 เสียสละ

เมื่อแม่น้ำเมืองต้องสมรสกับศุขวงศ์ด้วยเหตุผลทางการเมือง และมิ่งหล้าก็ได้บอกเล่าถึง
ความรักที่ศุขวงศ์มีต่อเธอ ทำให้แม่น้ำเมืองเข้าใจผิดมาโดยตลอดว่าศุขวงศ์รักมิ่งหล้า ถึงแม้แม่น้ำ
เมืองจะรักศุขวงศ์เธอก็จำเป็นต้องเก็บความรู้สึกเอาไว้แต่เพียงในใจ เมื่อหน่อเมืองมาหาแม่น้ำเมืองที่
เชียงคำ หน่อเมืองได้เล่าเกี่ยวกับการกระทำของศุขวงศ์ว่าเป็นเพราะศุขวงศ์ทำให้เขาไม่สามารถหา
หลักฐานมายืนยันความเป็นอิสระของเชียงเงินได้ เขาจึงอยากฆ่าศุขวงศ์ เพราะศุขวงศ์ทำให้เมือง
เชียงเงินต้องตกเป็นส่วนหนึ่งของสยาม หน่อเมืองจึงแค้นและคิดจะฆ่าศุขวงศ์เพื่อแก้แค้น เขาจึง
บอกกลางที่ประชุมว่าศุขวงศ์แอบพา มิ่งหล้าหนีมาจากเมืองมณฑล ซึ่งตอนนี้เป็นเมืองที่อยู่ภายใต้การ
ปกครองของอังกฤษจึงถือว่ามิ่งหล้าเป็นคนในบังคับของอังกฤษด้วย แม่น้ำเมืองเห็นว่าความแค้นของ
หน่อเมืองจะทำให้เรื่องราวใหญ่โตและบ้านเมืองไม่สงบ ทำให้สยามกับอังกฤษเกิดข้อพิพาท จึง
ขอให้หน่อเมืองกลับไปก่อนเธอจะลงศุขวงศ์ไปให้หน่อเมืองฆ่า เธอให้หน่อเมืองสัญญาว่าเมื่อได้
ชีวิตหนึ่งชาติแล้ว ก็ขอให้หน่อเมืองไปจากเชียงคำและไม่ย้อนกลับมาจองเวรกับใครที่นี้อีก ซึ่งหน่อ
เมืองก็ยอมสัญญาแต่โดยดี

แม่นเมืองตัดสินใจที่จะปลอมเป็นศุขวงศ์ เพื่อให้ทุกอย่างยุติด้วยดีโดยใช้ชีวิตของตนเอง เพื่อแก้ไขปัญหาให้ทุกคน แม่นเมืองคิดว่าชีวิตของเธอที่ยอมสละในครั้งนี้ ส่วนหนึ่งก็เพื่อตอบแทนบุญคุณของเจ้าเรือนคำเจ้าย่าของศุขวงศ์ ที่ให้ความเมตตาแก่เธอมาโดยตลอด ปกป้องศุขวงศ์คนที่เธอรัก ปกป้องแผ่นดิน และปกป้องไสลรัตน์ผู้เป็นบุตรชายให้เติบโตอย่างมีศักดิ์ศรี ดังคำปณิธานที่ว่า

“...นี่คือความสมัครใจ...เพื่อลูก เพื่อเจ้าพ่อของลูก...เพื่อทุกคน เพื่อหน้าที่ เพื่อความรับผิดชอบ”

หญิงสาวเฝ้ามองดวงหน้าน้อยๆ อันประกอบด้วยแนวคิ้วยาว ปลายงมุกแหลมเรียว ขนตาทอดงอนอ่อนหยับ...ความรักความปรานีแล่นขึ้นมาล้นใจเมื่อแม่นเมืองเฝ้าคิดคำนึง...ชีวิตเล็กๆ นี้จะอยู่ต่อ อยู่ท่ามกลางความอบอุ่นภาคภูมิ อย่างที่เจ้าไสลรัตน์ลูกชายของเจ้าราชภาติยะควรเป็น

...มิใช่เติบโตขึ้นมาอย่างลูกกำพร้า หรือมีพ่อก็เป็นพ่อที่ถูกป้ายาจนประอะเปื้อนด้วยปัญหาทางการเมืองระหว่างสามราชอาณาจักร...

การตัดสินใจครั้งนี้ เพื่อผูกมัดด้วยเช่นกัน!

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 534)

แม่นเมืองต้องการให้บุตรชายเติบโตขึ้นมาเป็นเด็กกำพร้า หรือมีบิดาเป็นคนที่มีความผิดจากการป้ายาของผู้อื่นด้วยเหตุผลทางการเมือง ซึ่งการตัดสินใจสละชีวิตของแม่นเมืองก็เพื่อไสลรัตน์ด้วย

ก่อนที่จะไปพบกับหน่อเมืองโดยปลอมตัวเป็นศุขวงศ์ แม่นเมืองเอ่ยความในใจกับมิ่งหล้าเป็นครั้งสุดท้ายว่า

“พี่ไม่ได้อยากทำอย่างนี้เลยมิ่งหล้า พี่ไม่อยากเป็นคนที่ก้าวเข้ามาขวางกลางระหว่างน้องกับคนที่น้องรัก...และเขาก็รักน้อง ชัดเจน จริงจังเหมือนอย่างที่มีมิ่งหล้าบอกพี่ไว้...ถ้าพี่เลือกได้ พี่ก็ยินดีเลือกเดินทางไปเป็นบาทบริจาริกาษัตริย์เมืองมณฑล แม้ว่าจะได้รู้ล่วงหน้าว่าจะต้องประสบกับเหตุการณ์อย่างนี้น้องเจอมาร”

“เชื้อพี่เกิดมิ่งหล้า ไม่ใช่เพราะพี่ต้องการแย่งของรัก ต้องการเข้ามาแทนที่น้อง...พี่ถูกฝึกให้เก็บและกักความต้องการของตนเองเพื่อบ้านเมืองเสมอมา...หากให้เลือกพี่ก็ขอไปทุกขัฏรมอยู่เมืองมณฑล อย่างน้อยที่นั่นเขาก็ต้องการตัวเรา แม้ว่าจะเพราะด้วยเล่ห์การเมือง แต่สำหรับที่นี้ พี่ต้องทนทรมานใจด้วยความรู้สึกผิด ต้องยึดเยียดตัวเองมาอยู่กับความรังเกียจเดียดฉันท์ของผู้ชายที่ร่วมเรือน”

“ทั้งเจ้าพ่อและเจ้าพี่มองไม่ออก หรือไม่ก็มั่นใจว่าถ้าหลุดพ้นจากการปกครองของสยามก็จะเอาตัวรอดจากอังกฤษได้เช่นกัน...จึงตกลงใจจะฉวยโอกาสที่มองว่าเป็นต่อยืนยันยืนยันความเป็นอิสระของเชียงเงินต่อหน้าผู้แทนทั้งฝ่ายสยามและฝ่ายอังกฤษที่เชียงใหม่ ไม่สนใจว่าการสนับสนุนของอังกฤษก็คือการทำให้แตกแยกเพื่อเข้าครอบครองในภายหลัง”

“พี่กับมิ่งหล้าเป็นเพียงหินสองก้อนที่ใช้ถ่วงตาซึ่งเซียงเงินให้ตรง...ไม่เอนเอียงไปข้างไหนเท่านั้นเอง”

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 542-544)

แม่เมืองพยายามอธิบายให้มิ่งหล้าเข้าใจถึงสิ่งที่เธอทำ เพราะเธอก็ไม่สามารถเลือกทางเดินให้กับตนเองได้เพราะภาระและหน้าที่ที่มีต่อเซียงเงิน ซึ่งทั้งเธอและมิ่งหล้าก็เหมือนหินก้อนหนึ่งที่คอยถ่วงตาซึ่งไม่ให้เอนเอียงไปด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น

แม่เมืองได้เล่าเรื่องราวที่ได้รับรู้จากหน่อเมือง ว่าเขาไม่สามารถจะประกาศอิสรภาพของเซียงเงินได้ ทำให้เจ้าหลวงแสนอินทะและเซียงเงินยังถูกประณามอย่างรุนแรงต่อหน้ามหาสมาคม ผู้อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ทั้งหมดคือศุขวงศ์ แม่เมืองได้อธิบายเกี่ยวกับความจำเป็นที่เธอจะต้องเสียสละชีวิตให้มิ่งหล้าฟังว่า

“...ถ้ามองที่เหตุผลส่วนตัว...ข้างหนึ่งก็คือพ่อ พี่ บ้านเมือง ภาระหน้าที่ ความเชื่อและความหวังทั้งหมดที่เคยมี เคยหล่อเลี้ยงจิตใจ หล่อหลอมความคิดและตัวตนของเรา...”

“อีกข้างหนึ่งก็คือผู้ชายคนเดียวในชีวิต คนที่พี่เพิ่งยอมรับว่ารักเขายิ่งนัก แม้ว่าเขาจะไม่เคยมองพี่เป็นอื่นนอกจากเงื่อนไขและขวากหนามที่ผ่านเข้ามา...ผู้ชายคนที่เป็นพ่อของภูแก้วผู้ชายคนที่พาพี่ออกมาพบโลกใหม่ โลกที่อบอุ่นสดใสและงดงาม”

“ไม่ว่าข้างไหนก็ไม่มีที่ให้พี่ยืนหรือก้มหล้า”

“แต่พี่มีทางออกให้ทุกคนแล้ว...แม่เมืองจะขออุทิศชีวิตเพื่อชดใช้ให้ทุกเรื่องและทุกคน...ฟังนะ มิ่งหล้า...อย่างแรก พี่ฝากลูก ฝากภูแก้วไว้กับน้อง”

“ความผิดของพี่ที่มีต่อเซียงเงิน มีต่อเจ้าหลวง เจ้าอุปราช และบรรพบุรุษ พี่ขอชดใช้ด้วยชีวิตของพี่เอง”

“ชีวิตของพี่จะไถถอนชีวิตของเจ้าน้อย จะปิดทางไม่ให้อังกฤษหาเรื่องบีบบังคับเราได้...เพราะจะไม่มีมิ่งหล้าอีกต่อไป มีแต่แม่เมืองที่เจ็บหนักอยู่ที่นี้”

“ที่ทำอย่างนี้เพราะพี่รักทั้งเจ้าและเจ้าน้อยยิ่งกว่าชีวิตพี่ พี่ยินดีฝังตนเองลงใต้แผ่นดินเพื่อค้ำจุนให้ทุกคนอยู่ได้ “เรา” เกิดมาเพื่อทำอย่างนี้ อย่างที่พี่เองต้องยึดเย็ดตัวให้คนที่เขาไม่เคยรัก น้องก็ได้ทำไปแล้ว ไปจมอยู่ใต้ดินที่เมืองมณฑลนานเกือบปี เพื่อค้ำจุนเจ้าพ่อและเซียงเงินพี่ขอขอบใจ”

“ต่อแต่นี้มิ่งหล้าจะได้สบายเสียที อยู่ในที่ที่ควรอยู่ พี่มาครอบครองที่ของน้องนานเกินไปแล้ว เจ้าน้อยรักน้องและรอคอยน้องเสมอมา เมื่อไม่มีพี่ขวางอยู่เรื่องของน้องก็จะสมบูรณ์”

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 545-547)

แม่เมืองยอมสละชีวิตเพื่อแก้ไขปัญหาให้กับทุกคน เพราะคิดว่าเป็นทางออกที่ดีที่สุด และคิดว่าเธอได้มายึดครองที่ที่ควรเป็นของมิ่งหล้ามานานแล้ว มิ่งหล้าควรจะมีความสุขกับศุขวงศ์ ถ้ามิ่งหล้าอยู่ในฐานะของแม่เมืองภรรยาของศุขวงศ์ที่เจ็บหนักจากการคลอดบุตร ส่วนเธอจะขอเป็นเพียงวิญญาณที่ไร้นามเรียกขาน แม่เมืองได้นำชุดเดินป่าของศุขวงศ์มาแต่ง เธอได้ตัดผมให้

สั้นลงเพื่อจะปลอมตัวเป็นศุขวงศ์ และขึ้นไปพบหน่อเมืองตามที่ได้วางแผนไว้ หน่อเมืองคิดว่าผู้ที่มานั้นเป็นศุขวงศ์ เขาจึงต่อสู้และฟันที่ลำตัวของแม่เมืองหลายแผล จนทำให้แม่เมืองเสียชีวิต หลังจากนั้นหน่อเมืองได้ทราบความจริงว่าคนที่เขาต่อสู้และฆ่านั้นคือแม่เมืองผู้เป็นน้องสาว จากจดหมายที่แม่เมืองได้ให้ฟองจันทร์มาส่งและยืนยันรองกว่าจะพบตัวหน่อเมือง ทำให้หน่อเมืองเสียใจและรู้ความจริงว่าแม่เมืองรักศุขวงศ์ หน่อเมืองได้ทำตามสัญญาที่ให้ไว้กับแม่เมืองว่าจะไม่กลับไปเมืองเชียงคำอีก ส่วนศุขวงศ์เมื่อทราบข่าวจากมิ่งหล้าเรื่องที่แม่เมืองปลอมตัวเป็นเขาเพื่อไปตายแทนเพราะรักเขามาโดยตลอด และยอมสละชีวิตเพื่อแก้ปัญหาให้กับทุกคน ศุขวงศ์ได้เดินทางไปทักทายเมืองซึ่งเป็นจุดนัดพบ เขาได้พบศพของแม่เมืองทำให้เขาเสียใจมาก และเขาได้สร้างเจดีย์สีขาวองค์หนึ่งบรรจุกระดูกของแม่เมืองไว้ที่นั่น

แม่เมืองเป็นหญิงสาวที่ถูกมารดาเลี้ยงกดให้อยู่ในตำแหน่งที่ด้อยกว่าน้องสาวเสมอ แม่เมืองจึงได้แต่เฝ้ามองและยอมรับในโชคชะตาของเธอ เธอถูกปลูกฝังให้รักบ้านเกิดเมืองนอน และความภูมิใจในความเป็นอิสระของบ้านเกิดเมืองนอน เมื่อเธอได้พบกับศุขวงศ์ เขาได้นำแนวความคิดแบบใหม่เกี่ยวกับการรวมดินแดนภาคเหนือไว้ภายใต้การปกครองของสยาม ศุขวงศ์พยายามชี้ให้เห็นว่าอุดมการณ์ที่เธอยึดมั่นมาตลอดนั้น ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบันซึ่งเปลี่ยนไปมาก เธอโน้มเอียงที่จะรับฟังด้วยเหตุผล แต่ก็ยังไม่ยอมเปลี่ยนความคิดเดิม เมื่อแม่เมืองต้องสมรสกับศุขวงศ์เพราะเหตุผลทางการเมือง การที่เธอได้เดินทางมาอยู่ที่เชียงคำ ทำให้เห็นโลกที่กว้างขึ้น เธอจึงไตร่ตรองด้วยเหตุผลแล้วค่อยตามศุขวงศ์ว่าเมืองเชียงเงินควรขึ้นตรงต่อสยาม ดีกว่าจะประกาศเป็นรัฐอิสระ เมื่อหน่อเมืองประกาศอิสระไม่สำเร็จเพราะศุขวงศ์ เขาจึงแค้นใจและต้องการฆ่าศุขวงศ์ แม่เมืองจึงวางแผนให้หน่อขึ้นไปรบกวนภูผาเมืองและจะให้ศุขวงศ์ไปพบเขาที่นั่นและต่อสู้กันอย่างซึ่งหน้า แต่แท้จริงแล้วแม่เมืองเป็นผู้ขึ้นไปพบและยืนยันที่จะสละชีวิตเพื่อปกป้องศุขวงศ์ผู้เป็นที่รัก และให้มิ่งหล้าอยู่ในฐานะของแม่เมือง เพื่อไม่ให้อังกฤษเข้ามายึดครองเมืองเชียงเงิน และศุขวงศ์จะได้ไม่มีความผิดที่ชุกซ่อนมิ่งหล้าซึ่งเป็นคนในบังคับบัญชาของอังกฤษ แม่เมืองเป็นหญิงสาวที่รักพี่น้อง และเสียสละความสุขของตนเพื่อน้องสาวได้ แม่เมืองเป็นผู้หญิงเหนือที่มีพัฒนาการในด้านความคิดและมีเหตุผล เธอยอมรับฟังความคิดเห็นใหม่ๆ เป็นผู้หญิงที่ฉลาดและเก็บความรู้สึกเก่ง

9. มิ่งหล้า จากนวนิยายเรื่องรากนครา

9.1 ลักษณะทางกายภาพ

มิ่งหล้าเป็นเจ้าหญิงมีความสำคัญที่สุดในเชียงเงิน มีรูปโฉมสวยเด่นสะดุดตา ดังที่ผู้แต่งได้กล่าวถึงความงามของมิ่งหล้าว่า “งดงามแจ่มจาดั่งดวงเดือนในคืนเพ็ญ” และได้บรรยายความงามของมิ่งหล้าผ่านความคิดของศุขวงศ์เมื่อได้พบมิ่งหล้าครั้งแรกว่า

...ดวงหน้าทั้งดงามราวภาพเขียน เเด่นจนแทบดับรัศมีของเปลวเพลิงรอบๆ ตัวให้อับแสงด้วยประกายทั้งหวานทั้งคมในดวงตากลมโตเป็นเงาระยับ ริมฝีปากหยักอ้อมเต็มแดงเรื่อ หุบสนิท ไม่ยิ้ม ไม่บึ้ง แต่อ่อนโยนและสำรวมอย่างผู้ที่ได้รับการฝึกปรือมาอย่างดี

นี่ละมิ่งมิ่งหล้า ธิดาคนเดียวของเจ้าหลวงแสนอินทะกับเจ้านางหลวงคนปัจจุบัน นอกจากความงามที่บาดตาและสะตุใจแล้ว ความสำคัญของเจ้าตัวยังประกาศชัดด้วยตำแหน่งที่ถูกกำหนดให้อยู่... หากเกิดเป็นชาย มิ่งหล้าคนนี้อาจมีความสำคัญกว่าหน่อเมืองเสียด้วยซ้ำ...

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 118-119)

ศุขวงศ์ยังคิดว่ามิ่งหล้าสวยกว่าแม่นเมือง ดังที่ผู้แต่งบรรยายว่า

หากจะมองกันแค่รูปโฉม ดูเหมือนมิ่งหล้าจะเหนืออีกฝ่ายมากมายนัก ดวงหน้าดงามอ่อนหวานและสดใสราวกับแสงตะวันเยี่ยมฟ้า ราวกับดอกไม้แย้มกลีบ ถูกขับให้เด่น แต่งแต้มให้เกิดความสูงค่าและสง่างามด้วยประกายของอัญมณีชาวพม่าเป็นรูปพระอาทิตย์ดวงเล็กๆ หลายดวงเกาะเกี่ยวอยู่รอบลำคอระหง และบนกลุ่มผมดำลึบที่มุ่นเกล้าสูงขึ้น

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 124)

นอกจากรูปโฉมแล้วการแต่งกายของมิ่งหล้าแสดงถึงฐานะอันร่ำรวยของเจ้าหญิงแห่งเชียงเงิน ทั้งเสื้อผ้าอาภรณ์และเครื่องประดับ ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านความคิดของศุขวงศ์ว่า

อีกครั้งหนึ่งที่เขาได้เห็นมิ่งหล้าเต็มตาและอย่างใกล้ชิด เพิ่งได้เห็นว่าเชิงชั้นกับسابเสื้อของสวน้อยผู้นั่งอยู่ในฐานะที่สำคัญเทียบเท่าราชบุตรแห่งเชียงเงินเป็นลายปักเป็นรูปกลุ่มเมฆสีชาวกับสีเงินมิใช่การทอสลับเล่นลายด้วยไหมหลากสีเหมือนอย่างความนิยมของหมู่บ้านผีเมืองน้องในละแวกเดียวกัน...นี่ก็คงเป็นอีกลักษณะเฉพาะซึ่งเมื่อนามารวมกันเข้าอีกกับหลายๆ ประการแล้วทำให้ที่นี่แตกต่างจากที่อื่นมากมายนัก

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 123)

การแต่งกายของมิ่งหล้า น่าจะสะท้อนถึงความรักสวยรักงามและความพิถีพิถันให้สมฐานะันดร ทุกครั้งที่ศุขวงศ์พบมิ่งหล้า จึงประทับใจในรูปโฉมที่ปรุงแต่งด้วยอาภรณ์อันงดงามเสมอ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...ก็เหมือนกับเมื่อวาน มิ่งหล้าสดใสสวยสะอาดอยู่ในชั้นไหมสีครามราวกับท้องฟ้ายามพยับโพลม เสื้อที่สวมสีฟ้าใส ลายปักตรงเชิงชั้นกับسابเสื้อเล่นสิ่งดงามแพรวพราว เป็นลวดลายคล้ายระลอกคลื่นบนผืนน้ำ...กลุ่มผมดำลึบที่รวบเกล้าขึ้นสูงนั้น มีประกายแวววับของอัญมณีสีน้ำเงินปักประดับอยู่ราวกับหยาดฝนบนแพรตัวน

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 146)

ความงามของมิ่งหล้าในทัศนะของผู้แต่งเป็นความงามที่มีมาแต่กำเนิด และถูกเชิดชูด้วยฐานันดรศักดิ์ ที่มิ่งหล้าเองก็รู้สึกภาคภูมิใจในความงามของตนเอง

9.2 ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

9.2.1 ตี้อร้น เอาแต่ใจ

มิ่งหล้าเป็นคนที่มึนสยตี้อร้นและเอาแต่ใจ เพราะได้รับการตามใจจากเจ้านางชายคำผู้เป็นมารดาจนติดเป็นนิสัยว่าเธอจะต้องได้สิ่งที่เธอต้องการเสมอ และแม้ในเมืองก็มักจะยอมให้เธอเอาเปรียบ ดังนั้นเมื่อเธอต้องปฏิบัติภาระของเจ้าหญิงแห่งแคว้น โดยไปเป็นชายาของกษัตริย์เมืองมณฑล เพื่อถ่วงดุลอำนาจกับสยาม เนื่องจากเธอหนีรักศุขวงศ์อยู่แล้วเธอจึงกล่าวปฏิเสธเป็นคำขาดโดยไม่สนใจคำกล่าวตักเตือนของบิดาว่า “มิ่งหล้าเอาแต่ความต้องการของตัวเองจนเกินไปแล้ว คนเราเกิดมาก็ต้องมีภาระหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติเพื่อบ้านเมืองและแทนคุณบรรพบุรุษ แม้แต่พ่อซึ่งมีตำแหน่งสูงสุดก็ไม่เคยยกเว้นตัวเอง” (ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 189)

เจ้าหลวงแสนอินทะรู้สึกผิดหวังที่ไม่ได้ปลุกฝังให้เจ้ามิ่งหล้าให้เสียสละและยึดมั่นในอุดมการณ์เสียสละเพื่อบ้านเมืองอย่างที่เจ้าสิงห์คำน้องชายได้ปลุกฝังให้กับหน่อเมืองและแมนเมือง ทำให้มิ่งหล้ากลายเป็นคนที่ขาดความเสียสละเพื่อบ้านเมืองและจุดหมายของบรรพบุรุษ ดังที่เจ้าหลวงแสนอินทะสนทนากับหน่อเมืองว่า

“เราหละหลวมเองที่ไม่ได้เตรียม ปลุกฝังมิ่งหล้าไว้เพื่อการนี้อย่างแมนเมือง ไม่ใช่เราเสีย เพียงแค่พ่อคนเดียว พ่อเองเป็นคนที่หละหลวมปล่อยวาง ปล่อยให้แม่เขาดูแลปลุกฝังกันตามใจ...ผู้เป็นบิดานึกขึ้นได้จึงรีบกล่าวแก้ตามความเป็นจริง

“มิ่งหล้าก็เลยกลายเป็นคนที่ขาดความคิดเสียสละเพื่อบ้านเมือง และจุดหมายของบรรพบุรุษ...น่าเสียดายถ้าพ่อดูแลปลุกฝังสักหน่อย...ไม่ต้องมากแค่ครั้งหนึ่งที่เจ้ากับสิงห์คำปลุกฝังแมนเมือง มิ่งหล้าก็คงพร้อมกับการเสียสละมากกว่านี้”

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 170-171)

เจ้าหลวงแสนอินทะอยากให้มิ่งหล้าเสียสละเพื่อบ้านเมืองอย่างแมนเมือง ถ้าหากเขาได้ปลุกฝังมิ่งหล้ามาก่อนหน้านี้ มิ่งหล้าก็คงพร้อมที่จะเสียสละเพื่อบ้านเมืองได้มากกว่านี้

แม้แต่เจ้านางหลวงชายคำผู้รักและตามใจลูกสาวยังถูกมิ่งหล้าทำฤทธิ์ ขณะที่เจ้านางพยายามเกลี้ยกล่อมดังนี้

“มิ่งหล้าลูกแม่...อย่าโกรธเกรี้ยวเอาแต่ใจไปเลย เปิดประตูออกมาพูดกันดีๆ ก่อนเถิดลูก...ทุกอย่างเกิดขึ้นก็เพื่อหวังให้ลูกได้ดีมีสุข...”

เมื่ออีกฝ่ายไม่ฟัง มีหน้าซำยังตอบโต้คำห้ามปราม ‘อย่าโกรธเกรี้ยวเอาแต่อารมณ์’ ของท่าน ด้วยเสียงร่ำไห้สะอึกสะอื้นเป็นระยะๆ สลับกับเสียงของแข็งปาทะทบผนัง เสียงชวดกับกระเบื้องแตกกระจาย...

“มึงหล้า เจ้าเอาแต่ใจตัวเองมากไปแล้วนะ หยุดทำกิริยาเลวๆ แบบนี้แล้วเปิดประตูให้แม่ไวๆ หรือจะให้แม่ใช้ให้คนช่วยกันพังเข้าไป”

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 181-182)

เมื่อมิ่งหล้าเห็นว่าไม่มีใครสามารถช่วยเหลือเกี่ยวกับการไปเมืองมณฑลได้ จึงเดินทางไปขอความช่วยเหลือจากศุขวงศ์ ศุขวงศ์ได้ถามเรื่องราวจากมิ่งหล้าเกี่ยวกับเหตุผลที่จะต้องถูกส่งตัวไปเมืองมณฑล ดังบทสนทนาระหว่างศุขวงศ์และมิ่งหล้าว่า

“เจ้าพ่อของน้องมีเหตุผลเรื่องบ้านเมืองใช่ไหม?”

“ใช่เจ้า เจ้าพ่อต้องการให้น้องเป็นตัวถ่วงเครื่องขัดขวางเมืองมณฑล ขณะที่เจ้าพี่หน่อเมืองไปถ่วงทางสยาม ท่านว่าทุกคนต้องทำเพื่อแทนคุณพ่อแม่และบ้านเมือง” หญิงสาวเน้นคำอย่างขมขื่นก่อนย้าอีกเป็นครั้งที่สอง

“น้องขอยอมเป็นคนเนรคุณ...น้องจะไม่มีวันไปเหยียบเมืองมณฑล...น้องจะหนีจากขบวน”

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 210)

การไปขอความช่วยเหลือจากศุขวงศ์ทำให้เห็นชัดว่ามิ่งหล้าคิดถึงแต่ตัวเองเป็นที่ตั้ง โดยไม่คิดถึงประโยชน์ที่บ้านเมืองของตนจะได้รับ และไม่คิดว่าหากศุขวงศ์มาช่วยเหลือตนจริงจะนำไปสู่ความแตกแยก หมายใจระหว่างบ้านพี่เมืองน้องกับรัฐที่มีอำนาจเหนือกว่าได้

9.2.2 ใช้เล่ห์เหลี่ยมเพื่อประโยชน์ของตัวเอง

เมื่อมิ่งหล้าพอใจศุขวงศ์ เธอมั่นใจว่าจะทำให้ศุขวงศ์รักเธอได้ไม่ยาก ดังความคิดของมิ่งหล้าที่เชื่อมั่นว่าเธอสามารถครอบครองหัวใจของศุขวงศ์ได้เช่นเดียวกับสิ่งของที่เธอเคยขอมมาแล้ว ดังนี้

กระทั่งความแปลกใหม่แค่หมอนลมที่จักรคำนำมาให้จากเมืองใต้ มิ่งหล้ายังตื่นเต้นพอใจ... แล้วนี่คนทั้งคน...มีคุณสมบัติที่น่าตื่นใจกว่าหมอนลมเป็นร้อยเท่า เธอจะมียิ่งต้องใจใคร่ได้

มีข้อแม้แต่เพียงว่า นี่คือการแสดงออกถึงความพอใจอย่างเปิดเผย เอ่ยปากขอเอามายึดครองเป็นเจ้าของง่ายๆ อย่างสิ่งของเช่นหมอนลมนั้นไม่อาจทำได้...มิ่งหล้าจึงต้องมีชั้นและรักษาเชิงในการก้าวเข้ายึดครองให้นุ่มนวลแนบเนียน

หญิงสาวมั่นใจว่าเธอจะทำได้ง่ายๆ เช่นที่เคยทำกับทุกสิ่ง...มองไม่เห็นขวากหนามและชะตากรรมอันพลิกผันเลย ยามเมื่อริมฝีปากงามเป็นรอยยิ้มแจ่มจ้ำพร้อมกับเอ่ยวาจาอ่อนหวานเปิดเผย

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 132)

มิ่งหล้าส่งนางกำนัลคนหนึ่งให้ไปติดตามดูศุขวงศ์ และรายงานเธอแต่เพียงว่าศุขวงศ์ไปที่หอหลวง ผ่านไปทางดงชมพูป่าและแม่น้ำเมืองอยู่ที่นั่น และสนทนากันอยู่พักใหญ่ มิ่งหล้าจึงเกิดความไม่พอใจ และระแวงว่าแม่น้ำเมืองอาจเป็นที่สนใจของศุขวงศ์ ดังความคิดของมิ่งหล้าที่ว่า

รู้ด้วยสัญชาตญาณว่ามีบางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้น แม้ว่าเรื่องราวทั้งหมดจะยังไม่กระจ่างแก่นักเป็นเพียงคำรายงานจากข้าคนหนึ่งในหอหลวง ผู้ยินดีเปิดและปิดปากจนสนิทเพื่ออำสและความเกรงกลัวที่มีต่อเธอ...

...ชั้นเชิงของเพศหญิง เล่ห์และเหลี่ยมของสาวน้อยอย่างมิ่งหล้า...แม้ว่าจะมีใจ มีความต้องการอันร้อนและเรวรักเท่าใด หากก็ฉลาดรอบคอบและแหลมคมพอที่จะรู้ว่า การซุกซ่อนตัวอยู่ในมุมเฝ้าจับสังเกตความเป็นไป ทิ่มแทงเมื่อได้โอกาส ฉกฉวยเมื่ออีกฝ่ายหละหลวม ย่อมได้เปรียบกว่าการก้าวลงไปรวมในสนามรบอย่างเปิดเผยวู่วาม

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 160)

เพราะระแวงแม่น้ำเมืองเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ยิ่งเมื่อทราบว่ามีแม่น้ำเมืองจะต้องสมรสกับศุขวงศ์ตามประสงค์ของบิดา มิ่งหล้ายิ่งแค้นใจ เป็นเหตุให้เธอไปขอความช่วยเหลือจากศุขวงศ์ โดยใช้เล่ห์เหลี่ยมลวงให้ศุขวงศ์คิดไปว่าแม่น้ำเมืองเต็มใจจะไปเมืองมณฑลแทนมิ่งหล้า ดังคำกล่าวของมิ่งหล้าต่อศุขวงศ์ว่า

“แม่น้ำเมืองอาสาจะไปเมืองมณฑล...เขาไม่เคยรักใคร่เกินกว่าหน้าที่และบรรพบุรุษอยู่แล้ว” คงเพราะการตกปากรับคำว่าจะช่วย จะทำทุกอย่างตามที่เธอต้องการขออีกฝ่าย ทำให้มิ่งหล้าสบายใจจนสบายใจจนบอกได้ด้วยเสียงกลั้วหัวเราะ...คนฟังเข้าใจว่าอย่างนั้น...

แน่ละ มีเพียงสาวน้อยสวยสะกดที่ดูเหมือนไร้พิษสงคนเดียวเท่านั้น ที่จะรู้ว่ามีการแสของเหลี่ยมเล่ห์และความสบใจ สมใจเจืออยู่ในเสียงหัวเราะนั้นบ้างหรือเปล่า...

“แม่น้ำเมืองยินดีทำทุกอย่างตามความต้องการของเจ้าพ่อและเจ้าพี่หน่อเมือง ขอเพียงสิ่งนั้นเป็นผลประโยชน์ของเชียงเงิน...แต่เขาไม่ต้องการแม่น้ำเมือง เขาระบุมาชัดว่าต้องการน้องซึ่งอยู่ในฐานะราชธิดา

หยุดไปครู่หนึ่งก่อนกล่าวต่อเพื่อยืนยันถึงความสำคัญ มิ่งหล้าเลี่ยงการโกหกด้วยการละเว้นไม่เอ่ยถึงชื่อผู้กระทำ ปลอ่ยให้ผู้ฟังเข้าใจเอาเอง

...เธอมั่นใจแล้วว่าศุขวงศ์จะเข้าใจ อย่างที่เธออยากให้เข้าใจ...

“...กล้าหาญคิดไปถึงการหลอกลวงเมืองมณฑลด้วยการสลับตัวกันเลยนะเจ้า...หลอกว่าแม่น้ำเมืองคือมิ่งหล้า...แต่ไม่มีใครกล้าเสี่ยง เชียงเงินเลิกกันไป และเมืองมณฑลก็ใหญ่เกินไป”

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 214-215)

คำพูดของมิ่งหล้ามีส่วนสำคัญที่ทำให้ศุขวงศ์เข้าใจผิดว่าแม่น้ำเมืองไม่มีหัวใจ ไม่รู้จักรักใคร่ เมื่อมีเหตุการณ์ซ้อนแผนให้ศุขวงศ์ชิงตัวแม่น้ำเมืองแทนมิ่งหล้า ยิ่งตอกย้ำความเข้าใจว่าแม่น้ำเมืองทำเพื่อแผ่นดินเกิด ศุขวงศ์จึงมองข้ามความรักที่แม่น้ำเมืองมีต่อเขาแต่ซุกซ่อนเอาไว้

9.2.3 ขอบเอาชนะ

มิ่งหล้าได้รับการเลี้ยงดูและปลูกฝังให้เหนือกว่าแม่เมืองผู้เป็นพี่สาว เมื่อแม่เมืองมีสิ่งใดที่ดีมีงหล้าก็จะแย่งเอาสิ่งนั้นมาเป็นของตน เพื่อประกาศถึงความสำคัญของตนเอง และต้องการเอาชนะแม่เมืองในทุกเรื่อง ดังที่ผู้แต่งบรรยายความคิดผ่านมิ่งหล้าว่า “มิ่งหล้าคนนี้ ไม่เคยถูกใครมองข้ามได้สักวินาที โดยเฉพาะอย่างยิ่งมองข้ามไปเพื่อแลหาแม่เมืองผู้ด้อยกว่าในทุกทาง!” (ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 120)

มิ่งหล้าเป็นหญิงสาวที่มั่นใจในตนเอง เธอไม่เคยถูกใครมองข้ามความสำคัญ แต่เมื่อศุขวงศ์ให้ความสนใจในตัวแม่เมืองมากกว่าเธอ ทำให้มิ่งหล้าเกิดความไม่พอใจเพราะเห็นว่าแม่เมืองถึงจะเป็นพี่สาวแต่ก็อยู่ในฐานะที่ด้อยกว่าเธอ ซึ่งการกระทำของศุขวงศ์เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้มิ่งหล้าอยากเอาชนะแม่เมือง เธอจึงเริ่มคิดแผนการและเฝ้าดูบุคคลทั้งสองตลอดเวลา

มิ่งหล้าต้องการเอาชนะแม่เมืองเพื่อให้ได้ศุขวงศ์มาครอง เธอมีความมั่นใจในความสวยของตนว่าจะสามารถมัดใจศุขวงศ์เอาไว้ได้ ดังความคิดของมิ่งหล้าว่า

...ให้มันรู้ไปซิ! ว่าคนอย่างมิ่งหล้าชนะมาแล้วทุกสมรภูมิ เหนือกว่ามาแล้วในทุกตำแหน่ง จะพ่ายแพ้แม่เมืองด้วยเรื่องเช่นนี้ เรื่องที่ไม่สามารถผูกมัดดึงดูด ดึงตรึงใจชายคนที่เธอต้องใจไว้ได้...

เรื่องจะก้าวเดินไปถึงไหน มีจุดจบอย่างไร เป็นจริงไปได้หรือไม่ ไม่ใช่สิ่งที่มิ่งหล้าจะใส่ใจในยามนี้...หญิงสาวคิดแต่เพียงว่าเธอไม่อาจพ่ายแพ้แม่เมืองได้ แม่เมืองผู้ต้องด้อยกว่าเธอมาทุกทางนับจากวันที่เธอได้ลืมตาดูโลก!

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 160-161)

มิ่งหล้าต้องการเอาชนะแม่เมือง เพราะเธอเห็นว่าศุขวงศ์มีที่ท่าชอบพอแม่เมืองผู้ด้อยกว่าเธอทุกทาง ทำให้มิ่งหล้าไม่พอใจถ้าเธอจะแพ้ให้กับแม่เมือง มิ่งหล้าไม่ต้องการให้เจ้าแม่เมืองได้ดีไปกว่าตัวเธอ ดังความคิดของมิ่งหล้าว่า “มิ่งหล้าไม่ต้องการให้ผู้เป็นพี่สาวก้าวล้ำหน้าไปแม้สักครึ่งก้าว!” (ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 176)

หลังจากที่มิ่งหล้าออกอุบายให้ศุขวงศ์มาชิงตัวเธอออกจากขบวนไปเมืองมณฑลไม่สำเร็จ และเธอต้องไปเป็นชายาของกษัตริย์เมืองมณฑล มิ่งหล้าคั่งแค้นและยังไม่ยุติความคิดที่ว่าเธอต้องเหนือกว่าแม่เมืองในทุกทาง เธอจึงวางอุบายให้ฐานะของเธอมั่นคงขึ้นด้วยการมีพระโอรสถวายต่อเจ้าหลวงเมืองมณฑล แม้ว่าการถวายงานเจ้าหลวงเมืองมณฑลจะต้องอยู่ในการควบคุมอย่างใกล้ชิดของเจ้านางหลวงปัทมสุตาผู้กุมอำนาจที่แท้จริงเมืองมณฑล เพื่อมั่นใจว่าบาทบริจาริกาผู้นั้นจะไม่ตั้งครมภ์ มิ่งหล้าได้ซื้อตัวนางมีน ซึ่งเป็นคนของเจ้านางหลวงปัทมสุตาและเป็นคนปรองดองที่ทำให้ไม่อาจตั้งครมภ์ได้ มิ่งหล้าสบโอกาสเมื่อเจ้านางหลวงปัทมสุตาออกไปถือศีลที่วัด เธอจึงเริ่มแผนการนี้ ดังความคิดของเจ้ามิ่งหล้าว่า

หากคนอย่างมิ่งหล้าหรือจะยอมสยบ! เธอจะต้องดิ้นรนและต่อสู้จนกว่าจะสุดทาง...หากสามารถให้กำเนิด 'หนามยอกอก' ที่เจ้านางปัทมสุดาถลันกักลั่นหาขึ้นมาได้สักคน เธอก็อาจจะมีไฟแต่้มสูงขึ้นมาอยู่ในมือบ้าง

เวลาเจ็ดวันนี้คงพอเพียงสำหรับเธอในการ 'เก็บตัว' อยู่ในตำหนัก ข้าวของเงินทองที่ติดตัวมาและได้รับใหม่เป็นรางวัลก็มากมายพอสำหรับการติดสินบนข้าทาสบริวารให้ปิดตาและปิดปากเงียบ

มิ่งหล้าอดใจรอ...รออย่างคนดื้อดัน ไม่มีวันยอมแพ้ฝ่ายจนกว่าจะสุดทาง...ยิ่งเมื่อเคยได้รับแต่ชัยชนะ เคยมีแต่ความมั่นใจในฐานะสติปัญญาและรูปโฉมของตน...หญิงสาวก็ยังมั่นใจว่ามีเส้นทางแห่งความสำเร็จรออยู่ข้างหน้า

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 367)

มิ่งหล้ามั่นใจว่าเธอจะต้องตั้งครุฑ ซึ่งจะทำให้สถานภาพของเธอเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

หลังจากเข้าถวายตัวไม่นานมิ่งหล้าก็ได้ตั้งครุฑสมดังความตั้งใจ เธอคิดว่าเธอชนะเจ้านางหลวงปัทมสุดา ดังความคิดของเจ้ามิ่งหล้าว่า

บัดนี้จุดมุ่งหมายและชัยชนะของมิ่งหล้าราวกับรออยู่แค่โค้งถนนตรงหน้าเท่านั้น... เธอได้ตื่นขึ้นมาไกลด้วยความมุ่งมั่น เด็ดเดี่ยว ใช้ความกระหายในชัยชนะผลักดันให้ตนเองก้าวไปอย่างไม่ย่อท้อ เธอไม่เคยพ่ายแพ้ผู้ใด และจะไม่มีวันพ่ายแพ้ ในเมื่อมิ่งหล้ามีทั้งสติปัญญาและความงามอันเหลือเลิศเป็นอาวุธอยู่ในมือ...

...ขนาดคนที่เกิดก่อน มีทั้งศักดิ์ศรี สติปัญญา และความงามไม่ด้อยกว่ากัน ยังต้องยอมพ่ายแพ้ให้มิ่งหล้า...แล้วหญิงผู้ทรงศักดิ์สูงบนแผ่นดินนี้ หากเทียบกับเธอด้วยความสวยความงามความสดใส่ ยั่วใจคนก็ห่างไกลคล้ายฟ้ากับเหว!...มีหน้าซ้ำยังแกล่!...

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 384)

มิ่งหล้าลำพองใจได้ไม่นาน หลังจากที่เจ้านางปัทมสุดาทราบเธอตั้งครุฑ เจ้านางหลวงทราบจึงสั่งประหารนางมีนและผู้สมรู้ร่วมคิดทั้งหมดและทำให้เจ้ามิ่งหล้าแค้นอย่างทารุณ

ฟองจันทร์คนของมิ่งหล้าหนีออกไปส่งข่าวบอกแม่เมือง แม่เมืองขอให้ศุวงศ์ตามไปช่วยเหลือมิ่งหล้า ศุวงศ์พา มิ่งหล้าหนีออกมาจากเมืองมณฑลได้ มิ่งหล้าพักรักษาตัวโดยมีแม่เมืองคอยดูแลเธอเป็นอย่างดี

แม้ว่ามิ่งหล้าจะสำนึกในบุญคุณของแม่เมือง และรักใคร่ไสลรัตรับบุตรชายของแม่เมืองอย่างจริงใจ แต่เธอก็ยังอดอิจฉาแม่เมืองไม่ได้ มิ่งหล้าคิดว่าแม่เมืองได้ครอบครองสิ่งที่ควรเป็นของเธอแต่แรก ด้วยเหตุนี้เธอจึงหมางเมินและไม่ยอมพูดกับแม่เมือง

หากตลอดเวลาที่ผ่านมาเธอไม่เคยยอมรับ...ยังคงยืนอยู่กึ่งกลางระหว่างการกล่าวโทษและการยอมจำนนต่อชะตากรรม ทว่า ณ ที่นี้ ในอดีตใจนี้ หญิงสาวยอมโจรสลัดผู้แห่งความพ่ายแพ้อย่างเต็มตัว และเต็มใจเป็นครั้งแรก

...มึงหล้าแพ้เสียแล้ว...พ่ายแพ้ให้แก่น้ำใจอันกล้าหาญเด็ดเดี่ยวกว้างขวางยิ่งกว่าแผ่นดินฟ้าและแผ่นดินของหญิงคนหนึ่ง หญิงสาวผู้แม่เกิดมาร่วมบิดา หากก็ถูกกดให้ต้อยต่ำกว่าเธอมาตลอดชีวิต!

ความรู้สึกรักของมึงหล้าในยามนั้นคือความขมขื่นและปวดร้าวจนราวกับไม่อาจทานทน...นี่คือครั้งแรกที่เธอได้ลิ้ม และนี่ต่างหากคือรสของความพ่ายแพ้ที่แท้จริง...หาใช่เมื่อครั้งที่เธอยังอยู่ที่เมืองมัทธน์ ถูกกักขังทำทารุณกรรมที่ตึกดินไม้

...อำนาจ บารมี และความเหี้ยมโหดของเจ้านางหลวงปัทมสูตรรวมกันแล้วยิ่งใหญ่ไม่ได้แม้สักส่วนเสี้ยวของ 'ใจ' อันเปี่ยมด้วยรักกว้างขวาง และเสียสละของแผ่นดินเมือง...

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 550-551)

มึงหล้าขอให้ศุขวงศ์รีบไปช่วยแผ่นดินเมือง และยอมสารภาพว่าเธอมีส่วนทำให้แผ่นดินเมืองคิดว่าศุขวงศ์ไม่รักเธอ ดังข้อความว่า

“แผ่นดินขึ้นไบบนภูเขาเมือง...จะขึ้นไปตายแทนเจ้าพี่ ไปแก้ปัญหานั้นเอง และไปไถ่โทษของตัวเอง...”

“...เจ้าพี่หน่อเมืองต้องการหนึ่งชีวิตเพื่อดับความแค้นก่อนกลับเชียงใหม่ แผ่นดินทำที่เป็นว่า จะนัดเจ้าพี่ขึ้นไบบนภูเขาเมือง แล้วจะสละชีวิตตัวเองเพื่อไถ่โทษที่ละทิ้งเชียงใหม่...จะตายเพื่อให้หน่ออยู่ในนามของแผ่นดินเมือง ไม่ให้ฝ่ายอังกฤษเอาผิดกับเราได้...เจ้าพี่หน่อเมืองส่งคนไปบอกผู้แทนอังกฤษแล้วเจ้า ว่าหน่อชุกชอนตัวอยู่ที่นี่...”

“...แผ่นดินคิดว่าทำอย่างนี้ดีที่สุดแล้ว แก้ปัญหาให้ทุกคนหลีกเลี่ยงให้หน่อกับเจ้าพี่” คนพูดหยุดสะอึกสะอื้นร้องไห้อย่างรุนแรง

“แผ่นดินเข้าใจผิด...ถูกหน่อทำให้เข้าใจผิดตลอดมา ว่าเจ้าพี่ไม่ได้ต้องการเขาเลย กลับหลงรักปักใจมั่นอยู่ที่หน่อคนเดียว

“ตามเจ้าพี่แผ่นดินของหน่อกลับมา...มึงหล้าคนนี้อะยากกราบบาทเพื่อไถ่โทษสักครั้ง...”

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 558-560)

การที่มึงหล้ายกย่องแผ่นดินเมืองโดยการที่เธอเรียกว่า “เจ้าพี่แผ่นดินเมือง” เป็นครั้งแรก เท่ากับว่ามึงหล้ายอมรับนับถือแผ่นดินเมืองอย่างจริงใจ เพราะแผ่นดินเมืองได้พิสูจน์ให้เธอเห็นแล้วว่าแผ่นดินเมืองได้สร้างวีรกรรมอันยิ่งใหญ่ที่มึงหล้าไม่อาจคิดได้ด้วยซ้ำไป

เมื่อพิจารณาจากชื่อเรื่องรากนครา ทั้งแผ่นดินเมืองและมึงหล้าต่างก็เป็น “ราก” ที่คำจุนบ้านเมือง อันเป็นภาระหน้าที่ที่ถูกปลูกฝังมาโดยชาติกำเนิด แม้ว่าจะไม่ต้องไปทำศึกสงครามเพื่อบ้านเมือง แต่ผู้หญิงก็มีหน้าที่จะต้องอุทิศตัวเพื่อความมั่นคงของบ้านเมือง ด้วยการสมรสที่มีเหตุผลทางการเมือง ต่างกันที่ผู้หญิงผู้นั้นจะสำนึกถึงภาระหน้าที่นั้นเพียงใด มึงหล้าเห็นว่าผู้หญิงมีจิตสำนึกเพื่อบ้านเมือง ย่อมกระทำการที่ยิ่งใหญ่และควรค่าแก่การนับถือ ความเสียสละของแผ่นดินเมือง

เป็นบทเรียนให้มึงหล่ายอมรับ ที่จะกระทำหน้าที่สืบทอดมั่นเมืองให้ดีที่สุดคือการเลี้ยงดูไพร่พลในชื่อของมั่นเมือง เท่ากับว่ามึงหล่ายได้เสียชีวิตไปแล้วจากการรับรู้ของบุคคลภายนอก

10. สายไหม จากนวนิยายเรื่องดอกกรักบานที่สันกำแพง

10.1 ลักษณะทางกายภาพ

สายไหมเป็นหญิงเหนือที่สวยเด่นในเรื่องผิวพรรณและผม ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านสายไหมว่า “ผิวของเธอขาวอมชมพู ละเอียดยลลิตา เช่นผิวสาวชาวเหนือทั้งหลาย เรือนผมของเธอดำขลับ และอ่อนนิ่มปานเส้นไหม ช่วยขับใบหน้าของเธอผุดผ่องเป็นยองใยยิ่งขึ้น” (อรชร. 2542: 5)

การแต่งกายของสายไหมแสดงถึงความเป็นสาวเหนือ ดังที่ผู้แต่งบรรยายว่า “ร่างอันงามระหงได้สัดส่วนของเธออยู่ในชุดเรียบๆ พื้นบ้านเป็นผ้าฝ้ายธรรมดา แต่ฝีมือทอยกดอก และสอดสีสลับนั้นประณีตนักหนา” (อรชร. 2542: 5)

กล่าวได้ว่าผู้แต่งให้ภาพสายไหมเป็นสาวเหนือตามแบบอุดมคติ คือมีผิวพรรณงาม มีผมงามโดยธรรมชาติและแต่งกายในชุดพื้นเมือง

10.2 ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

10.2.1 กตัญญู

สายไหมเติบโตมากับสายบัวผู้เป็นมารดาที่เลี้ยงดูเธอมาโดยลำพัง เพราะบิดาทิ้งมารดาของเธอไปตั้งแต่เธอยังไม่เกิด สายไหมช่วยกิจการของมารดาเกี่ยวกับการทอผ้าและทำร่ม เมื่อสายไหมได้มาพบกับกานท์ชายหนุ่มจากกรุงเทพฯ กานท์สนใจสายไหมจึงขอให้ตะวันเพื่อนของเขาแนะนำให้เขาได้รู้จักกับสายไหม แต่สายบัวผู้เป็นมารดาพยายามกีดกันไม่ให้สายไหมรักกับกานท์ สายไหมยอมตามใจมารดาที่ยกเธอให้สมรสกับอินทรซึ่งเป็นพ่อหม้ายมีฐานะดี เพราะความกตัญญู สายไหมจึงยอมเชื่อฟังและยอมสมรสกับอินทร แต่อินทรถูกยิงเสียชีวิตทำให้สายไหมเป็นหม้าย ชายโชติรส ซึ่งเป็นชายหนุ่มเมืองเหนือที่มีฐานะและตระกูลดี สายไหมได้รู้จักกับชายมาตั้งแต่เด็ก ชายหลงรักและอยากสมรสกับสายไหม

10.2.2 ยึดมั่นในความรัก

สายไหมเป็นหญิงสาวที่อ่อนหวานเป็นกุลสตรี แม้จะเป็นหม้ายตั้งแต่ยังไม่ทันส่งตัวเข้าหอชายซึ่งเป็นเพื่อนเล่นกันมาตั้งแต่เด็ก เขาแอบหลงรักสายไหมจึงให้บิดาและมารดาของเขามาสู่ขอกับสายบัว แต่สายไหมไม่ยอมตกลงและเธออ้างเหตุผลว่า

“...น้องไหมก็รู้เรื่องที่พ่อกับแม่พี่มาขออน้องไหมแล้วใช่ไหม?”

“ค่ะ”

“น้องไหมไม่...ไม่เต็มใจใช่ไหม?”

สายไหมอึ้งจะตอบว่า ‘เปล่า’ หรือก็จากกลายว่าเต็มใจ ครั้นจะรับตามตรงหรือก็เป็นการหักหาญน้ำใจเขาเกินไป ทั้งที่เขาซื้อแสนซื้อ และดีแสนดีกับเธอตลอดมา

“น้องไหมมีรักแล้ว น้องไหมรักตะวันใช่ไหม?”

“เปล่าค่ะ ไหมไม่ได้มีอะไรกับตะวัน ไหมคบกับตะวันในฐานะเพื่อนเหมือนพี่ชาย โดยใจจริงแล้วไหมรักและนับถือพี่ชายเหมือนกับพี่ชายแท้ๆ ของไหมเท่านั้น”

“ไหมต้องขอโทษพี่ชายที่พูดอย่างนี้ แต่พี่ชายโปรดเห็นใจไหมเถอะนะคะ พี่ชายย่อมรู้ดีกว่าไหมเคยผิดหวังมาแล้ว ไหมไม่อยากผิดหวังอีก การแต่งงานโดยไม่มีความรักนั้น ทรมานใจจริงๆ ค่ะ”

(อรชร. 2542: 41-42)

สายไหมไม่อยากสมรสกับชายซึ่งเธอนับถือแบบพี่ชายมาโดยตลอด ถึงแม้เขาจะเสียใจแต่เขาก็ยินดีจะเป็นพี่ชายที่แสนดีของสายไหมต่อไป สายไหมได้พบกับกานท์หลายครั้งโดยมีตะวันเป็นพอสื่อ เธอรักกานท์แต่มารดาเข้าใจว่าเธอรักกับตะวัน สายไหมกลัวว่าญาติพี่น้องของกานท์จะไม่ยอมรับเธอ เพราะเธอเคยผ่านการสมรสและเป็นแม่หม้าย กานท์ได้อธิบายให้สายไหมเห็นว่าเขาสามารถพูดให้มารดาของเขาเข้าใจได้ สำหรับคนอื่นไม่ใช่เรื่องสำคัญเพราะความรักจะคงทนและยั่งยืนไม่ใช่อยู่ที่คนอื่นแต่อยู่ที่ใจของเขาและสายไหม กานท์จึงเดินทางมากรุงเทพฯ เพื่อให้มารดามาสู่ขอสายไหม แต่เคลียหญิงสาวที่หลงรักกานท์อยู่แอบตามเขามา เพราะหลบหนีบิดาเลี้ยงที่คิดจะข่มขืนเธอ ชายได้ขึ้นรถโดยสารคันเดียวกับกานท์ ชายรู้ว่ากานท์เป็นคนรักของสายไหม เคลียทำให้ชายเข้าใจผิดคิดว่ากานท์หลอกสายไหม

กานท์พยายามที่จะส่งเคลียกลับสันกำแพง เพราะไม่อยากให้สายไหมและตะวันซึ่งหลงรักเคลียเข้าใจเขาผิด สายไหมได้เขียนจดหมายเล่าให้ฟังว่าเคลียหายไปและตะวันคิดว่าเคลียหนีไปกับกานท์ กานท์จำเป็นต้องปกปิดความจริงตามคำขอร้องของเคลีย เขาต้องไปแสดงตนให้ตะวันกับสายไหมเห็นที่สันกำแพง สายไหมมีความสัมพันธ์กับกานท์ในตอนนั้นและตั้งครรภ์ภายหลังที่กานท์กลับไปพร้อมๆ กับที่เคลียตั้งครรภ์ มารดาของกานท์เชื่อตามคำบอกเล่าของเคลียว่าเธอตั้งครรภ์กับกานท์

สายไหมตัดสินใจเดินทางมาหากานท์ที่กรุงเทพฯ โดยเขียนจดหมายอธิบายว่าเธอรักกานท์ดังต่อไปนี้

หนูอยู่ในโอวาทของแม่เสมอมา หนูทราบดีว่าคุณแม่ผิดหวังอย่างไรบ้างในชีวิตหนูพยายามอย่างยิ่งที่จะไม่ให้คุณแม่ต้องผิดหวัง และตัวเองก็อาจผิดหวังด้วย แต่หนูก็ทำไม่สำเร็จ เพราะหนูบังคับใจตัวเองไม่ได้

หนูขอสารภาพความจริงให้คุณแม่ทราบเดี๋ยวนี้ หนูพบกับผู้ชายคนหนึ่งโดยบังเอิญ ต่อมาก็รู้จักกันแล้วก็รักกัน ที่คุณแม่ไม่ทราบหรือไม่ได้ตระและระคายเลยเพราะหนูปิดบัง และที่หนูปิดบังก็เพราะเขาเป็นคนกรุงเทพฯ

หนูผิดเพราะรัก เพราะไม่เชื่อฟังคุณแม่ หนูยอมรับผิดโดยมีข้อแก้ตัวใดๆ เลย หนูไม่รู้ตัวล่วงหน้าเลยว่าจะพบเขา และจะรักเขา มารู้อต่อเมื่อรักแล้ว และห้ามใจไม่ให้รักไปไม่ได้แล้ว

เขาเป็นคนดี หนูเชื่อว่าผู้หญิงในโลกนี้ ย่อมจะเห็นคนที่ตนรักเป็นคนดีทั้งนั้น ความรักทำให้เห็นอย่างนั้นเชื่อและมั่นใจอย่างนั้น แต่จริงๆ เขาจะเป็นอย่างไรนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง

...คุณแม่ขา หนูเพิ่งรู้ว่าชีวิตเป็นของเรา แต่เราบงการชีวิตของเราไม่ได้ดั่งใจ เราบงการไม่ได้ แม้แต่จิตใจของเราเองด้วยซ้ำ

(อรชร. 2542: 201-202)

จดหมายฉบับนี้ทำให้สายบัวเสียใจจนโรคหัวใจกำเริบ สายบัวเป็นห่วงสายไหมจึงขอให้ ตะวันช่วยดูแลสายไหม และหลังจากนั้นไม่นานสายบัวก็เสียชีวิต ตะวันจึงตัดสินใจลงไปตามหาสายไหมที่บ้านกานท์

เมื่อสายไหมมาที่บ้านกานท์และพบว่าเคลียอยู่ที่นั่นและเห็นว่าเคลียตั้งครรภ์ เธอจึงเข้าใจในตัวกานท์ผิด สายไหมเสียใจมากและชวนไปหาชายซึ่งทำงานอยู่ที่กรุงเทพฯ ชายจึงช่วยเหลือและดูแลสายไหมเป็นอย่างดี เขาทราบเรื่องที่สายไหมตั้งครรภ์จึงขอสายไหมให้สมรสกับเขาแต่สายไหมปฏิเสธ และเธอต้องการกลับไปยังสันกำแพง สายไหมคลาดกับตะวันซึ่งมาตามหาเธอที่บ้านกานท์ตะวันได้พบกับเคลียและเห็นว่าเธอกำลังตั้งครรภ์ เขาจึงคิดว่าบิดาของเด็กคือกานท์ทำให้เขาเสียใจที่ถูกเพื่อนรักหักหลัง เขาจึงไปหาชายและทราบว่าสายไหมได้กลับไปสันกำแพงแล้ว เขาจึงเล่าเรื่องทั้งหมดที่เกิดขึ้นให้ชายฟัง และขึ้นรถกลับไปยังสันกำแพง

สายไหมได้กลับมายังบ้านและพบว่ามารดาของเธอเสียชีวิต ทำให้เธอรู้สึกผิดและโทษว่าเธอเป็นคนทำให้มารดาเสียชีวิต สายไหมเดินเลื้อนลอยอย่างคนที่ไร้สติ ได้ยินเสียงของบัวบานรุ่นพี่ที่เคยเรียนที่เดียวกับเธอ และจบชีวิตด้วยการฆ่าตัวตายเพราะผิดหวังจากความรักเหมือนเธอ ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านตัวละครของสายไหมว่า

“ไหมจำ มานี้เถอะ มาหาฉัน เราหัวอกเดียวกัน เราสูญเสียทุกอย่างเหมือนๆ กัน เราควรจะพบกัน ไหม...ไต่ยืนฉันมัย จำฉันได้ไหม ฉันเพื่อนของเธอไงล่ะ มาซิ...มาหาฉัน ฉันกำลังรออยู่”

ใคร ?

อ้อ...นี่ก็ออกแล้ว บัวบานนะเอง บัวบานเพื่อนนักเรียนรุ่นพี่ที่โรงเรียนเดียวกับเธอ ถึงจะอยู่คนละชั้น คนละห้อง ห่างวัยกัน ไม่สู้สนิทกันนัก ก็ยังเคยรู้จักพูดจาหยอกล้อเล่นหัวด้วยกันมา

จริงแล้วที่บัวบานว่า หัวอกเดียวกัน สูญเสียทุกอย่างเหมือนกัน เรื่องของบัวบานรู้กันทั่ว เชียงใหม่ เรื่องของบัวบานทำให้เกิดวังบัวบานและเพลงบัวบาน อันวิเวกหวานสะท้านสะทอนหัวใจทุกครั้งที่ได้ยิน เธอรู้เรื่องของบัวบานดีมาก่อน ไม่น่าเลยที่เธอจะมีชีวิตซ้ำแบบเดียวกัน

“พี่บัวบาน” เธอร้องรำและครวญคร่ำ น้ำตาไหลพรากลงมาอาบหน้า “ใหม่ได้ยินแล้ว ใหม่กำลังจะไปหาพี่บัวบานเดี๋ยวนี้”

สายไหมอยู่ที่นั่น ยืนนิ่งเหมือนรูปปั้นที่ไร้ชีวิตและจิตวิญญาณ บนความสิ้นของหินโขดหนึ่ง ร่างนั้นเปี่ยมโชกและโงนเงนไปมาเล็กน้อยเพราะแรงลมและสายฝนที่โหมกระหน่ำอย่างไม่ปราณี ใบหน้าของเธอขาวซีดในกลุ่มไหมดำคือเส้นผม มือทั้งสองของเธอยกขึ้นประสานพนมเหนืออก นัยน์ตาของเธอเพ่งมองไปยังห้วงเหวแห่งวังน้ำวนเบื้องล่างที่กำลังไหลควัก ตีเกลียวเป็นฟองขาว เธอจ้องมองราวกับพบสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เธอปรารถนาในวังนั้น วังที่มีชื่อว่าวังบัวบาน

(อรชร. 2542: 236-241)

สายไหมคิดที่จะฆ่าตัวตายที่วังบัวบาน แต่ตะวันตามมาช่วยไว้ทัน ตะวันขอสายไหมสมรสและยินดีจะรับเป็นบิดาของบุตรในครรภ์ของสายไหม ดังบทสนทนาระหว่างสายไหมและตะวันว่า

“ตะวันไม่จำเป็นต้องมาเสียสละเพื่อฉันถึงเพียงนั้นดอก”

“อย่าคิดว่าเป็นการเสียสละ นี่เป็นการช่วยเหลือระหว่างเพื่อนต่อเพื่อนด้วยน้ำใจ และไม่หวังผลตอบแทนใดๆ”

“แต่มันจะเป็นพันธะต่อกันตลอดไป อีกอย่างฉันฝันใจตัวเองไม่ได้ ไม่ใช่เพราะฉันรังเกียจตะวันดอกนะ แต่ฉันตั้งใจไว้แต่แรกแล้วว่าฉันจะไม่ขอเป็นเมียใครอีก”

(อรชร. 2542: 246)

สายไหมไม่ต้องการให้ตะวันเป็นผู้รับผิดชอบในชีวิตของเธอและบุตร แต่ตะวันต้องการช่วยเหลือเธอในฐานะเพื่อน และไม่ได้หวังสิ่งใดตอบแทน สายไหมไม่ต้องการจะมีชายอื่นนอกจากกานท์และไม่อยากฝันใจตัวเอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสายไหมยึดมั่นในความรักที่เธอมีต่อกานท์เพียงผู้เดียว ถึงแม้เขาจะทำให้เธอเสียใจและอับอายที่เธอตั้งครรภ์โดยไม่มีบิดาของเด็ก แต่เธอก็ไม่เคยโทษในการกระทำของเขา

กานท์เมื่อคาดคั้นเคลียเพราะเขาเห็นเส้นไหมที่เขากับสายไหมถือเป็นของแทนใจระหว่างกันที่บ้าน เขาจึงทราบสายไหมมาหาและเคลียโกหกสายไหมว่าบุตรในครรภ์เป็นบุตรของกานท์ กานท์จึงรีบขึ้นเชียงใหม่ไปปรับความเข้าใจกับสายไหม แต่สายไหมกำลังจะสมรสกับตะวัน กานท์ถูกตะวันซ้อมจนนอนจมกองเลือด เขาต้องชมซานกลับกรุงเทพฯ เหตุการณ์ทั้งหมดกานท์โทษเคลียคนเดียว

10.2.3 ไม่ทะเยอทะยาน

สายไหมเป็นหญิงสาวที่พอใจกับวิถีชีวิตและสิ่งที่ตนเองมีอยู่ ตั้งความคิดของสายไหมว่า “ไหมก็มีความสุขอยู่แล้วละ สุขตามประสาของไหม ซึ่งไหมก็พอใจ คนเราควรจะพอใจในสิ่งที่มีอยู่ และเป็นอยู่ไม่ใช่หรือคะ?” (อรชร : 2542 หน้า 10)

สายไหมพอใจกับชีวิตที่เรียบง่ายที่สันกำแพง เธอมีความสุขและพอใจในสิ่งที่มีอยู่และเป็นอยู่ โดยไม่คิดจะทะเยอทะยาน

สายไหมเป็นตัวละครที่ถูกสร้างขึ้นโดยนำมาเปรียบเทียบกับบัวบาน ซึ่งเป็นบุคคลที่มีตัวตนอยู่จริง ๆ และจบชีวิตด้วยการฆ่าตัวตาย เพราะผิดหวังที่ถูกผู้ชายกรุงเทพฯ ทอดทิ้ง ผู้แต่งแสดงทัศนะว่าการฆ่าตัวตายไม่ใช่เป็นสูตรสำเร็จของสาวเหนือที่ผิดหวังในความรัก เธอสามารถยืนหยัดและมีชีวิตต่อไปได้ โดยไม่จำเป็นต้องเอาชีวิตสังเวทความรักเสมอไป นอกจากนั้นการไม่สมหวังในความรักไม่ได้หมายความว่าผู้ชายจะเป็นฝ่ายหลอกหลวงเสมอไป แต่อาจเป็นเพราะชะตากรรมที่มนุษย์ไม่อาจกำหนดได้

11. เคลีย จากนวนิยายเรื่องดอกกรักบานที่สันกำแพง

11.1 ลักษณะทางกายภาพ

เคลียตามากันที่กรุงเทพฯ เมื่อมารดาของเขามองเห็นเคลียก็พอใจในความน่ารักและกิริยามารยาทที่ดีของเคลีย ดังคำพูดของมารดาของท่านว่า “เด็กคนนี้เป็นใคร รูปร่างหน้าตานี้ก็นับว่าสวยน่ารักทีเดียว ผิวพรรณก็ผุดผ่อง ท่าทางตลอดจนการแต่งกายก็เรียบร้อยดี น่าจะเป็นเด็กที่มีเทือกเถาเหล่ากอและได้รับการศึกษาอบรมมาดีพอใช้...” (อรชร. 2542: 120)

มารดาของท่านเห็นว่าเคลียเป็นเด็กหน้าตาน่ารัก ผิวพรรณผุดผ่อง และมีการแต่งกายที่เรียบร้อยเหมือนคนที่มาจากตระกูลที่ดีและได้รับการศึกษามาดี ผู้แต่งไม่ได้บรรยายถึงความสวยงามของเคลียว่ามีลักษณะเช่นใด ผู้แต่งเน้นเรื่องผิวพรรณผุดผ่องของเคลียตามจินตนาการที่มีต่อความงามของผู้หญิงเหนือ

เคลียนิยมแต่งกายตามแบบสมัยนิยม ซึ่งในบางครั้งอาจดูไม่เรียบร้อย ท่านจึงเตือนเคลียด้วยความหวังดี ดังบทสนทนาระหว่างท่านและเคลียว่า

“เคลีย ที่หลังมานี้ พี่ขออย่างหนึ่ง อย่าแต่งตัวแบบนี้”

“ทำไมคะ”

“ไม่เรียบร้อย”

นี่ถ้าคนอื่นมาพูดอย่างนี้ เคลียเป็นต้องแผลงฤทธิ์แล้ว แต่กับเขา เธอเหมือนแมวที่นารัก
ปราศจากเขี้ยวเล็บพิษสง ยอมทุกอย่างเพียงเพื่อให้เขารักและเอ็นดูเธอตลอดไปไม่เสื่อมคลาย

“เสื้อก็แขนยาว กางเกงก็ขายาวออกอย่างนี้ ไม่เรียบริ้ยอีกหรือคะ”

“เสื้อแขนยาวและค่อนข้างหลวมก็จริง แต่เนื้อผ้าค่อนข้างบาง อ่อน และทิ้งแนบเนื้ออย่างนี้
เวลาเดินหรือขี่จักรยานถูกลมพัดมันทาบกับตัวโชว์ส่วนสัดส่วนเกินไป ส่วนกางเกงนั้น ไม่ต้องพูดถึงละ
เคลียเองก็น่าจะรู้อยู่แล้วว่ามันฟิตแคไหน”

(อรชร. 2542: 46-47)

ผู้แต่งจึงใจจะให้ภาพเทียบระหว่างสายไหมกับเคลีย ซึ่งแสดงออกด้านการแต่งกายที่ต่างกัน

11.2 ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

11.2.1 คือฉัน เอาแต่ใจ

เคลียมีนิสัยคือฉัน เอาแต่ใจ เพราะบิดาตามใจมาตั้งแต่เป็นเด็กเพราะมารดาของเธอไม่
สนใจ เมื่อบิดาของเธอเสียชีวิต มารดาของเธอจึงสมรสใหม่กับพ่อเลี้ยงและรับเธอเข้ามาอยู่ด้วย
มารดาให้เงินเธอใช้เพื่อซื้อในสิ่งที่ต้องการ โดยไม่คิดที่จะอบรมดูแล ทำให้เคลียมีปมด้อยในชีวิต
เพราะขาดความรักและความอบอุ่นในชีวิตครอบครัว เมื่อเคลียได้พบกับกานท์เธอจึงหลงรักและตาม
ตื้อกานท์ตลอดมา สายไหมเห็นเคลียกับกานท์สนิทกันจึงถามเรื่องเคลียจากกานท์ ดังบทสนทนา
ระหว่างสายไหมและกานท์ว่า

“คุณกานท์กับเคลียรู้จักกันมานานแล้วใช่ไหมคะ?”

“ครับ ผมรักเคลียเหมือนน้องสาวแท้ๆ ของผมคนหนึ่ง ปรกติแล้วเคลียเป็นเด็กดีมาก แต่เมื่อ
กันี้ ผมก็ไม่เข้าใจเหมือนกัน บางทีเคลียอาจจะทะเลาะกับตะวันมาก่อนก็ได้ เคลียออกจะตื้อฉัน เจ้า
อารมณ์ เอาแต่ใจตัวเองสักหน่อย”

(อรชร. 2542: 70)

กานท์รู้จักกับสายไหมมานาน และเอ็นดูเธอเหมือนน้องสาว ซึ่งเธอเป็นเด็กดีมาโดย
ตลอดเมื่ออยู่กับเขา แต่บางครั้งเธอก็เจ้าอารมณ์และตื้อฉันเอาแต่ใจตัวเองในบางครั้ง

11.2.2 ยึดมั่นในความรัก

เคลียหลงรักกานท์มานานเนื่องจากกานท์เป็นผู้ชายสุภาพและอบอุ่นเหมือนบิดาที่
เสียชีวิตไปแล้วของเธอ เธอรักกานท์และยอมทำทุกอย่างเพื่อให้ได้กานท์มา ถึงแม้ตะวันจะรักและมี
ความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งกับเคลียและต้องการจะสมรสกับเธอ แต่เคลียก็ไม่สนใจตะวันและหนีมา
กรุงเทพฯ เมื่อมีโอกาสเคลียได้สารภาพรักกับกานท์ ทั้งๆ ที่ทราบวกานท์รักสายไหมแต่เพียงผู้
เดียว ดังบทสนทนาระหว่างเคลียและกานท์ว่า

“ถึงพี่กานท์รักคุณสายไหม เกลียก็ยังรักพี่กานท์อยู่ ความรักคือการให้ เกลียยินดีให้พี่กานท์ทุกอย่าง ส่วนพี่กานท์จะให้เกลียได้แค่ไหนนั้นสุดแท้แต่ใจของพี่กานท์เองเถอะค่ะ”

“...นะคะพี่กานท์ ให้เกลียมีสิทธิ์รักพี่กานท์คนนึงนะคะ”

“เกลียมีสิทธิ์รักพี่ แต่พี่อย่าจะขอร้อง อย่ารักพี่เลย เลิกรักเสียเถิด เกลียรักพี่ไม่ผิดดอก พี่สิถ้ารักเกลียจะผิดและผิดอย่างร้ายแรง เพราะพี่กับตะวันเป็นเพื่อนกัน พี่จะทรยศต่อตะวันซึ่งเป็นเพื่อนรักกันไม่ได้”

คำพูดของกานท์แทงปลาบเข้าไปในหัวใจของเกลียจนเธอต้องผลุกลูกนั่งและเบือนหน้าหนี

เธอรู้กานท์พูดโดยซื่อ แต่เธอซี ซื่อหรือ ไม่ว่าจะกับตะวันหรือกับกานท์

การกระทำครั้งนี้ของเธอมันผิดชัดๆ เป็นของชายหนึ่งแล้วกลับมาขี้ยั่ววนวนขอเป็นของอีกชายหนึ่ง

ไม่ว่าใคร หากรู้ จะต้องประณามว่าผิดร้ายแรงและเลวเหลือแน่นอน ใครเล่าจะรู้ซึ่งไปถึงหัวใจ แท้ว่า ที่ยอมผิดยอมเลวครั้งนี้ก็เพราะรัก

(อรชร. 2542: 145-146)

เกลียรักกานท์ถึงแม้เขาจะรักกับสายไหม แต่เธอก็ยินดีให้กานท์ได้ทุกอย่างตามที่เขารปรารถนา เกลียขอสิทธิ์ที่จะรักกานท์ แต่กานท์ไม่ยอมให้เกลียรักเขาเพราะเขาเป็นเพื่อนรักกับตะวันและเขารู้สึกผิดที่เกลียมารักเขา เกลียเสียใจที่ตนเองคิดไม่ซื่อทั้งๆ ที่เธอมีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับตะวันแต่เธอก็ยังมาขอรักกานท์ เธอคิดว่าเธอเป็นผู้หญิงที่ยั่ววนวนขอเป็นของผู้ชายอีกคนที่ เป็นเพื่อนผู้ที่เรียกได้ว่าเป็นสามีทางพฤกษศาสตร์อย่างตะวัน ถ้าหากใครรู้เข้าเธอก็คงจะโดนประณามในทางเสียหาย แต่ทั้งหมดก็เป็นเพราะความรักที่เธอมีให้กับกานท์แต่เพียงผู้เดียว

ตะวันกับเกลียมีความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งจนกระทั่งเกลียตั้งครรภ์ เกลียก็ยังคงแสดงออกถึงความรักที่มีต่อกานท์ และขอให้เขายอมรับลูกของเธอ ดังบทสนทนาระหว่างกานท์และเกลียว่า

“เรื่องลูกเกลียไม่ต้องห่วง ถ้าเกลียต้องการให้พี่รับพี่ก็ยินดีรับ...พี่จะไม่ฉวยโอกาส จะไม่ประชดประชัน จะไม่ตบมันไต่พลอยโจน หรือจะไม่ทำอะไรอย่างที่คุณอื่นๆ เขาทำกันเป็นอันขาด เลิกรัก เลิกหวัง เลิกคอยพี่เถอะ ชีวิตของเกลียกับชีวิตของพี่เหมือนสายน้ำคนละแควที่จะไม่มีวันมาบรรจบกัน กลายเป็นสายน้ำเดียวกันได้ดอก”

หน้าที่ขึ้นขึ้นเมื่อครู่ลดลงอีก เสียใจ น้อยใจจนน้ำตาไหล ความรัก ความพยายาม การทำดีต่อเขาทุกอย่างของเธอ ไม่ได้ก่อให้เกิดผลเลยแม้แต่น้อย คำของเขาประกาศถึงความตั้งใจจริง ความหวังของเธอเกินที่พึงลงไม่มีเหลือ

คราวนี้เธอจะอย่างไรดีกับชีวิตในอนาคต อดทนต่อไปหรืออดทนต่อไปเพื่ออะไร เขายอมรับลูก แต่ไม่ยอมรับเธอ แล้วเธอจะอยู่ที่นั่นต่อไปได้อย่างไร ขึ้นอยู่ ยิงอยู่ ก็รังแต่จะยิ่งซ้ำใจยิ่งขึ้นเท่านั้น

(อรชร. 2542: 275-276)

งานที่รับเป็นบิดาของเด็กส่วนเคลียเขาขอไม่เกี่ยวข้องอีกต่อไป เคลียเสียใจและน้อยใจงานที่ทั้งๆ ที่เธอพยายามทำดีต่อเขาทุกอย่าง แต่ก็ไม่สามารถทำให้เขาสนใจเธอได้แม้เพียงเล็กน้อย ทำให้ความหวังที่เธอจะใช้บุตรผูกมัดเขาพังทลายลง เมื่อเคลียคลอดบุตรชายแล้วเธอได้หนีไป ทั้งแจ้งจดหมายที่บอกความจริงว่าตะวันคือบิดาของเด็ก เคลียคิดจะฆ่าตัวตายชายผ่านมาและได้ช่วยเธอไว้ ชายคอยเป็นเพื่อนและปลอบใจเคลียตลอด ส่วนงานที่ที่ตามหาเคลียเห็นร่องเท้าของเคลียถอดทิ้งไว้ที่สะพานก็เข้าใจผิดว่าเธอเสียชีวิตไปแล้ว

11.2.3 ขอบเอาชนะ

เคลียยอมเป็นคนเห็นแก่ตัวในเรื่องของความรัก เธอทำทุกวิถีทางที่จะได้รักกับกานท์ เมื่อเธอเห็นว่าสายไหมและกานท์มีความรักให้แกกัน และเธอจึงทนไม่ได้ที่เธอจะต้องสมรสกับตะวัน ผู้ชายที่เธอไม่รัก ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านความคิดของเคลียว่า

‘เราทนนไม่ได้ที่จะต้องไปแต่งงานกับพี่ตะวันซึ่งเราไม่รัก ทนนไม่ได้ที่จะให้สายไหมแย่งพี่กานท์ของเราไป เพราะฉะนั้นเราต้องเป็นฝ่ายแย่งเสียก่อน’ เคลียร์ราฟังรำพันในใจ “เราอาจจะทำผิดพลาดเล่นเล่ห์เพทุบาย แต่เราก็ทำไปด้วยความรัก ถึงจะบาปกรรม ถึงจะไม่มีใครเห็นใจเรา ก็ขอให้เทพเจ้าแห่งความรักเห็นใจเรา ช่วยให้เราสมรักสมปรารถนาด้วยเถิด”

(อรชร. 2542: 116-117)

เมื่อสายไหมหนีออกจากบ้านที่สันกำแพงและมาตามหาคนที่ที่บ้านในกรุงเทพฯ เคลีย
จึงคิดว่าเธอจะไม่ยอมให้สายไหมได้พบกับกานท์ ดังความคิดของเคลียว่า

สายไหมมาตามพี่กานท์ถึงที่นี่ และอีกประเดี๋ยวพี่กานท์ก็อาจจะกลับมาถึง เธอจะอย่างไรดี ยอมให้สายไหมมาช่วงชิงพี่กานท์ของเธอไปต่อหน้าต่อตาอย่างนั้นหรือ

ไม่ได้ เธอยอมไม่ได้แน่ เธอรักเขามาก่อน เธอสู้อุตส่าห์หนีออกจากบ้านมาอยู่กับเขานานแล้ว และเดี๋ยวนี้คุณแม่ของเขาก็กักเธอ รั้งเธอและลูกน้อยในห้องของเธอแล้ว ความหวังของเธอกำลังจะ สัมฤทธิ์ผลอยู่แล้ว เธอจะปล่อยให้มันกินที่ฝังไปไม่ได้

เธอจะต้องทำอะไรสักอย่างเดี๋ยวนี้ โดยเร็วที่สุด ถึงมันจะผิดจะไม่ยุติธรรมก็ตาม ภาสิตก็ยังมียอว่า "ไม่มีความยุติธรรมในสงครามความรัก ฉะนั้นเธอต้องทำ จำเป็นต้องทำ!"

(อธธ. 2542: 214-215)

เคลียเป็นหญิงสาวที่ต้องการเอาชนะสายใหม่และเอาชนะใจกานท์ในเรื่องของความรัก เพราะเธอรักกานท์และอยากให้กานท์รับรักในตัวเธอ

11.2.4 เรียกร้องและต้องการความรัก

มารดาของเคลียทอดทิ้งบิดาและไม่เอาใจใส่เธอ เมื่อบิดาของเธอตรอมใจจนเสียชีวิต เมื่อบิดาของเธอเสียชีวิตได้ไม่นานมารดาของเธอก็สมรสใหม่และรับเธอไปอยู่ด้วย สามีใหม่ของมารดาเป็นเศรษฐีแต่เธอก็ยังไม่ลืมน่ามารดาของเธอเคยทำร้ายจิตใจบิดาและเธอเพียงใด เคลียจึงเติบโตมาอย่างว่าเหวและเกลียดมารดาและบิดาเลี้ยง ดังคำบรรยายที่ว่า

หลังจากพ่อตายตายได้ไม่เท่าไร แม่ก็แต่งงานใหม่กับเศรษฐีใหญ่เจ้าของโรงบ่มเบียร์ เพราะเธอเป็นลูกคนเดียวเท่านั้น เธอได้รับการตามใจและเอาใจ อยู่ดีกินดี มีเงินทองใช้สอยส่วนตัวอย่างฟุ่มเฟือย แต่เธอก็ยังเกลียดแม่ และเกลียดพ่อเลี้ยงของเธอ เธอรักพ่อที่ตายไปเพียงคนเดียว เธอจะไม่มีวันลืมพ่อ ลืมความรักที่พ่อมิต่อเธอได้

ความเกลียดแม่และพ่อเลี้ยง ทำให้เคลียเปลี่ยนไปจากเดิมแทบจะเป็นคนละคน ไม่ค่อยอยู่ติดบ้าน ค้นหาเพื่อนฝูงทั้งผู้หญิงและผู้ชาย นิสัยแก่นกล้าไม่ยอมลงและไม่กลัวใคร

การกระทำของเธอทั้งแม่และพ่อเลี้ยงของเธอไม่ได้ว่ากล่าวหรือทักท้วง แม่มีแต่คิดถึงแต่ตัวเอง พ่อเลี้ยงก็เหมือนกัน คิดแต่เรื่องงานของเขา

ดังนั้นถึงเธอจะอยู่ในสภาพที่เรียกว่าน่าจะสมบูรณ์พร้อม แต่จริงๆ จิตใจของเธอว่าเหวเปลี่ยวเปล่า ขาดความรัก ความอบอุ่นใจ ซึ่งเธอต้องการอย่างยิ่ง

(อรชร. 2542: 49-51)

เมื่อเธอได้พบกับกานท์ซึ่งมีลักษณะนิสัยเหมือนบิดาที่เสียชีวิตไปแล้ว ทำให้เธอทุ่มเทความรักให้แก่กานท์ ประกอบกับเหตุการณ์ที่เธอเกือบถูกบิดาเลี้ยงข่มขืนแล้วมารดากล่าวหาว่าเธอให้ทำบิดาเลี้ยงก่อน ทำให้เธอตัดสินใจหนีไปโดยขอติดตามกานท์เข้ากรุงเทพฯ

เคลียเป็นหญิงสาวที่ขาดความรักจากผู้เป็นมารดาซึ่งทำให้เคลียมีปมด้อยและขาดความอบอุ่น เมื่อเธอพบกานท์เธอจึงยึดเอาเขาเป็นที่พึ่งสุดท้ายของเธอ เพราะคิดว่าเขาจะเติมความรักที่เธอขาดมาตลอดชีวิตได้

11.2.5 รักบุตร

แม้เคลียจะขาดความรักแต่เธอก็ไม่ยากจากบุตรชายของเธอเติบโตมาอย่างขาดความรักเหมือนกับเธอ เมื่อเธอหมดหวังที่จะให้กานท์รักเธออย่างที่ต้องการ เธอจึงทิ้งบุตรไว้กับกานท์และมารดาของเขา เพราะเธอเชื่อว่าบุตรชายจะมีความสุขกว่าอยู่กับเธอ ดังข้อความในจดหมายที่เขียนถึงกานท์ว่า

พี่กานท์ขา...เคลียขอฝากลูกด้วย โปรดเอ็นดูแก่เท่าที่พี่กานท์จะกรุณาให้ได้ เพราะแก็กเกิดมาจริงๆ ที่ปราศจากทั้งพ่อและแม่ เคลียไม่อยากจากแก็กไปเลย เคลียเหมือนแม่ที่ไม่รักลูก เหมือนแม่ของเคลียที่ไม่ได้รักเคลีย ปล่อยให้ชีวิตของเคลียต้องว่าเหว ขมขื่นเผชิญโชคชะตาด้วยตัวเองตลอดมา และผิดหวังตลอดมา สิ่งศักดิ์สิทธิ์เท่านั้นที่รู้ว่าเคลียรักลูกหรือไม่แคไหน...เดี๋ยวนี้เคลียไม่ต้องห่วงลูก

แล้ว เพราะพี่กันที่รับปากว่าจะรับเป็นลูกของพี่กันท์ และคุณแม่ของพี่กันท์ก็รักมาก เคลียเชื่อว่าลูกคงจะอยู่ที่นั่นต่อไปได้อย่างมีความสุข อย่างน้อยที่สุดก็ยังมากกว่าที่เคลียเคยมีมาในชีวิต

(อรชร. 2542: 280-281)

เคลียเป็นผู้หญิงเหนือที่ยึดมั่นในความรักเช่นเดียวกับสายไหม แต่เคลียมุ่งที่จะเอาชนะและแย่งชิง เพราะเธอขาดความอบอุ่นในวัยเด็ก พฤติกรรมของเธอส่งผลร้ายต่อทุกคนในเรื่อง แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าเธอดิ้นรนเอาชีวิตรอดไปได้ แม้ว่าจะปราศจากความรักก็ตาม

12. สายน้ำผึ้ง จากนวนิยายเรื่องดอกกรักบานที่สันกำแพง

12.1 ลักษณะทางกายภาพ

สายน้ำผึ้งเป็นบุตรสาวของกันท์และสายไหม เธอมีความงามตามธรรมชาติ ดังที่ผู้แต่งบรรยายว่า “สองแก้มผ่องของสายน้ำผึ้งแดงกำราวกับชาดป้าย เนื่องจากถูกอังด้วยไฟร้อนอยู่ตลอดเวลา เหงื่อเม็ดเล็กๆ เกาะพราวอยู่บนหน้าผากที่กลมมน คิ้วเข้มที่เรียวโค้ง ปลายจมูกที่โด่งคมสันและเหนือกลีบกุหลาบที่แดงสดเต็มอ้มคูนั่น” (อรชร. 2542: 342)

สายน้ำผึ้งเป็นหญิงสาวที่มีความงามแบบอุดมคติ ผู้แต่งได้นำความงามของเธอมาเปรียบเทียบกับความงามของธรรมชาติคือการนำริมฝีปากไปเปรียบเทียบกับสีของดอกกุหลาบ และให้ธรรมชาติมีส่วนช่วยให้เธอมีความงามยิ่งขึ้นคือแก้มแดงระเรื่อโดยไม่ต้องเติมแต่ง

ความสวยของสายน้ำผึ้งเป็นความสวยที่ใครเห็นก็ตกตะลึงในความสวย ดังที่สุรียนได้พบกับสายน้ำผึ้งตอนที่เธอพื่อนรำในขบวนแห่ประจำปี ดังความคิดของสุรียนว่า

ทันใดนั้น เขาก็สะดุ้งและงงัน มันช่างแสนอัศจรรย์เสมือนฝัน แต่เป็นฝันจริงที่เขาเห็นต่อหน้ากับตาเดี๋ยวนี้

สวยที่สุด หวานที่สุด เติ่นที่สุดในกลุ่มช่างพื่อนร่างสลักเสลา ร่ายรำเรียงรายและสลอนอยู่นั่นคือสายน้ำผึ้ง!

ไม่น่าเชื่อ ไม่น่าเป็นไปได้เลย แม่เสื่อสาวที่ทั้งดู ทั้งดีร้ายสารพัด เมื่อถึงคราวถอดเขี้ยวเล็บความกล้าแก่นออกเก็บแล้ว จะมีธาตุแท้ของความเป็นหญิงได้ประทับตราประทับใจถึงปานนี้

(อรชร. 2542: 430)

สายน้ำผึ้งเป็นหญิงสาวสวยแบบธรรมชาติ ซึ่งเป็นความงามของวัยสาว และเป็นความงามแบบอุดมคติของผู้แต่งที่ต้องการให้ตัวละครเอกหญิงมีความสวยเด่นสะดุดตา คือ ผิวแก้มผ่อง หน้าผากกลมมน คิ้วเข้มเรียวโค้ง จมูกโด่งคมสันและปากอ้มเต็มแดงสด และเป็นหญิงสาวที่สวยหวานเด่นสะดุดตาแก่ผู้ที่ได้พบเห็น ดังเช่นสุรียนที่ตกตะลึงในความสวยของสายน้ำผึ้ง

12.2. ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

12.2.1 รักงาน

สายน้าฝิ่งเป็นบุตรสาวของสายไหมและกานต์ แต่เธอเข้าใจว่าตะวันเป็นบิดาที่แท้จริงของเธอ เพราะทั้งสายไหมและตะวันปิดบังไว้ สายน้าฝิ่งเป็นหญิงสาวที่ขยันทำงาน เธอช่วยตะวันดูแลกิจการป่าไม้และช่วยสายไหมดูแลร้านค้าไหม เธอทำงานด้วยใจรักในงานนั้น จึงไม่เคยเบื่องานและไม่กลัวความยากลำบาก ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านความคิดของสายน้าฝิ่งว่า “เธอไม่เคยเบื่องาน และไม่เคยกลัวความลำบาก ตรงกันข้ามเธอกลับสนุกกับมันเสียอีก เธอขับรถ ชีม้า และยิงปืนได้ดีเท่า ๆ กับผู้ชายคนหนึ่ง” (อรชร. 2542: 310)

สายน้าฝิ่งรักและสนุกกับงานที่ทำ เธอจึงทำงานได้ดีเท่ากับผู้ชาย สายน้าฝิ่งได้รู้จักกับสุรียน บุตรชายของเคลียและตะวันด้วยความบังเอิญ ซึ่งเขาได้เดินทางมาเชียงใหม่เพื่อทำงานและปราบปรามการทุจริต เขาได้รู้จักกับพ่อเลี้ยงเรื่องฤทธิ์ซึ่งกำลังวางแผนใส่ร้ายว่าตะวันลักลอบตัดไม้ผิดกฎหมายเพื่อจะอุปกิจการของตะวันและสายน้าฝิ่ง สายน้าฝิ่งลงมือคัดแยกไม้เถื่อนที่เรื่องฤทธิ์นำมาวางเรียงไว้กับไม้ของเธอ เพื่อแสดงความบริสุทธิ์ของเธอและบิดาให้สุรียนเห็นว่าเธอถูกใส่ร้าย ถึงแม้จะเป็นงานที่เหน็ดเหนื่อยแต่เธอก็ไม่ย่อท้อ เพราะเธอเป็นหัวหน้าคุ่มคนงาน จะแสดงให้เห็นว่าเธออ่อนแอไม่ได้ ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านความคิดของสายน้าฝิ่งว่า “ทั้งร้อน ทั้งเหนื่อย แต่ถึงกระนั้นในฐานะหัวหน้าคนเธอจะทำตนอ่อนแอไม่ได้ ด้วยที่ท้ออันชั้นแข็งของเธอเอง ที่ทำให้งานเดินรวดเร็วจนเสร็จ” (อรชร. 2542: 342)

ถึงแม้แดดจะร้อนและเหนื่อยแต่สายน้าฝิ่งก็ทำงานด้วยความขยันขันแข็ง และเธออยู่ในฐานะหัวหน้าคนงานจะทำตัวอ่อนแอซึ่งเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีให้แก่ลูกน้องไม่ได้ ซึ่งทำที่อันชั้นแข็งของเธอในการทำงาน ทำให้งานเสร็จรวดเร็ว ถึงแม้ว่าพี่เลี้ยงของเธอคือคำหล้าบอกให้เธอหาคนมาทำแทนในการคัดแยกไม้เถื่อน แต่สายน้าฝิ่งให้เหตุผลว่า “งานบางอย่าง โดยเฉพาะเรื่องคอขาดบาดตายอย่างนี้ เราต้องรู้ ต้องเห็น ต้องทำเองจะพี่หล้า จึงจะตัดสินใจถูก สิ่งงานได้ว่าควรจะทำอย่างไรต่อไป เมื่อเวลาเจ้าหน้าที่ป่าไม้เขามาพบ จะได้อธิบายให้เขาเข้าใจถึงข้อเท็จจริงได้จะแจ้งจริงจัง หรือพี่หล้าเห็นว่าฝิ่งทำไม่ถูก?” (อรชร. 2542: 343)

สายน้าฝิ่งเป็นผู้หญิงที่รับผิดชอบต่องานและรักงานที่ทำ เธอจะพยายามทำงานเองทั้งหมดเพื่อที่จะได้รู้และวางแผนงานให้ลูกน้องปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง และเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นเธอจะสามารถอธิบายให้ผู้ตรวจสอบได้เข้าใจอย่างถ่องแท้ สายน้าฝิ่งไม่กลัวความยากลำบากในการทำงาน ซึ่งเป็นผลให้เธอทำงานได้ดีและเก่งเหมือนกับผู้ชายคนหนึ่งได้ทำ

12.2.2 กตัญญู

สายน้าฝิ่งมีความกตัญญูต่อบิดาและมารดา ดังตอนที่เธอได้จบการศึกษาและได้เข้ามาช่วยกิจการงานทางบ้านโดยที่บิดามารดาไม่ต้องเอ่ยปากขอ ดังที่ผู้แต่งบรรยายว่า “เมื่อเธอสำเร็จกลับมาจากปีนัง เธอก็ช่วยงานด้านบัญชีให้ทั้งพ่อและแม่ทันที โดยพ่อแม่ไม่ต้องออกปากขอห้องส่วนใหญ่เธอจะอยู่ช่วยแม่ที่ร้านขายผ้าไหมที่สันกำแพง แต่บางครั้งเธอก็เข้าป่าไปกับตะวัน ช่วยทั้งงานบัญชีและงานด้านอื่น” (อรชร. 2542: 3) สายน้าฝิ่งต้องการช่วยกิจการของครอบครัวเพื่อแบ่งเบาภาระ แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูและไม่อยากให้บิดาและมารดาต้องเหน็ดเหนื่อยในการทำงาน

12.2.3 ตีอรั้น เอาแต่ใจ

สายน้าฝิ่งได้รับการตามใจจากตะวัน ผู้เป็นบิดาเลี้ยงที่เธอเข้าใจว่าเป็นบิดาจริงของเธอ อีกทั้งสายน้าฝิ่งเป็นผู้เป็นมารดาที่คอยปกป้องบุตรสาวและตามใจไม่แพ้ตะวัน จึงทำให้สายน้าฝิ่งมีความตีอรั้นเอาแต่ใจบ้างในบางครั้ง ดังที่ผู้แต่งบรรยายว่า

นอกจากจะงดงามดูเพชรน้ำหนึ่ง เป็นแก้วตาแก้วใจแล้วขณะนี้สายน้าฝิ่งยังเป็นที่กำลังสำคัญของพ่อแม่ด้วย พ่อเธอจบมัธยมหก ตะวันก็ส่งเธอไปเรียนบัญชีที่ปีนัง ชีวิตในต่างแดนทำให้สายน้าฝิ่งรู้จักปกครองตัวเอง เป็นตัวของตัวเอง มีบุคลิกเด่นสะดุดตา เก่งกล้าไม่กลัวใคร แต่ก็ออกจะเจ้าอารมณ์เอาแต่ใจตัวเองบ้างเหมือนกัน เนื่องจากถูกตามใจเกินไป

เธอเป็นทั้งสายน้าฝิ่งที่งดงาม น่ารัก อ่อนหวาน และเป็นผึ่ง (ตามที่ลูกเรียกสั้นๆ อย่างนั้น) ที่ถึงจะตัวน้อยๆ ก็มีพิษสงรุนแรงเจ็บปวดนักถ้าโดนต่อเย็บเข้า

(อรชร. 2542: 310)

สายน้าฝิ่งนอกจากจะสวยเด่นแล้วเธอยังเป็นที่กำลังสำคัญในการทำงานของบิดาและมารดาด้วย จากการที่เธอได้ใช้ชีวิตอยู่ในต่างประเทศทำให้เธอรู้จักปกครองตัวเองและมั่นใจในตนเองมีความกล้าหาญไม่กลัวผู้ใด และตีอรั้นเอาแต่ใจเพราะได้รับการตามใจจากบิดาและมารดามากเกินไป เธอเปรียบเสมือนดอกสายน้าฝิ่งที่นารักอ่อนหวาน และเป็นผึ่งที่มีพิษยามเมื่อเธอป้องกันตัว

12.2.4 แก่นแก้ว ชุกชน

สายน้าฝิ่งเป็นหญิงสาวที่แก่นแก้ว ชุกชน เพราะตะวันได้พาไปที่ปางไม้บ่อยๆ ทำให้เธอคลุกคลีกับบุตรคนงานและเล่นชนปิ่นปายต้นไม้ตามประสาเด็ก อีกทั้งสายน้าฝิ่งได้ให้คำหล้าเป็นพี่เลี้ยงของบุตรสาว คำหล้าเป็นสาวที่ไม่เรียบร้อยและกระโดดกระเดก สายน้าฝิ่งจึงติดกิริยาท่าทางจากพี่เลี้ยง มาด้วย เมื่อคำหล้าขึ้นมาตามหาสายน้าฝิ่งให้ลงไปพบสายน้าฝิ่งใหม่ ดังบทสนทนาระหว่างคำหล้าและสายน้าฝิ่งว่า

“คุณผึ้งคะ”

เจียบ

สงสัยจริง เดินไปเปิดประตูห้องน้ำดู ไม่มีอีกน้าแหละ

“ตายจริง”

อุทานออกมาดัง ๆ ทันใดนั้นก็สะดุ้งโหยง เพราะเสียงที่ตามสวนมา

“ใครตาย?”

หมุนตัวกลับ เบิกตากว้าง สายน้ำผึ้งกำลังนั่งอยู่บนเก้าอี้หน้าโต๊ะเครื่องแป้ง

“คุณผึ้ง!”

“อะไรนะ เรียกอยู่ได้”

“เมื่อที่คุณผึ้งอยู่ที่ไหนคะ?”

“ก็นั่งอยู่ที่นี่”

“ไม่จริงค่ะ เมื่อไหร่ที่หลามองดูแล้วไม่เห็น”

“โหงงั้นล่ะจะ พี่หล้า ตาผาดไปซะแล้วมั้ง” “ไม่ค่ะ คุณผึ้งต้องแอบไปซ่อนหล้าที่ไหนซักแห่ง

แน่ ๆ “

สายน้ำผึ้งตีหน้าตาย

“ผึ้งไม่ได้ทำอะไรผิดเรื่องอะไรจะต้องซ่อน”

“เรื่องซนชอบหลอกคนซีคะ”

สายน้ำผึ้งยิ้มออก

“นั่นปะไร โตจณยังงี้แล้วยังจะเล่นเป็นเด็ก ๆ อีก เมื่อไหร่จะไปซ่อนอยู่ที่ไหนคะ?”

“บนกิ่งไม้นอกหน้าต่าง”

(อรชร. 2542: 311-312)

สายน้ำผึ้งเป็นหญิงสาวที่ร่าเริงสนุกสนานและแก่นแก้วซุกซน เธอปีนต้นไม้เพื่อแอบคำหล้าเพราะต้องการเล่นกับพี่เลี้ยงและกล้าต่อปากต่อคำโดยพูดจาขี้แวนเพื่อความสุขของเธอด้วย

12.2.5 เฉลียวฉลาด

สายน้ำผึ้งเป็นหญิงสาวที่มีความเฉลียวฉลาดทันคน ดังตอนที่ศักดิ์คนงานที่ดูแลป่าไม้เข้ามาขอพบตะวัน ตะวันไม่อยู่สายน้ำผึ้งจึงถามเกี่ยวกับเรื่องที่ศักดิ์มา และทราบว่ามีไม้บางส่วนถูกขโมยไปศักดิ์คิดว่าเป็นการกลั่นแกล้ง สายน้ำผึ้งจึงให้ความเห็นว่า “ผึ้งคิดว่าคนที่วางแผนแกล้งเราครั้งนี้ ต้องเป็นพ่อค้าไม้ด้วยกันแน่ ๆ เขาทำอย่างนี้เพื่อให้บริษัทเราเสียชื่อ ทางเราจะได้ไม่เชื่อถือไม่ต่อใบอนุญาตให้เราทำไม้ต่อไป แล้วที่นี้เขาก็จะได้มีโอกาสทำแทน” (อรชร. 2542: 314-315)

สายน้ำผึ้งวิเคราะห์การกระทำของคนที่วางแผนกลั่นแกล้งตะวันบิดาของเธอ เพราะดูจากการกระทำของพวกเขาที่ต้องการใส่ร้ายบริษัทของเธอที่เป็นบริษัทใหญ่ให้เสียชื่อเสียงและต้องปิดกิจการลงเพราะทางเราจะไม่ต่อใบอนุญาตให้แกบิดาเธอ ซึ่งจะเป็นผลดีกับคนที่วางแผนในเรื่องนี้ แสดงให้เห็นว่าสายน้ำผึ้งใช้สติปัญญาการวิเคราะห์แผนการของฝ่ายตรงข้ามอย่างเฉลียวฉลาด

สายน้ำผึ้งเป็นหญิงสาวสวยที่รักงานและมุ่งมั่นกับงานที่ทำ เธอแสดงความกตัญญูต่อบิดาและมารดาโดยการช่วยกิจการทางบ้านโดยที่บิดาและมารดาไม่ได้เอ่ยปากขอ สายน้ำผึ้งเป็นหญิงสาวที่ดีร้อนแเอาแต่ใจเพราะถูกตามใจมากเกินไปจากตะวันและสายไหม สายน้ำผึ้งเป็นหญิงสาวที่แก่นแก้วซุกซนและมีความฉลาดเฉลียวในการวิเคราะห์แผนการของกลุ่มบริษัทได้เป็นอย่างดี

13. ปิมปา จากนวนิยายเรื่องปิมปา

13.1 ลักษณะทางกายภาพ

ปิมปาเป็นผู้หญิงสวย และความสวยของปิมปาก็เป็นที่เลื่องลือของคนในหมู่บ้าน โดยนำมาเทียบเคียงกับจามรี ซึ่งเป็นหญิงสาวอีกคนหนึ่งของหมู่บ้าน ดังปรากฏจากคำพูดของชาวบ้านว่า

“ข้าไต่ยคนรำลือกันว่า สาวงามหมู่บ้านแสนเวียง เหนือวัดบ่มีใครเทียมปิมปาไต่วัดบ่มีใครเทียมจามรี...” (ชัญวลี ศรีสุโข. 2543: 69)

ความสวยของปิมปาคือความสวยที่มีมาโดยกำเนิด และปรากฏชัดเมื่อเติบโตเข้าสู่วัยสาว โดยมีได้เสริมเติมแต่งด้วยอารมณ์หรือจิตกริยา แม้แต่ยายคำแปงยังเอ่ยว่า “...ที่แท้สู้เป็นคนงามอยู่แล้ว บ่ไต่งามเพราะผ้าชิ้นข้า เวลาหนอเวลา ผ่านไปผ่านไปแทบไม่รู้ตัว เมื่อข้าแก่เฒ่าถึงวัยเจ็บป่วย หลานข้าก็เป็นสาวเต็มตัวแล้ว ปิมปาแก่นตาคนแก่อย่างข้าว่าสาว ๆ ในหมู่บ้านนี้ใคร ๆ ก็งามสู้หลานข้าบ่ได้ ขนาดหันสุททุกวันยังรู้สึกว่างามผิดหูผิดตา” (ชัญวลี ศรีสุโข. 2543: 77)

ยายคำแปงตระหนักดีว่าความสวยเป็นอันตรายต่อผู้หญิง ดังเห็นได้จากกองแก้วผู้เป็นมารดาของปิมปาที่สวยเด่นกว่าผู้หญิงวัยเดียวกัน จึงถูกขุนรณรงค์เรียกไปรับใช้และล่วงละเมิดทางเพศ ยายคำแปงจึงตัดผมปิมปาให้สั้น เพื่อไม่ให้ปิมปาได้เผยความงามเหมือนหญิงสาวทั่วไป แต่เมื่อปิมปาไม่สบายเป็นไขอย่างหนัก พ่อหมอจึงแนะนำให้ปิมปาไว้ผมยาวเพราะการที่หญิงสาวไว้ผมสั้นถือว่าเป็นการผิดธรรมเนียมประเพณีที่เรียกว่า “ชืด” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาปิมปาจึงไว้ผมยาวและเกล้าผมมวยมาโดยตลอด ความสวยของปิมปาจึงประจักษ์ต่อสายตาผู้คน

เมื่อย่างเข้าสู่วัยสาว ปิมปาแต่งกายตามแบบชาวเหนือ โดยเฉพาะเมื่อมีโอกาสไปงานปอยหลวงหรืองานวัดประจำปี ปิมปาแต่งกายอย่างสวยงาม ดังที่ผู้แต่งบรรยายว่า “ยายคำแปงให้ปิมปาแต่งเนื้อแต่งตัวนุ่งห่มผ้าถุงลายขวาง ใส่เสื้อแขนยาวคอกลมเรียกว่าคอยะวา ห่มสไบเฉียง มวยผมเกล้าเรียบอย่างสวยงามทัดด้วยดอกเอื้อง” (ชัญวลี ศรีสุโข. 2543: 46)

ชะตากรรมของกองแก้วทำให้ยายคำแปงมีบทเรียนที่จะนำไปใช้สอนปิมปาให้รักนวลสงวนตัว และรักศักดิ์ศรีของความเป็นผู้หญิง ดังที่ยายคำแปงกล่าวว่า

“...แม่หญิงเมืองเหนือะปิมปา คนไต้มนดูถูกว่าเป็นลาวกินปลาร้า ลาวกินกึ่งกำ เงาะชะ พังดูก็น่าเจ็บใจ แต่ก็ยังบ่เจ็บใจเท่าคำดูถูกว่าผู้หญิงเมืองเหนือรักศักดิ์ศรีของตน มีแต่คน ‘ใจง่าย’ เสียตัวก่อนแต่ง ปิมปา คนเรากินแล้วต้องเก็บ เจ็บแล้วต้องจำ ทำผิดไว้ให้ลูกต้องทำถูกไว้ให้หลาน หลานยาย คำแพงต้องบ่มีคนใจง่ายอีกต่อไป แม่สูผิดไปแล้วก็ขอให้ชีวิตแม่สูเป็นบทเรียนราคาแพงให้สู”

(ชัญวลี ศรีสุโข. 2543: 36)

13.2 ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

13.2.1 รักศักดิ์ศรีของความเป็นหญิง

เมื่อยายคำแพงได้พบกับหมอเข้มที่เป็นหม้ายและมาติดพันปิมปา แม้ปิมปาจะแสดงท่าทีว่าชอบพอเขาแต่หมอเข้มก็ระแวงเมื่อเห็นปิมปสนิทกับอ้าเพื่อของเขาที่มาจากกรุงเทพฯ ด้วยกัน หมอเข้มได้สนทนากับยายคำแพงเกี่ยวกับความประพฤติของปิมปา และเขาได้เล่าเรื่องเกี่ยวกับชีวิตของเขาก่อนที่จะขึ้นมาที่เชียงใหม่ว่าเขาเคยมีภรรยา 2 คน คือแม่เอี่ยมซึ่งเป็นบ่าวในบ้านและแม่เล็ก ลูกสาวคหบดีในเมืองหลวง เมื่อเขาสมรสกับแม่เล็กและมีบุตรธิดากับแม่เล็ก 2 คน แม่เอี่ยมซึ่งเป็นภรรยาคนแรกก็เจียมตัวเป็นบ่าวไพร่ที่ดีและช่วยเหลือบุตรธิดาที่เกิดจากแม่เล็กมาตลอด แต่แม่เล็กกลับหึงหวงเขาและทำใจไม่ได้ที่เขาเคยมีแม่เอี่ยมเป็นภรรยามาก่อน จึงด่าว่าเยาะเย้ยเสียดสีขับไล่ แม่เอี่ยมออกจากบ้านไม่เว้นแต่ละวัน ส่วนแม่เอี่ยมก็ไม่เคยพูดไม่เคยเถียงโต้แต่ก้มหน้าร้องไห้ แต่แล้วแม่เอี่ยมกลับใช้มีดเชือดคอเอมและอิมบุตรของเขากับแม่เล็ก และใช้มีดแทงแม่เล็กจนเสียชีวิต และแม่เอี่ยมก็ใช้มีดจ้วงแทงที่ท้องของเธอจนเสียชีวิต เมื่อหมอเข้มเล่าเรื่องของเขาจบ ยายคำแพงได้ยืนยันว่าปิมปาได้รับการอบรมอย่างดี ไม่คิดรักใคร่เพื่อเลือกแน่นอน ยายคำแพงได้อธิบายให้หมอเข้มฟังว่า

“หมอเข้ม ข้าแทบบ่เชื่อเลยว่า ท่านจะผ่านชีวิตที่ทุกข์ขนาดนี้มาได้ ข้าเพิ่งเข้าใจว่ายะหยังหมอ จึงหันปิมปาเป็นคนบ่ดี แม่หญิงหน้างามนั้นเรารู้ว่าใจจะงามได้ด้วยหรือเปล่าก็ไซ้ แต่หลานข้าถึงบ่มีพ่อ บ่มีแม่ พ่อหมอดวงดีบ่ก็ช่วยสั่งสอนอบรมให้อยู่ในธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชาวนบ้านเรา หลานข้าบ่มีความคิดที่จะขี่เรือซ้อนสี่ซ้อนห้า บ่อย่างนั้นก็คงรับปากพ่อเลี้ยงเฟิ่นไปนานแล้ว บ่ต้องลำบากลำบากอย่างอ้อ ข้าบ่สามารถอดอ้างหลานข้าว่าหน้างามใจงามได้มากกว่านี้ อ้อออกไปนักรักก็จะว่าเพราะข้าเป็นยายคอยจ้องชายหลาน”

(ชัญวลี ศรีสุโข. 2543: 133)

เหตุผลที่ยายคำแพงยกเหตุผลมาอ้างว่าปิมปาไม่คิดจะเป็นภรรยาใครเพียงเพราะต้องการความสุขสบาย ไม่อย่างนั้นปิมปากงจะเป็นภรรยาของพ่อเลี้ยงหลวงโยไปแล้ว ยายคำแพงออกตัวด้วยว่าที่กล่าวมามีได้ต้องการโอ้อวดเพื่อขายหลานสาวแต่อย่างใด

หมอเข้มนักยังไม่คลายใจที่หวาดระแวงปิมปาไป จนเมื่อได้ทราบความจริงจากอ้าวาปิมปา เป็นน้องสาวคนละแม่ที่อำพรบโดยบังเอิญเมื่อเห็นรูปถ่ายของบิดาที่ปิมปามีอยู่ อ้าวได้เขียนจดหมายเล่าความจริงให้หมอเข้มนักได้รู้ หมอเข้มนักจึงตัดสินใจให้บิดาและมารดาของเขามาสู่ขอปิมปา และอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

13.2.2 กตัญญู

ปิมปาอาศัยอยู่กับยายคำแปงและน้าบุญลือ มารดาของปิมปาเสียชีวิตตั้งแต่คลอดเธอ ส่วนบิดาได้ทั้งมารดาของเธอไปตั้งแต่เธอยังไม่เกิด ปิมปาได้รับการเลี้ยงดูจากยายคำแปง ปิมปาเป็นหญิงสาวที่มีความกตัญญูต่อคำแปงผู้เป็นยาย ดังตอนที่ยายคำแปงไม่สบาย ปิมปาแสดงความเป็นห่วงยายว่า “ยายควรจะนอนพัก ยายบ่ใคร่สบาย ทั้งไอทั้งหอบ ลงที่ก็เป็นลม ยายอดเหนื่อยเพื่อปิมปาตั้งแต่ปิมปาเป็นละอ่อนน้อย ปิมปาใหญ่แล้ว ยายบ่ควรอดเหนื่อยเพื่อปิมปาแหล...” (ชัญวลี ศรีสุโข. 2543: 77)

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ปิมปาสำนึกในบุญคุณที่ยายคำแปงที่เลี้ยงดูเธอมาตั้งแต่ยังเป็นเด็ก ที่ยายคำแปงเหน็ดเหนื่อยก็เพราะทำงานเลี้ยงดูเธอ เธอจึงคิดว่าเธอโตพอที่จะไม่ให้ยายต้องเหน็ดเหนื่อยอีกต่อไป

สืมอยได้ถามปิมปาเกี่ยวกับการมีคู่ครอง เพราะเห็นไปชอบปิมปาอยู่ ถ้าปิมปาจะอยู่กินกับไปยายคำแปงคงเห็นดีด้วย เพราะไปเป็นชายหนุ่มที่นิสัยดี มีฐานะมั่นคง และรักปิมปาด้วยใจจริง แต่ปิมปาคิดว่าเธออยากจะได้ดูแลยายก่อน ดังคำกล่าวที่ว่า “สืมอย สู้เหมือนพี่สาวแท้ๆ ของข้า ข้ายินดีนักที่สู้เป็นห่วงชีวิตข้า แต่ตอนนี้ข้าบ่คิดเรื่องมีครอบครัว ข้าไคร่อยู่ปรนนิบัติรับใช้ยายให้เพิ่นมีความสุข...” (ชัญวลี ศรีสุโข. 2543: 84)

หลังจากที่น้าบุญลือติดหนี้พนันเป็นหนี้พ่อเลี้ยงหลวงโย พ่อเลี้ยงจะมายึดบ้านและที่นาเพื่อใช้หนี้ หรือมิฉะนั้นก็ขอให้ยกปิมปาเพื่อใช้หนี้ ยายคำแปงตัดสินใจฆ่าตัวตายเพื่อปกป้องปิมปา ปิมปาเสียใจเป็นอย่างมาก เพราะรู้ว่าที่ยายคำแปงทำทุกอย่างก็เพื่อเธอ ดังที่ปรากฏในเรื่องว่า

ความทุกข์ความโศกของปิมปานั้นขึ้นมาขีดสุด เธอสยายผมเช็ดเท้าทั้งสองของผู้เป็นยายไปร้องไห้ไป ไม่สนใจผู้คนรอบข้าง ไม่ยอมให้ใครมาจุดธูปให้เธอออกห่างจากร่างที่ปราศจากวิญญาณของยาย ปากก็พร่ำ

“อะระหังสัมมาสัมพุทธโศฯ ยายของข้าเป็นผู้มีพระคุณต่อข้าอันหาที่สุดบ่ได้ ข้าขอไหว้สองเท้าของยายข้าด้วยความเคารพ สองเท้าที่ยืนหยัดเลี้ยงข้ามาแต่อดีตแต่อดีต สองเท้าที่บุกบั่นทำงานเสียสละทุกอย่างเพื่อให้หลานมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข” ปิมปาเอาเท้าสองข้างของยายวางบนหัวตนเอง จูบหอมสองเท้าด้วยน้ำตาเต็มหน้า

“ยายเหย ยายของปิมปา ยายเลี้ยงดูปิมปามาตั้งแต่เกิด ให้ความรักความอบอุ่นแก่ปิมปา ทำทุกอย่างให้หลานมีความสุข แต่ยายเหยยาย ข้าเจ้ายังบ่เคยทำให้ยายมีความสุขแม้แต่ครั้งเดียว ข้าเจ้ายังบ่เคยตอบแทนบุญคุณยายเลยแม้แต่ครั้งเดียว ยายบ่หื้อโอกาสปิมปาเลย ยายเหย ยายยังต้องจากปิมปา บ่หื้อโอกาสปิมปาตอบแทนบุญคุณเลย”

(ชัญวลี ศรีสุโข. 2543: 143-144)

สิ่งที่ปิมปารู้สึกเจ็บปวดที่สุดก็คือความเสียสละของยายคำแปง ทั้งความเหน็ดเหนื่อยตรากตรำจนแม้กระทั่งชีวิตยายคำแปงก็สละให้ปิมปาได้ แต่เธอยังไม่เคยได้เลี้ยงดูตอบแทนบุญคุณยายคำแปงเลย

ปิมปาเป็นหญิงสาวที่สวยงามและดูดี เธอได้รับการอบรมมาให้รักศักดิ์ศรีของความเป็นผู้หญิง โดยมีชะตากรรมของมารดาเป็นอุทาหรณ์ให้เห็นว่าการมอบกายให้กับผู้ชาย แม้ว่าจะโดนบังคับขืนใจจะทำให้ชีวิตตกต่ำและถูกดูถูกเหยียดหยาม ดังนั้นปิมปาจึงไม่ยอมเป็นภรรยาของพ่อเลี้ยงหลวงโย เพียงเพื่อเห็นแก่ความสุขสบายเหมือนดังเช่นจามรีเพื่อนรุ่นเดียวกับเธอ ทั้งนี้ก็ด้วยแรงสนับสนุนจากยายคำแปง การยอมเสียสละชีวิตของยายคำแปงทำให้พ่อเลี้ยงหลวงโยละอายใจ ไม่กล้าระรานปิมปาอีก การรักนวลสงวนตัวและยึดมั่นในความรักที่มีต่อหมอเข้มพิสูจน์ให้เห็นว่าปิมปามีค่าคู่ควรต่อการเป็นภรรยา บทสรุปของปิมปาจึงจบลงด้วยความสุขสมหวังและมีความมั่นคงของชีวิต

14. คำประพาฬ (เจ้าเอื้อย) จากนวนิยายเรื่องสะพานแสงคำ

14.1 ลักษณะทางกายภาพ

คำประพาฬหรือเจ้าเอื้อยเป็นนิมิตที่เมษารินได้เห็นยามฝัน ครั้งแรกที่เธอเห็นคำประพาฬยังเป็นเด็กอยู่

เด็กหญิงผู้กำลังง่วนอยู่กับงานเย็บผ้าขึ้นมอง ผมดำเป็นมันสลบสิ้นเพียงแค่ออ ซิ่นที่นุ่งอยู่นั้นเป็นซิ่นสีแดงรับกับเสื้อป้ายตัวน้อยที่สวมใส่

แกน้าเอ็นดูนัก! ปากนิคจุมุกหนอย และดวงตากกลมแจ่มแจ้วบอกชัดว่าคงจะเติบโตขึ้นเป็นสาวน้อยที่สวยงามสะดุดตาทีเดียว

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2550: 84)

เมษารินได้พบกับคำประพาฬในฝันอีกหลายครั้ง ซึ่งคำประพาฬก็เติบโตขึ้นเป็นสาวสวยงามและแต่งกาย เกล้ามวยผมตามแบบของผู้หญิงเหนือดั้งเดิม ดังปรากฏจากบทสนทนาว่า

“เจ้าเอื้อยเกล้าเองได้...พี่ลายทองไม่ต้องช่วยหรอก”

“ถ้าอย่างนั้นก็เกล้าไปสิเจ้า เจ้าเอื้อย พี่ลายทองจะช่วยดูให้ว่าเรียบร้อยไหม”

คำประพาศรวบผมดำเป็นมันเลื่อมขึ้นไว่กึ่งกลางศีรษะ ตลบพันอย่างรวดเร็ว เข้มเสียบผม
เพียงสองสามอันก็สามารถยึดตรึงไว้ได้มั่นคงจนพี่เลี้ยงเอื้อยชม

“เก่งจังเจ้าเอื้อย ทั้งเร็วทั้งเรียบร้อย...เอ้า! พี่ลายทองเอามาฝาก” ผู้พูดยื่นดอกไม้เล็กๆ ที่แตก
เป็นช่อยาว สีเหลืองอมส้มกลีบงามอ้วนน้ำให้ และสาวน้อยผู้รับก็ยิ้มกว้างเบิกตาโต

“เข็มแสด...ออกดอกแล้วหรือพี่ลายทอง”

“มา พี่จะเสียบมวยให้”

คำประพาศวางเครื่องประดับผมมีสายระย้ายาวทำด้วยทองคำกับพลอยลงแล้วเอียงศีรษะให้
ทันใด และอีกฝ่ายก็ค่อยเห็นชอกกล้วยไม้ช่อยาวเข้ากับมวยผม...

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2550: 234)

เนื่องจากภาพที่ปรากฏในความฝันของเมษารินเป็นเหตุการณ์ในอดีต คำประพาศจึงเป็น
ภาพของผู้หญิงที่เป็นชนชั้นสูงของเมืองเหนือในอดีต

14.2. ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

14.2.1 กตัญญู

เมษารินมีความผูกพันลึกซึ้งกับเจ้าจันทร์แจ่มฟ้ามาแต่เด็ก เธอรับช่วงในการดูแลรับใช้
เจ้าจันทร์แจ่มฟ้าต่อจากบิดาและมารดาของเธออย่างใจในต่างแดน เจ้าจันทร์แจ่มฟ้าได้รับมรดกเป็น
คัมภีร์คำเครื่องหนึ่งจากเจ้ายายของเธอร่วมกับจารวิทย์ แต่ขณะนั้นจารวิทย์ยังเด็กผู้ดูแลผลประโยชน์ให้
เธอจึงเป็นพินลพัทธ์พี่สาวต่างบิดาและอรินพี่เขย เมษารินติดตามเจ้าจันทร์แจ่มฟ้าซึ่งเธอรับช่วงเป็น
ผู้ดูแลสืบต่อจากบิดาและมารดาของเธอกลับเมืองไทย เนื่องจากเจ้าจันทร์แจ่มฟ้าได้ทราบข่าวว่า
พินลพัทธ์กับอรินจะดัดแปลงคัมภีร์คำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เจ้าจันทร์แจ่มฟ้ามี
ส่วนในคัมภีร์คำเครื่องหนึ่งจึงตั้งใจมาระงับโครงการนั้น เจ้าจันทร์แจ่มฟ้าเกิดอุบัติเหตุขึ้นทำให้ท่าน
ต้องรักษาตัวที่โรงพยาบาล ระหว่างนั้นเมษารินได้เข้าพักในคัมภีร์คำ ในห้องนอนที่เคยเป็นของเจ้า
คำประพาศหรือเจ้าเอื้อย เมื่อร้อยกว่าปีก่อน ซึ่งในห้องนั้นมีภาพสะพานแสงคำที่เธอเคยเห็นมาก่อน
ณ แกลเลอรีแห่งหนึ่งในประเทศอังกฤษ แต่ภาพนั้นวาดต่างมุมมองจากภาพที่เธอเห็น คตินั่นเอง
เมษารินฝันเห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับคำประพาศ

เมษารินฝันเห็นคำประพาศอีกหลายครั้ง เธอได้รู้จักนิสัยใจคอและความคิดของคำ
ประพาศ ซึ่งต่างจากที่เจ้าจันทร์แจ่มฟ้าเล่าให้ฟัง

เมื่อคำประพาศต้องหนีออกจากเมืองเชียงคำไปพร้อมกับคุณยายประพิศ เพราะเจ้า
หลวงจักรคำผู้เป็นบิดาถูกยาสั่งพร้อมทั้งหม่อมประไพพัชรมารดาของเธอ เธอรู้สึกสลดใจมากที่ไม่มี
แม้โอกาสจะจัดการศพให้บิดาและมารดา ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านความคิดของคำประพาศว่า ‘จะมี
ใครช่วยดูแล จัดให้ท่านได้นอนอยู่เคียงกันเหมือนทุกๆ คติน มีอใดจะช่วยเปลี่ยนผ้าภูษาทรงให้สวย

สม แล้วลูบล้างประกันกลิ่นสุคนธ์...คุณพระ ! ควรเป็นมือของลูก มือของคำประพาพคนนี้ควรได้รับใช้สนองคุณ' (ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2550: 165)

แม้จะทราบดีว่าหม่อมแสงเงินซึ่งเป็นหม่อมอีกคนหนึ่งของเจ้าหลวงจักรคำเป็นผู้บงการการลอบสังหารด้วยยาสั่ง แต่คำประพาพไม่คิดถึงความปลอดภัยของตนเอง ด้วยหน้าที่ของบุตรที่ดีคำประพาพต้องการจัดงานศพอย่างสมเกียรติให้แก่เจ้าจักรคำและหม่อมประไพพัชร แต่คุณยายประพิศเห็นแก่ความปลอดภัยของคำประพาพมากกว่า ระหว่างการเดินทางคุณยายประพิศก็ได้เสียชีวิตลง คำประพาพรู้สึกผิดที่ต้องฝังศพคุณยายประพิศเอาไว้กลางป่า เพราะไม่สามารถนำศพกลับไปยังกรุงเทพฯ บ้านของเจ้าคุณศรีวิศัลย์ผู้เป็นตาแท้ๆ ได้ แสดงให้เห็นว่าเจ้าคำประพาพมีความกตัญญูต่อคุณยายประพิศ ในเรื่องที่เราต้องการเผาศพและนำเข้ากระดูกของคุณยายประพิศกลับไปด้วย

คำประพาพได้ยืนยันความตั้งใจเดิมคือการปลงศพของคุณยายประพิศให้เรียบร้อย ดังคำกล่าวจากบทสนทนาระหว่างเจ้าคำประพาพกับเมษารินว่า

“เจ้าเอื้อยจำจุดที่ฝังคุณยายประพิศได้...อะไรจะเกิดขึ้นกับเจ้าเอื้อยก็แล้วแต่เจ้าเอื้อยยอมรับได้ทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นจะตาย จะร้ายหรือดีสักแค่ไหน...ขอให้ได้ไปปลงศพคุณยายประพิศให้เรียบร้อยเท่านั้นเป็นพอ...ไมอย่างนั้นเจ้าเอื้อยก็คงตายตาไม่หลับ” น้ำตาซ่านซึมเต็มดวงตาดำงามของเด็กสาวอีกครั้ง

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2550: 272)

การเดินทางไปปลงศพคุณยายประพิศเป็นเหตุให้คำประพาพถูกลอบทำร้าย แต่ไสลรัตน์มาช่วยไว้ทัน

คำประพาพเชื่อว่าการดูแลจัดการร่างที่ไว้วิญญาณของบิดา มารดาและผู้มีพระคุณเป็น การแสดงความกตัญญูที่พึงกระทำ แม้จะต้องเสี่ยงกับอันตรายถึงชีวิตก็ตาม

14.2.2 รักถิ่นกำเนิด

คำประพาพมีความรักเมืองเชียงคำซึ่งเป็นถิ่นกำเนิด เมื่อเธอต้องย้ายมาอยู่ที่สยามเพื่อความปลอดภัยของตนเอง เธอก็ยังแต่งกายแบบชาวเหนือ เพราะคิดเสมอว่าเธอยังเป็นชาวเหนืออยู่ ดังคำพูดที่คำประพาพกล่าวกับเมษารินในความฝันว่า “เจ้าคุณตาจะให้เจ้าเอื้อยตัดผม ห่มผ้าถุงโจงแบบคนทางนี้ แต่เจ้าเอื้อยไม่ยอม...ท่านคงอยากให้เจ้าเอื้อยลืมห่มดทุกอย่าง แต่เจ้าเอื้อยไม่ยอมลืม อยากจำเอาไว้ให้มันว่าตัวเองมาจากไหน และถ้ามีโอกาสก็จะหาทางกลับไปอีกครั้ง...” (ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2550: 222)

คำประพาศไม่ยอมตัดและแต่งกายตามแบบผู้หญิงสยาม โดยการห่มผ้าสไบและนุ่งโจงกระเบน เพราะเธอต้องการแต่งชุดพื้นเมืองอย่างทางเหนือ เพื่อเตือนตัวเองและจำได้ว่าเธอมาจากเชียงคำ และถ้ามีโอกาสเธอก็อยากจะเดินทางกลับไปเที่ยวเชียงคำอีกครั้ง การกระทำของคำประพาศแสดงให้เห็นว่าเธอเป็นหญิงสาวที่รักในถิ่นกำเนิด ถึงแม้เธอจะเดินทางมาอยู่ที่สยาม แต่เธอก็ไม่ยอมแต่งกายแบบสาวชาวสยามอย่างที่คฤหาสน์ของเธอต้องการให้เธอแต่งเพื่อล่อลวงเรื่องร้ายๆ ที่เกิดขึ้นที่เชียงคำ

ไสลรัตน์หรือภูแก้วมีความคิดว่าคำประพาศจะไม่กลับมาที่เชียงคำอีก เพราะเธออาจสมรสกับท่านชายจรัสโอภาส แต่ศุวงศ์ผู้เป็นบิดาของไสลรัตน์เชื่อมั่นว่าคำประพาศยังผูกพันกับแผ่นดินถิ่นเกิด นับได้ว่าศุวงศ์มองคำประพาศไม่ผิด ท้ายที่สุดคำประพาศก็เลือกที่จะสมรสกับไสลรัตน์ในตอนท้ายของเรื่อง คำประพาศตัดสินใจสมรสกับไสลรัตน์เพราะความรัก เธอได้เดินทางกลับมายังเชียงคำถิ่นกำเนิดและอยู่ครองคู่กับไสลรัตน์อย่างมีความสุข

14.2.3 ฉลาด ช่างคิด

คำประพาศฉลาดและช่างคิดมาตั้งแต่วัยเด็ก ในนิมิตของเมษารินคำประพาศคุยกับเธอโดยไม่มีใครมองเห็น แต่สร้อยจันทร์พี่สาวต่างมารดาเห็นคำประพาศพูดอยู่คนเดียว จึงถามคำประพาศว่า

“แล้วเมื่อก่อนคุยกับใครเจ้าเอ๊ย”

“คุยกับเพิ่นนี่...” คนบนเตียงยกตักตาขึ้นดู

“ดัดจริตทำเป็นฝรั่งตั้งชื่อให้ตักตาอีกหน่อยก็เป็นบ้าหอรกเจ้าเอ๊ย เอาของไม่มีชีวิตมาทำให้มีชีวิต ทำให้มันมีชื่อเรียกขานแล้วก็พูดคุยกับมัน”

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2550: 118)

คำประพาศต้องการให้สร้อยจันทร์คิดว่าเธอสนทนากับเพิ่นนี้ตักตาที่ไสลรัตน์ส่งมาให้ เป็นของขวัญ สร้อยจันทร์จึงกล่าวหาว่าเธอดัดจริตและตั้งชื่อให้กับตักตาที่ไม่มีชีวิตและพูดกับมันเหมือนเป็นคนบ้าที่นั่งพูดอยู่คนเดียว คำประพาศต้องการให้หม่อมแสงเงินและสร้อยจันทร์มองว่าเธอเป็นคนที่สติไม่ดี เพราะเขาจะได้ไม่ต้องมายุ่งกับชีวิตของเธอ

ในชีวิตของคำประพาศได้พบเจอกับสิ่งร้ายตลอดชีวิต นับแต่บิดา มารดาและคุณยายประพิศ ถูกหม่อมแสงเงินวางยาสั่งในสารับอาหาร เป็นเหตุให้บุคคลทั้งสามเสียชีวิตในเวลาไล่เลี่ยกัน คำประพาศจึงมาอาศัยอยู่กับเจ้าคุณศรีวิศัลย์ผู้เป็นตาในสยาม เป็นเหตุให้หม่อมพยับซึ่งมีศักดิ์เป็นคุณยายคนเล็กถึงแก่กรรม ตั้งแ้งว่าคำประพาศเพ้อมาแย่งสมบัติ จึงสนับสนุนให้คำประพาศเป็นหม่อมของท่านชายจรัสโอภาส แต่หม่อมพยับก็ยอมรับว่าไม่อาจชักจูงคำประพาศได้เพราะคำประพาศเป็น

หญิงสาวที่ “ฉลาดเฉลียวยิ่งนัก หาใช้หุ่นกระบอกที่ใครจะชักได้ง่าย” (ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2550: 229)

แต่ความฉลาดข้างคิดของคำประพาศก็เป็นความคิดในแง่บวกที่มีประโยชน์ต่อการใช้ชีวิต แทนที่จะคิดหาตระแวงจนเสียสุขภาพจิต ดังที่เธอกล่าวกับเมษารินว่า

“การอยู่ในวังไม่ใช่เรื่องง่ายหรอกเจ้า ยิ่งท่านเจ้าของวังเป็นแม่ใหญ่ ย่อมต้องมีนกกาอาศัยร่มเงาอยู่มากมาย พลัดไปนิด ด้อยไปหน่อยก็อาจถูกโหมให้เป็นเรื่องใหญ่ได้ง่ายๆ”

ถ้อยคำของเด็กสาวบอกชัดว่า แม้จะยังอ่อนวัย หากเจ้าตัวก็เฉลียวฉลาดรู้ทันคน ยิ่งนัก...

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2550: 237)

คำกล่าวข้างต้นนี้คำประพาศต้องการจะหมายถึงเรื่องของเธอมักจะถูกหม่อมพเยียจับผิด และนำไปรายงานต่อเจ้าคุณศรีวิศัลย์ โดยการทำเรื่องเล็กให้กลายเป็นเรื่องใหญ่ เมษารินมองว่าคำประพาศถึงแม้จะยังอ่อนวัย แต่คำพูดของคำประพาศแสดงให้เห็นถึงความเฉลียวฉลาดที่คำประพาศรู้เท่าทันหม่อมพเยียที่ต้องการกำจัดเธอออกไปจากชีวิต

คำประพาศเป็นหญิงสาวที่มีความมกตัญญูต่อบิดา มารดาและผู้มีพระคุณ เธอไม่เคยลืมแผ่นดินถิ่นเกิด คำประพาศเป็นหญิงสาวที่เฉลียวฉลาด เธอรู้เท่าทันเหตุการณ์ที่หม่อมพเยียต้องการกำจัดเธอออกไปจากวังของเจ้าคุณศรีวิศัลย์ เพราะหวังครอบครองสมบัติอันเป็นมรดกของตระกูลเพียงผู้เดียว

15. เจ้าอุบลวัฒน์ จากนวนิยายเรื่องแต่ปางบรรพ์

15.1 ลักษณะทางกายภาพ

เจ้าอุบลวัฒน์เป็นหญิงสาวสวย ดังตอนที่เจ้ากองไทได้พบกับเจ้าอุบลวัฒน์ครั้งแรกในความฝัน ขณะที่เจ้าอุบลวัฒน์ยังอยู่ในวัยสาว เขาแอบชื่นชมความงามของเจ้าอุบลวัฒน์ ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านเจ้ากองไทว่า

เมื่อขยับเข้าใกล้ เจ้ากองไทจึงทอดพระเนตรเห็นใบหน้างามของหล่อนได้ชัดเจน ทั้งได้กลิ่นหอมรวรินโชยมา เป็นกลิ่นหอมมวลคล้ายกลิ่นบุปผาหลากพันธุ์มาอยู่ปะปนกันทีเดียว สตรีผู้นี้มีผิวขาวเนียนขาวละเอียด ศีรษะทุยสวย ลำคอระหงรับกับใบหน้าเรียวได้รูปคิ้วโก่งพองาม ขนตายาวงอนดวงตาหวานมีประกายวิบวับสดใสราวกับดวงดาวที่กระปริบระยับบนฟากฟ้าในเดือนแรม จมูกโด่งแหลม ริมฝีปากสีแดงระเรื่ออ่อนบางได้รูปนั้นยิ้มละไม...

(บุญวรรณี. 2550: 26-27)

เป็นที่น่าสังเกตว่า ข้อความข้างต้นบรรยายความงามของผู้หญิงเหนือที่ไม่เคยปรากฏในนวนิยายมาก่อนหน้านี้คือ ก่อนหน้านี้นักจะบรรยายผิวพรรณและความงามโดยรวม นั่นคือการบรรยายรูปศรีษะทวยและจุมพิตโด่งแหลม ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าไม่ใช่ลักษณะตามชาติพันธุ์ของชาวเหนือแต่อย่างใด นอกจากนั้นคำพูดของเจ้าเมืองขึ้นก็ได้ย้าความงามของเจ้าอุบลรัตน์เมื่อ 60 ปีที่แล้วว่า

“ถ้าเจ้ากองไทเป็นบ่าว (เป็นหนุ่ม) ชักเมื่อ 60 ปีมาแล้ว ได้ยินชื่อเจ้าอุบลรัตน์แล้วต้องหุ่ผี เพราะเจ้าอุบลรัตน์ของผมนั้นได้ชื่อว่าเป็นแม่หญิงที่งามที่สุด บิไซเฉพาะแต่ในเมืองเชียงใหม่ แต่เป็นแม่หญิงที่งามที่สุดในแว่นแคว้นแดนล้านนา หมูกุลวาทาที่มาแผ้วเชิงใหม่และได้ปะเจ้าอุบลรัตน์ยังสาว ถึงกับจดบันทึกไว้ทีเดียว ถึงบัดนี้ฉันนึกก็ยังว่าเจ้า อุบลรัตน์อยู่ดี”

(บุญวรรณ. 2550: 302)

ในโลกแห่งความเป็นจริง เจ้ากองไทได้พบกับเจ้าอุบลรัตน์อายุ 75 ปีแล้ว ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านเจ้ากองไทว่า

เจ้ากองไทจ้องหน้าหญิงชราสูงศักดิ์ผู้นั่งอยู่เบื้องหน้าตาแทบไม่กระพริบ แม้ผู้ที่อยู่เบื้องหน้าจะอยู่ในสังขารของหญิงชราวัย 75 ปี หากความงามที่ปรากฏบนดวงหน้านั้นมิได้ลดน้อยถอยลงแต่อย่างใด กลับยิ่งดูงามสง่ากว่าเมื่อยังสาวแรกครั้งทีชายหนุ่มได้พบและฝากรักไว้ได้แสงเดือนเมื่อนานมาแล้ว แม้ผมบนศีรษะจะขาวโพลนไปเกือบหมด ผิวพรรณหย่อนคล้อยไปบ้าง แต่ก็มิได้เหี่ยวเหินมากมายดังที่สตรีวัยนี้ควรจะเป็น ดวงตานั้นเล่ายังคงสวยซึ่งใสกระจ่างหามีความชุ่มฉ่ำใดๆ ปรากฏอยู่ไม่...

(บุญวรรณ. 2550: 307-308)

เมื่อเจ้ากองไทได้พบกับเจ้าอุบลรัตน์ในนิมิตเป็นครั้งแรก เจ้าอุบลรัตน์แต่งกายในชุดพื้นที่มีความประณีตตามฐานันดรศักดิ์ ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านความคิดของเจ้ากองไทว่า

...สตรีสาวรูปร่างบอบบางในเครื่องแต่งกายที่ดูผิดแผกกว่าหญิงไทยเขินชาวเชียงตุงทั่วไป หล่อนมิได้เกล้าผมไว้บนจอมขวัญกลางศีรษะ ทั้งมิได้เคียนหัวด้วยผ้าผืนยาวดังที่เจ้ากองไททอดพระเนตรเห็นจนเคยชิน เรือนผมดำขลับเป็นเงารยับราวเส้นไหมนั้นถูกรวมตึงเกล้าเป็นมวยต่ำแซมด้วยดอกเอื้องแซะหลวงสีขาวงาช้าง หล่อนสวมเสื้อแขนกระบอกสีเหลืองทอง นุ่งซิ่นผ้าไหมลายขาวงาสีน้ำเงินสลักเทา ดิ้นขึ้นประดับด้วยลวดลายงดงามแปลกตาสอดสลับด้วยทองคำเส้นเล็กละเอียดที่สะท้อนประกายระยิบระยับจับตาดูแล้วผู้สวมใส่เคลื่อนไหว...

(บุญวรรณ. 2550: 26)

เมื่อเจ้ากองไทได้พบกับเจ้าอุบลรัตน์ในเวลากลางคืน เธอได้สวมชุดสำหรับใส่นอนซึ่งแตกต่างจากชุดที่ใสในตอนกลางวัน ดังที่ผู้แต่งได้บรรยายผ่านเจ้ากองไทว่า

เจ้ากองไททรงจ้องหน้าหญิงสาวราวถูกสะกดด้วยมนตรา ด้วยคนที่ถือเทียนปล่อยผมซึ่งมักเกล้าไว้เสมอยามกลางวันให้ยาวสยายลงมาถึงบั้นเอว ครั้นแสงเทียนส่งต้อง วงพักตร์ก็ทำให้เห็นดวงหน้านั้นงดงามซึ่งจนคนมองตะลึง ผ้ารังอก (ผ้าแถบ) ที่เจ้าของร่างระหงใช้พันกายแทนเสื้อแขนกระบอก ตอนกลางวันถูกห่มทับด้วยผ้าตุ้ม (ผ้าคลุมไหล่) ผืนบางที่คลุมไหล่ไว้หลวมๆ เผยให้เห็นท่อนแขนอันกลมกลึงและผิวพรรณนวลเนียนขาวละเอียดยิ่งพิศดูก็ยิ่งทำให้เห็นว่าเจ้าของเรือนร่างอันหอมกรุ่นนั้นงามผิดตาแปลกตา งามยิ่งกว่าเมื่อได้เห็นตอนกลางวันมากนัก

(บุญวรรณ. 2550: 252)

หลังจากที่เจ้ากองไทได้พบกับเจ้าอุบลรัตน์อีกครั้ง และเจ้าอุบลรัตน์อยู่ในวัยที่ชราแล้ว แต่เธอก็ยังคงแต่งกายเหมือนกับตอนเป็นสาว ดังที่ผู้แต่งบรรยายว่า

...เจ้าอุบลรัตน์งามเจิดฉายในเสื้อแขนกระบอกสีนวล ห่มทับด้วยผ้าจว้าย (สไบ) สีขาวคล่องสร้อยสังวาลทำด้วยทองคำสุกปลั่ง ทรงนุ่งชั้นผ้าไหมลายขวางสีแดงสลับด้วยสีน้ำตาลและเทา ตรงตีนชั้นทอลงลายสอดสลับด้วยทองคำเส้นเล็กละเอียด เกศาสีขาวราวไหมเงินถูกรวบตึงเกล้าเป็นมวยต่ำประดับด้วยปิ่นทองฝังอัญมณีหลากสี...

(บุญวรรณ. 2550: 554)

เจ้าอุบลรัตน์เป็นผู้หญิงที่สวยโดดเด่นสะดุดตา ภาพที่ผู้แต่งบรรยายไว้มีรายละเอียดได้แก่ เธอมีผิวขาวผ่อง ผมเงางามดั่งเส้นไหม ลำคองามระหง รูปหน้าเรียว คิ้วโก่งพองาม ขนตายาวอนดวงตาหวานเป็นประกายสดใส จมูกโด่งแหลมได้รูป ปากแดงระเรื่อบางอ่อน แขนยาวได้รูปกลมกลึงสิ่งที่บรรยายเป็นความสวยแบบอุดมคติที่ผู้แต่งคิดว่าเป็นลักษณะของผู้หญิงที่สวยที่สุดควรจะเป็น เจ้าอุบลรัตน์ในวัยชรามีความเปลี่ยนแปลงจากวัยสาวเพียงเล็กน้อยคือมีผิวพรรณหย่อนคล้อยลงไม่มากนัก และมีเส้นผมขาวโพลนเกือบทั้งศีรษะแต่ก็ยังคงเงางามดั่งเส้นไหม ดวงตาไม่มีความขุ่นมัวไปตามวัย ซึ่งแตกต่างจากผู้หญิงในวัยเดียวกัน ซึ่งผู้แต่งยังต้องการคงความสวยแบบอุดมคติไว้ในตัวเจ้าอุบลรัตน์เสมอ

การแต่งกายของเจ้าอุบลรัตน์เป็นไม่มีความเปลี่ยนแปลงมากนัก เพราะแต่งกายตามฐานันดรศักดิ์ โดยใช้วัสดุในการตัดเย็บเป็นของดีและมีราคา ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผ้าไหม และชั้นจะนุ่งชั้นลายขวางสีสลับซึ่งเป็นลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของทางเหนือ ที่ตีนชั้นจะทอลายตีนจกหรือลวดลายสวยงามประณีตทอลับด้วยเส้นทองคำ เกล้าผมมวยต่ำประดับด้วยดอกไม้หรือปิ่นประดับผมฝังอัญมณี เป็นที่น่าสังเกตว่าความงามอันเป็นลักษณะทางกายภาพของตัวละครที่เป็นผู้หญิงเหนือในเรื่องนี้ ปรากฏมากกว่าความงามตามคตินิยมของชาติพันธุ์ล้านนา ผู้แต่งได้เพิ่มความงามตามอุดมคติของผู้หญิงสวยในยุคปัจจุบัน ส่วนในเรื่องของการแต่งกายผู้แต่งยังคงเน้นย้ำการแต่งกายแบบพื้นเมืองอยู่

15.2 ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

15.2.1 รักศักดิ์ศรีของความเป็นหญิง

เจ้ากองไทเดินทางไปศึกษาในโรงเรียนของอังกฤษที่เมืองตองกิ ระหว่างทางที่ไปตองกิ ขบวนของเจ้ากองไทได้หยุดพัก เจ้ากองไทฝันว่าเขาเดินพลัดหลงกับขบวนและได้พบกับผู้หญิงสวย คนหนึ่งบนเรือนไม้หลังใหญ่ เมื่อสอบถามหญิงผู้นั้นจึงทราบว่าเขาพลัดหลงมาที่เมืองเชียงใหม่ เจ้ากองไทหลงรักหญิงผู้นั้นตั้งแต่แรกพบและขอเข้าพักที่เรือนหลังนั้น แต่เธอให้เหตุผลว่า “เอือน (เรือน) นี้มีแต่เฮากับเจ้ายายและบ่าวไพร่ ซึ่งล้วนแต่เป็นแม่หญิง หากหื้อบุรุษเช่นท่านพักค้างคืนเกรงว่าจะเป็นทีเล้าขวัญ ถ้าบ่หันว่าเป็นการลบหลู่ ขอเชิญไปพักยังเอือนแหมหลังหนึ่ง (ขอเชิญไปพักยังเรือนอีกหลังหนึ่ง) ที่เจ้าพ่อสร้างไว้หื้อหัวหน้าและเหล่าองครักษ์พวกดาบ (บุญวรรณ. 2550: 33)

เจ้าอุบลวรรณ (ซึ่งในขณะนั้นเจ้ากองไทยังไม่ทราบชื่อ) ถึงแม้จะยินดีช่วยเหลือเจ้ากองไทที่พลัดหลงจากขบวน แต่กันข้อครหาเพราะบนเรือนของเธอมีแต่เจ้ายาย เธอและบ่าวไพร่ซึ่งเป็นผู้หญิงทั้งหมด แต่เธอได้ให้เจ้ากองไทพักในเรือนอีกหลังหนึ่งซึ่งบิดาของเธอได้ปลูกไว้ให้หัวหน้าและองครักษ์ได้พักแทน หญิงผู้นั้นได้พาเจ้ากองไทมาพบกับเจ้าคำแผ่นผู้เป็นยายซึ่งเป็นเจ้าของเรือน เจ้าคำแผ่นได้สอบถามถึงความเป็นมาของเขา จึงทราบว่าเขาได้พลัดหลงมาไกลจากเมืองตองกิมาก เจ้าคำแผ่นต้อนรับเจ้ากองไทเป็นอย่างดี เพราะถูกชะตากับเจ้ากองไทและเห็นว่าเป็นถึงบุตรชายของเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ เจ้ากองไทได้ทราบว่าผู้หญิงสวยคนนั้นชื่อเจ้าอุบลวรรณ เป็นบุตรของเจ้ากาวิโรสุผู้ครองนครเชียงใหม่คนที่ 6 แห่งราชวงศ์ทิพย์จักราชวงศ์ (เจ้าเจ็ดตน) เมื่อเขาได้เข้าพักและหลับไปด้วยความเหน็ดเหนื่อยที่เรือนรับรอง เจ้ากองไทตื่นขึ้นมาในตอนเช้าก็พบว่าทุกอย่าง เป็นเพียงความฝัน แต่ความฝันได้นำเจ้ากองไทไปพบกับเจ้าอุบลวรรณอีกหลายครั้งจนเกิดความรักขึ้นระหว่างหนุ่มสาวทั้งสอง เจ้ากองไทได้สารภาพรักต่อเจ้าอุบลวรรณและต้องการทราบความในใจของเธอ ดังบทสนทนาระหว่างเจ้ากองไทและเจ้าอุบลวรรณว่า

“พี่รักเจ้านางแต่ๆ รักตั้งแต่แรกเห็นเมื่อได้ปะหน้าเจ้านางที่ตึนขันได (ตึนบันได) ในวันแรกที่พี่มาถึงคุ่มนี้ นับแต่นั้นมา เจ้านางได้มาอยู่กลางหัวใจของพี่ บ่มีซักเสี้ยวเวลาที่พี่บ่ได้กิดถึง (คิดถึง) น้องเวลานี้เป็นโอกาสดีที่พี่จะได้ถามว่าเจ้านางจะไต่กับพี่ ขอเจ้าเอ๋ยวาจาหื้อพี่ได้ฟังขึ้นนอกขึ้นใจสักคำเถอะ”

“น้องได้ปะพี่สามสี่ชั่ววัยมาแล้วมาล้งถามถึงความในใจ ตัวน้องเป็นหญิงจักตอบเยี่ยงใด เขาจักเล่าไขใจง่ายเกินการ ร้อยถามพันถามเรื่องความหลายด้าน ขอหื้อพี่อ่านใจหื้อได้เองเถอะ...ข้าเจ้าเป็นแม่หญิง...จะหื้อเอ๋ยวาจาว่าอย่างใดก่อนบ่สมควร เป็นจะนิทว่าร้ายได้ว่าใจง่าย ได้ฟังคำชายหน้อยก่อเคลิบเคลิ้ม หากว่าเจ้าพี่ไปไกลตัวอาจไปหลงเมามัวแม่หญิงอื่น ข้าเจ้าบ่อาจลวงรู้ได้”

(บุญวรรณ. 2550: 256)

คำกล่าวข้างต้นถึงแม้จะบอกเป็นนัยว่าเจ้าอุบลวรรณไม่รังเกียจเจ้ากองไท แต่ก็ป้องกันตัวเองด้วยการอ้างความเป็นผู้หญิงที่ไม่อาจพูดแสดงความรักได้อย่างเปิดเผย

เจ้าอุบลวรรณเป็นหญิงสาวที่ได้รับการเลี้ยงดูให้อยู่ในกรอบประเพณี จึงค่อนข้างระมัดระวังการแสดงออก อันจะทำให้เป็นที่ครหาแก่บุคคลทั่วไปและถูกทำให้เข้าใจผิดว่าประพฤติตนเสื่อมเสียเกียรติของผู้หญิง

15.2.2 ยึดมั่นในความรัก

เจ้ากองไทให้สัญญาว่าจะกลับมาขอเจ้าอุบลวรรณว่าจะกลับมาสู่ขอ แต่เจ้ากองไทก็ไม่ฝันเห็นเจ้าอุบลวรรณอีกเลย หลังจากจบการศึกษาที่เมืองตองก็ เจ้ากองไทขอบิดาเดินทางไปตามหาเจ้าอุบลวรรณ โดยเดินทางไปพร้อมกับเจ้าเมืองขึ้นและเจ้าพรหมลือ เจ้าเมืองขึ้นมีเชื้อสายเจ้าเมืองเชียงใหม่ เขาได้เล่าเรื่องเกี่ยวกับเจ้าอุบลวรรณที่มีศักดิ์เป็นเจ้าอู๋ย(ย่าหรือยาย) เจ้ากองไทสะดุดใจเพราะชื่อเหมือนกับหญิงคนรักที่เขาพบในฝัน เจ้าเมืองขึ้นเล่าว่า

“เจ้าอุบลวรรณเป็นธิดาของพ่อเจ้ากาวิโรส แม้จะเป็นแม่หญิงแต่ได้ช่วยเจ้าพ่อของท่านทำราชการดูแลไพร่ในสังกัดถึงเจ็ดแปดร้อยคน เป็นที่รำลือว่าหนุ่มๆ หลายคนในสมัยนั้นแย่งชิงแข่งขันกันมาเฝ้าขอความรักเจ้าอู๋ย ที่ถึงกับฆ่ากันตายเพราะริษยาที่ว่าเจ้าอู๋ยจะรักคนอื่นน้อยกว่าตัวก็มี แต่เท่าที่ผมเท่าที่ผมรู้และคนใหญ่ในตระกูลเล่ากันสืบมาก่อป้หันเจ้าอู๋ยจะสนใจบอจายคนไหนแม้แต่คนเดียวเหมือนกับว่าทรงเฝ้ารอไผ่คนหนึ่งอยู่ แต่บ่มีไผ่รู้ว่าเจ้าอู๋ยรอไผ่ ทรงครองตัวเป็นโสดเมื่อนักหนาแม้กระทั่งสมัยนี้แม่หญิงอายุสามสิบ ถ้ายังบ่ได้ ก็น่แขกแต่งงานก่อจะมีไผ่เอาแล้ว ในที่สุดเจ้าอู๋ยก่อกถูกพี่น้องผู้เป็นแม่เมืองในเวลานั้นบังคับหื้อกินแขกแต่งงานไปกับเจ้าหนานมawangค์”

(บุญวรรณ. 2550: 303)

สาระสำคัญที่เป็นข้อมูลเกี่ยวกับเจ้าอุบลวรรณคือความสวयอันเป็นที่รำลือ และการครองความเป็นโสดเหมือนนรคอยใครสักคน จนในที่สุดก็ถูกบังคับให้สมรสกับเจ้าหนานมawangค์

เมื่อเจ้าเมืองขึ้นได้พาเจ้ากองไทและเจ้าพรหมลือไปพบเจ้าอุบลวรรณที่เรือนของเธอเพื่อไปเยี่ยมเยียนและต้องการแนะนำให้เจ้ากองไทและเจ้าพรหมลือได้รู้จัก เพราะเจ้าอุบลวรรณเป็นผู้ใหญ่คนหนึ่งเจ้าเมืองขึ้นนับถือ เมื่อเจ้ากองไทได้พบกับเจ้าอุบลวรรณจึงได้ทราบว่าเป็นคนเดียวกับที่เขาตามหา เจ้าอุบลวรรณจำเจ้ากองไทได้ในทันทีและรู้สึกเสียใจที่ได้พบกับเจ้ากองไทในขณะที่เธอแก่ชราแล้ว ส่วนเจ้ากองไทยังเป็นชายหนุ่มรูปงาม ทำให้เจ้ากองไทและเจ้าอุบลวรรณทราบว่าทั้งเขาและเธอเคยพบกันในมิติเวลาที่ต่างกัน เจ้ากองไทได้เล่าความจริงเกี่ยวกับเขาและเจ้าอุบลวรรณให้เจ้าเมืองขึ้นทราบตั้งแต่ต้นจนจบ เจ้าเมืองขึ้นได้แสดงความคิดเห็นว่า “ที่แท้แล้วความฝันคือความจริง ความจริงคือความฝัน ความฝันนำพาเจ้ากองไทย้อนเวลากลับไปถึงหกสิบปี จนได้ปะและรักกับเจ้าอู๋ยอุบลวรรณ...ที่แท้คนที่เจ้าอู๋ยรอคอยมาตลอดชีวิตคือเจ้ากองไทนี่เอง” (บุญวรรณ. 2550: 316)

เจ้าเมืองขึ้นได้ไตร่ตรองถึงเหตุผลก่อนหน้าที่ใหญ่ในกระกูลได้เล่าถึงเจ้าอุบลรัตน์ว่า เหมือนเธอรอคอยใครสักคนจนไม่ยอมสมรส และเคยเห็นท่าทีของเจ้ากองไทที่ยึดมั่นในรักที่มีต่อหญิงคนหนึ่งที่เขาทราบแต่เพียงว่าชื่อเจ้าอุบลรัตน์เป็นเจ้าหญิงแห่งเมืองเชียงใหม่ อีกทั้งเจ้าเมืองขึ้นได้เห็นกิริยาอาการของเจ้ากองไทและเจ้าอุบลรัตน์ที่เหมือนรู้จักกันมาก่อน เมื่อเจ้ากองไทเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับตัวเขาและเจ้าอุบลรัตน์ให้ฟัง เจ้าเมืองขึ้นจึงสามารถติดต่อเรื่องได้อย่างรวดเร็วว่า ที่จริงแล้วความฝันได้นำพาเจ้ากองไทให้ได้พบกับเจ้าอุบลรัตน์ ความในได้นำเจ้ากองไทย้อนกลับไปเชียงใหม่เมื่อ 60 ปีที่แล้ว จนได้พบกับเจ้าอุบลรัตน์ และผู้ชายที่เจ้าอุบลรัตน์รอคอยมาตลอดคือเจ้ากองไทนั่นเอง เจ้าเมืองขึ้นจึงให้การช่วยเหลือเจ้ากองไทให้มีเวลาอยู่กับเจ้าอุบลรัตน์เป็นการส่วนตัว เขาจึงอาสาพาเจ้าพรหมลือไปเที่ยวที่ลำปาง

เจ้าอุบลรัตน์ได้สารภาพความในใจให้เจ้ากองไทฟังว่าเธอรักเขา และที่ต้องสมรสนั้นเป็นเพราะถูกบังคับ ดังบทสนทนาระหว่างเจ้าอุบลรัตน์และเจ้ากองไทว่า “...ตอนนั้นถ้าถูกคำเข็บคับบมีวันที่เขาจะร่วมหอกกับเจ้าหนานวงศ์เด็ดขาดจะรักษาตัวไว้หือ...เจ้ากองไทคนเดียว...” (บุญวรรณ. 2550: 519)

เจ้าอุบลรัตน์ได้เปิดเผยความในใจให้เจ้ากองไทได้รับรู้ว่าเธอต้องสมรสนั้นเป็นเพราะถูกบังคับจากผู้ใหญ่ และไม่ได้เกิดจากความสมัครใจของเธอเอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเจ้าอุบลรัตน์ยึดมั่นในความรักที่เธอมีแก่เจ้ากองไทเสมอมา

15.2.3 ฉลาดและมีความรู้ความสามารถทางธุรกิจ

เจ้าอุบลรัตน์เป็นผู้หญิงที่ยอมเปิดรับสิ่งใหม่ๆ และเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งใหม่ ซึ่งไม่มีหญิงใดทำได้เหมือนเจ้าอุบลรัตน์ ดังตอนที่เจ้าเมืองขึ้นเล่าเกี่ยวกับเจ้าอุบลรัตน์ให้เจ้ากองไทฟังว่า

“วันพรุ่งผมจะพาเจ้ากองไทกับเจ้าพรหมลือไปเฝ้าเจ้าอู๋ (ย่าหรือยาย) ของผม บิไซอู๋สายตรง แต่ว่าผมนับถือเจ้าอู๋องค์นี้นัก เพราะเป็นเจ้านายที่เก่งกาจกว่าเจ้านายแม่ญิงในสมัยเดียวกัน เมื่อซัก 60 ปีมาแล้ว เจ้าอู๋องค์นี้ถือได้ว่าเป็นแม่ญิงหัวก้าวหน้าที่สุดในเวลานั้นก่อนจะได้ แม่ในเวลานี้ผมก็คิดว่าถ้าจะมีแม่ญิงคนใดในเมืองเชียงใหม่เก่งเท่าเจ้าอู๋ของผมหมดแล้ว กระทั่งหมู่กุลชาว (ชาวตะวันตกที่มีผิวขาว) ที่เข้ามาแอ่วเชียงใหม่เมื่อห้าสิบหกสิบปีมาแล้ว ยังได้บันทึกถึงเจ้าอู๋องค์นี้เป็นเจ้าหญิงที่เก่งกล้าสามารถยิ่งนัก เพราะสามารถโต้ตอบภาษาต่างประเทศกับเขาได้โดยไม่ต้องใช้ล่ามเลย รู้ทั้งภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศสและภาษาเยอรมัน ผมได้ยินคนใหญ่เอากันว่าเจ้าอู๋ของผมองค์นี้เป็นคนที่ทูลขอเจ้าพ่อของท่าน พ่อเจ้ากาวิโลรสเจ้าหลวงเมืองเชียงใหม่ในเวลานั้น ขอหื้อซื้อป่าไม้ตั้งแต่เชียงรายได้จนถึงแม่ฮ่องสอนจดแดนม่าน (พม่า) เอาไว้หมด ในภายหลัง (ในภายหลัง) ป่าทั้งหมดนี้หื้อผ่าหั้นเข้าทำป่าไม้ เยี่ยะหื้อเจ้านายเชียงใหม่ได้เงินค่าต่อไม้กันมหาศาล นอกจากนี้ยังเป็นเจ้านายแม่ญิงที่ประสบความสำเร็จที่สุดในด้านการค้า ได้ชื่อว่าเป็นเจ้านายที่ร่ำรวยที่สุดในเมืองเชียงใหม่ในเวลานั้นหมดซ้ำ ทำกิจการหลายอย่างตั้งแต่โรงเลื่อย ทำเฟอร์นิเจอร์และสลักส่งไปขาย

เมืองไกล ทำโรงสีข้าว โรงงานเครื่องเงิน โรงเหล้า และโรงก่ (โรงทอผ้า) ที่ใหญ่ที่สุด ผ้าที่ทอจากโรงก่ของเจ้าอุยเป็นผ้าเนื้อดีมีลวดลายงดงามขึ้นชื่อเลื่องลือไปไกล ทอได้เท่าใดก็มอบพอขาย ส่วนใหญ่ส่งไปขายตำหนักพระราชชายาเจ้าดารารัศมีในพระบรมมหาราชวังที่เมืองกอก (บางกอก, กรุงเทพฯ) บุนเพราะเจ้าอุยเป็นหน้าแต่ๆ ของพระราชชายา การค้าของเจ้าอุยเยี่ยะหือบ่าวไพร่ที่ขึ้นอยู่กับสังกัดของเจ้าอุยมีเวียกมีกานเป็นรายได้เลี้ยงตัวและครอบครัวจนสุขสบาย ไพร่ในสังกัดของเจ้าอุยจึงมีความเป็นอยู่ดีกว่าไพร่ของเจ้านายองค์อื่นๆ มากนัก ที่สำคัญนอกจากเจ้าอุยจะเก่งแล้วยังใจเด็ดโดยคนใหญ่เล่าวเจ้าอุยเคยปลอมเป็นป้อจาย (ผู้ชาย) ไปกับขบวนพ่อค้าม้าต่างจัวที่ไปค้าขายถึงเมืองมะละแหม่งบุน...”

(บุญวรรณ. 2550: 300-302)

จากคำกล่าวของเจ้าเมืองขึ้นสรุปได้ว่าเจ้าอุบลวัฒน์เป็นผู้หญิงที่มีความฉลาดเฉลียว มีหัวก้าวหน้าในทางการค้า เธอสามารถพูดภาษาต่างประเทศได้ทั้งอังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมันโดยไม่ต้องใช้ล่ามแปล และมีความสามารถในการเชิงธุรกิจ ดังจะเห็นได้จากขอให้เจ้ากาวิโรสให้ซื้อป่าไม้ตั้งแต่เชียงรายจนถึงแม่ฮ่องสอนให้ต่างชาติเช่าทำสัมปทานไม้ ทำให้ได้เงินค่าตอบแทนจากต่างชาติอย่างมหาศาล นอกจากนี้ยังทำกิจการหลายอย่างตั้งแต่โรงเลื่อย ทำเฟอร์นิเจอร์และสลักส่งไปขายยังต่างเมือง ทำโรงสีข้าว โรงงานเครื่องเงิน โรงเหล้า และมีโรงทอผ้าที่ใหญ่ที่สุด ผลิตผ้างามเป็นที่เลื่องลือ นอกจากนั้นยังเล่าลือกันว่าเจ้าอุบลวัฒน์เคยปลอมตัวเป็นผู้ชายเดินทางไปค้าขายที่เมืองมะละแหม่งอีกด้วย

นับได้ว่าคำกล่าวอ้างของเจ้าเมืองขึ้นแสดงถึงความสามารถของเจ้าอุบลวัฒน์ อันเป็นที่ประทับใจของคนภาคเหนือ

15.2.5 มีเหตุผล

ขณะที่เจ้ากองไทอยู่ที่เมืองเชียงใหม่ เจ้าฟ้าก้อนแก้วอินทร์แกลงเรียกตัวเจ้ากองไทกลับเชียงตุงโดยด่วน เพื่อหมั้นหมายกับเจ้านางจ้ายันราชธิดาเจ้าฟ้าสีป้อ เจ้ากองไทถ่วงเวลาอยู่ที่เมืองเชียงใหม่ โดยให้เหตุผลกับบิดาว่าเจ้าพรหมลือเดินทางไปลำปางและพบรักกับเจ้าทิพวรรณเจ้าหญิงแห่งเมืองลำปาง ขณะเดียวกันก็แอบส่งข่าวถึงราชครูว่าเขาต้องการให้หาฤกษ์เลื่อนงานหมั้นหมายออกไปก่อน หลังกลับจากเชียงใหม่เจ้ากองไทและเจ้าพรหมลือได้เดินทางไปศึกษาต่อที่ประเทศอังกฤษ เมื่อสำเร็จการศึกษากลับมาถึงเมืองย่างกุ้ง เจ้ากองไทได้รับคำสั่งจากบิดาให้รีบกลับเชียงตุงเพื่อสมรสกับเจ้านางจ้ายัน เจ้ากองไทเลี่ยงการสมรสโดยการไปสมัครเป็นทหารที่ค่ายทหารในเมืองย่างกุ้ง หวังว่าบิดาจะเกรงใจกองทัพอันสรวทอาณาจักรจนไม่กล้าบีบบังคับให้เขาสมรส ระหว่างนั้นเจ้ากองไทได้รับอนุญาตให้ลาพักร้อน เพราะเขาทุ่มเทให้กับภารกิจอย่างหนัก เจ้ากองไทลอบเดินทางมาพบเจ้าอุบลวัฒน์ที่เชียงใหม่ และได้ตั้งความหวังไว้ว่าจะขออนุญาตผู้บังคับบัญชาเดินทางมาหาเจ้าอุบลวัฒน์ทุกปีที่เขาได้หยุดพักร้อน เมื่อเจ้าอุบลวัฒน์ทราบข่าวเจ้ากองไทหนีการสมรสกับเจ้านางจ้ายัน จึงได้พูดเตือนสติให้เจ้ากองไทตระหนักถึงหน้าที่ที่มีต่อราชอาณาจักรว่า

“เจ้ากองไทเป็นคนใหญ่แล้วต้องรู้จักพึ่งเหตุพึ่งผลพอง บ่อใช้ยึดถือแต่ความต้องการของตัวเอง ฝ่ายเดียว เกิดเป็นเจ้านายยิ่งต้องหัดแบ่งใจไว้ตั้งแต่แรก วันภายหน้ายังมีเรื่องของบ้านเมืองที่เจ้ากองไทต้องกิดแก้ไขแหม่มากมายนัก ถ้ามีวาท์แก้กับปัญหาเล็กน้อยเท่านั้นจะปกครองบ้านเมืองได้อย่างไร”

“ผมบ่ได้อยากเกิดเป็นเจ้า บ่ต้องการกินบ้านครองเมือง บัลลังก์เจ้าฟ้าบ่ใช่ของผมบ่เป็นของราชบุตรในเจ้าแม่นางเมือง เหตุใดผมต้องมารับกรรมที่ผมบ่ได้ก่อโดย เจ้าพ่อบ่พาไปรับปากกับเขาตั้งแต่แรก ควรหื้อเจ้าราชบุตรองค์อื่นกินแซกแทนผม”

“เจ้ากองไทอู้จะอู้บ่ถูก เขาเกิดเป็นลูกต้องทดแทนบุญคุณพ่อแม่ ถ้าเจ้ากองไทเยี้ยะหื้อเจ้าพ่อเสียจากสัจจะสมควรกา และถ้าหากเจ้าราชบุตรองค์อื่นมีคนรักอยู่แล้วเล่า จะเยี้ยะอย่างไร เขาต้องตกอยู่ในที่หนึ่งเดียวกันกับเจ้ากองไทเหมือนกัน ถ้าเจ้ากองไทบ่ได้กินแซกกับเจ้านางสีป้อ ชักวันหนึ่งก็ต้องออกเหื่อนร่วมหอกกับแม่ญิงคนอื่นอยู่ดี”

(บุญวรรณ. 2550: 344-345)

เจ้าอุปถัมภ์เตือนเจ้ากองไทว่าเขาเกิดเป็นเจ้าชายก็ต้องทำเพื่อบ้านเมือง และไม่ควรทำให้ผู้ใหญ่ผิดหวังกัน แม้เจ้ากองไทจะอ้างว่าไม่ใช่เป็นเจ้าราชบุตรสายตรง แต่โดยหน้าที่ของบุตรการสมรสครั้งนี้ก็ถือว่าเป็นการทดแทนบุญคุณ ซึ่งอย่างไรเสียเจ้ากองไทก็ต้องสมรสสักวันหนึ่ง ดังนั้นการสมรสเพื่อสร้างไมตรีระหว่างแคว้นครั้งนี้เป็นสิ่งที่พึงทำ

นวนิยายเรื่องนี้ได้สร้างภาพของตัวละครที่มีลักษณะสมบูรณ์แบบ ทั้งความสวยที่เป็นอุดมคติและคงที่ไม่ได้วิ่งโรยไปตามวัย กว่าที่เจ้ากองไทจะยินยอมสมรสกับเจ้านางจำยุ้น เจ้าอุปถัมภ์ก็มีอายุไม่ต่ำกว่า 80 ปี ลักษณะทางกายภาพของตัวละครเอกหญิงจึงสร้างความไม่สมจริงให้แก่เรื่อง ยิ่งมารวมเข้ากับความเฉลียวฉลาด เก่งกล้าสามารถ อันเป็นคุณสมบัติที่ผู้แต่งจงใจสร้างตัวละครเอกหญิง ทำให้ตัวเจ้าอุปถัมภ์ขาดมิติของความสมจริง ไม่อาจสร้างความรู้สึกเห็นอกเห็นใจตัวละครนี้ในฐานะเป็นภาพแทนมนุษย์คนหนึ่ง อันอาจเป็นข้อบกพร่องทางความสามารถในการสร้างตัวละครของผู้แต่ง แต่ก็สะท้อนให้เห็นถึงภาพอุดมคติของผู้หญิงเหนือที่ผู้แต่งคาดหวังให้เป็นได้

16. กาสะลอง จากนวนิยายเรื่องกลืนกาสะลอง

ในนวนิยายเรื่องนี้ผู้แต่งแบ่งออกเป็น 3 ยุค ในยุคแรกเป็นยุคของกาสะลอง ช้องปิบและหมอทรัพย์ ในยุคที่สองเป็นยุคของทิดนกฤตคือหมอทรัพย์ และพิมพิศาหรือช้องปิบมาเกิดใหม่ ในยุคนี้กาสะลองเป็นวิญญาณที่คอยส่อให้ตัวละครเหล่านี้ได้เห็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในยุคแรก ส่วนในยุคที่สามคือยุคที่ทิดนกฤตและกาสะลองมาเกิดใหม่เพื่อครองคู่กันอย่างมีความสุข การวิเคราะห์ตัวละครเอกหญิงในนวนิยายเรื่องนี้ จะวิเคราะห์ในยุคแรกเท่านั้น เพราะตัวละครในยุคแรกเป็นคนเหนือ ส่วนในยุคที่สองและสามไม่ได้เป็นคนเหนือ

16.1 ลักษณะทางกายภาพ

กาสะลองเป็นหญิงสาวสวย ผู้แต่งบรรยายความงามของกาสะลองผ่านบทกลอนว่า

พิศพักตร์นาง	พางเพี้ยง	กว่าจันทร์เพ็ญ
ประกายเนตร	ยิ่งดารา	พรราวไสว
ฉวีเนวล	ลออผ่อง	เป็นนงโย
ดาวเดือนไฉรั	ควรจะอาย	หลบเมฆา

(เนียรปาตี. 2551: 89)

ความงามของกาสะลองเป็นความงามที่มักใช้บรรยายผู้หญิงเหนือทั่วไป คือเน้นไปที่ความงามของใบหน้าและผิวพรรณ

กาสะลองแต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองแบบผู้หญิงชาวบ้าน ดังที่ผู้แต่งบรรยายว่า “สาวรุ่นที่ก้าวจากทำน้าพันอกด้วยผ้าผืนยาวสีเปลือกไม้ห่มสไบด้วยผ้าฝ้ายสีขาวตุ่นเพื่อแสดงความเคารพสถานที่ผมที่รวบตึง ดำขลับ เกล้าเป็นมวยไว้ด้านหลังประดับดอกป๊อบสีขาวนวลเป็นช่อ” (เนียรปาตี. 2551: 221)

เมื่อกาสะลองต้องออกจากบ้านเวลากลางคืน เธอแต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองมิดชิด ดังคำบรรยายที่ว่า

กาสะลองค่อยลงจากเขื่อนอย่างระมัดระวัง เพราะชั้นที่นุ่งยาวกรอมเท้าทำให้ก้าวไกลลำบากขึ้น วันนี้นางแต่งตัวมิดชิดเป็นพิเศษ แม้แต่ผ้าตุ้มที่คลุมตลอดเนินไหล่ทั้งสองมาถึงหน้าอกก็ผืนใหญ่กว่าที่ใช้อยู่ปกติ ผมที่ยาวดำราวเส้นไหมสีนิลถูกเกล้าเป็นมวยเห็นเป็นมันเงาภายใต้แสงจากไฟที่จุดไว้ตรงตีนบันได

(เนียรปาตี. 2551: 245)

กาสะลองแต่งกายโดยการนุ่งผ้าชั้นยาวกรอมเท้า ใช้ผ้าคลุมไหล่ผืนใหญ่กว่าปกติและคลุมตลอดเนินไหล่ทั้งสองข้างลงมาถึงเนินอก ผมดำราวเส้นไหมถูกเกล้าเป็นมวยไว้ด้านหลังมันเป็นเงาามยาวกระทบกับแสงไฟที่จุดไว้

การแต่งกายของกาสะลองเป็นแบบชาวบ้านธรรมดา ดังคำบรรยายที่ว่า “สตรีแฉ่งน้อยยังอยู่ในชุดที่นางใส่ออกมาจากบ้าน ผ้ารัดอกสีขาวตุ่นทอจากผ้าฝ้ายและชั้นที่นางนุ่งอยู่แทบจะบอกได้ว่าธรรมดา ทว่าเมื่ออยู่บนร่างนางแล้วกลับมีเสน่ห์ลึกลับ ดวงหน้าจิ้มลิ้มที่เผยให้เห็นนั้นหมดจด ผมยาวเกล้าเป็นมวยเรียบประดับดอกไม้สีขาวเป็นช่อ” (เนียรปาตี. 2551: 492 - 493)

มีข้อสังเกตว่าการแต่งกายของกาสะลองไม่ได้ใส่เสื้อแขนกระบอกเหมือนดังนวนิยายเรื่องอื่นๆ ที่ได้บรรยายมา แม้จะอยู่ในฐานะหญิงชาวบ้านเหมือนเช่นปิมปา ผู้แต่งกำหนดให้ตัวละครพันผู้รักดอก อาจมีสไบเพื่อแสดงความสุภาพ หรือมีผ้าคลุมไหล่ผืนใหญ่ยามต้องการความมิดชิด

16.2. ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

16.2.1 รักพี่น้อง

กาสะลองมีน้องสาวฝาแฝดอีกคนหนึ่งชื่อช้องปิบ ซึ่งมีนิสัยแตกต่างจากเธอมาก และผู้เป็นบิดาก็รักช้องปิบมากกว่าเธอ ทำให้กาสะลองน้อยใจที่บิดาไม่รัก บิดาได้ให้ช้องปิบขึ้นไปพักที่เรือนหลังใหญ่ที่เขาศักยอยู่ ส่วนกาสะลองให้อยู่กับมารดาที่เรือนหลังเล็ก กาสะลองเป็นหญิงสาวที่รักครอบครัว ถึงแม้บิดาจะไม่ให้ความรัก และน้องสาวก็ไม่ให้ความเคารพและคอยหาเรื่องกลั่นแกล้งกาสะลอง เพราะได้รับการตามใจจากผู้เป็นบิดา และคิดว่านางทองใบซึ่งเป็นมารดารักแต่กาสะลอง ผู้เป็นพี่สาวคนเดียว นางทองใบได้ถามกาสะลองว่าโกรธในการกระทำของช้องปิบหรือไม่ ดังบทสนทนาระหว่างนางทองใบและกาสะลองว่า

“เจ้าขอยน้องหรือไม่?” นางทองใบถามกาสะลองอย่างห่วงใยและเอ็นดู...

กาสะลองส่ายหน้าน้อยๆ แทนคำตอบ นางบ่เคยขอย...อิจจาช้องปิบไม่ว่าเรื่องใด

“ข้าเจ้าบ่ขอย แต่ข้าเจ้าน้อยใจ ว่าจะได้บ่อ้อมอักษักข้าเจ้า”

“บ่อ้อมอักษักทุกคน แต่จะมากจะน้อยนั้นก็แล้วแต่คน บ่อ้อมอักษักจะทำเหมือนว่าอักษักน้องหลายแต่ลึกๆ ในใจบ่อ้อมอักษักกาสะลอง...เจ้าก็ด่าแม่บ่อักษักช้องปิบกา แม่อักษักทั้งสองเท่าเดียวกัน แต่ช้องปิบมีบ่อ้อมใจเลยเหมาเอาว่าแม่ขัดใจทุกเรื่องเพราะบ่อักษักจำไว้นะ ถ้าเจ้าได้เป็นแม่คนเมื่อใด เจ้าจะรู้ว่าคนเป็นแม่อักษักทุกคนปานแก้วตาดวงใจ บ่ว่าลูกจะเป็นแม่หญิงหรือบ่อ้าย เป็นคนดีหรือเป็นคนชั่ว แม่ทุกคนก็ยอมตายได้...เพื่อลูก”

(เนียรปาดี้. 2551: 373)

กาสะลองไม่เคยโกรธในการกระทำของช้องปิบผู้เป็นน้องสาว แต่เธอน้อยใจผู้เป็นบิดาที่ไม่รักเธอเหมือนอย่างช้องปิบ และไม่เข้าใจว่าทำไมบิดาถึงเกลียดเธอนัก นางทองใบได้แต่ปลอบใจกาสะลองว่าไม่มีบิดามารดาคนไหนไม่รักบุตรของตนเอง แต่จะรักมากหรือน้อยก็แล้วแต่ความรู้สึกของเขา ถึงแม้บิดาของเธอจะแสดงออกว่ารักช้องปิบมาก แต่ภายในใจก็รักกาสะลองเช่นเดียวกัน ก็เหมือนกับนางทองใบที่รักทั้งช้องปิบและกาสะลองเท่าเทียมกัน กาสะลองรักช้องปิบผู้เป็นน้องสาวสิ่งใดที่เธอสามารถทำให้ช้องปิบได้เธอก็ยินดีที่จะทำ และพยายามแนะนำให้ช้องปิบทำในสิ่งที่ถูกต้อง ถึงแม้ช้องปิบจะก้าวร้าว แต่กาสะลองก็ไม่เคยโกรธช้องปิบซึ่งเป็นน้องสาวฝาแฝดเลย

กาสะลองสละให้ช้องปิบได้แม้ชายที่เป็นที่รักคือหมอทรัพย์ แต่แรกหมอทรัพย์รู้จักกับช้องปิบก่อนแต่เขารักกาสะลองโดยที่ไม่รู้ว่าทั้งสองคนนี้เป็นฝาแฝดกัน ทำให้ช้องปิบอ้างว่าหมอทรัพย์และเธอชอบพอกันมาก่อน เมื่อหมอทรัพย์มาสู่ขอกาสะลองบิดาของกาสะลองไม่ยกให้ เพราะเชื่อ

ช่องปิบว่ากาสะลองแยงหมอทรัพย์ไป กาสะลองจึงหนีไปอยู่กับหมอทรัพย์ที่ต่างอำเภอ แต่บิดาก็ยังตามมาเจอและคิดแผนสลับตัวกับช่องปิบ กาสะลองถูกบิดาจับตัวมาขังไว้ที่บ้าน เพื่อให้ช่องปิบซึ่งปลอมตัวเป็นกาสะลองได้อยู่กินกับหมอทรัพย์อย่างมีความสุขต่อไป

16.2.2 กตัญญู

กาสะลองมีความกตัญญูต่อบิดามารดาของตน แม้จะน้อยใจว่าบิดารักน้องสาวมากกว่า และพรากตัวเธอจากหมอทรัพย์ผู้เป็นสามีแล้วให้ช่องปิบสวมรอยแทน เธอก็ยินยอมและปดมารดาว่าเธอกลับบ้านเพื่อมาดูแลมารดา ดังบทสนทนาที่ว่า

“ตื่นแล้วกาเจ้า แม่หิวก่อ?”

“กาสะลองหรือลูก...ปึกมาเยะหยัง จะได้อบอยู่ดูแลหัวเจ้า?”

“ป้อ-แม่ สำคัญกว่าหัวเจ้า เขาเป็นป้อจาย เป็นหมอดูแลตัวเองได้ แต่แม่ไม่สบาย ข้าเจ้าปามาดูแลได้ ข้าเจ้ามีแม่คนเดียว ข้าเจ้าบออยากเป็นลูกกตัญญู”

(เนียรปาดิ. 2551: 528)

กาสะลองไม่ยอมให้มารดาทราบความจริง เพราะไม่อยากทำให้มารดาเสียใจ ขณะที่กำลังป่วยหนัก และเป็นโอกาสที่จะอยู่พยาบาลมารดาให้หายดีเสียก่อน ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากาสะลองตั้งใจจากหมอทรัพย์ได้เพราะความกตัญญู

ในตอนท้ายของเรื่องภายหลังที่มารดาเสียชีวิตแล้ว กาสะลองพยายามหนีออกจากบ้านแต่บิดาจับเธอมัดและขังเอาไว้ ระหว่างที่บิดาไม่อยู่ลูกน้องที่เฝ้ากาสะลองพยายามจะข่มขืนเธอแต่เธอต่อสู้ แม้คนที่ทำร้ายเธอจะเสียชีวิตแต่เธอก็ขาดอาหารและน้ำจนถึงแก่ชีวิต

กาสะลองได้กลับชาติมาเกิดใหม่เป็นบุตรสาวของพิมพิศหรือช่องปิบผู้เป็นน้องสาวฝาแฝดของเธอในชาติก่อน และได้ครองคู่กับหมอทรัพย์ที่กลับชาติมาเกิดเป็นทिनกุดอย่างมีความสุข

17. ช่องปิบ จากนวนิยายเรื่องกลืนกาสะลอง

17.1 ลักษณะทางกายภาพ

ช่องปิบเป็นฝาแฝดกับกาสะลองจึงมีความงามไม่ยิ่งหย่อนกว่ากาสะลอง ดังปรากฏตอนที่บุตรชายพ่อเลี้ยงได้พบช่องปิบครั้งแรกดังนี้

บุตรชายพ่อเลี้ยงแทบอ้าปากค้าง เมื่อเห็นนางที่เดินตรงมายังชั้นโถกอย่างชุ่มช้อยงดงาม แม่หญิงเอวบางอ่างแค้น่าทะนุถนอมจะน่ากลัวว่าถ้ามพบตัว จะพาเอานางปลิวไปเสียยิ่งเมื่อนางยอบตัวลงข้างบิดา แล้วยกมือไหว้คนเป็นแซกอย่างกระชดกระช้อย ยิ่งเห็นว่าดวงหน้าเรียวขาวนั้นผุดผ่องราวดวงจันทร์เมื่อวันเพ็ญ

“ซ้องปิบ ลูกสาว ปีนี้ก็สิบแปดแล้ว แต่เธอก็ยังละอ่อน วันก่อนยังสนไล้มาอาบน้ำ” นายแคว้นบอกแนะนำบุตรสาว ซ้องปิบจึงทำเอียงอาย ก้มหน้า หลบสายตาแซกอย่างขวยเขิน

(เนียรปาตี. 2551: 403)

ซ้องปิบเป็นหญิงสาวเอวบางร่างน้อย อ่อนแอ่นอรรชร ดวงหน้าขาวผุดผ่องราวกับพระจันทร์วันเพ็ญ ซ้องปิบและกาสะลองเป็นฝาแฝดกันจึงมีรูปร่างหน้าตาและผิวพรรณที่เหมือนกันทุกอย่าง

ซ้องปิบเป็นหญิงสาวที่รักสวรั้งามและชอบทำตามสมัยนิยม ดังที่ซ้องปิบต้องการจะเกล้าผมแบบญี่ปุ่น และให้นางเหมยซึ่งเป็นทั้งป้าและเพื่อนเล่นตั้งแต่เด็กเป็นคนเกล้าให้ ดังบทสนทนาระหว่างซ้องปิบและเหมยว่า

“วันนี้เกล้าญี่ปุ่น จะไปแอ่วสันป่าข่อย” ซ้องปิบสั่ง จากที่เคยรวบผมตึงและเกล้าเก็บเป็นมวย วันนี้จะลองเปลี่ยนดูบ้าง เกล้า ‘ญี่ปุ่น’ คือเกล้าแบบญี่ปุ่น อย่างที่พระราชชายาเจ้าดารารัศมีทรงทำ สาวเชียงใหม่เห็นสวยดีจึงทำบ้าง และด้วยวิธีการต้องใช้หมอนรองและรวบผมไปคลุม ด้านหน้าเป็นกระบัง ยกสูงคล้ายสตรีญี่ปุ่น แม่หญิงคนใดบังามแต่ ทำผมทรงนี้ก็บังาม

“แซมดอกไม้เก้อเจ้า?” นางเหมยถามเมื่อเกล้าเสร็จเรียบร้อย ดวงหน้างามรับกับทรงผมสมัยนิยม สะท้อนในเงากระจก

ซ้องปิบเปิดกำปั้นใบเล็ก เลือกดอกไม้ไหวซอหนึ่งส่งให้นางเหมยเหน็บที่เกล้าผม ยามขยับดอกไม้จะระริกไหวไปมา กระทบกันเสียงดังกรุ๊งกริ๊ง

(เนียรปาตี. 2551: 225)

การเกล้าผมแบบญี่ปุ่นสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของผู้หญิงเหนือในยุคนั้น ได้รับอิทธิพลจากผู้หญิงในคัมของเจ้าดารารัศมี

ซ้องปิบชอบความทันสมัย เมื่อผู้หญิงสยามนิยมตัดผมซ้องปิบก็ก็ตัดผม เมื่อกาสะลองเห็นจึงถามซ้องปิบว่า

“จะไต่ยะผมจะอี้?” กาสะลองถาม เพราะซ้องปิบไม่ได้เกล้าเป็นมวยเช่นเคย ทว่าจับเป็นช่อ ม้วนเป็นหลอดๆ ฟูรอบกรอบดวงหน้า จะว่าขัดเขินก็มีไซ้ น้องยังดูน่ามอง เพียงแต่ว่ายังไม่เคยเห็นใครไว้ผมอย่างนี้ก็เท่านั้น นอกจากหม่อมกับเจ้านายในคัม ทว่าก็เพียงบางคนเท่านั้น

“ที่บางกอกกำลังนิยม เจ้านายที่มาด้วยหรรถจักรก็ยะผมจะอี้ทั้งนั้น...”

(เนียรปาตี. 2551: 246)

เมื่อซ้องปิบได้ทำผมตัดและออกไปตลาดกับกาสะลอง เธอถูกชาวบ้านวิพากษ์วิจารณ์ จนไม่มั่นใจ จึงหนีไปถามกาสะลองผู้เป็นพี่สาวว่า

“ถามแต่ๆ เตื่อะ กาสะลอง วันนี้เฮาตุตลกตรงไหน?”

“บ่ตลกหรอก ซ้องปิบเป็นคนงาม จะแต่งตัวอย่างไคก็งาม แต่บางอย่างคนทางนี้เขาบ่เคยฮู้บ่เคยเห็นอย่างเฮามาก่อน เขาก็จะนึกว่าเฮาเป็นผีบ้า”

“แต่ทรงนี้ที่บางกอกเขานิยม” ซ้องปิบแย้ง

“ถูกของเจ้า แต่ทางบ้านเฮายังบ่มีไผะ ฝอยยาวๆ เป็นหลอดจะอื่ก็มี้แต่หม่มฝรัง เจ้าก็ฮู้อยู่ว่าคนที่ซังฝรังขนาดไหน บ่ต้องเอาไหนไกลตัวนัก พวกนายข้าหลวงที่มาจากบางกอก คนบ้านเฮายังบ่ค่อยชอบ ไกลตัวที่สุด ก็ฮู้บ่เฮานั้น ซังฝรังปานใดเจ้าก็ฮู้”

(เนียรปาดิ. 2551: 254)

กาสะลองปลอบใจซ้องปิบว่าถึงแม้ทรงผมที่ซ้องปิบทำนี้จะเป็นแฟชั่นที่ทันสมัยในบางกอก แต่ทางเหนือนั้นไม่มีผู้หญิงคนไหนทำมาก่อน ชาวเหนือไม่ชอบฝรังต่างชาติดูอยู่แล้วจึงไม่เห็นว่าการทรงผมทรงนี้จะสวยไปได้

17.2 ลักษณะนิสัยและพฤติกรรม

17.2.1 ภาควมใจในความสวยของตน

ซ้องปิบมั่นใจว่าตัวเองสวย โดยที่กักเอาจากสายตาที่ผู้ชายมักจะมองตามเธอ ผู้แต่งบรรยายผ่านความคิดของซ้องปิบดังนี้

คนเป็นนายสำรวจความเรียบร้อยของตัวเองอีกครั้ง ชมดชม้อยสายตาที่กระจกบานเหลี่ยมบนตั้งตัวเล็ก ภูมิใจในความงามของตัวเอง

ไปกาดที่ไร หมูบ่ฮู้จายผ่อตวยทุกเตื่อ

ซ้าเตื่อตักันจะเป็นจะต่าย หากคนตันเหตุ้มักพอใจ...ม่วนดี

(เนียรปาดิ. 2551: 194-195)

ซ้องปิบเป็นหญิงสาวที่มั่นใจในความสวยของตัวเอง เธอมองเห็นเป็นเรื่องสนุกที่เห็นผู้ชายหลายคนต่อสู้กันเพื่อแย่งชิงเธอ เมื่อไปทำบุญวันสงกรานต์ซ้องปิบก็ติดพันกับการแต่งกายมากกว่าทุกวัน เพราะรู้ว่าต้องมีผู้ชายหลายคนเฝ้ารอชมความสวยของเธอ ดังบทสนทนาระหว่างซ้องปิบและหมอยผู้เป็นสาวใช้ว่า

ซ้องปิบกลัวจะไปวัดสาย มิใช่เพราะอยากทำบุญหรือไปให้ทันพระเทศน์หรอก หากนางอยากไปอวดโฉมให้เหล่าบ่ฮู้จายเห็นต่างหาก ด้วยนางรู้ บ่ฮู้จายพวกนั้นเฝ้ารอนางเช่นกัน

เงาสะท้อนบนกระจกสีเหลี่ยมผืนผ้าบนตั่งไม้แกะสลักลายดอกพุดตานเป็นดวงหน้างามหมดจดไร้ริ้วรอย คิ้วโก่งรับกับหน่วยตายาวเรียวและปากนิดจุกหน้อยของช่องปิบ เพียงแต่นางจะไม่ขมวดคิ้วมุ่นราวคิดอะไรไม่ตก

“เจ้าว่าวันนี้เฮางามหรือยัง?”

“งามเหมือนทุกวันเจ้า”

“นั่นกะ งามเหมือนทุกวัน...วันนี้วันปีใหม่ จะงามเหมือนทุกวันบ่ได้ ต้องงามกว่าทุกวัน มึงก็ฮู้ฮือเหมย ว่าป้อจายตั้งก็คนเฝ้ารอฝ่าเฮา ถ้าเฮางามเหมือนทุกวัน มันจะผิตหวังกันปานใด”

(เนียรปาดิ. 2551: 348)

ช่องปิบมันในในความสวยของตนเอง เธอจึงต้องการแต่งกายเพื่อไปวัดให้สวยกว่าทุกวันนี้ เพราะรู้ว่าจะต้องมีผู้ชายรอชมความสวยของเธอหลายคน ถ้าหากช่องปิบแต่งกายสวยเหมือนทุกวันนี้ เธอกลัวว่าผู้ชายเหล่านั้นจะผิตหวังที่รอคอยชมความสวยของเธอ

ช่องปิบเป็นหญิงสาวที่มั่นใจในความสวยของตนเอง และรู้จักใช้ความสวยเพื่อให้ได้รับความสนใจจากผู้ชายหลายคน ซึ่งบางคนลุ่มหลงในความงามจนถึงขั้นต่อสู้แย่งชิงเพื่อที่จะได้ครอบครองช่องปิบแต่เพียงผู้เดียว ช่องปิบภูมิใจที่เธอสวยกว่าผู้หญิงคนอื่นในพื้นที่เดียวกัน ถึงแม้ช่องปิบจะมีหน้าตาและความสวยเหมือนกับกาสะลองทุกประการ เมื่อเธอได้ปลอมตัวเป็นกาสะลองเพื่ออยู่กับหมอทรัพย์ แต่ด้วยลักษณะนิสัยของช่องปิบที่แตกต่างจากกาสะลองทุกอย่าง ทำให้หมอทรัพย์ทราบความจริงในที่สุด เขาได้ทอดทิ้งเธอและติดตามหากาสะลองอันเป็นที่รักของเขาต่อไป

17.2.2 เห็นแก่ตัว

ช่องปิบถูกบิดาตามใจจนเสียนิสัย เมื่อเธอไม่ได้ตามสิ่งที่ปรารถนา คนอื่นเธอก็คิดว่าไม่สมควรที่จะได้เช่นกัน ดังตอนที่ช่องปิบไปหาหมอทรัพย์เพื่อสารภาพรัก แต่หมอทรัพย์ปฏิเสธเพราะรักกาสะลอง ช่องปิบจึงพูดว่า “นายหมอรอดูต่อไป แต่เขาจะบอกนายหมอไว้ คนอย่างช่องปิบอยากได้อะไรยังต้องได้ เกิดใหญ่มาจนถึงวันนี้ ยังบ่มีป้อจายคนใดกล้าปฏิเสธเฮาเหมือนนายหมอแล้วนายหมอจำไว้ ถ้าเฮาบ่มีความสุข ใผเลยก็อย่าได้มีความสุขเหมือนเฮา” (เนียรปาดิ. 2551: 466)

ช่องปิบแสดงความเห็นแก่ตัวออกมาเป็นคำพูดว่าคนอย่างเธอถ้าอยากได้อะไรก็ต้องได้ และตั้งแต่เกิดจนโตเป็นสาวก็ยังไม่เคยมีผู้ชายคนไหนกล้าปฏิเสธเธอเหมือนหมอทรัพย์

ช่องปิบวางแผนที่จะสลบตัวกับกาสะลอง และคิดที่จะกำจัดกาสะลอง โดยใช้ผ้ารัดคอกาสะลองตอนเผลอ แล้วเปลี่ยนตัวไปอยู่กับหมอทรัพย์ ซึ่งการกระทำนี้บิดาของเธอรู้เห็นเป็นใจและสนับสนุนโดยกักขังกาสะลองไว้เพื่อให้ช่องปิบได้สมหวัง

17.2.3 ไม่รักพี่น้องและอิจฉาในความสุขของพี่น้อง

ซ้องปิบไม่เคยรักและเคารพกาสะลองซึ่งเป็นพี่สาวฝาแฝด และไม่เคยคิดว่ากาสะลองเป็นพี่ และทุกครั้งที่ถูกเถียงกับนางทองใบผู้เป็นมารดา ซ้องปิบคิดแต่ว่ามารดารักแต่กาสะลองจึงเกิดความน้อยใจ เมื่อมารดาให้ซ้องปิบเคารพกาสะลองผู้เป็นพี่สาว ไม่ใช่ตัวกาสะลองเหมือนไม่ใช่พี่น้องกัน ซ้องปิบจึงเกิดความไม่พอใจและกล่าวว่า “มันบ่ใช่พี่ข้าเจ้า ก็เกิดมาพร้อมกัน จะไฉนหมายเอามันมาเป็นพี่ เอาข้าเจ้าเป็นน้อง... (เนียรปาตี. 2551: 399)

ซ้องปิบไม่เคารพกาสะลองที่เป็นพี่สาวซึ่งเกิดก่อนเธอเพียงไม่นาน เพราะเธอคิดว่าเกิดห่างกันเพียงไม่กี่นาที ทำไมต้องให้กาสะลองเป็นพี่และให้เธอเป็นน้อง

ซ้องปิบคิดว่าการที่มารดาไม่รักตนนั้น เป็นเพราะทุ่มเทความรักให้กับกาสะลองเพียงคนเดียว เธอจึงเกลียดกาสะลองผู้เป็นพี่สาว อีกทั้งซ้องปิบได้รับการตามใจจากบิดา ไม่ว่าซ้องปิบต้องการสิ่งใด ผู้เป็นบิดาจะต้องจัดการหามาให้เธอทุกอย่าง เมื่อถูกอบรมสั่งสอนจากมารดา ซ้องปิบจึงคิดวามารดาเข้าข้างแต่กาสะลอง ดังบทสนทนาระหว่างซ้องปิบและทองใบว่า

“แม่...อี่แม่ตบข้าเจ้า”

“ใช่! แม่ตบเจ้า จะได้มีสติ บ่เป็นผีบ้า ผีว้อ” นางทองใบกราดใส่ซ้องปิบ “ผีหาตัวไหนมันบังตา เจ้าเยกับกาสะลองอย่างกับมันบ่ใช่พี่ใช่เชื้อ”

“แมกัก็ดีแต่ปกป้องแต่กาสะลอง แม่บ่ฮักข้าเจ้า” ซ้องปิบเถียงมารดา

“ทำไมแม่จะบ่ฮักเจ้า เจ้าต่างหาก บ่ทำตัวหื้อแม่ฮัก”

“ถ้าแม่ฮักข้าเจ้า แม่คงบ่ตบหน้าข้าเจ้า เกิดใหญ่มาอี่บ่ฮักแม่เคยเขียนข้าเจ้าสักไม้”

“ก็นั่นแหละ เพราะมีแต่คนตบยี้เจ้า เจ้าเลยได้ใจ ก็คิดว่าจะยะอะหยังไผ่ก็ได้ แม่ตบหน้าเจ้าบ่ใช่ว่าแม่ซังเจ้า แต่ถ้าจะเขียนตีสั่งสอนเท่านั้น ก็ยังเป็นเรื่องใหญ่ แมกัคงเป็นแม่เจ้าบ่ได้”

ซ้องปิบขอยเท้ากรีดล้นอย่างขัดเคืองใจ

“เห็นไหมเล่า แม่บ่ฮักข้าเจ้า”

(เนียรปาตี. 2551: 424)

ซ้องปิบไม่พอใจที่ถูกมารดาตบหน้าเพราะคิดวามารดาเข้าข้างกาสะลองและไม่รักเธอ ถึงแม้ทองใบจะพยายามอธิบายถึงเหตุผลที่ต้องตบสั่งสอนซ้องปิบว่าไม่ใช่เพราะไม่รัก แต่ถ้าซ้องปิบเห็นว่าการตีสั่งสอนเป็นเรื่องใหญ่ นางทองใบก็คงจะเป็นมารดาของซ้องปิบไม่ได้ ทำให้ซ้องปิบไม่พอใจ และคิดวามารดาไม่รักเธอ

ซ้องปิบไม่รักกาสะลองผู้เป็นพี่สาวและอิจฉากาสะลองที่ได้ความรักและเป็นภรรยาของหมอทรัพย์ ซ้องปิบจึงต้องการแย่งหมอทรัพย์จากกาสะลอง โดยอาศัยความช่วยเหลือของบิดาและบิดาของเธอก็ให้ท้ายจนเป็นผลสำเร็จ ซ้องปิบเกลียดกาสะลองเพราะเห็นวามารดารักและปกป้องแต่

กาสะลอง และไม่เคยแสดงความรักกับเธอเลย ช้องปิบจึงเกิดความน้อยใจในความรักของมารดา ช้องปิบไม่ฟังคำตักเตือนเกี่ยวกับการสนทนากับผู้ใหญ่ของกาสะลอง ซึ่งทำให้ข้องปิบเป็นที่รังเกียจของคนในตลาดและคนที่รู้จักนิสัยที่แท้จริงของข้องปิบ

17.2.4 ตี้อร้น เอาแต่ใจ

ข้องปิบมีนิสัยตี้อร้นเอาแต่ใจ สิ่งใดที่ต้องการข้องปิบจะต้องเอามาเป็นของตนเองให้ได้ เพราะถูกตามใจจากผู้เป็นบิดา เมื่อข้องปิบต้องการรับประทานแกงหอย แต่กาสะลองปฏิเสธ ทำให้ข้องปิบเกิดความไม่พอใจ ดังบทสนทนายระหว่างข้องปิบและกาสะลองว่า

“วันนี้อยากกินแกงหอย” น้ำเสียงใสปรารภขึ้นมอลอยๆ ทว่ามีริ้วสั่นตุ๋นอยู่กับผู้ตักตักว่า
 “วันพຽງวันสิน วันนີ້บ่แกงจิ้น” คำตอบกลับบอกปฏิเสธเพราะพຽງนี้เป็นวันพระ รายการอาหารที่จะพຽງวันนี้จึงไม่มีเนื้อ คนอยากกินแกงหอยเลยโมโหหนัก
 “บ่กิน บ่ว่า แต่ยะหื้อน้อย ไซ่อยาก” ช้องปิบยืนกรานจะให้ฝ่ายนั้นทำอาหารที่ตนเองอยากกินให้
 “ถ้ายอยากกิน หื้อเหมยยะ” ทางเสียงที่ดีที่สุดคือให้คนโปรดของน้องสาวทำให้เจ้านายกินเอง
 “อืเหมยมันยะบ่ล้า ข้าวคั่วก็บ่หอม” ช้องปิบยังหาเหตุผลจนมากขึ้นเป็นลำดับ เพราะหากบิดาอยู่ด้วยหรือเป็นคำสั่งของบิดา ฝ่ายนั้นจะไม่กล้าปฏิเสธ
 “จิ้นก็อดไว้ก่อน พันวันศีลจะยะหื้อกิน”
 “อืกาสะลอง อืวอก อืผีบ้า ผ่อเตอะ บ่อปึกมาจะพ้อง”

(เนียรปาดี้ : 2551 หน้า 204)

กาสะลองเห็นว่าพຽງนี้เป็นวันพระไม่ควรจะฆ่าสัตว์ จึงปฏิเสธข้องปิบทำให้ข้องปิบไม่พอใจและยืนกรานจะกินให้ได้ กาสะลองจึงแนะนำให้เหมยเป็นคนทำ แต่ข้องปิบปฏิเสธและให้เหตุผลว่าเหมยทำไม่อร่อย ทำข้าวคั่วก็ไม่หอม กาสะลองจึงแนะนำให้ข้องปิบอดใจไว้เพราะเธอจะทำให้กินหลังวันพระ ช้องปิบจึงไม่พอใจและด่าว่ากาสะลองด้วยคำพูดที่หยาบคายและขู่จะฟ้องบิดา เมื่อข้องปิบนำความไปฟ้องบิดาว่ากาสะลองไม่ยอมทำแกงหอยให้เธอกิน ทำให้บิดาดูว่ากาสะลองและบังคับให้เธอทำให้ข้องปิบกิน ซึ่งการกระทำของข้องปิบแสดงให้เห็นว่าเป็นคนที่ตี้อร้น เอาแต่ใจโดยไม่ฟังเหตุผลของผู้อื่น และต้องการเอาชนะกาสะลองผู้เป็นพี่สาวด้วย

กาสะลองเห็นการกระทำของชายหนุ่มทั้งสอง คือมันฟ้าชายชายหนุ่มที่หลงรักข้องปิบและหมอทรัพย์ชายหนุ่มเมืองบางกอก ซึ่งเข้าใจในตอนแรกว่าข้องปิบกับกาสะลองเป็นคนๆ เดียวกัน เพราะไม่ทราบวาทังคู่เป็นฝาแฝด พยายามปั้นต้นยางเพื่อเก็บดอกเอื้องตาเหินให้ข้องปิบ กาสะลองเห็นว่าเป็นการกระทำที่อันตราย เพราะเอื้องตาเหินมันขึ้นในที่สูงชัน จึงเข้าไปเตือนข้องปิบ ดังบทสนทนายระหว่างกาสะลองและข้องปิบว่า

“ห้องงามอยู่แล้ว บ่จำเป็นต้องเหินดอกกังม ปีกบ้านเตอะ”
 “อย่ามาสั่ง!” ป๋อยยังบ่เกยขัดใจ มึงเป็นไผมาสั่งเฮาปีกบ้าน...”
 สิ่งที่ทำไดยากยิ่ง ก็คือขัดใจนาง
 สิ่งใดช่องปีบต้องการ นางไม่เคยไม่ได้!

(เนียรปาดิ. 2551: 281)

กาสะลองเห็นว่าสิ่งที่เธอทำได้ยากที่สุดคือการขัดใจช่องปีบ ช่องปีบต้องได้ในสิ่งที่เธอต้องการ

17.2.5 ปากร้าย

ช่องปีบคิดว่าผู้คนในตลาดนั้นมีฐานะด้อยกว่าเธอ และช่องปีบได้พุดจาตุญคนในตลาดจนเป็นที่รังเกียจของคนในแถบนั้น แต่เป็นเพราะบิดาของเธอเป็นกำนันและเห็นว่าเธอสามารถซื้อของของคนเหล่านั้นขายได้ จึงเรียกร้องชวนเชิญตามมารยาท ซึ่งไม่เหมือนกับกาสะลองที่ชวนเชิญด้วยความจริงใจ ถึงแม้กาสะลองผู้เป็นพี่สาวจะว่ากล่าวตักเตือนในเรื่องการใช้คำพูดของช่องปีบ แต่ช่องปีบก็ไม่ฟัง ดังบทสนทนาระหว่างกาสะลองและช่องปีบว่า

“จะหื้อของ จะจ่ายสตางค์ก็กะใจ บ่ต้องมาถามมาไถ่ นั่งสูบบุหรี่อยู่นี้ได้แสดงว่ายังบ่ตาย ยังสบายดี”

“อู้จะอันสะช่องปีบ” กาสะลองปรามน้อง ทั้งรู้ว่าไม่ได้ผล “คนเฮาเบ็งปาดาศัยกัน ปะหน้าเจอตาก็ทักทายกันเป็นเรื่องปกติ แหมอย่างเฮาเป็นผู้น้อย อู้จากับคนใหญ่ควรจะมี สุมาการะ”

“ผู้ใหญ่ ผู้น้อย ผู้เฒ่า ผู้แก่คนใดก็น้อยกว่าป๋อเฮาตั้งเลียง” ช่องปีบไม่ยอมลงให้ แถมให้เหตุผลว่าไม่ว่าผู้ใดก็ย่อมเป็นผู้ด้อยกว่าบิดาของนางทั้งสิ้น นางออกจะกร่างแม้ลำดับศักดิ์ทางราชการของบิดาจะเป็นเพียงนายแคว้น แม้จะเหนือกว่าแก่บ้าน...ผู้ใหญ่บ้านก็ยังด้อยกว่านายแขวง...นายอำเภอ และข้าหลวงใหญ่

“บ่มีเบี้ยไปจ่ายอากรหมู่เจ็ก ก็มาขอป๋อเฮาทั้งนั้น บุญคุณเท่าใดบ่ต้องไปชนดินแบ่งถนน”

(เนียรปาดิ. 2551: 252)

กาสะลองทักทายกับแม่ค้าขายบุหรี่ยและมวนบุหรี่ยฝากแม่ค้าผู้นั้นขาย ช่องปีบอารมณ์ไม่ดีจึงเร่งให้กาสะลองรีบส่งของและรับเงินจากแม่ค้าคนนั้น และกล่าวว่าแม่ค้ายังนั่งสูบบุหรี่ได้ก็แสดงว่ายังสบายดีและยังไม่ตาย เมื่อกาสะลองได้ยินดังนั้นจึงกล่าวตำหนิช่องปีบว่าเป็นคนรู้จักพึ่งพาอาศัยกัน เจอหน้ากันก็ต้องทักทายกันเป็นเรื่องปกติ และเราเป็นเด็กกว่าควรจะพุดกับผู้ใหญ่ให้มีสุมาการะ แต่ช่องปีบเห็นว่าถึงคนพวกนั้นจะเป็นผู้ใหญ่กว่า แต่ก็ยังใหญ่ไม่เท่าบิดาของพวกเธอ เพราะบิดาของเธอเป็นถึงกำนัน เมื่อคนพวกนี้ไม่มีเงินจ่ายภาษีให้คนจีนก็มาขอยืมบิดาของพวกเธอทั้งนั้น ซึ่งช่องปีบเห็นว่าบิดาของเธอมียุคุณต่อพวกเขามาก เพราะทำให้พวกเขาเหล่านั้นไม่ต้องชนดินไปทำถนน ซึ่งเป็นการขายแรงงานแทนการจ่ายภาษี

นิสัยของช่องป๊อบเป็นที่กล่าวขาน เมื่อนางทองใบออกไปซื้อของที่ตลาด คนทาบตามและแม่ค้าได้คุยกันเรื่องบุตรชายพ่อเลี้ยงขอหมั้นช่องป๊อบกับนางทองใบ คนทาบตามได้กล่าวกับนางทองใบว่า “ถ้าจะไปขอเป็นลูกจายนายแคว้นมั่ง แม่ทองใบ ข้าจะขอตองกับแม่กาสะลองนี้แน่ แม่ช่องป๊อบไปไหน งามแต่แต่สวกลาย” คนทาบตามบอกกับนางทองใบไปตามตรง เพราะช่องป๊อบนั้นสวกล... ดูเกินกว่าที่จะยอมลงให้ผู้เป็นสามี (เนียรปาดิ. 2551: 222) คนทาบตามเห็นว่าถ้าหากจะให้ลูกชายของเธอเป็นลูกเขยนายแคว้นมั่ง (กำนัน) ก็อยากได้กาสะลองเป็นสะใภ้มากกว่าช่องป๊อบ

ทุกครั้งที่ช่องป๊อบโมโห เธอจะใช้ถ้อยคำที่รุนแรงต่อว่าผู้คนที่ทำให้เธอโกรธ ดังตอนที่ช่องป๊อบและกาสะลองไปตลาด และช่องป๊อบไปมีเรื่องกับแม่ค้า เพราะเธอไม่พอใจที่แม่ค้าว่าผมทรงใหม่ของเธอ ดังบทสนทนาระหว่างแม่ค้า ช่องป๊อบ และกาสะลองว่า

“กาสะลองมันต้องออกมาคุมห้องมัน อีช่องป๊อบวันนี้เป็นว้อ เป็นผีบ้า”

ช่องป๊อบตัวแข็ง หน้าชา สะบัดตาเขียวใส่ทุกคนที่มองนางด้วยสายตาประหนึ่งว่านางคือตัวประหลาด

“จ้ดหมา ไฉ่จ้ดง่าว ตาง่าว ตาเซอะ” ช่องป๊อบตลาดอย่างฉุนเฉียว กราดเกรี้ยว กาสะลองจึงรีบเข้าไปห้ามไว้

“พอเตอะช่องป๊อบ จะไปว่าจะอัน เขาบู้จะว่าเฮาพาล”

“เจียบ! มึงหันดีหันงามกับคนอื่น บ่ไต่ยีนกา อี้หมูนีมันว่าฮือเฮา”

กาสะลองอยากจะพูดให้ช่องป๊อบสงบลง แต่นางรู้ อารมณ์ช่องป๊อบเหมือนไฟลามทุ่ง ยามติดแล้วลามเลียรวดเร็ว สิ่งใดใกล้มีอนางก็จะพาลแหวลงไปได้เสียทุกเรื่อง ชาวบ้านตลาดก็รู้สึกสยดสยองผู้หนึ่งดี จึงเป็นปากเป็นเสียงแทนกาสะลอง

(เนียรปาดิ. 2551: 250)

แม่ค้ายกเรื่องทรงผมตัดของช่องป๊อบขึ้นมาล้อ ว่าช่องป๊อบวันนี้เป็นบ้าจนกาสะลองต้องมาคุมห้อง ช่องป๊อบไม่พอใจและตำแม่ค้ากลับด้วยถ้อยคำที่รุนแรงจนกาสะลองต้องรีบห้ามช่องป๊อบ กลับยิ่งทำให้ช่องป๊อบไม่พอใจคิดว่ากาสะลองเข้าข้างพวกแม่ค้า ซึ่งการกระทำของช่องป๊อบแสดงให้เห็นว่าเมื่อช่องป๊อบโกรธจะใช้ถ้อยคำหยาบคายและรุนแรงตอบโต้อีกฝ่ายหนึ่ง ถึงแม้ผู้เป็นพี่สาวจะคอยห้ามปรามแต่ช่องป๊อบซึ่งไม่เคยให้ความเคารพรักกลับใช้คำเรียกที่รุนแรงเพราะความโกรธ แสดงให้เห็นถึงความปากร้ายจนติดเป็นนิสัยของช่องป๊อบ

มันฟ้าชายหนุ่มผู้หลงรักช่องป๊อบ ได้นำข่าวเกี่ยวกับลูกชายพ่อเลี้ยงซึ่งเป็นคู่หมั้นของช่องป๊อบมาบอกแก่เธอด้วยความหวังดี ว่าเขาเห็นน้อยจั้นบอกไปเที่ยวกำแพงดิน (ช่อง) ทุกคืน แต่ช่องป๊อบซึ่งไม่เคยเคารพและดูถูกมันฟ้าเพราะเห็นว่ามีฐานะยากจนกลับกล่าวว่า

“กูจะเป็นเมียไผ่มันก็เรื่องของกู เจาก็รู้ว่าบ้านเฮากับบ้านป้อเลี้ยงฮักไคร่กัน คนจนคนตู่อย่างเจ้าบ่มีวันได้เกี้ยวตองก็เลยพาลไปถึงคนอื่น คนบ่เจียมตัวอย่างเจ้ามันก็คู่ควรกันกับอี่เหมยเท่าอันวาสนาได้เป็นแต่ซี้ข้า บ่มีปัญญาทำการค้าหรือรับราชการเพราะบ่ฮู้หนังสือ” ซ้องปิบตำรวายาวไม่ว่ไหนอย่างตู่ถูกเหยียดหยาม...

(เนียรปาตี. 2551: 508)

ซ้องปิบตอบกลับความหวังดีของมันฟ้าว่า ถึงเธอจะเป็นภรรยาใครมันก็เรื่องของเธอ และมันฟ้าก็รู้ว่าบ้านของเธอกับป้อเลี้ยงสนิทสนมและรักไคร่กัน คนจนอย่างมันฟ้าไม่มีวันได้เป็นบุตรเขยจึงพาลน้อยจั้นว่าทำตัวไม่เหมาะสมกับซ้องปิบ คนที่ไม่เจียมตัวอย่างมันฟ้าควรจะได้เหมยซึ่งเป็นคนใช้เป็นภรรยาเท่านั้น เพราะมันฟ้าเป็นได้ซี้ข้าไม่มีปัญญาทำการค้าหรือรับราชการได้ เพราะไม่รู้น้ำสือ ถ้อยคำของซ้องปิบดังกล่าวเป็นการตู่ถูกน้ำใจของมันฟ้า และแสดงถึงตัวตนที่แท้จริงของซ้องปิบให้มันฟ้าได้เห็น เพราะก่อนหน้านี้ซ้องปิบเคยเสแสร้งแสดงแต่กิริยาวาจที่ดีกับมันฟ้ามาโดยตลอด

17.2.6 ไม่รักษากิริยามารยาท

เมื่อซ้องปิบได้รับการว่ากล่าวตักเตือนเรื่องกิริยามารยาทจากกาสะลอง แต่ซ้องปิบกลับให้เหตุผลว่า

“เฮาเป็นของเฮาจะอี่ จะหื้อเปลี่ยนจะใด จะหื้อทำตัวหนี้อย่างเจ้ากา ออกแตกต่าย” ซ้องปิบมีความเห็นอีกด้านในความประพฤติของกาสะลอง “จะเดินจะเหินต้องเอี้ยงตองอย่าง จะยะอะหยังพิธีรีตองสารพัด งามหย่อยเตอะ จะเอาที่ไหนดมาทันคนอื่นเป็น”

“มันบ่ไชว่าทันหรือบ่ทัน แต่เฮาเป็นแม่ญิง ควรจะสงวนท่าที ฮักษากิริยามารยาท บ่อันแล้วไผที่ไหนดจะมาสู้ขอกินแซกแต่งงาน”

(เนียรปาตี. 2551: 255)

ซ้องปิบเห็นว่าเธอเป็นอย่างนี้จะให้เปลี่ยนอย่างไร จะให้ทำตัวสงบเสถียรอย่างกาสะลองคงจะออกแตกต่ายเสียก่อน เพราะเวลาจะเดินก็ต้องค่อยๆ ก้าวเดิน จะทำอะไรก็ต้องมีพิธีรีตองมากมาย ซึ่งซ้องปิบมองว่าเป็นการกระทำที่เชื่องช้าและไม่ทันคนอื่น กาสะลองจึงให้เหตุผลว่ามันไม่ไชว่าจะทันหรือไม่ทันคนอื่น แต่เราเป็นผู้หญิงก็ควรสงวนท่าทีและรักษากิริยามารยาทไม่อย่างนั้นแล้วจะมีผู้ชายคนไหนอยากได้ไปเป็นภรรยา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าซ้องปิบเป็นหญิงสาวที่ไม่สำรวมกิริยา อยากจะทำสิ่งใดก็ทำโดยไม่คำนึงว่าใครจะมองเธอว่าอย่างไร และไม่สนใจว่าจะมีใครส่อขอเธอไปเป็นภรรยาหรือไม่ เพราะซ้องปิบต้องการเป็นหญิงคนรักของหมอทรัพย์เพียงผู้เดียวเท่านั้น

หลังจากที่ซ้องปิบปลอมตัวเป็นกาสะลองเพื่ออยู่กับหมอทรัพย์ได้ไม่นาน หมอทรัพย์จับได้ว่าเธอไม่ไชกาสะลอง เขาก็ออกตามหากาสะลอง ส่วนซ้องปิบได้พบกันมันฟ้าและเหมย ซ้อง

ป๊อบได้วากล่าวเหมยและมันฟ้าอย่างรุนแรง และทำร้ายร่างกายเหมยจนบาดเจ็บสาหัส ก่อนจะเสียชีวิตเหมยได้ อธิฐานว่าถ้าเกิดชาติหน้าขอให้เธอมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีและเท่าเทียมกับช่องป๊อบ มันฟ้าเสียใจต่อการเสียชีวิตของเหมย เพราะเขาทราบว่าเหมยรักเขามาก จึงอธิษฐานว่าถ้าเกิดชาติหน้าก็ขอให้เขาได้คู่กับเหมย มันฟ้าจึงจุดไฟเผากระท่อมและจับตัวช่องป๊อบไว้เพื่อให้เสียชีวิตไปพร้อมกัน หลังจากเหตุการณ์นั้นบุคคลทั้งสามได้กลับชาติมาเกิดใหม่ ซึ่งผู้วิจัยไม่ได้นำมาวิเคราะห์ เพราะตัวละครไม่ได้เป็นผู้หญิงเหนือ

ช่องป๊อบเป็นหญิงสาวสวยและชอบทำผมตามแฟชั่น ช่องป๊อบเป็นหญิงสาวที่มีนิสัยแตกต่างจากกาสะลองผู้เป็นพี่สาวอย่างสิ้นเชิง ถึงแม้ว่าเธอและกาสะลองจะเป็นฝาแฝดที่มีหน้าตา รูปร่าง เหมือนกันทุกประการ ช่องป๊อบเป็นหญิงสาวที่ภูมิใจในความสวยของตนเอง และพอใจที่เห็นผู้ชายต่อสู้กันเพื่อแย่งชิงเธอ ช่องป๊อบมีความเห็นแก่ตัวเพราะเธอไม่ได้รับความรักจากหมอทรัพย์ เธอก็จะทำให้กาสะลองและหมอทรัพย์อยู่ด้วยกันอย่างไม่มีความสุข ช่องป๊อบไม่รักกาสะลองซึ่งเป็นพี่สาว เพราะคิดว่ากาสะลองเป็นคนแย่งความรักจากมารดาไปหมด และอิจฉาความสุขของกาสะลองที่ได้ครองคู่กับหมอทรัพย์ ช่องป๊อบเห็นหญิงสาวที่ดื้อรั้นเอาแต่ใจ สิ่งใดที่เธอต้องการเธอก็ทำตามทุกทางเพื่อจะได้ครอบครอง โดยไม่สนใจว่าได้มาโดยวิธีที่ถูกต้องหรือไม่ ช่องป๊อบเป็นผู้หญิงที่ปากร้าย เมื่อไม่พอใจก็จะแสดงอารมณ์เกรี้ยวกราดและใช้คำพูดที่หยาบคายสนทนากับฝ่ายตรงข้ามเสมอ และช่องป๊อบเป็นหญิงสาวที่ไม่รักษากิริยามารยาท เธอพอใจที่จะแสดงออกถึงการกระทำในแบบที่เป็นตัวเอง และไม่เคยสนใจว่าคนอื่นจะมองเธออย่างไรด้วย

จากการศึกษาวิเคราะห์ตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือในนวนิยายจำนวน 12 เรื่อง 17 ตัวละคร พบว่าส่วนใหญ่ผู้แต่งสร้างลักษณะทางกายภาพของผู้หญิงเหนือจากความงามในอุดมคติ และตามจินตนาการของผู้แต่ง ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ตามช่วงเวลาทีนวนิยายเหล่านี้พิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรก โดยแบ่งได้เป็น 3 ช่วง ได้แก่

ช่วงที่ 1 ตัวละครผู้หญิงเหนือในนวนิยายที่พิมพ์ในช่วงปีพ.ศ. 2493- พ.ศ. 2517 ได้แก่ นันทาวดีจากเรื่องแม่สายสะอื่น, ดวงใจจากเรื่องแหวนทองเหลือง, อุษาดีจากเรื่องคุณนาย, วงตะวันจากเรื่องเดือนดับที่สบตา และศรีออนจากเรื่องอดีตพิเศษ ตัวละครเอกหญิงในช่วงแรกนี้ผู้แต่งจะเน้นความงามตามธรรมชาติ โดยนำความสวยและลักษณะเด่นของผู้หญิงเหนือเหล่านั้นมาบรรยายควบคู่กับความงามที่บริสุทธิ์ของธรรมชาติ ซึ่งแสดงให้เห็นทัศนะของผู้แต่งว่าผู้หญิงเหนือมีความงามและความบริสุทธิ์เหมือนธรรมชาติ เป็นความงามที่ไม่ต้องปรุงแต่ง และเป็นความงามแบบอุดมคติโดยอิงกับลักษณะทางเผ่าพันธุ์ของผู้หญิงเหนือ ในนวนิยายบางเรื่องผู้แต่งต้องการให้ผู้อ่านจินตนาการความงามของผู้หญิงเหนือในความคิดของตนเอง จึงไม่ได้ลงรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของตัวละครมากนัก อย่างเช่นดวงใจในเรื่องแหวนทองเหลือง แต่งงานเขียนของสุวรรณี สุคนธามีลักษณะที่แตกต่างออกไป จะเห็นได้จากวงตะวันจากเรื่องเดือนดับที่สบตา และศรีออนจาก

เรื่องอิตถีเพศ ผู้แต่งได้บรรยายความงามของผู้หญิงในลักษณะตามความเป็นจริงของมนุษย์มากขึ้น กล่าวคือ ความงามของตัวละครจะมีจุดเด่นและจุดด้อย ซึ่งไม่ใช่ความงามแบบอุดมคติ สุวรรณิ์ สุนทรธ กล่าวถึงความงามที่เสริมด้วยการปรุงแต่งเพื่อให้สวยยิ่งขึ้นกว่าเดิม

ช่วงที่ 2 ตัวละครผู้หญิงเหนือในนวนิยายที่พิมพ์ในช่วงปีพ.ศ. 2525- พ.ศ. 2543 ผู้แต่งยังบรรยายความงามของผู้หญิงเหนือ โดยเปรียบเทียบกับความงามของธรรมชาติเหมือนกับในช่วงแรก และเป็นความงามในอุดมคติ เช่น มิ่งหล้าและแม่นเมืองจากเรื่องรากนครา, สายไหม, สายน้ำผึ้งและเคลียจากเรื่องดอกกรักบานที่สนกำพวด และปิมปาจากเรื่องปิมปา นวนิยายในช่วงที่สองนี้ผู้แต่งไม่เน้นความงามของตัวละครมากนัก แต่จะเน้นลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครมากกว่า

ช่วงที่ 3 ตัวละครผู้หญิงเหนือในนวนิยายที่พิมพ์ในช่วงปีพ.ศ. 2550-พ.ศ. 2551 ผู้แต่งบรรยายความงามของตัวละครผู้หญิงเหนือโดยเปรียบเทียบกับธรรมชาติเหมือนในช่วงแรกและช่วงที่ 2 แต่เน้นความงามที่โดดเด่นแตกต่างจากเผ่าพันธุ์ ได้แก่ เจ้าอุบลวณิชจากเรื่องแต่ปางบรรพ์ ดังที่ผู้แต่งบรรยายว่า “สตรีผู้นี้มีผิวขาวละเอียด สีระยสุสวย ลำคอระหงรับกับใบหน้าเรียวได้รูป คิ้วโก่งพองาม ขนตายาววอน ดวงตาหวานมีประกายวิบวับสดใสราวกับดวงดาวที่กระพริบระยิบระยับบนฟากฟ้าในเดือนแรม จมูกโก่งแหลม ริมฝีปากสีแดงระเรื่ออ่อนบางได้รูปนั้นยิ้มละไม” (บุญวรรณิ์. 2550: 27) คำประพาดจากเรื่องสะพานแสงคำ และกาสะลองและช่องปีบจากเรื่องกลืนกาสะลอง เป็นต้น ก็ยังกล่าวถึงความงามที่โดดเด่นอยู่ จากการวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพโดยรวมทั้งสามช่วง ผู้แต่งได้ให้ความสำคัญกับตัวละครเอกในด้านผิวพรรณมากที่สุด และมักจะเน้นภาพสาวเหนือในชุดพื้นเมืองเป็นพิเศษ

ส่วนการนำเสนอตัวละครเอกหญิงด้านลักษณะนิสัยและพฤติกรรมพบว่ามีความเปลี่ยนแปลงคือ ในช่วงแรกผู้แต่งแสดงทัศนะว่าผู้หญิงเหนือเป็นผู้หญิงที่ใสซื่อ บริสุทธิ์ ไม่มีจริตมารยา มองโลกในแง่ดี แต่พอมาในช่วงที่สอง ผู้แต่งเริ่มกล่าวถึงการใช้จริตมารยาของผู้หญิงเนื่องจากต้องเผชิญชะตากรรมจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตนเพื่อความอยู่รอด หรือเพื่อให้ตนเองได้ในสิ่งที่ต้องการ ในช่วงที่สามผู้แต่งมักสร้างให้ตัวละครเอกผู้หญิงเหนือเก่งและเฉลียวฉลาด มีคุณสมบัติดีพร้อมทุกด้าน ซึ่งทำให้ขาดความสมจริงและดูเป็นนางเอกในอุดมคติตามแบบนวนิยายพาฝัน

นวนิยายที่ตัวเอกเป็นผู้หญิงเหนือเหล่านี้ ส่วนใหญ่ผู้แต่งสร้างให้เป็นคนดี จะมีลักษณะนิสัยและแสดงพฤติกรรมที่มีคุณสมบัติด้านดีทั้งหมด เช่น กตัญญู รักครอบครัว ยึดมั่นในศีลธรรม ยึดมั่นในความรัก เสียสละ เป็นต้น เช่น แม่นเมืองจากเรื่องรากนครา และกาสะลองจากเรื่องกลืนกาสะลอง เป็นต้น ส่วนตัวละครเอกที่ไม่ดีนั้น ผู้แต่งสร้างขึ้นเพื่อเป็นคู่เทียบกับตัวละครเอกด้านดีมีลักษณะนิสัย เช่น เห็นแก่ตัว ดื้อรั้นเอาแต่ใจ ไม่เสียสละ เป็นต้น เช่น มิ่งหล้าจากเรื่องรากนครา และ

ข้อปืบจากเรื่องกลืนกาสะลอง เป็นต้น มีแต่สุวรรณณี สุคนธาที่สร้างตัวละครเอกที่เน้นบุคลิกลักษณะที่มีทั้งด้านดีและไม่ดี การสร้างตัวละครเอกหญิงที่มีลักษณะแบบฉบับแสดงทัศนะแง่ของผู้แต่งที่ต้องการสื่อให้ผู้อ่านเห็นคุณสมบัติและสิ่งที่พึงปฏิบัติของผู้หญิงเหนือทางอ้อม และท้ายที่สุดตัวละครที่ไม่ดีมักสำนึกผิดและกลับตัวเป็นคนดี

นอกจากนั้นผู้แต่งได้แสดงทัศนะด้านความรักของผู้หญิงเหนือผ่านตัวละครเอกไว้ว่า ผู้หญิงเหนือมักจะรักเดียวใจเดียว แต่เมื่อผิดหวังก็ไม่คิดสั้นฆ่าตัวตายอย่างตัวละครเอกผู้หญิงเหนือในสมัยก่อน เช่นในบทละครเรื่องสาวเครือฟ้า ที่เครือฟ้าหญิงสาวชาวเหนือต้องผิดหวังจากผู้ชายกรุงเทพฯ หรือแม้แต่บัวบานสาวเหนือที่ผิดหวังจากผู้ชายกรุงเทพฯ ได้ตัดสินใจจบชีวิตเพราะผิดหวังในเรื่องความรัก แต่ในนวนิยายทั้งสามช่วงจะเห็นได้ว่าผู้แต่งต้องการสื่อให้เห็นว่าถึงแม้ผู้หญิงเหนือถึงจะผิดหวังในเรื่องความรัก ก็ไม่คิดสั้นและสามารถเอาชนะชะตากรรม จนยืนหยัดใช้ชีวิตอย่างมั่นคง โดยใช้คุณงามความดีปกครองชีวิตไว้

บทที่ 4

วิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมจากตัวละครผู้หญิงเหนือในนวนิยาย

วรรณกรรมมีความสัมพันธ์กับชีวิตของคนในสังคมแต่ละยุคสมัย เพราะผู้แต่งมีฐานะเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม เรื่องราวที่ผู้แต่งนำเสนอย่อมจินตนาการโดยมีพื้นฐานจากวิถีชีวิตของคนในสังคมในยุคสมัยของผู้แต่ง ผนวกกับอุดมการณ์ทางสังคมที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอ ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมเป็นเรื่องที่ไม่อาจปฏิเสธได้ ดังที่ตรีศิลป์ บุญขจร (2547 : 4-5) ได้กล่าวว่า นักเขียนคนเดียวเปรียบเสมือนคนสามคน คือเป็นนักประพันธ์ เป็นหน่วยหนึ่งของคนรุ่นนั้น เป็นพลเมืองของสังคม นักเขียนจึงยากที่จะหลีกเลี่ยงอิทธิพลของสังคมในยุคสมัยของตนได้ นวนิยายเป็นรูปแบบวรรณกรรมประเภทหนึ่ง ซึ่งมีเนื้อหาใกล้เคียงกับความเป็นจริง ความผูกพันของนวนิยายกับสังคมจึงเป็นที่มองเห็นได้ไม่ยากนัก ดังนั้นวรรณกรรมย่อมสัมพันธ์กับสังคม วรรณกรรมสะท้อนประสบการณ์ชีวิตในยุคสมัย ไม่ว่านักเขียนจะจงใจสะท้อนสังคมหรือไม่ก็ตาม นักวิจารณ์บางคนจึงกล่าวว่า วรรณกรรมเป็นคั่นช่องแห่งยุคสมัย เนื่องจากเป็นภาพถ่ายชีวิตของยุคสมัยนั่นเอง

ม.ล.บุญเหลือ เทพสุวรรณ (2517:157) ได้อธิบายถึงลักษณะของนวนิยายไว้ว่านวนิยายนั้นเป็นร้อยแก้ว ผู้แต่งไม่มีที่ท้าวใครจะให้อ่านเชื่อว่าเป็นเรื่องที่อิงความจริง เป็นที่เข้าใจว่าเป็นเรื่องแต่ง และการดำเนินเรื่องนั้นจะตั้งต้นเมื่อตัวละครอยู่ในวัยเด็ก แล้วเล่าต่อไปถึงวัยหนุ่มสาวตามกาลเหมือนปฏิทิน หรือจะตั้งต้นเมื่อหนุ่มสาวเล่าย้อนไปถึงวัยเด็ก กล่าวล่วงหน้าไปถึงวัยชราและย้อนกลับมาวัยไหนอีกก็ได้ และมีวิธีการอีกหลายอย่างซึ่งผู้แต่งใช้ความพอใจ และที่ถือกันเป็นข้อกำหนดและยึดกันมาเป็นแบบฉบับในบรรดานักแต่งนวนิยายในประเทศตะวันตกก็คือคำพูดของตัวละครในเรื่อง จะต้องเป็นคำพูดที่เหมาะสมแก่ฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษาของตัวนั้นๆ และการสนทนาหรือเจรจาจะเห็นชัดว่าเป็นสำนวนของตัวละคร อีกทั้งมีการแบ่งแยกกันเด่นชัดระหว่างสำนวนการบรรยายเรื่องหรือพรรณนาเหตุการณ์ต่างๆ ของผู้แต่งกับสำนวนสนทนาของตัวละคร

เมื่อนวนิยายสะท้อนและจำลองภาพชีวิตมนุษย์ในแง่มุมต่างๆ ตามยุคสมัยและแตกต่างกันไปตามมุมมองของผู้แต่งแต่ละคนที่ต่างพื้นที่กัน ในนวนิยายที่มีตัวละครเป็นผู้หญิงเหนือย่อมสะท้อนภาพทางสังคมที่มีต่อวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี นอกจากจะสะท้อนสถานภาพและบทบาททางสังคมของผู้หญิงเหนือ เนื่องจากนวนิยายที่นำมาวิจัยอยู่ในช่วงระยะเวลาดังแต่พ.ศ. 2493- พ.ศ.2551 ภาพสะท้อนเหล่านี้จึงมีลักษณะเป็นพลวัต คือมีการเปลี่ยนแปลงตามบริบทของสังคม ในบทนี้ผู้วิจัยจึงแบ่งหัวข้อการวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมออกเป็นประเด็นหลักๆ 2 ประเด็นคือ สถานภาพและบทบาทของผู้หญิงเหนือและค่านิยม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 สถานภาพและบทบาทของผู้หญิงเหนือ

- 4.1.1 สถานภาพและบทบาทของบุตรสาว
- 4.1.2 สถานภาพและบทบาทของภรรยา
- 4.1.3 สถานภาพและบทบาทของมารดา
- 4.1.4 สถานภาพและบทบาทของพี่สาว-น้องสาว
- 4.1.5 สถานภาพและบทบาทของสะใภ้

4.2 ค่านิยม

- 4.2.1 ค่านิยมเกี่ยวกับความงาม
- 4.2.2 ค่านิยมเกี่ยวกับอาชีพ
- 4.2.3 ค่านิยมเกี่ยวกับการสืบทอดชนบประเพณี
- 4.2.4 ค่านิยมเกี่ยวกับการเลือกคู่ครอง
- 4.2.5 ค่านิยมเกี่ยวกับภาษา

4.1 สถานภาพและบทบาทของผู้หญิงเหนือ

สถานภาพทางเพศเป็นสถานภาพที่ได้รับมาตั้งแต่เกิด เช่น เกิดมาเป็นผู้ชาย หรือเป็นผู้หญิง โดยผู้ชายและผู้หญิงจะมีสถานภาพทางเพศที่แตกต่างกัน ดังที่ทศนีย์ ทองสว่าง (2544: 75 - 76) ได้ให้ความหมายของสถานภาพว่า สถานภาพ หมายถึง ตำแหน่งหรือฐานะที่ได้จากการเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือสังคม เป็นสิทธิหน้าที่ทั้งหมดที่บุคคลมีอยู่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นหรือสังคมส่วนรวม สถานภาพจะกำหนดว่าบุคคลนั้นจะต้องมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร และมีหน้าที่รับผิดชอบอย่างไรในสังคม สถานภาพเป็นสิ่งเฉพาะตัวบุคคลทำให้บุคคลนั้นแตกต่างไปจากผู้อื่น และมีอะไรเป็นเครื่องหมายของตน สถานภาพมีลักษณะค่อนข้างคงที่ กล่าวคือ ทุกกลุ่มหรือทุกสังคมจะมีการกำหนดตายตัวว่าจะมีสถานภาพอะไรบ้าง เช่น สถานภาพที่เกี่ยวกับครอบครัว ได้แก่ สถานภาพ พ่อ แม่ ลูก สามี ภรรยา ญาติพี่น้อง ฯลฯ

ผู้ชายและผู้หญิงในทางปฏิบัติทางสังคมมีสิ่งที่ยังคงแตกต่างกันอยู่ โดยเฉพาะในเรื่องอาชีพการงาน ซึ่งงานที่เหมาะสมกับผู้หญิงคือการดูแลบ้าน เลี้ยงดูบุตร ดูแลสามี ทำอาหาร เป็นต้น ผู้ชายมีหน้าที่หาเลี้ยงภรรยาและบุตร ผู้หญิงจึงต้องเริ่มศึกษาเรื่องการบ้านการเรือนจากผู้เป็นมารดา เมื่อแต่งงานออกเรือนไปแล้วจะได้ดูแลสามีและบุตรสืบต่อไปได้ สถานภาพของผู้หญิงมีได้หลายสถานภาพในบุคคลผู้เดียว ขึ้นอยู่กับช่วงวัยของผู้หญิงนั้น สถานภาพของผู้หญิงจึงมีตั้งแต่สถานภาพของหญิงโสด-หม้าย สถานภาพของธิดา สถานภาพของพี่สาว-น้องสาว สถานภาพของภรรยา สถานภาพของสะใภ้ และสถานภาพของมารดา เป็นต้น

ส่วนบทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่คนในสังคมต้องทำตามสถานภาพในกลุ่มหรือสังคม ทุกสังคมจะมีบทบาทให้ทุกคนปฏิบัติตามแต่ละสถานภาพ หรืออาจเรียกว่าบทบาทที่คาดหวัง (Role expectation) แต่ในชีวิตจริงทุกคนอาจไม่ได้ปฏิบัติตามบทบาทที่สังคมกำหนดไว้ เพราะต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ โดยเรียกบทบาทแบบนี้ว่า บทบาทที่กระทำจริง (Role performance) การอยู่ในสังคมทุกคนจะมีบทบาทที่ต้องกระทำแตกต่างกันหลายบทบาท การแสดงบทบาทหลายบทบาทในเวลาเดียวกัน เรียกว่า บทบาทที่ขัดแย้ง (Role conflict) และหากในการกระทำตามบทบาทนั้นเกิดความไม่เต็มใจที่จะทำตามบทบาทที่กำหนดไว้ เรียกว่า บทบาทที่ถูกบังคับ (Role strain) การมีสถานภาพไม่จำเป็นต้องมีบทบาทเสมอไป เช่น การที่เรามีสถานภาพเป็นพ่อแม่ แต่เราไม่เคยมีบทบาทเลี้ยงลูกเลย และในทำนองเดียวกันบุคคลอาจมีบทบาทโดยไม่ต้องมีสถานภาพก็ได้ เช่น บุคคล (ซึ่งมิใช่พยาบาล) ต้องทำหน้าที่พยาบาล เมื่อมีบุคคลเจ็บป่วยในครอบครัว เป็นต้น

สถานภาพและบทบาทของผู้หญิงเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่น่าสนใจ ซึ่งในสังคมไทยแต่เดิม สถานภาพและบทบาททางสังคมของผู้หญิงจะด้อยกว่าผู้ชาย ทั้งนี้เนื่องมาจากวัฒนธรรมประเพณี และค่านิยมดั้งเดิมที่ต้องการให้ผู้หญิงทำหน้าที่เป็นลูก เป็นภรรยา และเป็นมารดาที่ดีเท่านั้น ดังที่ เพ็ญแข งามดวงใจ (2541: 18 -19) กล่าวว่าสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงก่อนได้รับอิทธิพลจาก วัฒนธรรมตะวันตกจะด้อยกว่าผู้ชายมาก เนื่องจากวัฒนธรรม ประเพณี และค่านิยมดั้งเดิมของไทย ดังนั้นบิดามารดาจึงมุ่งที่จะปลูกฝังให้บุตรสาวเรียนทางการบ้านการเรือนเพื่อเตรียมการไว้สำหรับอนาคต และความคิดดังกล่าวก็ถูกถ่ายทอดต่อๆ กันมาจนกลายเป็นค่านิยม คือผู้หญิงควรมีบทบาทเพียงเป็นภรรยาหรือมารดาของบุตรเท่านั้น ไม่มีสิทธิและอำนาจในการตัดสินใจเท่าผู้ชาย ต่อมา ภายหลังการรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตก ทั้งในด้านเทคโนโลยีและการศึกษาทำให้สังคมไทย เกิดการเปลี่ยนแปลง มีการออกกฎหมายรับรองสิทธิของผู้หญิง ผู้หญิงมีโอกาสดำเนินการศึกษามากขึ้น และการศึกษาได้มีส่วนสำคัญที่ทำให้สถานภาพและบทบาทของผู้หญิงเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ภาพผู้หญิงที่เรียบร้อยอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนก็เริ่มเปลี่ยนไปเป็นผู้หญิงที่มีความกล้า มีอิสระมากขึ้น เช่น มีอิสระในการคบเพื่อนต่างเพศ มีความนิยมในการเลือกคู่ครองด้วยตนเอง ตลอดจนมีประสิทธิภาพในการทำงานได้อย่างเต็มพิกัดเต็มใจให้ผู้ชาย

เราสามารถวิเคราะห์สถานภาพและบทบาททางสังคม ของผู้หญิงเหนือจากตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือในนวนิยายที่ได้คัดเลือกมาศึกษา โดยอิงกับสถาบันครอบครัวเป็นหลักได้ดังนี้

4.1.1 สถานภาพและบทบาทของบุตรสาว

ผู้หญิงเหนือจะได้รับการเลี้ยงดูจากบิดา มารดา โดยเน้นการอบรมเพื่อเตรียมตัวเป็นภรรยาและมารดาที่ดี สามารถดูแลจัดการครอบครัวให้มีความสุขได้ กล่าวได้ว่าในฐานะบุตรสาวผู้หญิงเหนือถูกจัดวางความรับผิดชอบเพื่อไว้สำหรับอนาคตข้างหน้า โดยเฉพาะหน้าที่ที่มีต่อ

ครอบครัว ดังนั้นหน้าที่ของบุตรสาวที่ปรากฏในนวนิยายจึงประกอบด้วย ให้ความเคารพ กตัญญู และเชื่อฟังบิดา มารดา ดังจะวิเคราะห์ต่อไปนี้

4.1.1.1 กตัญญู นวนิยายที่แสดงถึงหน้าที่ที่บุตรสาวพึงเคารพเชื่อฟังบิดา มารดา มีเกือบทุกเรื่อง แต่ที่ชัดเจนคือนวนิยายเรื่องแม่สายสะอื่น, คุณนาย, เดือนดับที่สบตา, รากนครา, ดอกกรับานที่สันกำแพง, ปิมปาสะพานแสงคำ และกลั่นกาสะลอง

ในเรื่องแม่สายสะอื่น นันทาวดียึดมั่นในอุดมการณ์ที่ต้องการช่วยเหลือเด็กในถิ่นห่างไกลความเจริญให้ได้รับการศึกษาดังที่บิดาปลูกฝังมาตลอด ถึงแม้ว่าเธอจะถูกรัศมีหลอกจนทำให้บิดาตรอมใจจนเสียชีวิต และไม่มีโอกาสตอบแทนบุญคุณบิดา แต่เธอก็ไม่ละทิ้งอุดมการณ์และยังคงอุทิศตนเพื่อเด็กจนวาระสุดท้ายของชีวิต เพราะเป็นสิ่งที่นันทาวดีสามารถตอบแทนนาตามอุดมการณ์ของเขา แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูอย่างหนึ่งที่นันทาวดีมีต่อนาทผู้เป็นบิดา เพราะต้องการให้ความหวังของนาทประสบความสำเร็จ

ในเรื่องแหวนทองเหลือง ดวงใจมีความกตัญญูต่อบิดาโดยการแบ่งเบาภาระในการดูแลบ้าน การทำความสะอาดและทำอาหารให้บิดาได้รับประทาน นอกจากนั้นเธอยังกตัญญูต่อผู้มีพระคุณทุกคนอย่างเต็มที่ เช่น กตัญญูต่อบุญคุณนายแพทย์เมตตาที่ช่วยทำคลอด ให้ที่พัก และเลี้ยงดูบุตรสาวของเธออย่างดี ในขณะที่เธออยู่ที่บ้านเขาก็พยายามช่วยเหลืองานทุกอย่างอย่างเต็มที่กำลังจนนายแพทย์เมตตาเกิดหลงรักในความคิดของเธอและขอเธอสมรส ดวงใจกตัญญูต่อยายประคองที่ให้ความช่วยเหลือเรื่องที่อยู่อาศัย ดวงใจสามารถตอบแทนได้เพียงเงิน เพราะดวงใจไม่ต้องการเปิดเผยตัว อีกทั้งเธอยังกตัญญูต่อโตชิโระที่ให้ที่พัก ถึงแม้เธอจะอาศัยในบ้านเขาในฐานะภรรยาเขาก็ตาม เธอคอยดูแลเรื่องงานบ้านงานเรือนเป็นอย่างดีเพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณ จนโตชิโระเกิดหลงรักในความคิดของเธอ

ในเรื่องคุณนาย อุษาวดีสมรสกับศิโรตม์จึงต้องอยู่ดูแลปรนนิบัติเขาทำให้ไม่ค่อยได้กลับไปเยี่ยมครอบครัว ศิโรตม์ให้เงินเป็นค่าใช้จ่ายพิเศษแก่อุษาวดี เธอจึงคิดถึงครอบครัว ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านอุษาวดีว่า

...ดิฉันขอบคุณเขา ใจนึกไปถึงบ้าน พ่อซึ่งเจ็บปวดแอด ถ้าดิฉันพาพ่อไปตรวจรักษาที่โรงพยาบาลและหาอาหารหรือยาบำรุงให้ท่านรับประทาน อาการของท่านคงจะดีขึ้น และดิฉันก็คงจะสบายใจเข้าหน้าพี่น้องได้โดยไม่ต้องกระดากกระเดื่อง

เมื่อดิฉันแจ้งเจตนานี้ให้เขาฟัง คุณศิโรตม์ก็พยักหน้าเห็นด้วย

“ดีเหมือนกัน เพราะตั้งแต่อยู่ด้วยกันมา ฉันยังไม่เคยได้เฝ้าเพื่อทางบ้านของเธอเลย”

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 116-117)

เมื่ออุษาวดีมีเงินเป็นของตัวเอง เธอได้นึกถึงบิดาที่ป่วยอยู่และตั้งใจว่าจะนำเงินนี้พาบิดาไปรักษาที่โรงพยาบาลและหาอาหารและยาบำรุงให้รับประทาน ซึ่งอาจทำให้อาการของบิดาดีขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอุษาวดีมีความกตัญญูต่อบิดา เพราะเธอสามารถนำเงินไปซื้อสิ่งของอย่างอื่นตามที่ต้องการได้ แต่เธอเลือกที่จะนำเงินมารักษาอาการเจ็บป่วยของบิดาแทน

ในเรื่องเดือนดับที่สบทา วงตะวันมีความกตัญญูต่อบิดา มารดา และอยากให้พวกเขามีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เธอแสดงความกตัญญูโดยตกลงจะสมรสกับพันธศักดิ์เพื่อปรับฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจของครอบครัวให้ดีขึ้น แต่เมื่อความหวังที่จะสมรสกับพันธศักดิ์พังทลายลงเพราะเขาเสียชีวิตจากอุบัติเหตุ วงตะวันจึงหันไปสมรสกับสุรียันแทน แต่เมื่อชีวิตสมรสไม่มีความสุขและเธอถูกคนขับรถข่มขืน วงตะวันคิดมากจนต้องไปพบแพทย์ เธอต้องการจบชีวิตเพื่อหนีปัญหา แต่เธอก็นึกถึงครอบครัว โดยเฉพาะมารดาและน้อง เพราะรายได้หลักของครอบครัวได้มาจากเธอ ถ้าเธอเสียชีวิตลงครอบครัวของเธอก็จะแย่ตามไปด้วย แสดงให้เห็นว่าวงตะวันรักและกตัญญูต่อบิดามารดาของเธอมาก ถึงแม้เธอจะตอบแทนความกตัญญูนั้นโดยเงินและความสะดวกสบายให้พวกเขาก็ตาม

ในเรื่องรากนครา แม่นเมืองมีความกตัญญูต่อเจ้าหลวงแสนอินทะผู้เป็นบิดา โดยการทำตามแผนการของเขที่ต้องการให้เธอสมรสกับศุขวงศ์ เพื่อให้สยามวางใจว่าเขายอมสวามิภักดิ์ เธอ กตัญญูต่อหน่อเมืองผู้เป็นพี่ชาย โดยการช่วยเหลืองานในด้านต่างๆ เช่น คัดลอกหรือแปลหนังสือภาษาสยามให้เป็นภาษาถิ่น และปกป้องหน่อเมืองหลังจากที่เขาเป็นกบฏ เพราะตั้งต้นที่จะประกาศตัวให้เชียงใหม่เป็นรัฐอิสระ เธอ กตัญญูต่อเจ้านางหลวงชายคำผู้เป็นมารดาเลี้ยง ถึงแม้เธอจะถูกเจ้านางหลวงกดให้ต่ำกว่ามิ่งหล้าผู้เป็นน้องสาวเสมอ แต่เธอก็ยังให้ความรัก เคารพและเชื่อฟังต่อเจ้านางหลวงตลอด เธอ กตัญญูต่อสิงห์คำผู้เป็นอาที่ได้ปลูกฝังอุดมการณ์เกี่ยวกับความเป็นรัฐอิสระและเลี้ยงดูเธอมาเหมือนบิดาแท้ๆ แม่นเมืองจึงยึดมั่นในอุดมการณ์และรักแผ่นดินถิ่นเกิดมาก เธอยอมสละชีวิตและความสุขของเธอทั้งหมด เพื่อตอบแทนและคำจูนให้บ้านเมืองอยู่รอด

ในเรื่องดอกกรักบานที่สันกำแพง สายไหม กตัญญูต่อสายบัวผู้เป็นมารดา และตอบแทนบุญคุณโดยการช่วยเหลืองานบ้านงานเรือนและช่วยดูแลกิจการทางบ้าน เพื่อแบ่งเบาภาระของมารดา เพราะเธอทราบว่าสายบัวเหน็ดเหนื่อยมามากเพื่อเลี้ยงดูเธอเพียงลำพัง เพราะบิดาได้ทิ้งมารดาของเธอตั้งแต่เธอยังไม่เกิด

สายน้ำผึ้ง กตัญญูต่อตะวันผู้เป็นบิดา ดังตอนที่สุรียันถูกรัณจวนน้องสาวเรื่องฤทธิ์และภรรยาเก็บของตะวันพยายามปลุกปล้ำในป่า แต่เขาหนีมาได้ ทางด้านรัญจวนกลับโดนเมฆลูกน้องของเรื่องฤทธิ์ข่มขืน และแอบข่มขืนเธอเสียชีวิตต่อหน้าตะวันก่อนที่จะได้พูดความจริงว่าคนที่ข่มขืน

เธอคือเมฆไม่ใช่สุรียัน ตะวันเข้าใจผิดคิดว่าเป็นฝีมือของสุรียัน จึงสั่งให้ลูกน้องตามจับตัวสุรียัน สายน้ำผึ้งเห็นว่าสถานการณ์ไม่สู้ดี ดังที่ผู้แต่งบรรยายความคิดผ่านสายน้ำผึ้งว่า

สถานการณ์ขณะนี้มันตึงเครียดและร้ายแรงเหลือเกิน เธออยากจะเข้าไปหาบิดาพูดจาขอร้อง ด้วยเหตุผล แต่เธอรู้จักบิดาของเธอดี

มีอยู่ทางเดียวเท่านั้น เพื่อระงับเหตุร้ายไว้ก่อน เธอต้องรีบไปบอกสุรียันรู้ตัว ให้เขาหลบไปชั่วคราว จนกว่าเหตุการณ์จะคลี่คลายแล้วจึงค่อยพูดกันใหม่

เธอห่วงพ่อ ไม่อยากให้พ่อทำผิด จนอาจได้รับอาญาจากกฎหมายบ้านเมือง

(อรชร. 2542: 480)

สายน้ำผึ้งอยากให้บิดาได้พูดคุยกับสุรียันด้วยเหตุผล แต่เธอรู้จักนิสัยที่บ่มบ่ามและขาดเหตุผลเมื่อยามโกรธของบิดาดี เธอจึงคิดหาทางที่จะระงับการกระทำของบิดาโดยการส่งข่าวให้สุรียันได้รู้ตัวก่อน และให้เขาหลบไปชั่วคราวจนกว่าสถานการณ์จะสงบ ซึ่งการกระทำของสายน้ำผึ้งแสดงให้เห็นว่าเธอมีความรัก ความกตัญญูและเป็นห่วงบิดา เพราะเธอไม่อยากให้บิดาต้องทำผิดกฎหมายและอาจได้รับอาญาจากกฎหมายบ้านเมือง

ในเรื่องปิมปา ปิมปากตัญญูต่อยายคำแบ่งที่เลี้ยงดูเธอมาแต่เพียงลำพัง เพราะมารดาเสียชีวิตตั้งแต่คลอดเธอ ปิมปารักยายคำแบ่งมากจึงช่วยแบ่งเบาภาระในทุกด้าน เพื่อเป็นการตอบแทนยายคำแบ่งทางหนึ่ง แต่เธอยังรู้สึกว่ายายยังตอบแทนบุญคุณได้ไม่มากพอมากพอ เพราะยายคำแบ่งเสียชีวิตลงเพราะต้องการปกป้องเธอจากพ่อเลี้ยงหลวงโย ทำให้ปิมปาเสียใจอย่างมาก

ในเรื่องสะพานแสงคำ คำประพาพมีความกตัญญูต่อบิดา มารดา และยายประพิศ ตอนที่พวกเขาถูกยาสั่งคำประพาพต้องการจัดพิธีศพให้พวกเขาตอนที่เธอจะหนี แต่เธอก็ไม่อาจทำได้ เธอจึงรู้สึกเสียใจมากที่เธอไม่มีโอกาสจะตอบแทนบุญคุณของพวกเขา เธอได้จำจุดที่ฝังศพยายประพิศได้แม่นยำ เมื่อมีโอกาสเธอจึงจัดการพิธีศพของยายประพิศอย่างเรียบร้อย แสดงให้เห็นว่าคำประพาพมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ และไม่เคยลืมที่จะตอบแทนบุญคุณเมื่อมีโอกาส

ในเรื่องกลืนกาสะลอง กาสะลองมีความกตัญญูต่อบิดา ถึงแม้บิดาจะรักช้องปิบน้องสาวฝาแฝดมากกว่าเธอ จนทำให้กาสะลองน้อยใจตลอดมา ช้องปิบพยายามพูดหลอกล่อให้กาสะลองวางใจในตัวเธอ และโกหกว่าบิดาป่วยหนัก กาสะลองเป็นห่วงอาการของบิดาจึงเสนอตัวที่จะกลับบ้านเพื่อดูแลบิดา ดังบทสนทนาระหว่างกาสะลองและช้องปิบว่า

“พี่จะปึกไปอยู่บ้าน จะไปช่วยเจ้าดูแลป้อ”

“บ่เป็นหยั่งหอรอก ข้าเจ้าดูแลป้อคนเดียวได้ พี่อยู่ทางนี้กับนายหมอนะดีแล้ว พี่มีเหย้ามีเรือนแล้วนา จะละบ้านละผ้าได้จะใด”

“แต่พี่เป็นลูกป้อ พี่บ่อยากเป็นลูกอกตัญญู”

“ข้าเจ้าก็ลูกป้อ” ซ้องป้อรีบบอก “ตลอดเวลาข้าเจ้าบ่ใช้ลูกที่ดี ข้าเจ้ารู้ ข้าเจ้าถึงอยากใช้เวลาที่เหลืออยู่ดูแลป้อฮื้อดีที่สุดในที่สุด”

(เนียรปาดี้. 2551: 520)

กาสะลองต้องการกลับไปบ้านเพื่อดูแลอาการป่วยของบิดา ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากาสะลองกตัญญูต่อบิดาถึงแม้บิดาจะไม่เคยแสดงออกซึ่งความรักต่อเธอเลย

จากตัวละครที่ได้กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูและการตอบแทนบุญคุณของผู้หญิงเหนือในด้านต่างๆ นอกจากตัวละครที่มีความกตัญญูแล้ว ตัวละครบางส่วนก็แสดงถึงความกตัญญูอย่างไม่เต็มที่ ดังจะเห็นได้จากนวนิยายเรื่อง อิตถีเพศ, ไอ้ค่อม และ รากนครา

ในเรื่อง อิตถีเพศ แก้วตาเป็นคนเลี้ยงดูและให้การศึกษาที่ดีกับศรีออน เพราะแก้วตาไม่ อยากให้ศรีออนเป็นโสเภณีเหมือนเธอ แต่ศรีออนกลับไม่เข้าใจในความหวังดีของแก้วตา เธอไม่ชอบ เพราะรู้สึกว่าการบังคับเกินไป เธอจึงพยายามทำในสิ่งที่แก้วตาไม่ปรารถนา ถึงแม้เธอจะยอม สมนรสกับแสนทรมานตามความต้องการของแก้วตาเพราะความกตัญญูส่วนหนึ่ง แต่อีกส่วนหนึ่งเป็น เพราะเธอหวังในสมบัติและต้องการแก้แค้นประมุข ศรีออนจึงพบกับจุดอับของชีวิตเพราะเธอไม่สามารถคิดไตร่ตรองการกระทำอย่างรอบคอบ เธอจึงใช้อารมณ์ในการตัดสินใจปัญหา โดยการฆ่า ประมุขและต้องโทษในที่สุด

ในเรื่อง ไอ้ค่อม แสงหล้าไม่กตัญญูต่อบิดามารดา เธอไม่เต็มใจที่จะช่วยงานบ้านงาน เรือน เมื่อเธอถูกบิดาเรียกใช้ เธอก็มีที่ทำไม่พอใจ แสดงให้เห็นว่าแสงหล้าเป็นหญิงสาวที่ไม่กตัญญูต่อบิดามารดา นอกจากนั้นเธอยังทิ้งบุตรชายที่มีร่างกายพิการไว้ให้บิดามารดาของเธอเลี้ยงดูด้วย

ในเรื่อง รากนครา มิ่งหล้านึกถึงแต่ความต้องการของตนเป็นใหญ่ จึงไม่เห็นความสำคัญของครอบครัว เช่น ในตอนที่เจ้าหลวงแสนอินทะผู้เป็นบิดาขอให้เธอไปเมืองมณฑลเพื่อถ่วงดุล และเพื่อให้เมืองเชียงเงินสามารถประกาศเอกราชตามอุดมการณ์ของบรรพบุรุษ มิ่งหล้าไม่ยินยอมและพยายามหาทางออกเพื่อไม่ต้องเดินทางไปเมืองมณฑล ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามิ่งหล้าไม่มีความกตัญญูต่อบิดาและไม่กตัญญูต่อแผ่นดินเกิด เป็นต้น

4.1.1.2 เคารพเชื่อฟังบิดา มารดา

นวนิยายที่กล่าวเกี่ยวกับการเชื่อฟังและปฏิบัติตามความคิดของ บิดา มารดาและผู้ที่มีพระคุณ ปรากฏในนวนิยายเรื่อง แม่สายสะอื่น, คุณนาย, รากนครา, ดอกรักบานที่สันกำแพง, ปมปา และ สะพานแสงคำ

ในเรื่องแม่สายสะอื่น นันทาวดีเคาฟและเชื้อฟังบิดาของเธอเสมอ เรื่องใดที่บิดาของเธอต้องการให้ทำ เธอก็ไม่เคยที่จะขัดใจบิดาเลยสักครั้ง แต่เมื่อรัชต์เข้ามาในชีวิตเธอ ทำให้เธอไม่ทันเล่ห์เหลี่ยมเขาและตกหลุมรักอย่างถอนตัวไม่ขึ้น แต่เธอก็ไม่เคยละทิ้งสิ่งที่บิดาของเธอได้ปลูกฝังและเลือกอุดมการณ์มากกว่าความรักเสมอ

ในเรื่องคุณนาย อุษาวดีสมรสกับศิโรตม์เพราะความเห็นชอบของผู้ใหญ่ เพราะบิดามารดาของเธอเห็นว่าเขามีหน้าที่การงานที่มั่นคง และมีตำแหน่งที่มีเกียรติคือตำแหน่งนายอำเภอ และเห็นว่าเขาสามารถดูแลเธอได้เป็นอย่างดี ถึงแม้ว่าเธอจะไม่ได้รักศิโรตม์มาก่อนก็ตาม แสดงให้เห็นว่าอุษาวดีเชื่อฟังบิดามารดา เพราะเห็นว่าพวกเขาหวังดีต่อเธอ อีกทั้งเธอก็ถึงวัยอันควรที่จะสมรสแล้ว

ในเรื่องรากนครา แม่นเมืองยึดมั่นในคำสั่งสอนของสิงห์คำผู้เป็นอา ในการประกาศอิสรภาพของเชียงใหม่ เธอได้ร่วมมือกับหน่อเมืองผู้เป็นพี่ชายและเจ้าหลวงแสนอินทะผู้เป็นบิดา ถึงแม้ว่าศุขวงศ์จะเข้ามาทำให้แนวความคิดของเธอเปลี่ยน ก็มองเห็นความสำคัญในการรวมดินแดนเข้ากับสยาม แต่แม่นเมืองก็ไม่อาจทิ้งความฝันและไม่อาจเห็นเชียงใหม่ต้องตกอยู่ใต้บังคับของอังกฤษ จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เธอตัดสินใจละชีวิต เพื่อให้มีงหล้าได้สวมรอยเป็นเธอแทน

ในเรื่องดอกรักบานที่สันกำแพง สายไหมเชื่อฟังสายบัวผู้เป็นมารดา เพื่อมารดาเธอจึงยอมทำตามมารดาทุกอย่างแม้กระทั่งยอมสมรสกับผู้ชายที่ไม่ได้รัก แต่มารดาของเธอเห็นว่าเหมาะสมและเห็นว่าชายคนนั้นสามารถเลี้ยงดูสายไหมได้ดี

สายน้ำผึ้งเชื่อฟังสายไหมผู้เป็นมารดา ดังตอนที่สายไหมทราบว่สุรียนเป็นบุตรชายของกานท์ จึงสั่งห้ามสายน้ำผึ้งให้เลิกติดต่อกับสุรียน เพราะคิดว่าสุรียนเป็นบุตรชายแท้ๆ ของกานท์ ซึ่งเกิดจากเคลีย ดังบทสนทนาระหว่างสายไหมและสายน้ำผึ้งว่า

“แม่ขอร้องขอให้ลูกเลิกติดต่อกับคุณสุรียนเด็ดขาด ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป”

“คุณแม่”

สายน้ำผึ้งอุทาน นัยน์ตาเบิกกว้าง

“รับปากแม่ซีจ๊ะ ลูกฟัง ลูกรักแม่ไม่ใช่หรือจ๊ะ รักแม่ก็ต้องเชื่อแม่ ทำตามแม่บอก”

“คะ ผีพร้อมที่จะทำตาม แต่บอกเหตุผลให้ฟังทราบหนอยได้มั๊ยคะว่าเพราะอะไร?”

สายไหมส่ายหน้า หล่อนเข้าใจว่าสุรียนเป็นลูกของกานท์อันเกิดกับเคลีย ฉะนั้นหล่อนจะบอกได้อย่างไรว่า ที่ห้ามอย่างนี้เพราะสุรียนกับสายน้ำผึ้งเป็นลูกพ่อเดียวกัน เป็นพี่น้องคลานตามกันมา!

(อรชร. 2542: 450-451)

สายไหมไม่ได้อธิบายถึงเหตุผลว่าทำไมสายน้ำผึ้งจึงต้องเลิกติดต่อกับสุรียน ถึงแม้สายน้ำผึ้งจะชอบพอและมีใจให้กับสุรียนแล้วก็ตาม แต่เธอก็ยินดีเชื่อฟังและปฏิบัติตามความต้องการของมารดา โดยที่ไม่คิดจะดื้อรั้นหรือเอาแต่ใจตัวเอง

ส่วนในเรื่องปิมปา ปิมปาเชื่อฟังคำสั่งสอนของยายคำแบ่งในการวางตัวให้เหมาะสม เพราะยายคำแบ่งเคยผ่านประสบการณ์ชีวิตที่ไม่ดี เนื่องจากกองแก้วมารดาของปิมปาเคยถูกผู้ชายกรุงเทพฯ ดูถูก ยายคำแบ่งจึงจำฝังใจและไม่ต้องการให้ปิมปาถูกดูถูกอย่างกองแก้วอีก เมื่อปิมปาได้รู้จักกับเข้มและอ๋า ซึ่งเป็นชายหนุ่มจากกรุงเทพฯ พวกเขามีที่ท่าสนใจในตัวปิมปา เธอได้วางตัวอย่างเหมาะสมในเรื่องการคบเพศตรงข้าม โดยเฉพาะเป็นผู้ชายกรุงเทพฯ ตามอย่างที่ยายคำแบ่งสั่งสอน ทำให้ยายคำแบ่งพอใจที่ปิมปาปฏิบัติตามอย่างเหมาะสม

ในเรื่องสะพานแสงคำ คำประพาพเชื่อฟังและอยู่ในโอวาทของเจ้าคุณศรีวิศิษฐ์ผู้เป็นตา เพราะเขาเห็นว่าชีวิตของคำประพาพไม่ปลอดภัยถ้าหากจะกลับไปอยู่เมืองเชียงคำ เขาต้องการให้คำประพาพลืมเรื่องร้ายแรงที่เกิดขึ้นทั้งหมด จึงให้คำประพาพแต่งกายตามแบบผู้หญิงสยามและตัดผมสั้น คำประพาพยินดีปฏิบัติตามแต่โดยดียกเว้นตัดผมเพียงเรื่องเดียว เพราะเธอเห็นว่าผมยาวและเกล้ามวยเป็นการไว้ผมของผู้หญิงเหนือ

ตัวละครที่ไม่ปรากฏความเคารพเชื่อฟัง ปรากฏในนวนิยายเรื่องแหวนทองเหลือง, อิตถีเพศ, ไอ้ค่อม, รากนครา และกลืนกาสะลอง ตัวละครเหล่านี้มักประสบชะตากรรมเพราะไม่เชื่อฟังบิดา มารดา

ในเรื่องแหวนทองเหลือง ดวงใจไม่เชื่อฟังกำนันปานผู้เป็นบิดา ที่เขาต้องการให้เธอสมรสกับหนานอุยชายหนุ่มที่รักดวงใจและยอมรับบุตรในครรภ์ของเธออย่างเต็มใจ แต่ดวงใจหนีออกจากบ้านเพราะต้องการรักษาตัว และต้องการเป็นภรรยาของกฤษฎาเพียงคนเดียว เธอจึงระหกระเหินและใช้ชีวิตอย่างลำบากเพราะความไม่เชื่อฟังบิดา

ในเรื่องอิตถีเพศ ถึงแม้ศรีออนต้องสมรสกับแสนวงศ์ตามที่แก้วตาเห็นสมควร เพราะเห็นว่าเขาดูแลศรีออนได้และรักศรีออนมาก ศรีออนเชื่อฟังคำสั่งของแก้วตาและยอมสมรสกับแสนวงศ์ หลังจากแก้วตาเสียชีวิตศรีออนหันไปมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับไมตรี ถึงแม้แสนวงศ์จะทำดีต่อเธอแต่เธอก็ไม่เคยสนใจ เป็นเหตุให้ชีวิตครอบครัวของเธอไม่มีความสุข

ในเรื่องไอ้ค่อม แสงหล้ายอมสมรสกับบุญทาตามที่นายตุนบิดาของเธอโน้มน้าวว่าเป็นผู้ชายที่ดีและเหมาะกับแสงหล้า แต่เพราะหน้าตาเขาไม่หล่อ เมื่อแสงหล้าได้พบกับพรชัยพระเอกลิเกจึงหนีตามกันไปจนกระทั่งตั้งครรภ์ พรชัยไม่ยอมรับและไปมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับผู้หญิงอื่น

ทำให้แสงหล้าต้องระหกระเหินกลับบ้าน เธอถูกนายตุ่นทำร้ายร่างกายด้วยความโมโห และเมื่อไปทำแท้งบุตรในครรภ์ก็ไม่ยอมแท้งจนคลอดบุตรผู้มีร่างกายพิการออกมา

ในเรื่องรากนครา มิ่งหล้าไม่เชื่อฟังบิดา มารดาที่ต้องการให้เธอไปเป็นบาทบริจาริกา กษัตริย์เมืองมณฑล เพื่อถ่วงดุลไม่ให้เมืองมณฑลจับตามอง เธอได้วางแผนให้ศุขวงศ์พาหลบหนี แต่เมื่อแผนการของเธอไม่สำเร็จ เธอจึงคิดที่จะเอาชนะเจ้านางหลวงบัวทมสุดาโดยการตั้งครมภ์เพื่อยกฐานะให้เท่าเทียมกับเจ้านางหลวง มิ่งหล้าไม่ฟังคำตักเตือนของผู้ใด เพราะคิดจะเอาชนะเพียงอย่างเดียว ผลสุดท้ายเมื่อเจ้านางหลวงจับได้ เธอจึงถูกทรมานอย่างหนัก

ในเรื่องกลืนกาสะลอง ช้องปิบไม่เชื่อฟังคำสอนของทองใบผู้เป็นมารดา ที่พยายามเตือนสติเธอไม่ให้เป็นคนเจ้าอารมณ์ ให้อยอมรับฟังเหตุผลของผู้อื่น ให้พูดไพเราะ และชี้ให้เห็นว่าที่ตักเตือนไม่ใช่เพราะเกลียดและรักกาสะลองเพียงคนเดียวอย่างที่ข้องปิบเข้าใจ แต่ข้องปิบไม่ยอมรับฟัง เธอถูกชาวบ้านรังเกียจ เพราะข้องปิบพูดจากับพวกเขาไม่ดี ซึ่งแตกต่างจากกาสะลองผู้เป็นพี่สาวฝาแฝด ดังที่ผู้แต่งบรรยายว่า

แม้แต่คนอื่นเขายังรักชอบไม่เท่ากัน ชาวบ้านร้านถิ่นรักและเอ็นดูกาสะลองนักหนา พอกับที่ช้องปิบ สองพี่น้องหน้าตาคล้ายกัน รูปร่างเงาเดียวกัน ผิดกันก็ตรงนิสัยที่ต่างกันราวกับว่า ถ้ากาสะลองคือหงส์ ช้องปิบเป็นต้งกา หากกาสะลองคือแผ่นฟ้า ช้องปิบเล่าหนาคือโคลนไถ่น้ำปิง

ไม่น่าเชื่อว่าต่างกันได้เพียงนี้ กาสะลอง และ ช้องปิบ
พี่น้องท้องเดียวกัน ตกปากห่างกันไม่ถึงนาที!

(เนียรปาดิ. 2551: 205)

การเป็นบุตรสาวที่ดีในทัศนะของคนเหนือคือต้องเชื่อฟังคำสั่งสอนสอนของผู้เป็นบิดา และมารดา และจะต้องกตัญญูต่อบิดามารดากระทั่งถึงผู้มีพระคุณอื่นๆ ที่อาจเทียบได้กับบิดามารดาอีกด้วย อาจกล่าวได้ว่าสถานภาพและบทบาทของบุตรสาวได้จัดวางหน้าที่ที่ผู้หญิงเหนือควรกระทำต่อครอบครัว และในนวนิยายหลายเรื่องการเคารพและเชื่อฟังผู้ใหญ่ผลักดันให้บุตรสาวต้องอยู่ในภาวะจำยอมต่อการตัดสินใจของผู้ใหญ่ เช่น การเลือกคู่ครอง เป็นต้น

4.1.2 สถานภาพและบทบาทของภรรยา

นวนิยายที่ปรากฏสถานภาพและบทบาทของภรรยาทั้งในทางนิตินัยคือสมรสโดยสังคมรับรู้ และในทางพฤตินัยคือมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาว หน้าที่ของภรรยาในทางนิตินัยและพฤตินัยจะเหมือนกันในเรื่องของความซื่อสัตย์ต่อคู่ครอง และจะแตกต่างกันในเรื่องของภาระหน้าที่ที่มีต่อครอบครัว ปรากฏในนวนิยายเรื่องขุนนาย, เดือนดับที่สบทา, ไอ้ค่อม และรากนครา

ในเรื่องคุณนาย อุษาวดีตัดสินใจสมรสกับศิริโรตม์เพราะเห็นว่าเขาเป็นนายอำเภอหนุ่มรูปงามมีหน้าที่การงานมั่นคง และคนในครอบครัวเห็นดีด้วย อุษาวดีจึงเห็นว่าเป็นโอกาสที่ดีจึงตกลงสมรสกับศิริโรตม์อย่างเต็มใจ ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านความคิดอุษาวดีว่า “ดิฉันรู้จักคุณศิริโรตม์น้อยเหลือเกิน แต่ก็ได้ตกลงปลงใจที่จะเป็นคู่ชีวิตของเขาอย่างเต็มใจที่สุด เหตุผลหรือคะ? อ้อ! ในครั้งนั้นดิฉันไม่เข้าใจคำว่าเหตุผลหรอกคะ นอกจากจะรู้อย่างเดียวว่าเกิดเป็นลูกผู้หญิงก็ต้องแต่งงานมีครอบครัว เมื่อมี “โอกาส” งามเช่นนั้น ก็ต้องรีบฉวยเอาไว้” (อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 11)

อุษาวดียังไม่รู้จักลักษณะนิสัยที่แท้จริงของศิริโรตม์และยังไม่รักเขา เธอคิดว่าเป็นโอกาสที่ดีที่ควรจะสมรส เมื่ออุษาวดีต้องมาใช้ชีวิตคู่ร่วมกับศิริโรตม์ ทำให้เธอทราบว่าการสมรสทำให้ชีวิตของเธอเปลี่ยนแปลงไปมาก เธอต้องอดทนต่อคำตำหนิของพี่สาวศิริโรตม์ที่ไม่ยอมรับเธอ และต้องทนกับตำแหน่งคุณนายที่ทุกคนเห็นว่าเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติ และผู้หญิงหลายคนต้องการดิ้นรนไขว่คว้าเพื่อให้ได้มาครองจนยอมเป็นภรรยาของศิริโรตม์เพื่อกำจัดเธอ

ในเรื่องเดือนดับที่สบตา วงตะวันตกกลงสมรสกับพันธศักดิ์เพราะความคิดของมารดาส่วนหนึ่งที่เห็นว่าเขารวย ถ้าหากวงตะวันตกได้สมรสกับเขา เธอและครอบครัวที่บ้านสบตา就会有ฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าสมรสกับสุริยันชายหนุ่มอีกคนหนึ่งที่เป็นลูกน้องของพันธศักดิ์ ที่หลงรักวงตะวันตก และวงตะวันตกก็คิดว่าเธอรักเขา แต่เขามีเงินเดือนน้อยเกินกว่าที่จะทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของเธอสุขสบาย เพราะสุริยันต้องแบ่งเงินเดือนให้มารดาและพี่น้องๆ ของเขาเรียนหนังสือส่วนหนึ่ง พันธศักดิ์ได้มาสู่ขอมวงตะวันตกจากมารดาของเธอ เวียงคำจึงแนะนำให้มารดาของวงตะวันตกเรียกเงินค่าสินสอดจากพันธศักดิ์ให้มากๆ เพราะเห็นว่าเขาเป็นคนรวย มารดาจึงมาบอกกับวงตะวันตกอีกทีหนึ่ง ดังบทสนทนาระหว่างมารดาและวงตะวันตกว่า

“เวียงคำอยู่กับแม่ว่าฮือฮ้องมากๆ เพราะเป็นมีเงิน”

“แม่ตกลงหรือเปล่า”

“ก็แล้วแต่วัน ของอย่างนี้บังคับกันไม่ได้ แต่ว่าบุญมาแล้วบ่ใช้หรือ...อีวันเอ้ย น้องๆ ก็จะได้

สบาย”

“ตกลงเถอะ จะได้หาฤกษ์หาค่าหมั้นแล้วยังบ่แต่งก็ได้”

“ตามใจแม่” ในที่สุดฉันก็พูดขึ้น ในใจพยายามไม่คิดมากนอกจากจะนึกว่า เมื่อทุกคนเห็นสมควร ฉันจะดีไปโย

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 206)

วงตะวันตกลงที่จะสมรสกับพันธศักดิ์เพราะเป็นการสมควรแก่อายุ และผู้ชายที่มีฐานะร่ำรวยอย่างพันธศักดิ์หาได้ยาก ถึงแม้มารดาจะตามใจในการตัดสินใจของเธอ แต่ก็อยากให้เธอสมรสกับเขาเพราะอยากให้น้องของเธอได้มีอยู่สบายขึ้น วงตะวันตกจึงตามใจมารดาในที่สุด

ในเรื่อง ไอ้ค่อม นางลาที่ต้องสมรสกับนายตุ่นเพราะบิดาของเธอต้องการให้สมรส และเห็นว่านางลาอายุย่างสี่สิบแล้ว ถึงแม้นางลาจะเห็นว่านายตุ่นเป็นคนเกเร และไม่ได้อารักนายตุ่นแต่นางลาก็ยินยอมสมรสตามความต้องการของบิดา ดังบทสนทนาระหว่างนางลาและบิดาว่า

“ข้าไม่ชอบมัน มันเป็นคนร้าย...”

“มันร้ายก็ร้ายแต่ก่อนแต่หลังหรือก เดียวนี้มันอ้อมตัวแล้ว สามสี่ปีมานี้มันได้ข้ามันไปร้ายที่ไหนบ้าง”

“มันอ่อนกว่าข้าตั้งเยอะ” แกอิดออก

“มันจะไปหาคนแก่กว่าหรือคนรุ่นเดียวกันได้ที่ไหน เขาตกกลูกตกเมียไปหมดแล้ว เหลือมีคนเดียวยังไม่เป็นฝั่งเป็นฝาถึงตายถูกงูตายตาไม่หลับ”

“ข้าไม่ชอบมัน”

“อยู่ไปมันชอบเอาแหละวะ ถ้ามึงมีคูสิ เมื่อก่อนมันก็ได้ชอบกู มันชอบหานานละ”

นั่นคือวาจาสิทธิ์ของพ่อผู้ล่วงลับ พ่อคงเห็นแก่สมบัติที่บ้านกับที่นาผืนหนึ่งของมันกระมัง จึงยกแก่ให้มัน

(มลา คำจันทร์. 2544: 66 – 67)

นางลาต้องสมรสด้วยความไม่สมัครใจ และไม่สามารถเลือกคู่ครองด้วยตนเอง ถึงแม้นางลาจะไม่ชอบนายตุ่น แต่บิดายังคงยืนยันที่จะให้นางลาสมรสเพราะเห็นแก่สมบัติของนายตุ่น จนในปัจจุบันนี้นางลาก็ยังไม่ทราบว่าเขาเคยรักนายตุ่นหรือไม่ แต่นางลาก็ทำหน้าที่ของภรรยาที่ดีต่อนายตุ่นเสมอ ซึ่งในยุคต่อมาก็คือบุตรสาวของนางลาและนายตุ่น นายตุ่นก็ต้องการให้แสงหล้าบุตรสาวสมรสกับบุญทาบุตรชายพ่อเลี้ยงโรงสีเพราะเห็นว่าเขามีฐานะร่ำรวย ซึ่งแสงหล้าปฏิเสธเพราะเธอไม่ได้รับบุญทาและรังเกียจที่บุญทาหน้าตาไม่ดี แสงคำบุตรสาวอีกคนหนึ่งของ นายตุ่นก็ได้สมรสกับผู้ชายในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นผู้ชายที่นายตุ่นไม่ชอบนัก เพราะฐานะของเขาไม่ดีแต่เพราะมีความขยันในการประกอบอาชีพ นายตุ่นจึงยกแสงคำให้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงในยุคของแสงคำและแสงหล้ามีโอกาสตัดสินใจเลือกคู่ครองด้วยตนเองมากขึ้น

ในเรื่อง รากนครา เจ้าหลวงแสนอินทะยกแมนเมืองให้กับศุขวงศ์ เพื่อตอบแทนที่ศุขวงศ์ได้ช่วยชีวิตแมนเมืองจากโจรป่า และทำตามประเพณีของเชียงเงินที่ใครได้ช่วยชีวิตบุคคลหนึ่งไว้บุคคลที่ถูกช่วยจะตกเป็นของคนที่ช่วยนั้น ดังบทสนทนาระหว่างเจ้าหลวงแสนอินทะและศุขวงศ์ว่า “ตามธรรมเนียมของเชียงเงิน ถ้าได้ช่วยชีวิตใครไว้ ชีวิตของคนคนนั้นย่อมตกเป็นสิทธิ์ของผู้ช่วยชีวิต...ชีวิตลูกสาวอาเป็นของเจ้าแล้วนะเจ้าน้อย จะเอาไปเลี้ยงดูแค่ไหนก็สุดแต่ใจของเจ้า...พรุ่งนี้อาจจะทำพิธีส่งตัวให้ กรณีอย่างนี้จะเรียกว่าตกแต่งงานก็ไม่ได้ แต่อากี้หวังว่าเจ้าจะเมตตาหน่อย...” (ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 261)

แม่นเมืองสมรสกับศุขวงศ์เพื่อตอบแทนบุญคุณที่เขาได้ช่วยชีวิตเอาไว้ และทำตามประเพณีของบ้านเมือง โดยที่แม่นเมืองไม่สามารถปฏิเสธได้เลย

ในเรื่องสถานภาพและบทบาทความเป็นภรรยานี้จะวิเคราะห์ในหัวข้อตามหน้าที่ของสถานภาพและบทบาทที่ปรากฏในนวนิยาย ได้แก่ ปกป้องและให้เกียรติสามี ความรักความซื่อสัตย์ต่อสามี อดทนและให้อภัยเมื่อสามีนอกใจ ซึ่งปรากฏชัดในนวนิยายเรื่องคุณนาย และในด้านหน้าที่ที่มีต่อครอบครัว

4.1.2.1 ปกป้องและให้เกียรติสามี

ในเรื่องคุณนาย อุษาวดีเป็นหญิงที่สมรสแล้ว แต่เธอยังคงติดต่อกับชัวยะผู้ให้คำปรึกษาเรื่องชีวิตคู่ของเธอ เพราะเธอเห็นว่าการเป็นคุณนายของอุษาวดีทำให้เธอถูกกดดันจากคนรอบข้างเสมอ อุษาวดีคิดกับชัวยะเหมือนเพื่อนหรือพี่ชาย อุษาวดีถูกตำหนิจากพี่สาวของเธอจากศิโรตม์ผู้เป็นสามี และจากสุรีย์พี่สาวของศิโรตม์ เพราะเข้าใจผิดคิดว่าอุษาวดีมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับชัวยะ แม้กระทั่งเพื่อนสนิทของเธอก็ยังคงสนับสนุนเธอและชัวยะ เพราะเห็นว่าเป็นคู่ที่เหมาะสมดังที่อุษาวดีเล่าว่า

ดิฉันไม่ควรหวังเห็นวพี่ชัวยะเข้ามาใกล้ตัวเลย เป็นการทรمانจิตใจเขาเปล่าๆ พี่ชัวยะยังโสด ส่วนดิฉันแต่งงานมีสามีและมีบุตรแล้ว ไม่มีสิทธิ์ที่จะไปเกี่ยวข้องกับชายอื่น แม้แต่จะคิดก็ไม่บังควร ดิฉันจะซื่อสัตย์ต่อสามี รักษาหน้า รักษาเกียรติของเขาไว้เท่าชีวิต ไม่ว่าเขาจะประพฤติดังไร ประเพณีไทยนั้นให้สิทธิ์แก่ผู้ชายมากกว่าหญิงอยู่แล้ว กฎของสังคมก็ไม่เคยอนุญาตให้ผู้หญิงเราทำอะไรเกินขอบเขต แม้จะด้วยใจบริสุทธิ์เพียงใดก็ตาม...

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 16)

อุษาวดีคิดว่าเธอไม่ควรให้ชัวยะเข้ามาเป็นที่ปรึกษาของเธออีก เพราะทำให้หลายคนเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างเธอกับชัวยะผิดไป และคิดว่าที่ชัวยะเข้ามาใกล้ชิดเธอนั้นก็เป็นการทำร้ายจิตใจของเธอเพราะเธอแอบรักเธออยู่ เธอต้องรักษาหน้า รักษาเกียรติของศิโรตม์ โดยไม่ให้ความสัมพันธ์ระหว่างเธอกับชัวยะมาเป็นหัวข้อสนทนาให้ศิโรตม์ต้องเสื่อมเสีย ถึงแม้ศิโรตม์จะมีผู้หญิงหลายคนเข้ามาพัวพันด้วย แต่อุษาวดีก็ยังคงยึดมั่นและซื่อสัตย์ต่อเขา

อุษาวดีได้รับการตักเตือนจากสุรีย์พี่สาวของศิโรตม์ว่าเป็นผู้หญิงที่ดีแต่สวຍ ซึ่งทำให้อุษาวดีต้องพิสูจน์ตัวเองให้สุรีย์เห็นว่าเธอเป็นผู้หญิงที่เหมาะสมและคู่ควรกับศิโรตม์ ดังที่ผู้แต่งบรรยายความคิดของอุษาวดีว่า

ดิฉันต้องแอบถอนใจ เมื่อนึกถึงคำว่า “นางงาม” คำๆ นี้บาดใจดิฉันนัก เพราะมันเป็นคำที่พี่สาวคุณศิโรตม์ใช้พูดถึงดิฉันในจดหมายที่เขียนถึงน้องชาย ดิฉันยังจำได้ไม่มีวันลืม ที่คุณสุรีย์เขียนมา

ว่า...ความสวยช่วยอะไรได้บ้าง? เธอจะเลือกแต่งงานกับใครก็ได้ จะเอาชนิดรูปสวยรวยทรัพย์หรือนับวิชา...ก็ได้ทั้งนั้น..."แล้วก็..."ใคร ๆ เขาก็พูดกันทั้งนั้น ว่าเธอน่าจะได้เมียที่หลักฐานยิ่งกว่านี้"

ทั้ง ๆ ที่โดนพี่สาวของสามีว่ามาอย่างนี้ แต่ต่อหน้าพี่สาวน้องสาวของตัวเอง ดิฉันก็ต้อง "ป้องกัน" คุณศิริโรตม์ไว้เท่าที่จะทำได้ ดิฉันจะเล่าให้ใครฟังไม่ได้เป็นอันขาดว่าเพียงแค่แต่งงานไม่ถึงปี ดิฉันก็ต้องเผชิญกับหลายสิ่งหลายอย่าง ซึ่งไม่เคยคิดว่าจะเกิดจะเป็นในชีวิตแต่งงาน และต่อไปข้างหน้า ก็ไม่แน่ใจ จะต้องประจวบประจัญกับอะไรอีก

ถ้าไม่คิดนึกหนึ่งถึงความรัก ดิฉันก็อยากจะทำกับตัวเองเหลือเกินว่า เราแต่งงานผิดไปเสียแล้ว!

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 46-47)

อุษาวดีเสียใจที่สุรีย์ดูถูกว่าเธอมีดีแค่ความสวย อุษาวดีไม่เคยนำความเสียใจนี้ไปบอกกับพี่สาวและน้องสาวของเธอ เพราะต้องการปกป้องเกียรติของศิริโรตม์ จากการถูกตำหนิจากครอบครัวของเธอ ถึงแม้อุษาวดีจะขมขื่นและไม่มีความสุขในชีวิตสมรส แต่เธอก็ต้องการต่อสู้เพื่อแสดงให้สุรีย์เห็นว่าศิริโรตม์เลือกเธอมาเป็นภรรยาเป็นความคิดที่ไม่ผิด ดังความคิดของอุษาวดีว่า

คิด ๆ ดูแล้ว ดิฉันไม่ควรจะมาแต่งงานกับคุณศิริโรตม์เลย ดิฉันไม่ควรกับเขาอย่างที่คุณสุรีย์พูด แต่จะอย่างไรได้ ในเมื่อดิฉันได้ก้าวมาถึงขั้นนี้แล้ว

และเหนือสิ่งอื่นใดทั้งหมดดิฉันได้ "รัก" คุณศิริโรตม์เข้าอย่างสุดหัวใจ มันเป็น "ความรัก" ที่ประกอบด้วยศรัทธาที่เกิดขึ้นวันละเล็กละน้อย แต่ฉันแน่วในดวงใจอย่างที่ไม่มียวันที่จะถ่ายทอดออกไปได้

ถ้าดิฉันจะต้องอดทนหรือ "จำยอม" ต่อภาวะการอะไรในวันข้างหน้า ก็เพราะความรักที่มีต่อสามีนี้แหละเป็นสิ่งที่จริงใจ

เช่นเดียวกับที่ดิฉันจะตั้งหลักเพื่อ "สู้" เหมือนกัน นอกจากจะต้องการ "เอาชนะ" คนบางคนแล้ว ดิฉันยังต้องการ "สู้" เพื่อคนที่ดิฉันรัก ให้เขาภาคภูมิใจว่ามีภรรยาที่ไม่ด้อยไปกว่าคนอื่น ๆ

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 78)

อุษาวดียินดีจะต่อสู้เพื่อศิริโรตม์เพราะเธอรักเขา และเป็นความรักที่เกิดจากความศรัทธา เธอจึงต้องอดทนและจำยอมจากการถูกดูหมิ่นจากคนรอบข้าง และเธอต่อสู้เพื่อเอาชนะคำสบประมาทของสุรีย์ และสู้เพื่อปกป้องศิริโรตม์เพื่อให้เขาภูมิใจว่าเขาเลือกภรรยาที่ไม่ได้มีดีแค่ความสวยเท่านั้น

ศิริโรตม์ยังมีความคิดเกี่ยวกับชีวิตคู่ว่าผู้ชายควรจะเป็นช้างเท้าหน้า ส่วนผู้หญิงควรจะเป็นช้างเท้าหลังที่คอยเดินตามสามี อุษาวดีจึงยินดีจะเป็นภรรยาชนิดช้างเท้าหลังตามที่ศิริโรตม์ต้องการ อุษาวดีมีความรักและให้เกียรติในตัวศิริโรตม์ เธอจึงไม่สอบถามถึงเรื่องส่วนตัวของเขาถ้าเขาไม่เล่าให้เธอฟังเอง ดังที่อุษาวดีเล่าว่า

ในเมื่อดิฉันเป็นภรรยาชนิดที่เป็น “ช้างเท้าหลัง” มาตลอดเวลา จึงไม่อาจทราบได้ว่าสามีไปทำอะไรไว้บ้าง เพราะคุณศิริโรตม์ไม่เคยเอ่ยปากพูดกับดิฉันเลย แต่ดิฉันก็เชื่อในเกียรติของเขา คนอย่างคุณศิริโรตม์คงจะไม่ประพฤติผิดร้ายแรงอย่างที่ถูกกล่าวหา จะเอาอะไรกับบัตรสนเท่ห์ซึ่งเป็นการกระทำของคนขลาด

แต่ไม่ว่าเขาจะผิดหรือจะถูก จะเจริญหรือเสื่อมดิฉันก็ไม่มีสิทธิ์จะหลีกเลียง เมื่อเขาประสบเคราะห์กรรมดิฉันจะต้องยืนหยัดคู่เคียงกับเขาตามหน้าที่ของภรรยาที่ดี หน้าที่ของ “เมียหลวง” ที่มักจะ “ทุกข์-ทุกข์ด้วย” แต่ในยามสุข เขามักจะเอาความสุขไปเผื่อแผ่หญิงอื่นเสียเป็นส่วนมาก

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 341-342)

อุษาวดีไม่ทราบเรื่องส่วนตัวของศิริโรตม์ และไม่ทราบว่าเขาได้ไปพบเจอและทำอะไรบ้าง เมื่อศิริโรตม์ได้รับบัตรสนเท่ห์เกี่ยวกับความประพฤติที่ไม่เหมาะสมของเขากับผู้หญิงอื่นที่ไม่ใช่ภรรยา อุษาวดีก็มีความเชื่อใจในตัวศิริโรตม์และไม่ว่าเขาจะทำอะไรที่ถูกกล่าวหาหรือไม่ เธอก็พร้อมเป็นยืนหยัดต่อสู้ร่วมกับเขาตามหน้าที่ของภรรยาที่ดี และอาจเป็นหน้าที่ของภรรยาหลวงที่สามีมีความทุกข์ก็ทุกข์ด้วย แต่เมื่อสามีมีความสุขเขาก็นำความสุขไปแบ่งปันให้ผู้หญิงคนอื่นเสียมากกว่า แสดงให้เห็นว่าอุษาวดีเป็นช้างเท้าหลังที่พร้อมจะเดินตามสามีไปทุกที่และฝ่าฟันอุปสรรคไปด้วยกัน

อุษาวดีทำให้เห็นถึงสถานภาพและบทบาทของภรรยาที่ยกย่องและคอยปกป้องเกียรติของสามี เธอไม่ต้องการให้ศิริโรตม์เห็นคล้อยตามสุริย์ผู้เป็นพี่สาวว่าเขาเลือกภรรยาที่มีดีแต่ความสวย อุษาวดีจึงต้องต่อสู้ และพิสูจน์ให้สุริย์เห็นว่าสามีเลือกเธอมาเป็นภรรยาที่เชิดหน้าชูตาสามีได้ อุษาวดีแม้จะคบหากับชัยยะด้วยความบริสุทธิ์ใจ แต่เพื่อเป็นการป้องกันเกียรติของศิริโรตม์เธอจึงคิดจะเลิกติดต่อกับชัยยะ และเห็นว่าชัยยะเป็นผู้ชายโสด ไม่สมควรที่เธอจะให้ความสนิทสนมกับเขา อุษาวดีคิดว่าเธอต้องรักและซื่อสัตย์ต่อศิริโรตม์ถึงแม้เขาจะมีความสัมพันธ์กับผู้หญิงอีกหลายคน เมื่อศิริโรตม์ได้รับบัตรสนเท่ห์เกี่ยวกับที่เขาประพฤติตัวไม่เหมาะสมกับผู้หญิงคนอื่นที่ไม่ใช่ภรรยา อุษาวดีก็พร้อมที่จะยืนหยัดต่อสู้พร้อมกับศิริโรตม์ ถึงแม้เขาจะจำกัดบทบาทให้เธอเป็นเพียงช้างเท้าหลังที่คอยก้าวตามเขาเท่านั้น แต่เธอก็ยินดีที่จะฝ่าฟันอุปสรรคร่วมกับเขา ถึงแม้เธอจะต้องอยู่ในฐานะภรรยาหลวงก็ตาม

4.1.2.2 รักและซื่อสัตย์ต่อสามี

ในเรื่องคุณนาย ผู้หญิงที่อยู่ในฐานะภรรยาควรจะรักและซื่อสัตย์ต่อสามีแต่เพียงผู้เดียว ถึงแม้การกระทำของสามีอาจไม่เป็นที่พอใจ ดังที่อุษาวดีได้มอบความรักของเธอให้แก่ศิริโรตม์แต่เพียงผู้เดียว ดังที่อุษาวดีเล่าว่า

เมื่อก่อนแต่งงาน ดิฉันไม่ได้รักคุณศิโรตม์ก็มากนัก แต่พออยู่กับเขาได้ไม่นาน ดิฉันจึงได้รู้ว่า ดิฉันทั้งรัก ทั้งชื่นชมบูชาในตัวเขา ดิฉันมีความสุข ที่มีเขาเป็นประจักษ์ “ฉัตรแก้วกันเกิด งามหน้างามเนตรทุกเวลา”

คุณศิโรตม์เป็นสุภาพบุรุษ ข้อนี้ไม่เป็นปัญหาเลย ยิ่งกว่านั้นเขายังเป็นคนสะอาด ซึ่งดิฉันอยากจะพูดว่า สะอาดทั้งกายและใจ เขาเป็นคนรักบ้าน รักครอบครัว และรักงาน รังเกียจอบายมุขทุกชนิด การดื่มนั้นก็มึบ้าง บุหรืชนิดหนอยไม่ถึงกับติด สิ่งที่เขารักที่สุดเห็นจะเป็นหนังสือ ในบ้านของเรามีหนังสืออยู่เต็มสองตู้ มีตำรากฎหมาย สารคดีและนวนิยายทั้งไทยและเทศ ทุกครั้งที่เข้าเมืองเขาจะติดหนังสือมาฝากดิฉันเสมอ

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 14)

อุษาวดีรักและเทิดทูนบูชาในตัวศิโรตม์ เพราะเขาเป็นสุภาพบุรุษ เป็นคนรักความสะอาด รักครอบครัว และรักงาน อีกทั้งไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขทุกประเภท ศิโรตม์รักการอ่านหนังสือหลายประเภทและเขาชอบซื้อหนังสือมาฝากอุษาวดีบ่อยครั้ง ซึ่งการกระทำของศิโรตม์แสดงให้เห็นว่าเขาประพฤติตัวอย่างเหมาะสมกับการเป็นสามีที่ดี อุษาวดีจึงมีความสุขที่ได้ร่วมชีวิตอยู่กับเขา

นอกจากนั้นนวนิยายบางเรื่องที่ตัวละครเอกหญิงเป็นภรรยาทางพฤตินัย เช่น ดวงใจในเรื่อง แหวนทองเหลือง เธอมอบทั้งร่างกายและใจให้เขาและสัญญาว่าจะรักและซื่อสัตย์ต่อภรรยาเพียงผู้เดียว และเขาสัญญาว่าจะให้ผู้ใหญ่มาสู่ขอเธอ หลังจากนั้นไม่นานดวงใจก็ตั้งครรภ์ขึ้น กำนันปานบิดาของดวงใจทราบว่าเขาตั้งครรภ์กับภรรยา เขาจึงต้องการหาผู้ชายที่รักดวงใจและยินดีรับบุตรของภรรยาเป็นบุตรของเขา ซึ่งพอดีกับหนานอวยบุตรชายเศรษฐีในหมู่บ้านต้องการสมรสกับดวงใจจึงส่งแม่สื่อมาเจรจา กำนันปานจึงเห็นว่าเขาเหมาะสมและเขายินดีรับข้อเสนอที่จะเลี้ยงบุตรของดวงใจประดุจบุตรของตน กำนันปานจึงตกลงให้ดวงใจสมรสกับหนานอวย ดังบทสนทนาระหว่างกำนันปานและดวงใจว่า

“อีดวง...เอ็งจะต้องแต่งงาน...แต่งงานเพื่อให้คนที่มิฐานะดีเลี้ยงดูลูกคุณภรรยา”

“ไม่จะพ่อ!...ฉันจะไม่ยอมให้ใครมาเป็นพ่อของลูกฉัน นอกจากคุณภรรยาเพียงคนเดียว...พ่อจำ หากจะให้ฉันมีพ่อ พ่อก็ฆ่าฉันเสียเถอะ ในชาตินี้ฉันจะไม่ยอมมีพ่ออีกเป็นอันขาด”

(อนุสรมงคลการ. 2537: 111)

ดวงใจไม่ต้องการสมรสกับผู้ชายอื่นนอกจากภรรยา ถึงแม้เธอจะต้องได้รับความลำบากและอับอายที่ตั้งครรภ์ก่อนสมรส และภรรยาหายตัวไปอย่างไร้ร่องรอยทั้งๆ ที่เธอรับปากกับเธอว่าจะส่งผู้ใหญ่มาสู่ขอเธอ และในชีวิตช่วงที่เธอได้เข้ากรุงเทพฯ เพื่อตามหาภรรยา ถึงแม้ดวงใจจะได้พบผู้ชายที่ดีคือนายแพทย์เมตตาและโตชิโรที่ต้องการสมรสและเลี้ยงดูเธออย่างถูกต้อง แต่ดวงใจก็ปฏิเสธเพราะยังรักและซื่อสัตย์ต่อภรรยาแต่เพียงผู้เดียว เพราะภรรยาเป็นคนเปลี่ยนแปลงชีวิตของเธอให้พบกับโลกใบใหม่ที่เธอไม่เคยได้สัมผัสมาก่อน นั่นคือโลกของความรักเธอจึงอยากเก็บ

มันเอาไว้เพื่อเขาเพียงคนเดียว แต่เมื่อดวงใจถูกข่มขืนเธอไม่สามารถรักษาความบริสุทธิ์เพื่อภรรยาได้ เธอจึงรับอาชีพเป็นหญิงขายบริการ จึงเป็นเหตุผลสำคัญเมื่อดวงใจได้พบกับภรรยาอีกครั้ง เธอจึงลังเลที่จะพบและคิดว่าเธอแปดเปื้อนมีมลทินแล้ว จึงไม่คู่ควรกับเขา

การเป็นภรรยาโดยพฤตินัยแล้วฝ่ายชายไม่ยอมรับเป็นสามี เป็นความอับอายของผู้หญิงเหนือ ดังปรากฏในนวนิยายเรื่องไอ้ค่อม, ดอกรักบานที่สันกำแพง และปิมปา

ในเรื่องไอ้ค่อม แสงหล้าถูกพรชัยพระเอกไล่ออก เธอตัดสินใจหนีตามเขาไป เมื่อเขาเริ่มเบื่อเขาจึงทิ้งเธอและไม่รับผิดชอบบุตรในครรภ์ ทำให้แสงหล้าต้องชมชานกลับบ้าน และถูกบิดาลงโทษทุบตีอย่างหนัก แสงหล้าไม่ต้องการให้บุตรเกิดมาเพื่อประจานเธอ จึงไปทำแท้งด้วยความเห็นชอบของบิดา แต่เด็กไม่แท้งแสงหล้าคลอดบุตรพิการออกมา ทำให้ชีวิตของแสงหล้าแย่ลงเธอจึงตัดสินใจไปจากบ้านและไม่คิดหวนคืน

ในเรื่องดอกรักบานที่สันกำแพง สายไหมรักและซื่อสัตย์ต่อกานท์ถึงแม้เธอจะเข้าใจว่ากานท์นอกใจเธอ เธอจึงตกลงสมรสกับตะวันเพราะเธอกำลังตั้งครรภ์ เพื่อให้ตะวันกลายมาเป็นบิดาของบุตรในครรภ์แทน แต่การสมรสนั้นเป็นเพียงการสมรสทางนิตินัยเท่านั้น

ส่วนในเรื่องปิมปา กองแก้วตั้งครรภ์กับขุนธนศักดิ์แต่เขาไม่ยอมรับโดยให้เหตุผลว่าเด็กในครรภ์อาจจะไม่ใช่บุตรของเขา ทำให้กองแก้วเสียใจและคิดจะทำแท้ง เธอเปลี่ยนใจเพราะคิดว่าบุตรในครรภ์ไม่มีความผิด ในวันคลอดบุตรเมื่อเธอคลอดปิมปาได้ไม่นานก็เสียชีวิตลง

ผู้หญิงถึงแม้จะสมรสกับผู้ชายที่ไม่ได้รัก แต่เธอก็อยู่ร่วมกับผู้ชายคนนั้นได้ด้วยหน้าที่ของภรรยาและทำหน้าที่ของภรรยาที่ดี ดังปรากฏในนวนิยายเรื่องไอ้ค่อม

ไอ้ค่อมพลิกตัวหมุนแก้มข้างที่ประคบแล้วกับตักยาย แม่เฒ่าถามถึงสาเหตุ แล้วมันก็เล่าให้ฟังปนเสียงสะอื้น

“ค่อมไม่รู้หรือยาย เหล้ามันจืดมันเค็มค่อมไม่รู้ ยายจำ ค่อมกลัวตา ค่อมเจ็บ เราหนีตาไปเถอะ”

“ลูกเอ๊ย”

แม่เฒ่าตาฝ้าฟาง ในแสงวอมแวมของโคมไฟ น้ำตามันบดบังดวงตาทำให้เห็นหน้าไอ้ค่อมพรั่ๆ

“ลูกเอ๊ย ทนเอาเถอะ มีกรรม เราหนีไปไหน ยายเป็นยายค่อมเป็นเมียตาด้วย ยายทั้งมันไปไม่ได้ ค่อมทนเอานะลูก”

(มาลา คำจันทร์. 2544: 78 – 79)

ถึงแม้นางลาจะสงสารในชะตากรรมของค่อมที่เกิดมาพิการหลังค่อม ค่อมถูกนายตุ่นใช้งานอย่างหนักและทုตีในเวลาที่ไม่พอใจ ค่อมจึงชักชวนนางลาให้หนีไปจากนายตุ่น แต่นางลาปฏิเสธและให้เหตุผลว่านางลาเป็นภรรยาของนายตุ่นซึ่งต้องดูแลทุกข์สุขสามีจนกระทั่งวินาทีสุดท้ายของชีวิต จะทิ้งหน้าที่ของภรรยาที่พึงกระทำต่อสามีไม่ได้ ถึงแม้ว่านางลาจะไม่เคยรักและไม่พอใจในการกระทำของนายตุ่นที่ทำกับค่อมก็ตาม

ในนวนิยายบางเรื่องผู้หญิงเหนือเมื่อสมรสแล้วก็ไม่ซื่อสัตย์ต่อสามี เพราะแอบคบหาและมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับชายอื่น ซึ่งอาจจะเป็นเพราะความรัก หรือความใคร่ ซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมของผู้ที่อยู่ในฐานะภรรยา ซึ่งพบในนวนิยายเรื่อง อดีตเฟศ

ศรีออนยอมสมรสกับแสนวงศ์เพราะทำตามพันธกรรมของแก้วตา เธอแอบพบและมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับไมตรีหลายครั้ง ศรีออนพบว่าทุกครั้งที่เธอมีความสัมพันธ์ทางเพศกับไมตรีนั่น ไม่ได้เกิดจากความรัก แต่เป็นเพียงความใคร่ที่มีในตัวของผู้ชายทุกคน ดังความคิดของศรีออนว่า

ศรีออนพยายามนึกทบทวนความเป็นมาระหว่างหล่อนกับเขา ยิ่งนึกก็ยิ่งเห็นได้ชัดว่าเขาไม่ได้รักหล่อนเลย ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นศรีออนเป็นคนตั้งใจและเขาเป็นผู้คล้อยตาม แต่ที่จริงเขาไม่ได้รัก เขาจะใช้เลือดใช้เนื้อกับศรีออนบ้าง ก็ฉันชายหนุ่มกับหญิงสาวอย่างที่เราจะต้องไหม้เชื้อ...อย่างที่เราใคร่กันไปหาใช้ความผูกพันลึกซึ้งอะไรไม่

ศรีออนเกิดความสมเพช มนุษย์เราผสมพันธุ์กันเหมือนสัตว์ที่ระบายความใคร่ให้แก่กัน เมื่อลูกเกิดมาจึงเป็นการจ่ายอมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ศรีออนก็เป็นคนหนึ่งที่เกิดมาด้วยภาวะเช่นนี้ ชายได้เขาจึงขายเสีย ไม่มีความผูกพันกันอีกต่อไป

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 206-210)

ศรีออนเกิดความสมเพชที่มนุษย์ยืดยาวดีที่จะมีเพศสัมพันธ์เพื่อบำบัดความใคร่ของตนเอง ซึ่งระหว่างศรีออนกับไมตรีเป็นความใคร่ที่ไม่มีความรักมาเกี่ยวข้องแต่อย่างใด

ทุกครั้งที่ศรีออนนัดพบกับไมตรีจะต้องลงเอยด้วยการมีเพศสัมพันธ์ทุกครั้ง ซึ่งศรีออนคิดว่าเธอเป็นได้แค่เครื่องบำบัดความใคร่ของไมตรีเท่านั้น ดังบทสนทนาระหว่างไมตรีและศรีออนว่า

“ไปที่เดิมดีกว่า” เขาลดเสียงลง

ศรีออนสั่นศีรษะ

“ไม่ไปไม่ได้หรือคะ”

“อ้าว...”ไมตรีร้อง “ถ้าฉันเราจะมาพบกันทำไม”

คำพูดของเขาทำให้ศรีอ้อนวูบวาบในใจ มันคล้ายกับว่าหลอนเป็นเพียงเครื่องระบายอารมณ์ใคร่ของเขาแต่อย่างเดียวนั่น

“เรารักกันไม่ใช่หรือ...หรือมีอะไรที่ศรีอ้อนยังไม่เข้าใจ”

“คะ...เรารักกัน แต่เรา...จำเป็นด้วยหรือที่ต้องไป เอ้อ...นอนด้วยกันทุกครั้งที่เราพบกัน”

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 481)

ศรีอ้อนไม่ต้องการที่จะมีเพศสัมพันธ์กับไมตรีทุกครั้ง ถึงแม้ว่าไมตรีจะบอกว่าการกระทำของเขาเป็นการกระทำเพราะรักศรีอ้อน แต่ศรีอ้อนก็รู้สึกไม่ดีและไม่เข้าใจว่าทำไมการนัดพบระหว่างเธอและไมตรีจะต้องจบลงด้วยการมีเพศสัมพันธ์เสมอ

จากการปฏิบัติตัวในฐานะภรรยาที่ไม่เหมาะสมคือนอกใจผู้เป็นสามี นอกจากจะทำให้ชีวิตสมรสมีปัญหาแล้ว ยังนำไปสู่การตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ และการหย่าร้างได้

4.1.2.3 อุดหนุนและให้อภัยเมื่อสามีนอกใจ

ผู้ชายในสังคมภาคเหนือบางคนนิยมมีภรรยาหลายคน ผู้ชายบางคนมีภรรยาน้อยแบบเปิดเผยให้ภรรยาหลวงรับรู้ แต่บางคนไม่เปิดเผย ผู้เป็นภรรยาหลวงจึงต้องวางตัวและปฏิบัติตัวให้เหมาะสมเพื่อให้อีกฝ่ายเกรงใจ และควรจะเอื้อเพื่อแก่ภรรยาน้อยและบุตรด้วย นวนิยายที่กล่าวเกี่ยวกับภรรยาหลวงคือนวนิยายเรื่อง คุณนาย และเดือนดับที่สบตา

ในเรื่อง คุณนาย สายสวาทเป็นบุตรสาวของพ่อเลี้ยงคำปัน แอบมีความสัมพันธ์กับจิโรตม์ เมื่อสายสวาทเดินทางมาศึกษาต่อที่กรุงเทพฯ จิโรตม์ได้ส่งค่าใช้จ่ายให้แก่สายสวาทเสมอ เมื่ออุษาวดีพบหลักฐานเกี่ยวกับการโอนเงิน จิโรตม์ได้ให้การปฏิเสธและอธิบายว่าพ่อเลี้ยงคำปันฝากให้เขาช่วยส่งแทน ทุกครั้งที่จิโรตม์และอุษาวดีเดินทางมาเยี่ยมครอบครัวของจิโรตม์ที่กรุงเทพฯ จิโรตม์จะต้องแอบไปหาสายสวาท อุษาวดีเห็นการกระทำของจิโรตม์เข้าโดยบังเอิญ เมื่อเขานัดพบกับสายสวาทที่ย่านการค้าแห่งหนึ่ง อุษาวดีต้องเก็บความเสียใจและทำหน้าที่ของภรรยาที่ดีต่อไป หลังจากนั้นไม่นานสายสวาทเดินทางมาที่บ้านของจิโรตม์พร้อมกับบุตรสาว พร้อมกับอ้างสิทธิในฐานะภรรยาคนหนึ่งของจิโรตม์ ดังบทสนทนาระหว่างสายสวาทและอุษาวดีว่า

“ทางเชียงใหม่ เขาก็รู้กันหมดว่าดิฉันเป็นอะไรกับคุณจิโรตม์ แล้วคุณนายยังจะทำนิ่งเฉยไม่รู้ไม่ชื่ออยู่อีกหรือคะ?”

“เธอจะให้ฉันทำอะไร? สายสวาท”

“ทำอะไร? ไม่น่าจะถามเลยนี่คะ”

“ฉันไม่เข้าใจเหมือนกันว่าจะจัดการสถานใดกับเรื่องผัวมีเมียบ่อย ในเมื่อเขาเองก็ไม่เคยพูดไม่เคยทำให้ลูกเมียแค้นๆ ของเขาต้องสะเทือนใจ เขาไม่เคยเอ่ยถึงหญิงอื่นเลยเมื่ออยู่ต่อหน้าฉัน”

“ไม่จริง ไม่จริง คุณศิริโรตม์บอกว่าเขาอยากจะทำกับคุณนายใจจะขาด ติดอยู่แต่ว่าคุณนายนะ เป็นเมียตามกฎหมายของเขา จะเลิกไม่ได้ง่าย ๆ เขาต้องอยู่กับคุณนายอย่างจำใจ”

“เสียใจที่ฉันไม่อาจเชื่อคำพูดของเธอได้สายสวาท คุณศิริโรตม์ไม่เคยบอกฉันถึงเรื่องของเธอ และฉันไม่ขอรับรู้เรื่องนี้ จนกว่าจะได้ฟังจากปากของคุณศิริโรตม์เอง ฉันไม่ยอมรับ ไม่ว่าความจริง หรือ ความเท็จ สายสวาท ฉันเป็นเมียที่ถูกต้องตามกฎหมายและประเพณี และเป็นได้เพียงคนเดียวเท่านั้น”

“กฎหมายกับความรักเป็นคนละเรื่องกัน คุณศิริโรตม์รักดิฉัน เขาอยู่กับคุณนายด้วยหน้าที่เท่านั้น หัวใจของเขาอยู่ที่ดิฉันตลอดเวลา”

“ฉันไม่เคยหวั่นวิตกว่าหัวใจของเขาจะอยู่ที่ใคร ในเมื่อตัวเขาอยู่กับฉันตลอดเวลา เขาเป็นของฉัน เป็นของลูก นอกเหนือจากนั้นฉันไม่ขอรับรู้รับฟัง”

“แต่วันนี้ คุณนายต้องรับฟัง”

“ก็คงไม่ทำให้ฉันมีอะไรผิดแปลกไปจากที่เป็นอยู่ เธอจะรักเขาหรือเขาจะรักเธอ ฉันไม่สนใจ ฉันสนใจแต่หน้าที่และความรับผิดชอบของตัวเองเท่านั้น”

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 114-117)

อุษาวดีถึงแม้จะขมขื่นและเสียใจกับการกระทำของศิริโรตม์ที่มีสายสวาทเป็นภรรยาน้อย และสายสวาทยังกล่าวถ้อยคำที่ทำให้อุษาวดีสะท้อนใจว่าศิริโรตม์ต้องการหย่าขาดกับเธอ แต่อุษาวดีก็ไม่คล้อยตามในคำพูดของสายสวาท เพราะศิริโรตม์ไม่เคยเอ่ยถึงการหย่ากับเธอมาก่อน อุษาวดีมุ่งจะทำหน้าที่ภรรยาที่ดีต่อศิริโรตม์ต่อไป ถึงแม้ศิริโรตม์จะมีภรรยาน้อย แต่อุษาวดีก็ยังคงรักและภักดีในการกระทำของศิริโรตม์เสมอ

อย่างไรก็ตามผู้แต่งได้แสดงให้เห็นไว้ในเรื่องเดียวกันนี้ว่า ผู้หญิงที่ไม่ดีนั้นทนต่อสภาวะเพื่อสิทธิอันชอบธรรม ก็จำเป็นต้องยอมรับสภาพที่ไม่เป็นอิสระและสามีก็ไม่เอาใจใส่ใยดีเท่าที่ควร

อย่างนี้กระมังที่ดิฉันมักจะเคยได้ยินอยู่เสมอๆ ที่เขาเปรียบผู้หญิงยุคเก่าไว้ว่าเป็น “ทาส” บางคนก็เรียกหนักลงไปกว่านั้น อย่างเช่นคำว่า “ทาสที่ปล่อยไม่ได้” เป็นต้น

ผู้หญิงยุคทุกสมัยจะถูกผูกพันกับความรู้สึกเร้นลับบางอย่าง ทำให้ต้องตกอยู่ในภาวะหวานอมขมกลืนมานับจำนวนไม่ถ้วน มันเป็น “ภาวะจำยอม” ที่เราเองก็รู้สึกว่ามันเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อใด เวลาใด

ดิฉันนึกน้อยใจไม่หาย ผู้หญิงเราทำอะไรนิดๆ หน่อยๆ ก็ถูกจ้องว่าจะทำให้สามีเข้าใจผิด แต่พอเจ้าประคุณไปมี “อะไรๆ” กับคนอื่นบ้าง เขาจะหาว่าเราคิดมาก หรือมีอะไรรู้จักจะพูดออกมาจริงๆ เสียเลย ว่า “ผู้ชายจะทำอะไรก็ไม่เสียหาย ดูแต่สมัยก่อนซีเขามีเมียน้อยกันคนละสองสามคนก็ไม่มีใครว่า เขามีปัญญาเลี้ยงได้เสียอย่าง ก็ไม่เห็นน่าจะทุกข์ร้อน”

ผู้หญิงบางคนก็พลอยเห็นดีเห็นชอบกับการที่ผู้ชายมีเมียหลายคน บุคคลเหล่านั้นยังมีความคิด “ถอยหลังเข้าคลอง” อยู่มากไม่รู้จักเคารพสิทธิของสตรีของตน ยอมตนเป็นเมียทาสยัดถือคติเก่าๆ ซึ่งพวกผู้ชายเป็นผู้สร้างมาไว้สำหรับ “กดขี่” เพศตรงข้าม และผู้หญิงเราก็ “สมยอม” ที่จะเป็นผู้ “ตาม” เสียในทุกราช ทั่วจะรู้สึกว่าเป็นอะไร ก็สายเกินไปเสียแล้ว

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 261)

จากคำกล่าวข้างต้นทั้งหมดจะเห็นได้ว่า การที่ผู้ชายกดขี่หรือข่มเหงผู้หญิง และผู้หญิงยอมเป็นทาสผู้ชาย เป็นเพราะผู้หญิงไม่ดิ้นรนต่อสู้ให้ตัวเองได้มีสิทธิที่จะได้รับความเป็นธรรม

แม้แต่ตัวละครบางตัวที่ได้รับความสะดวกสบายในชีวิตสมรส เพราะสามีได้หาสิ่งอำนวยความสะดวกมาให้ทุกอย่าง แต่ก็มีความคิดว่าตัวเองไม่ต่างจากสัตว์เลี้ยงของเขา ดังเรื่องเดือนดับที่สบตา

หลังจากที่วงตะวันสมรสกับสุรียันแล้ว เขาหาคนรับใช้มาทำงานเพื่อที่วงตะวันจะอยู่ได้อย่างสะดวกสบาย แต่วงตะวันกลับรู้สึกเบื่อในความหวังดีของสุรียัน ดังความคิดของวงตะวันว่า

เวลานี้ฉันเบื่อไปหมด เบื่อตัวเอง เบื่อหน้าคุณสุรียัน เบื่อทุกสิ่งทุกอย่างรอบข้าง
คุณสุรียันคงจะสังเกตเห็นได้ เขาจึงพาฉันออกเที่ยวบ้าง แต่ก็ไม่ช่วยให้ความรู้สึกฉันดีขึ้น
กว่าเดิม
ฉันคอยแต่จะรู้สึกว่าตัวเองเป็นเหมือนสัตว์เลี้ยงของคุณสุรียัน เขาให้ข้าวให้น้ำ ขุนให้อุ้ม ขังไว้ในกรง ตบหัวเล่นเมื่อเกิดความเอ็นดู

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 359)

วงตะวันไม่พอใจกับชีวิตความเป็นอยู่หลังสมรสเพราะเธอขาดอิสระ และวงตะวันไม่เคยมีโอกาสทำหน้าที่ของภรรยาที่ดีต่อสุรียันเลยสักครั้ง

4.1.2.4 คุณนางบ้านงานเรือน

คุณนางบ้านงานเรือนเป็นหน้าที่ของภรรยา ซึ่งปรากฏในนวนิยายเรื่องคุณนายและรากนครา

อุษาดีในเรื่องคุณนายมีพัฒนาการเกี่ยวกับความสามารถในการเป็นแม่บ้านเต็มตัวจากที่เธอไม่เคยฝึกฝนเพื่อที่จะเตรียมเป็นภรรยามาก่อน เมื่ออุษาดีสมรสกับศิโรตม์แล้วเธอได้เรียนรู้ทีละน้อย และปรับปรุงฝีมือในการทำกับข้าวของตนเอง ดังที่อุษาดีเล่าว่า

เดี๋ยวนี้ดิฉันลงมือทำกับข้าวเอง ผิดบ้างถูกบ้างตามประสาแม่ครัวใหม่ มีบุญชูเป็นลูกมือแรกๆ รสกับข้าวพิลึกพิลั่นอยู่เหมือนกัน เป็นต้น นำพริกเปรี้ยวจัด แกงส้มรสปร่าๆ ซอบกล ผัดเผ็ดปลาตุ๋นเผ็ดเสียจนคุณศิโรตม์ต้องกินข้าวค้ำน้ำค้ำ บางทีทอดไข่เจียว ของกล้วยๆ ง่ายๆ แท้ๆ แม่อุษาดีก็ทอดเสียจนกลายเป็นสีน้ำตาลแก่ เข้าๆ คุณศิโรตม์ดื่มกาแฟเป็นประจำ คุณนายใหม่ก็ชงกาแฟเสียหลายรส กว่าจะได้ที่ถูกปากคนดื่ม ทุกสิ่งเหล่านี้ ดิฉันพยายามปรับปรุงจนสำเร็จ

บางมือ ดิฉันลองทำอาหารพื้นบ้านผสมไปบ้าง อาหารพื้นบ้านหรืออาหารประจำถิ่น ดิฉันพอทำได้เพราะเคยเห็นแม่ทำอยู่เสมอ แต่ที่ดิฉันไม่สันต์อาหารภาคกลางนั้นก็ไม่น่าจะถือเป็นข้อตำหนิ ไม่ใช่หรือคะ?

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 18-19)

อุษาวดีได้พัฒนาฝีมือในการทำอาหาร จากเดิมที่เธอทำไม่เป็น แต่เมื่ออุษาวดีได้ลองทำบ่อยๆ ทำให้รสอาหารเริ่มดีขึ้นตามลำดับ

การเป็นแม่บ้านที่ดีรวมไปถึงการช่วยสามีประหยัดค่าใช้จ่ายในครอบครัว ดังที่อุษาวดีได้ทำบัญชีจดรายรับและรายจ่ายในครอบครัวทุกวัน ดังที่อุษาวดีเล่าว่า

ตามปกติ การเงินของเรามีจำกัด เพราะฉะนั้นผู้เป็นแม่บ้านจึงต้องระมัดระวังในการใช้จ่ายอย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นการแสดงความรอบคอบถี่ถ้วน ดิฉันจึงมีสมุดรายจ่ายไว้เล่มหนึ่งสำหรับตัวเอง และจดไว้อย่างละเอียดทั้งค่าใช้จ่ายในบ้านและส่วนตัว พอสิ้นเดือนก็รวมตัวเลขเสียทีหนึ่ง สมุดเล่มนี้และอีกหลายๆ เล่มที่ดิฉันเก็บเอาไว้ทุกเดือน ได้กลายเป็นประโยชน์แก่ตัวเองเป็นอันมาก มันได้กลายเป็นเครื่องพิสูจน์ว่าดิฉันมิได้เป็นคนใช้จ่ายฟุ่มเฟือย

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 43)

การจดบันทึกรายรับและรายจ่ายของครอบครัว ทำให้ทราบว่ามีรายวันได้ใช้จ่ายไปกับสิ่งใดบ้าง ซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งที่แม่บ้านควรจะทำ เพื่อเป็นการจัดสรรค่าใช้จ่ายให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตในเดือนต่อไป

นอกจากเรื่องดูแลค่าใช้จ่ายแล้ว แม่บ้านที่ดีควรจะต้องประหยัด แม้แต่ของที่ชำรุดก็นำมาซ่อมแซม ซึ่งปรากฏในเรื่องรากนครา ดังตอนที่แม่เมืองนำชุดเดินป่าของศุขวงศ์ออกมาซ่อมแซม เพราะเห็นว่าเป็นชุดที่มีราคาแพงและเป็นชุดที่ตัดเย็บจากต่างเมือง ดังบทสนทนาระหว่างเรือนคำและแม่เมืองว่า

“เสร็จแล้วหรือแม่เมือง” เสียงถามดังจากสตรีชราที่นั่งอยู่บนตั่ง ท่านเองก็เพิ่งเสร็จจากการเก็บเล่มเชิงชั้นเช่นกัน

“เสร็จแล้วเจ้า เจ้าย่า” หญิงสาวรับคำ

“กว่าจะเสร็จเล่นเอาหอบ ทั้งนาทั้งแข้งจนเจ็บมือไปหมด”

“ถ้าเจ้าน้อยรู้ว่าเจ้าเอาเสื้อผ้าที่เขาทิ้งแล้วมาซ่อมแซมปะชุนอย่างนี้คงบ่นไม่จบ...”

“เสื้อผ้าพวกนี้ส่งมาจากห้างในบางกอก แพงเหลือเกินเจ้า ข้าเจ้าเห็นแล้วเสียดายทั้งไม่ลง...

ถ้าพอซ่อมได้ก็ซ่อมเก็บไว้ดีกว่า เจ้าไม่ใส่ให้อันทรใส่ก็ได้”

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 372)

แม่เมืองทำหน้าที่ของภรรยาที่ดีเกี่ยวกับการดูแลเสื้อผ้าของสามีให้สะอาดและเรียบร้อยอยู่เสมอ ถ้ามีส่วนใดขาดก็เย็บใหม่ให้เรียบร้อยเพื่อเป็นการประหยัดรายจ่ายของครอบครัวได้อีกทางหนึ่ง

การเป็นภรรยาที่ดีนั้นควรจะดูแลสามีให้มีความสุข ถึงแม้สามีจะทิ้งบ้านและออกไปแสวงหาความสุขส่วนตัว แต่ผู้เป็นภราก็ต้องไม่ละเลยหน้าที่ของตัวเองที่จะต้องดูแลบ้านเรือนและรอรับสามีที่กลับมา ดังที่อุษาวดีเล่าว่า “ดิฉันกางมุ้งนอนโดยไม่รอคุณศิริโรตม์ แต่ก็ไม่วายที่จะทำที่นอนของเขาไว้เรียบร้อย ผู้หญิงเราก็ออย่างนี้แหละ ให้โกรธเท่าโกรธ เสียใจเท่าเสียใจก็ไม่มีวันจะละทิ้งหน้าที่ของเมียเสียได้” (อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 243)

อุษาวดีถึงแม้จะโกรธศิริโรตม์ แต่เธอก็ยังทำหน้าที่ของภรรยาที่ดีในการดูแลสามีให้มีความสุข การเป็นภรรยาที่ดีนอกจากจะดูแลทุกข์สุขของสามีแล้ว จะต้องรู้จักดูแลงานบ้านงานเรือนทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการทำความสะดวกสบาย หรือแม้แต่การทำอาหาร ซึ่งเป็นสิ่งที่แม่บ้านทุกคนควรจะทำเป็น เพราะอาหารเป็นสิ่งที่ทุกคนในบ้านจะต้องรับประทานเพื่อการดำรงชีวิต การประหยัดค่าใช้จ่ายในครอบครัว โดยจัดบัญชีรายรับรายจ่ายและจัดสรรค่าใช้จ่ายในแต่ละวันให้เหมาะสมกับชีวิตความเป็นอยู่ก็เป็นหน้าที่หนึ่งที่แม่บ้านควรจะทำ หรือแม้แต่การนำเสื้อผ้าที่ชำรุดออกมาซ่อมแซมก็ถือได้ว่าเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายได้อีกทางหนึ่งด้วย การเป็นภรรยาที่ดีนอกจากจะดูแลเรื่องอาหารการกินและค่าใช้จ่ายแล้ว การรอรับสามีกลับบ้านก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ภรรยาพึงกระทำ

จากการศึกษาสถานภาพและบทบาทของภรรยาจากนวนิยายทำให้เห็นว่าสถานภาพของภรรยาทำให้ผู้หญิงอยู่ในสังคมได้อย่างมีเกียรติหรือเสื่อมเกียรติลงได้ขึ้นอยู่กับผู้ที่เป็นสามี โดยทั่วไปในนวนิยายมักเน้นคุณสมบัติของผู้หญิงเหนือที่ยึดมั่นในความรัก และการเป็นภรรยาของชายแต่เพียงผู้เดียว นอกจากนี้ผู้แต่งสื่อให้เห็นถึงหน้าที่ของภรรยาที่พึงปฏิบัติต่อสามี ซึ่งนวนิยายที่กล่าวเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของภร่ายามากที่สุดคือเรื่องคุณนาย ของ อ.ไชยวรศิลป์ได้นำเสนอชีวิตของหญิงสาวคนหนึ่งที่ต้องสมรสเพราะเห็นว่าเป็นโอกาสที่ดีและถึงวัยที่สมควร แต่เมื่อต้องใช้ชีวิตสมรสร่วมกับสามีแล้วกลับพบว่าชีวิตสมรสไม่ได้เป็นชีวิตที่มีความสุข เพราะสามีได้กำหนดให้เธอเป็นได้เพียงช่างเท้าหลัง ที่ต้องคอยก้าวตามความคิดและการกระทำของเขาเท่านั้น ซึ่งเป็นเหมือนกับภรรยาทาสที่ไม่ได้รับอิสระในด้านความคิดและการกระทำ ซึ่งผู้หญิงบางคนยินดีที่จะตกเป็นภรรยาทาสโดยที่ไม่ดิ้นรนต่อสู้ แต่ตัวละครในเรื่องนี้สามารถพิสูจน์ให้เห็นว่าถึงแม้จะถูกกดให้เป็นได้แค่ช่างเท้าหลัง แต่เมื่อเธอต่อสู้เพื่อให้ได้มายังสิทธิของการเป็นภรรยาที่ถูกต้องและทำหน้าที่ของภรรยาที่ดีได้ ผู้เป็นสามีได้ล้มเลิกแนวความคิดแบบเดิมและเห็นว่าเธอมีความสามารถพอที่จะเดินเคียงข้างไปพร้อมกับเขาได้ หรือแม้แต่เรื่องเดือนดับที่สบตา ของสุวรรณี สุคนธา ได้นำเสนอให้เห็นถึงมุมมองที่ผู้หญิงถูกมองว่าเป็นเพียงสัตว์เลี้ยงของสามี ซึ่งผู้หญิงอย่างวงตะวันเป็น

ผู้หญิงที่ไม่มีปากมีเสียง และไม่พยายามดิ้นรนต่อสู้เพื่อสิทธิในความเป็นภรรยาและความเป็นมนุษย์ของเธอ จึงต้องผินทวนร่วมชีวิตกับสามีต่อไป

4.1.3 สถานภาพและบทบาทของมารดา

มารดามีหน้าที่เลี้ยงดูบุตรให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ ทั้งทางร่างกายและอบรมนิสัยให้มีคุณธรรม เพื่อสร้างสมาชิกใหม่ที่ดีให้แก่สังคม

บทบาทและสถานภาพของมารดาเริ่มตั้งแต่การตั้งครรภ์ไปจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ในนวนิยายปรากฏหน้าที่และบทบาทในสถานภาพของมารดาดังนี้

4.1.3.1 รักษาครรภ์และให้กำเนิด

สถานภาพและบทบาทของมารดาที่เกิดจากการสมรสอย่างถูกต้อง จะนำมาซึ่งความยินดีที่เมื่อทราบข่าวตนเองตั้งครรภ์ ดังปรากฏในเรื่อง คุณนายว่า

...ดิฉันตื่นเต้นเจิบๆ ในใจไม่ได้แสดงออก นึกถึงว่าอีกเจ็ดหรือแปดเดือนข้างหน้าจะได้ลูก เลือดเนื้อเชื้อไขออกมาไว้เชยชม ขณะเดียวกันก็อดที่จะประหวั่นพรั่นใจไม่ได้เมื่อนึกถึงวันคลอด ใครๆ ก็พูดว่าลูกผู้หญิงตอนคลอดลูกนั้นเปรียบเหมือนความทุกข์ที่ต้องเสี่ยงอันตรายอย่างที่สุด แต่มันก็เป็นของธรรมดา

แต่ความเป็นแม่ ก็ทำให้เราสามารถหักห้ามความหวาดหวั่นเสียได้ แม่เราคลอดเราออกมาก็อย่างเดียวกัน มันเป็นเรื่องของธรรมชาติ

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 312)

อุษาวดีตื่นเต้นที่จะได้เป็นมารดา เพราะแต่ก็มีความหวาดกลัวในวันคลอด แต่เพราะความเป็นมารดาจึงต้องอดทนและยอมเจ็บเพื่อให้บุตรคลอดออกมาอย่างปลอดภัย

ส่วนในเรื่อง รากนคราผู้แต่งได้บรรยายความรู้สึกของแม่นเมืองเมื่อบุตรในครรภ์ดิ้นว่า

...อะไรบางอย่างที่กลางลำตัวเคลื่อนไหวรุนแรง วาระนั้นเองแม่นเมืองสะดุ้งผวาลืมตาโผลงขึ้นท่ามกลางความเจิบ มีด และเยือกเย็น...

หญิงสาวผุดลุกขึ้นนั่ง มือหนึ่งแตะประคองส่วนกลางของลำตัวที่หนานูน ความรู้สึกที่แจ่มจ้าชัดเจนราวแสงแห่งทิวา...เป็นความปีติดื่มด่ำจนลบลืมความรู้สึกอื่นใดเสียสิ้น

แม่นเมืองกำลังตื่นเต้นยินดีจนล้นอกเมื่อชีวิตน้อยๆ ที่เธอเก็บกักในกายนี้เคลื่อนไหวให้ได้รู้สึกเป็นครั้งแรก

ในความรู้สึกของคนเป็นแม่การเต้นตบอย่างปราศจากความหมายคล้ายการโลดเต้นเรริงรำซุกซนของเด็กน้อย

หญิงสาวค่อยลูบคลำ และประคองอย่างแสนรัก...ในความเงียบ เธอใช้หัวใจทั้งดวง ความคิด
ทั้งมวล ทุ่มเทเสน่หากับลูกรัก...

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 382-383)

การตั้งครรภ์จะคำจุนสถานภาพความเป็นภรรยาให้มั่นคงขึ้น ดังจะเห็นได้จากมิ่งหล้า
ที่พยายามทำให้ตัวเองตั้งครรภ์ โดยติดสินบนนางมิ่งไม่ให้ใช้วิธีการระงับการตั้งครรภ์อย่างที่เขา
หลวงปัทมสุตาใช้กับชายาอื่นๆ ของกษัตริย์เมืองมณฑล เมื่อมิ่งหล้าตั้งครรภ์สมใจ เธอจึงรู้สึกเหมือน
ได้ครอบครองสมบัติอันมีค่า ดังที่ผู้แต่งบรรยายมิ่งหล้าว่า

ร่างระหงกลิ้งเกลางามสมบูรณ์ด้วยวัยสาวน้อย เดินผละมาจากบานหน้าต่างที่เปิดอ้ากลับมา
นั่งบนตั่ง ปล่อยให้สายลมอ่อนเจือกลิ่นเกสรไม้ดอกพัตโซยเข้ามาภายใน มือขาวเรียวและประคองตรง
กลางลำตัว ภาควมิตะนุณนอม...ไม่ใช่เพียงด้วยความรู้สึกว่าได้ครอบครองสมบัติล้ำค่า หากด้วยความรู้สึก
ของผู้ที่สามารถกุมอาวุธอันทรงอำนาจไว้ในมือ!

เธอต้องแลกเปลี่ยนและสูญเสียไปมิใช่น้อยกว่าจะได้ชีวิตนี้มาเก็บกักไว้ในกาย...หากเพื่อ
ความสำเร็จและความยิ่งใหญ่ในวันข้างหน้ามิ่งหล้าก็ยอมเสี่ยงและยอมเสีย...

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 386)

แม้เมืองและมิ่งหล้าในสถานภาพและบทบาทการเป็นมารดามีความแตกต่างกัน
มาก ถึงแม้หญิงสาวทั้งสองจะมีความยินดีที่ตั้งครรภ์ และดูแลบุตรในครรภ์เป็นอย่างดีก็ตาม แต่แม้
เมืองมีสถานภาพและบทบาทของความเป็นมารดาที่สมบูรณ์ เพราะเธอไม่ได้หวังจะใช้ผลประโยชน์
จากบุตรเพื่อยกฐานะหรือเรียกร้องสิทธิเหมือนกับมิ่งหล้า ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ามิ่งหล้าเป็นผู้หญิงที่ไม่
สมควรเป็นมารดาเพราะใช้บุตรเป็นเครื่องต่อรองและคำจุนความเป็นภรรยา สถานภาพและบทบาท
ของความเป็นมารดาจึงไม่มีความหมายกับเธอ และจากการกระทำของมิ่งหล้าที่ตั้งครรภ์เพื่อจะ
ยกระดับตัวเอง เมื่อเจ้านางหลวงปัทมสุตาทราบ จึงกำจัดบุตรในครรภ์ของเธอและผู้สมรู้ร่วมคิด
ทั้งหมด ทำให้เธอบาดเจ็บในช่องท้องสาหัส และไม่สามารถเคลื่อนไหวร่างกายได้เป็นปกติอีกเลย

ส่วนนวนิยายที่กล่าวถึงการตั้งครรรณ์นอกสมรสแสดงให้เห็นถึงความทุกข์ อัน
เนื่องมาจากความอับอายขายหน้าจนอยากจะทำแท้ง ดังปรากฏในเรื่องเดือนดับที่สบตา, อิตถีเพศ
และไอ้ค่อม

ในเรื่องเดือนดับที่สบตา เมื่อวันแต่งงานตั้งครรรณ์กับคนขับรถที่ข่มขืนเธอ เธอไม่
ปรารถนาจะตั้งครรรณ์ต่อไป เธอจึงปรึกษากับธารทองเกี่ยวกับสถานที่ทำแท้ง ดังบทสนทนาระหว่าง
วงตะวันและธารทองว่า

“ถ้าท้องจริงฉัน ฉันจะเอาออก” ฉันพูดขึ้น

ธารทองทำท่าตกใจ

“อะไรกันคะ” หล่อนพูดขึ้นอย่างโมโหว่า “คุณนี่ทำอะไรแล้ว”

“ฉันจะเอาออก” ฉันยืนยัน ก้มลงดูท้องตัวเอง อยากจะทุบไ้มารหัวชนให้มันตายไปเสีย “จะเอาออก...ไม่เอา...ฉันเกลียดมัน”

“ถ้าคุณไม่อยากมีเด็ก ก็น่าจะใช้ยาคุม สมัยนี้มียาเยอะแยะไปคุณ”

“ฉันนึกไม่ถึง” ฉันว่า อยากจะบอกกับธารทองว่าฉันไม่เคยใช้ยาอะไรเลย ก็ไม่มีวิธีแหว่ว่าจะมีตั้งแต่คุณพันศักดิ์มาแล้ว บางครั้งฉันก็ยังนึกว่าตัวเองเป็นหมันเลยด้วยซ้ำไป

“ธารทองรู้จักกับหมอที่ไหน ที่เอาเด็กออกบ้างไหม ช่วยหน่อยเถอะธารทอง”

“ไม่รู้จักเลยคะ จริงๆ แต่ถึงจะรู้จัก จะเอาออกได้หรือ ปานนี้...เป็นตัวแล้วละ...โธ่...มีแขนมีขาแล้วคุณ”

ฉันไม่ได้นึกอย่างธารทองเลย นึกแต่ว่ามันมาทำความเดือดร้อนให้แก่ฉัน เพราะฉะนั้นฉันก็ต้องกำจัดมันให้ได้

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 521- 524)

วงตะวันไม่ต้องการตั้งครรภ์จึงคิดที่จะทำแท้ง เพราะเธอถูกนายชิตคนขับรถข่มขืนในตอนที่ไม่มีใครอยู่บ้าน วงตะวันคิดว่าบุตรในครรภ์เป็นตัวประจานให้เธออับอาย อีกทั้งกลัวว่าสุริยันจะทราบความจริงว่าเธอไม่ได้ตั้งครรภ์กับเขา เพราะในช่วงหลังสุริยันแอบมีความสัมพันธ์กับผู้ชายสาวกับเวียงคำและวงตะวันก็รับรู้ วงตะวันไม่สามารถบอกความจริงแก่ธารทองได้ว่าบุตรในครรภ์ไม่ใช่บุตรของสุริยัน เพราะเธออายุที่ถูกข่มขืน ทำให้วงตะวันคิดที่จะกำจัดบุตรให้พ้นครรภ์ของเธอ

ในที่สุดวงตะวันก็ไปทำแท้ง แม้จะรู้สึกผิดแต่เธอก็โล่งใจที่ปัญหาจบลงได้ ดังที่ผู้แต่งบรรยายความรู้สึกของวงตะวันว่า

เมื่อทุกอย่างเรียบร้อย ฉันมีความรู้สึกบอกไม่ถูก มันโล่งใจปนอยู่กับความสำนึกผิด

ถ้าเป็นคนอื่นประสบปัญหาอย่างนี้จะตัดสินใจอย่างไร ฉันอยากถามนัก

ปล่อยให้ลูกที่เกิดจากการข่มขืนเกิดมาอย่างนั้นหรือ ฉันอยากจะถามกับทุกคนในโลกนี้ถ้าถามได้

ทุกคนเข้าใจว่าฉันเป็นแม่ที่ใจดำอำมหิตฆ่าลูกในไส้ได้ลงคอ ธารทองก็เข้าใจฉันอย่างนั้น

ฉันจะบอกเขาได้อย่างไร

(สุวรรณี สุคนธา : 2543 หน้า 564-566)

ในเรื่องอิตถีเพศ ศรีอณตตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ เพราะเธอไม่ทราบว่าแสนงษ์ผู้เป็นสามีหรือไม่ตรีซึ่งเป็นชายที่ศรีอณตคิดว่ารัก เป็นบิดาที่แท้จริงของบุตรในครรภ์ เพราะศรีอณตแอบพบและมีความสัมพันธ์ทางเพศกับไมตรีหลายครั้ง เมื่อแสนงษ์ทราบว่าศรีอณตตั้งครรภ์ทำให้เขาดีใจมากและคอยดูแลเธอเป็นอย่างดี เมื่อศรีอณตบอกกับไมตรีว่าเธอตั้งครรภ์ ไมตรีจึงถามว่าเป็นบุตรของเขาหรือของแสนงษ์ ศรีอณตตอบไม่ได้ เธอขอให้เขาหย่ากับภรรยา แต่ไมตรีไม่ยอมโดยให้

เหตุผลว่าเขารักบุตรของเขา ไม่ตรีแนะนำให้ศรีอ่อนไปทำแท้ง แต่ศรีอ่อนต้องการเก็บบุตรไว้ โดยให้เหตุผลว่า “...ฉันก็คงจะรักลูกเหมือนกัน” (สุวรรณี สุคนธา. 2543: 489)

ส่วนเรื่องไอ้ค่อมแสงหล้าชมชานกลับมาบ้านพร้อมกับบุตรในครรภ์ที่เกิดจากพรชัย พระเอกลิเก เธอจึงเต็มใจไปทำแท้งตามคำแนะนำของนายตุนผู้เป็นบิดา ดังข้อความว่า

“ลูกมึงคนนี่”

“หล้าเกลียดมัน”

“เกลียดหรือลูก ดีแล้วลูก พ่อมันไม่ยอมรับมึงก็อย่าเอาไวเลย ลูกมึงก็ลูกมัน เมื่อมันไม่ยอมเลี้ยงมึงจะเลี้ยงไว้ทำไม”

“พ่อจะให้หล้าทำอะไร”

“เอามันออกเสีย”

(มาลา คำจันทร์. 2544: 39-40)

นายตุนสนับสนุนให้แสงหล้าทำแท้งเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง เมื่อแสงหล้าตัดสินใจทำแท้งบุตรในครรภ์ของเธอก็ไม่แท้ง แสงหล้าจึงตัดสินใจทำแท้งอีกครั้งแต่เธอก็ไม่แท้ง เมื่อถึงกำหนดคลอดแสงหล้าคลอดบุตรออกมาเป็นเด็กผู้ชายที่ร่างกายพิการตั้งแต่กำเนิด คือที่หลังมีโหนกค่อมเหมือนหนอกวัว เพราะเกิดจากการทำแท้งหลายครั้งของแสงหล้า และทำให้ค่อมบุตรชายของแสงหล้าต้องรับกรรม เพราะนายตุนโกรธแสงหล้าที่ทำให้ความฝันของนายตุนที่ต้องการมีลูกชายที่มีฐานะดีพังทลายลง จึงเอาความโกรธมาลงไว้ที่ค่อมทั้งหมด โดยการใช้ทำงานค่อมอย่างหนัก

ส่วนการตั้งครรภ์นอกสมรสเกิดขึ้นในกรณีที่ตัวละครฝ่ายหญิงรักและยินยอมพร้อมใจที่จะมอบกายให้ชายคนรัก ตัวละครเอกฝ่ายหญิงนั้นยอมตั้งครรภ์และให้กำเนิด เพราะถือว่าเกิดมาจากรักของเธอมือต่อสามี ดังปรากฏในนวนิยายเรื่องแหวนทองเหลือง และดอกกรักบานที่สันกำแพง

ในเรื่องแหวนทองเหลือง ดวงใจแอบรักกฤษฎาตั้งแต่เห็นรูปถ่าย เมื่อดวงใจได้พบกฤษฎาตัวจริงและมีโอกาสใกล้ชิดกับเขา ทำให้ดวงใจและกฤษฎามีความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งต่อกัน กฤษฎาสัญญาว่าจะส่งผู้ใหญ่มาสู่ขอดวงใจ แต่เขากลับหายตัวไปอย่างไร้ร่องรอย ต่อมาไม่นานดวงใจก็ตั้งครรภ์ขึ้น เมื่อกำนันปานผู้เป็นบิดาทราบเรื่อง จึงต้องการให้ดวงใจทำแท้งเพราะเห็นว่าการตั้งครรภ์ของดวงใจเป็นเรื่องที่เสื่อมเสียชื่อเสียงและเป็นเรื่องที่น่าอับอาย เพราะดวงใจตั้งครรภ์ทั้งที่ยังสมรส แต่ดวงใจไม่ยอม ดังบทสนทนาระหว่างกำนันปานและดวงใจว่า

“...ข้าว่าเอ็งควรตัดสินใจคิดเอาเด็กออกเสียดีกว่า ข้าจะไปหายามาให้ มันไม่ยากหรอก”
 “ไม่...ไม่...เด็กในท้องมันลูกของเขา...ลูกของเรา ลูกเป็นทุกสิ่งทุกอย่างของฉัน ฉันรักยิ่งกว่าชีวิตของฉันเอง ถึงพ่อจะฆ่าฉัน ฉันก็ยอม...”

(อนุสรณคลกร. 2537: 87)

ถึงแม้ดวงใจจะตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ แต่เธอเห็นว่าบุตรในครรภ์เป็นบุตรที่เกิดจากความรักและความเต็มใจของเธอและภรรยา บุตรจึงเป็นสิ่งที่มีความค่าที่สุดในชีวิตของดวงใจ เธอจึงไม่ยอมทำแท้งตามความประสงค์ของบิดา

ส่วนเรื่องดอกรักบานที่สันกำแพง สายไหมเดินทางจากสันกำแพงเพื่อมาตามหา กานท์ เพื่อบอกกับเขาว่าเธอได้ตั้งครรภ์บุตรของเขา แต่สายไหมได้พบกับเคลียที่บ้านของกานท์ สายไหมจึงเข้าใจในตัวของกานท์ผิดและเสียใจที่เธอได้มอบความรักและความไว้วางใจให้กับกานท์ จนหมด แต่เขากลับทรยศเธอ เมื่อกลับมาที่สันกำแพงสายไหมได้พบว่ามารดาของเธอได้เสียชีวิตลง เพราะเธอเป็นต้นเหตุ เพราะมารดาเสียใจจนโรคหัวใจกำเริบ สายไหมจึงคิดจะฆ่าตัวตาย แต่ตะวันได้ช่วยเธอไว้และพยายามพูดโน้มน้าวว่าเธอยังมีบุตรอยู่ซึ่งเขาไม่ได้มีความผิด ทำให้สายไหมไม่คิดจะฆ่าตัวตายอีก ดังที่สายไหมสนทนากับตะวันว่า “ฉันจะไม่ทำลายตัวฉันเองอีก ฉันลืมไปว่าการทำลายตัวเองเดี๋ยวนี้ เท่ากับทำลายลูกของฉันด้วย ฉันจะยอมอายยอมให้ทุกคนตราหน้าว่าฉันเป็นผู้หญิงไม่ดี เพราะมีท้องมีลูกโดยไม่มีพ่อ” (อรชร. 2542: 245-246)

สายไหมตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ เพราะเธอมีความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งกับกานท์ทั้งที่ยังไม่ได้สมรส เธอไม่คิดจะทำแท้งและทำลายตัวเองอีกเพราะเธอรักบุตร ถึงแม้จะต้องอับอายที่ตั้งครรภ์โดยไม่มีสามีและบุตรที่เกิดมาจะไม่มียา ตวันจึงขอเธอสมรสกับเขาเพื่อให้เขาได้เป็นสามีที่ถูกต้อง และเป็นบิดาของบุตรในครรภ์ของเธอ โดยเป็นการสมรสแบบที่ไม่มีเรื่องชู้สาวเข้ามาเกี่ยวข้อง

ส่วนเคลียหญิงสาวอีกคนหนึ่งซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งกับตะวันจนตั้งครรภ์ขึ้น แต่เคลียไม่เคยรักตะวันแต่เธอรักกานท์ เคลียจึงยอมทำทุกวิถีทางที่จะได้อยู่กับกานท์และได้หัวใจของเขา แต่กานท์ปฏิเสธเคลียตลอดเพราะเขารักสายไหม เคลียจึงขอให้กานท์ยอมรับบุตรในครรภ์เป็นบุตรของเขา ดังบทสนทนาระหว่างเคลียกับการว่า

“ถ้าอย่างนั้นโปรดกรุณาสงสารเคลียเถอะค่ะ เคลียรักพี่ เคลียรักลูก เคลียอยากให้ลูกเกิดมาเป็นลูกที่มีพ่อ แกจะได้เป็นเด็กที่ไม่มีปมด้อย ชีวิตที่เกิดใหม่ทุกชีวิตคือชีวิตที่บริสุทธิ์ แกไม่รู้ถึงความจริงเบื้องหลังอะไรทั้งนั้น และแกก็ไม่ควรจะรู้ เพราะมันจะเท่ากับเป็นการลงทัณฑ์แก่ชีวิตแกโดยไม่ยุติธรรม”

(อรชร. 2542: 274-275)

ในบรรดาการตั้งครรรค์ บางครั้งการตั้งครรรค์นอกสมรสได้ถูกหยิบยกมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อให้ฝ่ายชายยอมรับตนในฐานะภรรยา ดังที่เคลียตั้งครรรค์กับตะวันตกไปขอให้กานท์รับเป็นบิดา เพื่อเห็นแก่บุตรในครรรค์เขาจึงยอมรับเป็นเพียงบิดาเท่านั้น ทำให้มารดาของกานท์เข้าใจผิดว่าเธอตั้งครรรค์กับกานท์จริงๆ

ผู้หญิงที่อยู่ในสถานภาพและบทบาทของการเป็นมารดาที่พึงประสงค์ จะพยายามดูแลรักษามารดาในครรรค์ของเธอเป็นอย่างดี เพื่อให้บุตรคลอดออกมาอย่างสมบูรณ์และแข็งแรง ซึ่งถือว่าเป็นมารดาที่ทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ ส่วนมารดาที่ตั้งครรรค์เพื่อต้องการใช้บุตรเป็นเครื่องต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ของตัวเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำและไม่เหมาะสมที่จะมีสถานภาพและบทบาทความเป็นมารดาอย่างแท้จริง ส่วนผู้หญิงที่ตั้งครรรค์ไม่พึงประสงค์ เพราะเกิดจากการนอกใจสามี เกิดจากการถูกข่มขืนจากชายอื่น การมีความสัมพันธ์ก่อนสมรส ซึ่งผู้หญิงส่วนหนึ่งเกิดความคิดที่จะทำแท้งเพื่อทำลายบุตรที่ไม่พึงประสงค์ เพราะความอับอายที่บุตรเป็นสิ่งประจานถึงความผิดของตน แต่ผู้หญิงอีกส่วนหนึ่งที่มีสัญชาตญาณของความเป็นมารดาอย่างเต็มตัว จึงต้องการเก็บบุตรไว้และดูแลบุตรในครรรค์เป็นอย่างดีและได้คลอดบุตรที่สมบูรณ์แข็งแรงออกมา เพราะถือว่าบุตรในครรรค์เป็นชีวิตที่ไม่มี ความผิดและเป็นบุตรที่เกิดจากความรักและความเต็มใจระหว่างเธอกับชายคนรัก

4.1.3.2 ดูแลและให้คำปรึกษา

สถานภาพและบทบาทของมารดาที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือการดูแลและให้คำปรึกษาที่ดีแก่บุตร เพราะบุตรจะต้องเติบโตและใช้ชีวิตอยู่ในสังคม จะต้องพบเจอปัญหาและอุปสรรคในด้านต่างๆ ผู้เป็นมารดาควรรับฟังปัญหาของบุตรด้วยความตั้งใจ และเสนอแนวทางแก้ไขปัญหานั้นทางที่เหมาะสม นวนิยายที่กล่าวเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของมารดาในเรื่องการดูแลและให้คำปรึกษาแก่บุตรคือเรื่อง คุณนาย, ปิมปา, ไอ้ค่อม และ ตอกรักบานที่สันกำแพง

ในเรื่อง คุณนาย อุษาวดีเป็นมารดาที่ให้ความสำคัญกับการเลี้ยงดูบุตร ถึงแม้ว่าจะต้องทำหน้าที่ของภรรยาที่ดีต่อศีลธรรมด้วยก็ตาม ดังที่อุษาวดีเล่าว่า “... ลูกสู้เป็นเด็กเลี้ยงง่าย ไม่ขี้อ้อน โยเย กินนอนเป็นเวลา สมุดคู่มือที่ทางโรงพยาบาลให้มา ดิฉันพยายามอ่านทบทวนไปมาจนจำได้เกือบหมด และเผื่อคอยสังเกตการณ์เติบโตของลูกทุกระยะ” (อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 368-369)

อุษาวดีให้ความสำคัญเกี่ยวกับการดูแลบุตรและดูแลบุตรอย่างใกล้ชิด และคอยสังเกตการเจริญเติบโตของบุตรตามคำแนะนำที่เธอได้รับจากโรงพยาบาล ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอุษาวดีเป็นมารดาที่ทำหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม ถึงแม้ว่าเธอจะต้องดูแลสามีให้มีความสุขควบคู่ไปกับการดูแลบุตรก็ตาม

ในเรื่องปิมปา ยายคำแพงเลี้ยงดูปิมปาตั้งแต่เกิดจึงเปรียบเสมือนมารดาและยายแท้ๆ ของปิมปา ยายคำแพงได้เลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนในเรื่องต่างๆ และหวังดีกับปิมปา ดังตอนที่ปิมปาและสืมอยมีเรื่องทะเลาะกับจามรีบุตรสาวของอู่เรือน เพราะจามรีไม่พอใจที่เล่นตบ่าบ้าแพ้มปิมปา จึงล้อปิมปาว่าเป็นคนที่ทำให้มารดาเสียชีวิตและล้อสืมอยว่ามีมารดาติดคุก ทั้งๆ ที่จามรียังไม่ได้ถูกทำร้ายร่างกาย แต่จามรีก็กลับไปฟ้องอู่เรือนผู้เป็นมารดา อู่เรือนมาหายายคำแพงที่บ้านเพราะต้องการเอาผิดกับปิมปาและสืมอย ยายคำแพงจึงสอนให้ปิมปามีความกตัญญูต่ออู่เรือน ดังบทสนทนาระหว่างยายคำแพงและปิมปาว่า

“...ปิมปา อี้น้าอู่เรือนมีบุญคุณหื้อกินนมแต่อ่อนแต่ออก จะทำบ่ดีกับลูกเพิ่นบ่ได้ อันว่าบุญคุณคนนั้นมันชดใช้บ่มีวันจาง คนเราต้องมีความกตัญญูรู้คุณ ปิมปาจำไว้แม่ตายเพืู่ลูกอยู่ สู้ต้องทำความดีชดใช้บาปกรรมที่มันติดตวยมาตั้งแต่เบื่องหลัง สืมอยกับปิมปาเหย ที่ข้าจะดีนี้ บ่ใช่ข้าเกลียดชัง ข้าดีเพราะข้ารักลูกหลานข้า ข้าบ่อยากหื้อไผ่ว่า ลูกหลานข้าเป็นคนบ่ดีบ่รู้คุณคน” ยายคำแพงกอดพันฟาดคนละสามที

(ชัญวลี ศรีสุโข : 2543 หน้า 64-65)

ยายคำแพงอธิบายให้ปิมปาเห็นว่าอู่เรือนมีบุญคุณที่ให้นมปิมปากิน ทำให้ปิมปาเติบโตมาได้จนถึงปานนี้ ปิมปาจึงไม่ควรทำไม่ดีกับจามรีเพราะอู่เรือนเป็นคนที่มีบุญคุณ การอบรมสั่งสอนของยายคำแพงที่มีต่อปิมปาและสืมอย ไม่ได้ทำเพราะว่าเกลียดชังแต่ทำด้วยความรัก เพราะอยากให้ลูกหลานมีความกตัญญูรู้บุญคุณคน ซึ่งแสดงให้เห็นว่ายายคำแพงรักและหวังดีกับปิมปาซึ่งเป็นหลานแท้ๆ และสืมอยเด็กหญิงซึ่งไม่มีความเกี่ยวพันทางสายเลือดให้มีความกตัญญูรู้คุณถึงแม้ว่าบุคคลนั้นจะทำไม่ดีกับเรารู้สึกเพียงไหนก็ตาม

ในเรื่องไอ้ค่อม นางลาเลี้ยงดูค่อมจนเติบโตใหญ่เพราะมารดาของเขาหนีไปตั้งแต่เขาเกิดและช่วยเหลือค่อมจากการทำร้ายของนายตุ่น นางลาสอนให้ค่อมเรียนรู้การใช้ชีวิตประจำวัน เช่น การทำอาหาร การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น เพราะนางลาเห็นว่าถ้านางเสียชีวิตค่อมจะสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้ และสอนให้ค่อมเป็นคนดี ทำในสิ่งที่ดีเพราะในชาตินี้ค่อมมีกรรม แสดงให้เห็นว่านางลารักและหวังดีกับค่อมโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน

ในเรื่องดอกกรักบานที่สันกำแพง สายไหมรักและตามใจสายน้ำผึ้งซึ่งเป็นบุตรสาวคนเดียวของเธอ เมื่อสายไหมทราบว่าบุตรสาวกำลังมีความรักกับชายหนึ่งชาวกรุงเทพฯ เธอจึงรู้สึกไม่สบายใจ ดังความคิดของสายไหมว่า

อา...ความรัก สายไหมนึกถึงคำๆ นี้ด้วยความรู้สึกอันยอกแสบใจ เธอแยกตัวออกมาจากวงสนทนานั้นด้วยความรู้สึกไม่สบายใจ

ในฐานะของมารดาที่รักลูกอย่างสุดสวาสดใจ เมื่อรู้ว่าจะมีใครคนหนึ่งกำลังจะมาครองใจลูก เช่นนี้ แม้จะเป็นผู้ที่ตนไม่เคยคิดรังเกียจก็ตาม แต่ความอดหวัง ห่วงใยไม่ได้ มันเป็นสัญชาตญาณของผู้ อยู่ในฐานะแม่

และกับชายหนุ่มผู้นี้ ความระแวงเคลงใจอย่างหนึ่งของสายไหม ทำให้หล่อรู้สึกทั้งหวังทั้งห่วง มากขึ้นเป็นทวี

(อรชร. 2542: 447-448)

สายไหมเป็นห่วงสายน้ำผึ้งเพราะกลัวว่าจะผิดหวังในเรื่องความรักที่มีต่อชายหนุ่มชาว กรุงเทพฯ เหมือนกับเธอ ถึงแม้ว่าชายหนุ่มคนนั้นจะเป็นคนที่สายน้ำผึ้งรักและสายไหมก็ไม่เคย รังเกียจ แต่สายไหมห่วงด้วยสัญชาตญาณของความเป็นมารดา และมีความระแวงต่อสุริยันที่เขามี หน้าตาคล้ายกับกานท์ สายไหมจึงเป็นห่วงบุตรสาวมากยิ่งขึ้น เพราะเธอกลัวว่าสายน้ำผึ้งจะหลงรัก พี่ชายคนละมารดาของตัวเอง

นอกจากนั้นมารดายังวางแนวทางชีวิตและปลูกฝังสิ่งที่ดีให้บุตรสาว ตั้งแต่การเลือก คู่ครองตลอดจนคุณธรรมที่ผู้หญิงควรยึดถือ ซึ่งปรากฏในนวนิยายเรื่อง เดือนดับที่สบตา, ปิมปา และ กลีนาสะลอง

ในเรื่อง เดือนดับที่สบตา วงตะวันตกลงสมรสกับพันธ์ศักดิ์เพราะความคิดของมารดา ส่วนหนึ่งเห็นว่าเขารวย ถ้าหากวงตะวันตกได้สมรสกับเขา เธอและครอบครัวที่บ้านสบตาก็นจะมี ฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าสมรสกับสุริยันชายหนุ่มอีกคนหนึ่งที่เป็นลูกน้องของพันธ์ศักดิ์ที่หลงรัก วงตะวันตกและวงตะวันตกก็คิดว่าเธอรักเขา แต่เขามีเงินเดือนน้อยเกินกว่าที่จะทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ ของเธอสุขสบาย เพราะสุริยันต้องแบ่งเงินเดือนให้มารดาและส่งน้องๆ ของเขาเรียนหนังสือส่วนหนึ่ง พันธ์ศักดิ์ได้มาสู่ขอวงตะวันตกจากมารดาของเธอ เวียงคำจึงแนะนำให้มารดาของวงตะวันตกเรียกเงินค่า สินสอดจากพันธ์ศักดิ์ให้มากๆ เพราะเห็นว่าเขาเป็นคนรวย มารดาจึงมาบอกกับวงตะวันตกอีกทีหนึ่ง ดังบทสนทนาระหว่างมารดาและวงตะวันตกว่า

“เวียงคำอยู่กับแม่ว่าฮือฮือมาก ๆ เพราะเป็นมีเงิน”

“แม่ตกลงหรือเปล่า”

“ก็แล้วแต่วัน ของอย่างนี้บังคับกันไม่ได้ แต่ว่าบุญมาแล้วบ่ใช้หรือ...อีวันเอ้ย น้องๆ ก็จะได้

สบาย”

“ตกลงเถอะ จะได้หาฤกษ์ยามหมั้นแล้วยังบ่แต่งก็ได้”

“ตามใจแม่” ในที่สุดฉันก็พูดขึ้น ในใจพยายามไม่คิดมากนอกจากจะนึกว่าเมื่อทุกคน เห็นสมควร ฉันจะถือไปโย

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 206)

วงตะวันตกลงที่จะสมรสกับพันธศักดิ์เพราะเป็นการสมควรแก่อายุ และผู้ชายที่มีฐานะร่ำรวยอย่างพันธศักดิ์หาได้ยาก ถึงแม้มารดาจะตามใจในการตัดสินใจของเธอ แต่ก็อยากให้เธอสมรสกับเขาเพราะอยากให้น้องของเธอได้มีอยู่สบายขึ้น วงตะวันจึงตามใจมารดาในที่สุด

ส่วนในเรื่องปมปา ยายคำแพงสอนปมปาว่าผู้หญิงชาวเหนือมักถูกคนบางกอกดูถูกว่าเป็นลาวกินปลาร้ากินกิ้งก่า ไข่เงาะ ซึ่งฟังดูแล้วน่าเจ็บใจ แต่ก็ยังไม่เจ็บเท่ากับที่เขาดูถูกผู้หญิงเหนือว่าไม่รักศักดิ์ศรีของตน และมีแต่คนใจง่ายเสียตัวก่อนแต่ง คนเราเจ็บแล้วก็ต้องจำ เมื่อกองแก้วทำผิดไว้ก็ควรนำความผิดนั้นมาสั่งสอนปมปาเพื่อไม่ให้กระทำผิดซ้ำ หลานของยายคำแพงจะต้องไม่เป็นคนใจง่ายอีกต่อไป กองแก้วผิดแล้วก็ขอให้ชีวิตของกองแก้วเป็นบทเรียนราคาแพงให้แก่ปมปา ยายคำแพงเห็นว่าผู้หญิงโสดไม่ควรจะมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรส ซึ่งไม่ว่าจะเป็นท้องถิ่นไหนในประเทศไทย ประเพณีก็ไม่สนับสนุนการมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรส ซึ่งเป็นภาพที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งจนยายคำแพงต้องนำมาเป็นสิ่งที่สอนและเตือนใจให้กับปมปา

ในเรื่องกลืนกาสะลอง นางทองใบสอนให้กาสะลองรักช่องبيب ดังข้อความว่า

“ช่องبيبนิสัยเหมือนพ่อ เสียตาย พุดออกไปแล้วก็หันมามองหน้าบุตรสาว “กาสะลอง...อย่างใดช่องبيبก็บ่ดีละ บ่ดีขว้างกัน”

คนถูกสอนพยักหน้ารับรู้ สิ้นหน้าเจื่อนจางลงเล็กน้อย ในใจคนเป็นพี่ก็ยังน้อยใจอยู่ลึกๆ พ่อให้ท้ายช่องبيب เช่นเดียวกับแม่ถือหางกาสะลอง ดูแต่แม่เถิด ยังสอนให้เธอรักน้อง แต่พ่อเล่นนอกจากตามใจน้อง เคยบอกให้น้องเป็นห่วงพี่บ้างไหม

(เนียรปาดิ. 2551: 205)

มีตัวละครอีกตัวหนึ่งที่แสดงบทบาทของมารดาโดยทั่วไปแล้วยังปกป้องแผ่นดินถิ่นเกิดปรากฏในนวนิยายเรื่องรากนครา ดังตอนที่แม่เมืองยอมสละชีวิตส่วนหนึ่งเพื่อให้บุตรชายไม่ให้บุตรชายต้อง “เติบโตขึ้นมาอย่างลูกกำพร้า หรือมีพ่อก็เป็นพ่อที่ถูกป้ายจมนเประเปื้อนด้วยปัญหาทางการเมืองระหว่างสามราชอาณาจักร” (ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 534)

ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแม่เมืองได้เล็งเห็นถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งมีผลกระทบต่อบุตรชายของเธอโดยตรง เธอจึงยอมเสียสละชีวิตเพื่อปกป้องบุตรชายของเธออย่างไม่ลังเล

ผู้หญิงที่อยู่ในสถานภาพและบทบาทความเป็นมารดา ย่อมต้องให้ความรัก การเลี้ยงดูบุตรให้เจริญเติบโต คอยอบรมสั่งสอนบุตรให้เป็นคนดีในสังคม และเมื่อบุตรมีปัญหามารดาควรให้คำแนะนำในทางที่ดีแก่บุตร เพื่อให้บุตรสามารถแก้ไขปัญหาชีวิตได้ดีขึ้น

4.1.4 สถานภาพและบทบาทของพี่สาว - น้องสาว

ผู้ที่อยู่ในสถานภาพและบทบาทของพี่สาว ควรให้ความรักแก่ผู้เป็นน้อง และคอยดูแลสั่งสอนและเป็นตัวอย่างที่ดี ส่วนผู้ที่อยู่ในสถานภาพและบทบาทของน้องสาว ควรให้ความเคารพและเชื่อฟังผู้เป็นพี่ในเรื่องที่ดีงาม นวนิยายที่กล่าวเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของพี่สาวและน้องสาว คือ เรื่องแม่สายสะอื่น, อิตถีเพศ, รากนครา และ สะพานแสงคำ

ในเรื่องแม่สายสะอื่น นันทาวดีมีน้องสาวคนหนึ่งชื่อหน้าซอหรือรุจิรา ซึ่งไม่ใช่น้องสาวที่เกี่ยวข้องพันทางสายเลือด แต่เป็นเด็กหญิงชาวมูเซอที่คุณนาทผู้เป็นบิดาได้ให้การอุปการะเลี้ยงดูและส่งไปศึกษาต่อที่บางกอกเพื่อให้ได้รับการศึกษาที่ดี นันทาวดีรักหน้าซอเหมือนกับน้องสาวแท้ๆ นันทาวดีดีใจที่หน้าซอส่งข่าวมาว่าจะกลับแม่สายจึงเล่าให้รัชต์ฟัง ดังบทสนทนาระหว่างนันทาวดีและรัชต์ว่า “คุณรัชต์ก็รู้ดีอยู่แล้วว่า หน้าซอเป็นใคร และเพราะเหตุใดฉันจึงได้รักเขามาก หากฉันจะมีน้องแท้ๆ สักคนหนึ่ง ความรักที่ฉันมีต่อน้องคนนั้น ก็คงจะไม่มีมากไปกว่าที่ฉันได้รักหน้าซออยู่เดี๋ยวนี้” (อ.ไชยวรศิลป์. 2543: 133)

นันทาวดีรักและให้อภัยหน้าซอเสมอ เธอได้ทำหน้าที่ของพี่สาวที่ดี คอยชี้แนะให้ผู้เป็นน้องได้เห็นถึงการกระทำที่ไม่เหมาะสมในการปฏิบัติตัวต่อเพศตรงข้าม และพยายามเตือนถึงการคบเพื่อนต่างเพศโดยเฉพาะผู้ชายอย่างรัชต์ ซึ่งเป็นผู้ชายที่ไม่มีความเป็นสุภาพบุรุษและไม่เคยรักผู้หญิงคนไหนจริงนอกจากตัวเอง

ในเรื่องอิตถีเพศ ศรีออนถูกบิดาและมารดาขายให้แก่นายหน้าค้าประเวณี เพราะคิดว่าเขาจะพาศรีออนไปเป็นบุตรบุญธรรมของเศรษฐีในกรุงเทพฯ หรือไม่ก็พาไปประเวณางงาม และเห็นว่าการขายบุตรได้เงินมากกว่าที่ทำการเกษตร ศรีออนไม่ต้องการให้บิดาและมารดาขายน้องเหมือนเธอ และทราบข่าวว่าบิดาและมารดาเพิ่งจะขายน้องสาวไป ดังที่ศรีออนเล่าว่า “แม่กับพ่อเพิ่งจะขายน้อง จะไปอยู่ที่ไหนก็ไม่รู้ ที่จริง ฉันควรจะไปหางานทำส่งเงินมาที่บ้าน ไม่งั้น น้องๆ ก็คงถูกขายไปอีก...” (สุวรรณี สุคนธา. 2543: 305)

ศรีออนสงสารน้องและไม่อยากให้น้องต้องถูกขายมาเป็นโสเภณีอย่างเธอ ศรีออนจึงต้องการทำงานแล้วส่งเงินไปให้บิดามารดาใช้จ่ายแทนการขายน้องคนต่อๆ ไปของเธอจนหมดบ้าน แสดงให้เห็นว่าศรีออนรักและหวังดีกับน้อง เพราะศรีออนคิดว่าน้องควรจะมีอาชีพและมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีกว่าการถูกขายให้เป็นโสเภณีอย่างเธอ

ในเรื่องรากนครา แม่นเมืองทำหน้าที่ทั้งน้องและพี่ที่ดี คือเป็นน้องที่ดีของพี่ชายคือหน่อเมือง แม้กระทั่งถูกขอร้องให้หลอกศุขวงศ์มาพบเพื่อจะสังหาร เพราะเขาคับแค้นที่ศุขวงศ์ทำให้เขียงเงินไม่สามารถประกาศอิสระได้ แม่นเมืองได้ทบทวนและเห็นว่าหน่อเมืองคงไม่พึงเหตุผลใดๆ อีก

ทั้งสถานการณ์ก็ถล่มถล่มจนเกินกว่าจะหลีกเลี่ยงความขัดแย้งอันนำไปสู่สงครามได้ แม้เมืองจึงตัดสินใจปลอมตัวเป็นสุวงศ์มาให้หน่อเมืองสังหาร นอกจากเธอจะปกป้องชีวิตสามีแล้ว การกระทำของเธอน่าจะทำให้หน่อเมืองได้คิด แล้วยังเป็นทางออกที่ดีที่สุดที่จะรักษาแผ่นดินเชียงเงินเอาไว้ได้

ส่วนบทบาทของพี่สาวนั้นแม้จะถูกเจ้านางหลวงขायคำกดให้อยู่ต่ำกว่ามิ่งหล้าซึ่งมีศักดิ์เป็นน้องสาวต่างมารดาเสมอ แต่แม่เมืองก็ยังคงรักและมีความปรารถนาดีให้กับมิ่งหล้าเสมอ เมื่อแม่เมืองทราบว่ามีหล้าบาดเจ็บสาหัสจากการกระทำของเจ้านางหลวงปัทมสุดา ทำให้แม่เมืองคิดไตร่ตรองอย่างถ่วงถ่วงว่า

ในเรื่องของความรู้สึก...พื้นที่มากมายในหัวใจของเธอบอกให้ตอบรับ...สภาพของมิ่งหล้าตามคำบอกเล่าของฟองจันทร์นั้นน่าเวทนานัก มิใช่เพียงแค่ได้รับการปฏิบัติดูแลไม่สมศักดิ์และศรีที่สาวน้อยคนนั้นควรได้รับเท่านั้น หากยังมีการทารุณกรรมอย่างรุนแรงชนิดที่แม้กระทั่งชีวิตก็ไม่แน่ว่าจะรอด

...และมิ่งหล้าคนนี้ก็คือน้องสาวร่วมบิดาของเธอ ใกล้ชิดกันมาตลอดชีวิต ทั้งสายเลือด และความสนิทสนมผูกพันกระทั่งที่เคยมีต่อกันเป็นเพียงพี่น้องเมื่อเทียบกับความสัมพันธ์และคำสัญญาที่เคยให้ไว้...’ น้องเป็นศรีของเชียงเงิน เป็นน้องสาวคนเดียวของพี่...พี่จะรักและดูแลมิ่งหล้า...ขอให้เรารักกันจริง รักกันตลอดไป เสียสละเพื่อกันจนวันสุดท้ายของชีวิต...’

แม่เมืองเป็นพี่ มีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อมิ่งหล้า แม้ว่าการมาถึงของสาวน้อยคนนั้นจะทำลายความสุข และตำแหน่งซึ่งเธอครอบครองอยู่ในชีวิตของสุวงศ์ต้องสิ้นสุดลงโดยสิ้นเชิง...

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 446)

แม่เมืองมีฐานะเป็นพี่สาวและมีความผูกพันสนิทสนมกับมิ่งหล้ามาตลอดชีวิต แม่เมืองเคยให้สัญญากับมิ่งหล้าว่าจะรักและดูแลมิ่งหล้า และตอนนี้มิ่งหล้ากำลังบาดเจ็บสาหัส แม่เมืองจึงคิดให้ความช่วยเหลือดังคำสัญญา ถึงแม้ว่ามิ่งหล้าจะเป็นคนที่ทำให้ชีวิตสมรสของเธอกับสุวงศ์ต้องจบลงก็ตาม แต่แม่เมืองก็ยินดีเสียสละความรักเพื่อช่วยให้มิ่งหล้าได้มีชีวิตอยู่กับผู้ชายที่มิ่งหล้ารักตลอดไป

ส่วนในเรื่องสะพานแสงคำ คำประพาพรักสร้อยจันทร์ซึ่งเป็นพี่สาวต่างมารดาอย่างจริงใจ และยอมเสียสละให้พี่สาว ดังจะเห็นได้จากการยอมแลกเปลี่ยนตุ๊กตากับผู้เป็นพี่สาวดังบทสนทนาต่อไปนี้

“ของเจ้าเอื้อยผมยาว...พี่ภูแก้วล่ำเอียงมากเลือกตัวผมยาวให้เจ้าเอื้อย”

“ที่ของพี่จะได้ตัวผมสั้น ผมดำด้วย ไม่เป็นสีทองสวยอย่างนี้”

“เปลี่ยนกันก็ได้เน้เจ้า เจ้าพี่สร้อยจันทร์ น้องเอาตัวของพี่ก็ได้ แล้วเจ้าพี่แลกเอาเพ็นนี่ไป”

“ภูแก้วเขาเขียนหนังสือส่งพ่อเขามาชัดเจนนอกอย่างนั้น ถ้ามาแลกกัน ภูแก้วรู้เข้าจะหาว่าป้ากับเจ้าพี่สร้อยจันทร์รังแก...ยิ่งหอมแม่ของเจ้าเอื้อยก็เห็นอยู่แล้วว่าไอ้ตุ๊กตาตัวที่สวยกว่านี้เป็นของเจ้าเอื้อย...ถ้ามากลายเป็นของคนอื่นก็จะเกิดเรื่อง...”

“พี่สร้อยจันทร์ไม่ใช่คนอื่น เป็นพี่ของเจ้าเอื้อยแท้ๆ ... พี่ผูกพันกับหม่อมแม่ไม่ว่าอะไรหรอก”
(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2550: 119-123)

ในเรื่อง กลืนกาสะลอง กาสะลองรักและตามใจช่องป๊อบมาก ถึงแม้ว่าช่องป๊อบจะไม่เคยให้ความเคารพในฐานะพี่สาว กาสะลองทำทุกอย่างที่ช่องป๊อบต้องการ การสะลองคอยเตือนช่องป๊อบเกี่ยวกับการวางตัวในสังคมและความเอาแต่ใจของน้องสาว ช่องป๊อบแสดงกิริยาไม่เหมาะสมกับคนในสังคม เพราะถือว่าบิดาเป็นกำนันที่คนในสังคมนับหน้าถือตา และกาสะลองยอมเสียสละชายคนรักให้แก่ช่องป๊อบ ถึงแม้เธอจะเสียใจมากก็ตาม

ผู้หญิงที่อยู่ในสถานภาพและบทบาทของความเป็นพี่สาวจะต้องดูแล ปกป้อง และให้คำปรึกษาที่ดีแก่ผู้เป็นน้องเสมอ และบางครั้งอาจต้องเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อให้น้องได้มีชีวิตที่ดีขึ้นด้วย ส่วนผู้ที่อยู่ในสถานภาพและบทบาทของน้องสาว ควรให้ความเคารพรัก เชื่อฟัง และเสียสละในสิ่งที่สมควรให้แก่ผู้เป็นพี่

4.1.5 สถานภาพและบทบาทของสะใภ้

ผู้หญิงเหนือที่มีสถานภาพและบทบาทของสะใภ้จะต้องรักและเคารพต่อบิดา มารดา และญาติของสามีเสมือน บิดา มารดา และญาติของตัวเอง และผู้อยู่ในฐานะสะใภ้จะต้องเข้ากับครอบครัวของสามีให้ได้ นวนิยายที่กล่าวเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของสะใภ้เด่นชัดที่สุดคือนวนิยายเรื่อง คุณนาย

สุรีย์พูดให้อุษาวดีเสียใจเพราะเห็นว่าครอบครัวของศิริโรจน์ไม่ต้องการเธอ เพราะเธอเป็นคนที่ไม่มีความสามารถอะไร มีแต่ความสวยเพียงอย่างเดียว ดังที่สุรีย์กล่าวว่า “พวกเราเป็นห่วงนายโรจน์กันทั้งนั้น ที่มาแต่งงานกับเธอ ทั้งห่วงทั้งแปลกใจว่าทำไมเขาจึงมาเลือกเธอทั้งๆ ที่ทางกรุงเทพฯ เขาก็มีคู่หม้ายอยู่แล้ว แต่นั่นแหละ ผู้ชายโกลัคนไหนดก็ได้คนนั้น ศิริโรจน์เขาชอบคนสวย ก็สมใจเขาแล้วนี่” (อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 66)

สุรีย์ไม่ชอบอุษาวดีเพราะเห็นว่าเธอไม่เหมาะสมกับศิริโรจน์ผู้เป็นน้องชาย อีกทั้งศิริโรจน์มีหญิงสาวที่ทางครอบครัวเห็นชอบให้สมรสกับเขาแล้ว จึงพูดเป็นนัยให้อุษาวดีคิดว่าศิริโรจน์สมรสกับเธอเพราะความสวยไม่ใช่ความรัก

อุษาวดีถูกสุรีย์ดูถูกโดยการพูดกระทบกระเทียบผู้หญิงเหนือกลางวงสนทนา เพราะสุรีย์ไม่พอใจอุษาวดีแต่ไม่ได้กล่าวตำหนิออกมาโดยตรง ดังบทสนทนายระหว่างสุรีย์ อุทุมพร ถนอมศรี จุ้ย และอุษาวดีดังนี้

“เดี๋ยวเถอะ ตาจู้ย สอนิสัยตั้งแต่เล็ก ๆ ไม่เอานะฉันไม่ให้แกมามีเมียทางเหนือหรือกเดี้ยวทำอะไรไม่เป็นสักอย่าง”

“แล้วกัน คุณริย์ พุดอะไรไม่ไว้หน้าสะไภ้มั่ง” คุณนายถนอมศรีรีบหักท้วงขึ้นมาเดี๋ยวนั้น ส่วนคุณอุทุมพรมองดิฉันอย่างสงสาร

“อ้าว! ก็มันคนละเรื่องนี่คะ นั่นศิริโรตม์เขาเห็นดีเห็นงามของเขาเราไม่เกี่ยว แต่มีมันลูกของเรา นี่จะบังคับยังงี้ก็ได้”

ดิฉันจำต้องกล้ำกลืนความขมขื่น อันเกิดจากถ้อยคำของ “พี่ผัว” อีกเป็นครั้งที่เท่าไรก็จำไม่ได้ คำว่า “ขันติธรรม” ตอนนั้นดิฉันยังไม่เข้าใจลึกซึ้ง เดี่ยวนี้สิ ดิฉันจึงได้รู้วาทธรรมอันว่าด้วย “ขันติ” นั้น เป็นคุณสมบัติจำเป็นอย่างยิ่งที่เราควรจะมีไว้ในยามโกรธ

ขณะเดียวกัน ดิฉันก็ได้ประจักษ์ในยามนั้น ว่าคำปราชญ์นั้นมันเท่ากับเป็นแรงผลักดันให้เราเกิดความมานะขึ้นมาได้ ดิฉันปฎิญาณในใจว่าสักวันหนึ่ง จะต้องทำให้พี่สาวคุณศิริโรตม์เห็นความสามารถของดิฉันให้จงได้

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 72)

จากคำพูดของสุรีย์ทำให้อุษาวดีคิดจะสู้เพื่อเพื่อศักดิ์ศรีของความเป็นคนเหนือ และสู้เพื่อที่จะให้สุรีย์ยอมรับอุษาวดีเป็นน้องสะใภ้อย่างเต็มใจ

อุษาวดีได้พบกับบิดาและมารดาของศิริโรตม์ ซึ่งทำให้อุษาวดีเกิดความกลัวและประหม่า โดยเฉพาะกับมารดาของเขา ดังที่อุษาวดีเล่าว่า

การพบปะระหว่างแม่ผัวลูกสะใภ้เป็นไปอย่างระมัดระวังและค่อนข้างจะเก้อเขิน อันหลังนี้เป็นของดิฉันเพียงฝ่ายเดียว สำหรับ “คุณพ่อ” นั้นไม่มีอะไรมาก ท่านเพียงแต่รับไหวและยิ้มอย่างผู้ใหญ่ยิ้มกับเด็ก แต่ “คุณแม่” นี่สิ สายตามองลอดแว่นมายังดิฉันนั้น ถ้าดิฉันเป็นขี้นึกกลัวว่าจะละลายลงตรงนั้นเอง

“แม่ริย์เขามาเล่าให้ฟัง ว่าเมียพ่อโรตม์ยังจะต้องอบรมกันอีกมาก ก็ยังเด็ก...เห็นว่าอ่อนกว่าตา ยุธอีกไม่ใช่หรือ?”

เสียงของ “คุณแม่” ค่อนข้างจะตูดจริงอย่างที่คุณศิริโรตม์เกริ่นเอาไว้ ดิฉันทำใจดีสู้เสือ พยายามยิ้มเอาไว้ให้น้อยที่สุด ระวังตัวไม่ทำอะไรป้าเปื้อ เพราะท่านเป็นคนชอบระเบียบเรียบร้อย แต่คนเรานั้นอะไรที่ระวังมากไปมักจะผิดพลาด และคนอย่างคุณนายเสริมศรี (มารดาศิริโรตม์) นั้น มองดูก็รู้ว่าท่านจะอภัยให้ใครไม่ได้ง่าย ๆ

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 146)

เสริมศรีมารดาของศิริโรตม์วางตัวให้ดูน่าเกรงขาม เพราะได้ฟังสุรีย์เล่าเรื่องอุษาวดีว่าทำงานบ้านงานเรือนไม่เป็น มารดาของศิริโรตม์จึงต้องการทดสอบว่าอุษาวดีเหมาะสมกับความเป็นสะใภ้ของครอบครัวหรือไม่ ซึ่งทำให้อุษาวดีต้องพิสูจน์ตัวเองเกี่ยวกับงานบ้านงานเรือน โดยเฉพาะการทำอาหารภาคกลางที่เธอไม่ถนัด อุษาวดีพยายามตั้งใจและเรียนรู้จากการทำและการสอนทำอาหารของเสริมศรี จนเป็นที่ถูกใจของเสริมศรีในที่สุด

หลังจากที่สายสวาทมาที่บ้านของศิโรตม์และได้ประกาศตัวว่าเป็นภรรยาอีกคนหนึ่งของเขา ทำให้สถานการณ์ภายในบ้านของศิโรตม์แย่ลง โดยเฉพาะอุษาวดีที่ได้แต่ร้องไห้เพราะความเสียใจในการกระทำของศิโรตม์ ครอบครัวของศิโรตม์รู้สึกเห็นใจอุษาวดี เพราะเขายอมรับว่าอุษาวดีเป็นสะใภ้ของครอบครัว ดังที่อุษาวดีเล่าว่า

อย่างไรก็ดี ดิฉันก็ยังเป็นที่รักของคุณพ่อคุณแม่คุณศิโรตม์ รวมทั้งพี่และน้องๆ ของเขาด้วย... คุณพ่อคุณแม่ พี่สาวและน้องของคุณศิโรตม์ทั้งสองต่างก็แสดงความรักความห่วงใยดิฉันอย่างน่าชื่นใจ ลูกสู่นั้นเป็นจุดรวมของความรัก ทั้งปู่ย่า ป้าและอาของแกช่วยกันพะนอเสียจนเกรงว่าเด็กจะได้ใจ ทุกคนไม่อยากจะให้ดิฉันกลับเชียงใหม่เลย อยากให้พักอยู่ที่บ้านกรุงเทพฯ มากกว่า

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 24-27)

อุษาวดีมีความทุกข์เพราะศิโรตม์ ทุกคนในครอบครัวของเขาจึงเป็นห่วง จึงคอยผลัดเปลี่ยนกันมาดูแลและปลอบใจให้เธอเข้มแข็งและต่อสู้ในฐานะที่เป็นภรรยาที่ถูกต้องตามกฎหมายและเป็นสะใภ้เพียงคนเดียวที่ครอบครัวของศิโรตม์ยอมรับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอุษาวดีสามารถพิสูจน์ตัวเองให้คนในครอบครัวของศิโรตม์เห็นถึงความสามารถ จึงยอมรับเธอในการเป็นสะใภ้ โดยเฉพาะสุรีย์พี่สาวของศิโรตม์ที่ไม่ชอบอุษาวดีมาตั้งแต่ต้น ซึ่งบัดนี้มีแต่ความรักและความเห็นใจในตัวอุษาวดีเป็นอย่างมาก

ผู้หญิงเหนือไม่ว่าจะอยู่ในสถานภาพและบทบาทใดก็ควรจะต้องวางตัวอย่างเหมาะสม เพราะในสังคมภาคเหนือสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงยังด้อยกว่าของผู้ชายมาก สถานภาพและบทบาทของบุตรสาวก็ควรเคารพเชื่อฟังและกตัญญูต่อบิดามารดา สถานภาพและบทบาทของภรรยาควรให้ความรักและซื่อสัตย์ต่อสามี ให้เกียรติสามี ดูแลการบ้านการเรือน และถ้าต้องอยู่ในสถานภาพและบทบาทของภรรยาหลวงก็ควรจะต้องวางตัวอย่างเหมาะสม เพื่อที่จะได้เป็นที่เกรงใจของภรณาน้อย สถานภาพและบทบาทของมารดาควรให้ความรักและความปรารถนาดีต่อบุตรตั้งแต่อยู่ในครรภ์ และเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนในสิ่งที่ดี และเป็นที่ปรึกษาที่ดีให้แก่บุตรยามบุตรมีปัญหา สถานภาพและบทบาทของพี่สาวควรให้ความรักและเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้เป็นน้อง ส่วนสถานภาพและบทบาทของผู้เป็นน้องสาวควรให้ความรักและความเคารพต่อผู้เป็นพี่ สถานภาพและบทบาทของสะใภ้ ควรรักและเชื่อฟังบิดา มารดาและญาติพี่น้องของสามีเสมือนของตน คอยดูแลและให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ อย่างเต็มความสามารถ

4.2 ค่านิยม

ค่านิยม มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า “Value” และมาจากคำสองคำคือ “ค่า” และ “นิยม” เมื่อคำสองคำรวมกันแปลว่า การกำหนดคุณค่า คุณค่าที่เราต้องการทำให้เกิดคุณค่า คุณค่าดังกล่าวนี้มีทั้งคุณค่าแท้และคุณค่าเทียม ซึ่งคุณค่าแท้เป็นคุณค่าที่สนองความต้องการในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ส่วนคุณค่าเทียม หมายถึงคุณค่าที่สนองความต้องการอยากเสพสิ่งปรนเปรอชั่วครู่ชั่วยาม

ค่านิยม หมายถึง สิ่งที่ไม่บุคคลพอใจหรือเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า แล้วยอมรับไว้เป็นความเชื่อหรือความรู้สึกนึกคิดของตนเอง ค่านิยมจะฝังอยู่ในตัวบุคคลในรูปของความเชื่อตลอดไป จนกว่าจะพบกับค่านิยมใหม่ ซึ่งตนพอใจว่าก็จะยอมรับไว้ เมื่อบุคคลประสบกับ การเลือกหรือเผชิญกับเหตุการณ์ ละต้องตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งเข้าจะนำค่านิยมมาประกอบการตัดสินใจทุกครั้งไป ค่านิยมจึงเป็นเสมือนพื้นฐานแห่งการประพฤติปฏิบัติของบุคคลโดยตรง (สุภาวรรณ. 2553: ออนไลน์) ค่านิยมที่สะท้อนอยู่ในงานวรรณกรรม แสดงให้เห็นถึงทัศนะของผู้แต่งซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ในงานวิจัยนี้ได้วิเคราะห์ค่านิยมซึ่งสะท้อนผ่านตัวละครผู้หญิงเหนือ 5 เรื่อง ดังนี้

4.2.1 ค่านิยมเกี่ยวกับความงาม

4.2.2 ค่านิยมเกี่ยวกับอาชีพ

4.2.3 ค่านิยมเกี่ยวกับการสืบทอดชนบประเพณี

4.2.4 ค่านิยมเกี่ยวกับการเลือกคู่ครอง

4.2.5 ค่านิยมเกี่ยวกับภาษา

4.2.1 ค่านิยมเกี่ยวกับความงาม

คตินิยมเกี่ยวกับบุรปลักษณ์ภายนอกของผู้หญิงเหนือสะท้อนผ่านการพรรณนาลักษณะทางกายภาพของตัวละครเอกฝ่ายหญิง ที่มักจะเน้นถึงความสวยงาม โดดเด่นสะดุดตาว่าตัวละครหญิงอื่นๆ และแสดงออกซึ่งความงามตามเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ล้านนา คือผิวพรรณผ่องใส ใบหน้าเกลี้ยงเกลา นามอง ที่มีมาแต่กำเนิด ความงามแบบผู้หญิงเหนือจะโดดเด่นยิ่งขึ้น เมื่อตัวละครสวมใส่เครื่องแต่งกายที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชาวเหนือ ส่วนรายละเอียดของการพรรณนาความงามได้ปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคม

การพรรณนาความงามของตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือ ส่วนหนึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นไปตามขนบการสร้างตัวละครเอกฝ่ายหญิงในนวนิยายพาฝันที่มักจะเน้นรูปโฉมงดงาม และลักษณะนิสัยด้านดี ขณะเดียวกันในนวนิยายเหล่านี้ก็น่าจะสะท้อนมายาคติเกี่ยวกับผู้หญิงเหนือในสังคมไทยว่าผู้หญิงเหนือมีรูปโฉมเป็นที่ประทับใจแก่ผู้พบเห็นซึ่งเป็นคนภาคอื่น และพากันเล้าขานถึงความสวยงามของผู้หญิงเหนือ ดังที่ภักดีกุล รัตนา (2543: 124-125) กล่าวว่า กรณีอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน และอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ถูกสร้างขึ้นเป็นเมืองแห่งสาวงาม ซึ่งส่งผลให้ผู้ชายจากที่อื่นๆ ต้องการขึ้นมาดูความงามของผู้หญิงเหนือในที่แห่งนี้ และมีการประชาสัมพันธ์

ความงามของผู้หญิงผ่านสื่อเช่นในวารสารคนเมือง ที่มักหยิบยกภาพของผู้หญิงงามจากสำนักพิมพ์ และปาซางมาเสนอบนปกวารสารเสมอ เช่น นวลอนงค์ แก้วยานะ นางงามสำนักพิมพ์ และนางสาว เชียงใหม่ หรือสุภาพ ชนะศึก สาวงามเมืองปาซาง จังหวัดลำพูน รองนางสาวถิ่นไทยงาม เป็นต้น ผู้อ่านจึงเกิดความสนใจและเฉพาะอย่างยิ่งการเชื่อและยอมรับว่าผู้หญิงเหนือ โดยเฉพาะผู้หญิง เชียงใหม่และผู้หญิงลำพูนสวยจนต้องการมาเที่ยวชมสักครั้ง

เหตุการณ์ที่ปรากฏตามท้องเรื่องของนวนิยาย มักจะมีเรื่องราวเกิดขึ้นอันเนื่องมาจาก ความงามของตัวละครเอกที่เป็นผู้หญิงเหนือ ในบางเรื่องตัวละครเอกฝ่ายชายชอบพอรักใคร่ตัวละคร เอกฝ่ายหญิงเพราะรูปโฉมเป็นสำคัญ ดังปรากฏในนวนิยายเรื่องเดือนดับที่สบตา, อิตถีเพศ, ไอ้ค่อม, ปิมปา, ดอกรักบานที่สำนักพิมพ์, แต่ปางบรรพ์ และกลืนกาสะลอง

ในเรื่องเดือนดับที่สบตา พันธุ์ศักดิ์ถูกใจรูปโฉมของวงตะวัน จึงล่องเก็นเธอโดยการปลุก ปล้ำ เขาต้องการให้วงตะวันเป็นของเขาแต่เพียงผู้เดียว เขาจึงขอหมั้นกับวงตะวันเพื่อเป็นการผูกมัด เธอไว้เป็นของเขา ส่วนสุริยันแอบชอบวงตะวันมานาน เมื่อเขามีโอกาสก็ขอวงตะวันสมรสเพราะเห็น ว่าเธอเป็นคนสวย มีตำแหน่งนางงาม และมีหน้ามีตาทางสังคม เมื่อเขาได้สมรสกับเธอแล้ว เขาก็ แอบมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับเวียงคำ เพราะเขาชอบคนที่มีความสามารถ ฉลาด ทันคน ซึ่ง แตกต่างจากวงตะวันที่มีแต่ความสวยเพียงอย่างเดียว แสดงให้เห็นว่าทั้งพันธุ์ศักดิ์และสุริยันรักวง ตะวันที่รูปโฉมทั้งสิ้น

ในเรื่องอิตถีเพศ ไมตรีถูกใจรูปโฉมของศรีออน และศรีออนก็เสนอตัวให้เขา ไมตรีจึงมี ความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับศรีออนหลายครั้ง แม้ศรีออนจะสมรสกับแสนวงศ์แล้วก็ตาม ส่วนแสนวงศ์ ก็ถูกใจในความงามของศรีออนจึงได้สวามิภักดิ์ขอเธอผ่านแก้วตา ศรีออนจึงสมรสกับแสนวงศ์โดยที่ไม่ได้รัก

ในเรื่องไอ้ค่อม แสงหล้าเป็นหญิงสาวสวยประจำหมู่บ้าน จึงเป็นที่หมายปองของชาย หนุ่มหลายคน รวมถึงพระชัยพระเอกก็เกี้ยวเก็น แสงหล้าถูกใจหน้าตาของพระชัยและเชื่อในคำพูด ของเขา จึงหนีตามพระชัยไปจนถึงนครร์ พระชัยไม่รับผิดชอบบุตรในนครร์ แสงหล้าจึงต้องชมซาน กลับบ้านและถูกลงโทษจากบิดาอย่างหนัก

ในเรื่องดอกรักบานที่สำนักพิมพ์ สายไหมเป็นหญิงสาวสวย เมื่อกานท์ชายหนุ่มจาก กรุงเทพฯ ได้มาพบสายไหมทำให้เขตกหลุมรักและถูกใจในการวางตัวของเธอ จึงขอให้ตะวันเพื่อน สนิทที่รู้จักสายไหมเป็นพ่อสื่อให้

ในเรื่องปิมปา ปิมปาเป็นหญิงสาวสวยประจำหมู่บ้าน เป็นที่หมายปองของชายหนุ่ม ไบ้ ยอมสละของตนเองเพื่อปกป้องปิมปาจากพ่อเลี้ยงหลวงโย เพราะถูกใจในความสวยและความดี

ของปิมปา ส่วนหอมเข้มและอ้าชายหนุ่มจากกรุงเทพฯ เมื่อเห็นปิมปาก็กวักใจในความงามของเธอเช่นกัน

ในเรื่องแต่ปางบรรพ์ เจ้ากองไทตกหลุมรักเจ้าอุบลวณิชตั้งแต่แรกเห็น ดังที่เจ้ากองไทสารภาพรักต่อเจ้าอุบลวณิชว่า “พี่รักเจ้านางแต่ๆ รักตั้งแต่แรกเห็นเมื่อได้ปะหน้าเจ้านางที่ตึนขันได (ตึนบันได) ในวันแรกที่พี่มาถึงคุ่มนี้ นับแต่นั้นมา เจ้านางได้มาอยู่กลางหัวใจของพี่ บ่มีชักเสียวนาที่พี่บ่ได้กัดถึง (คิดถึง) น้อง...” (บุญวรรณ. 2550: 256)

นอกจากเจ้ากองไทจะถูกใจในรูปโฉมของเจ้าอุบลวณิชแล้ว ยังถูกใจในการวางตัวที่ดี เมื่อมีโอกาสเจ้ากองไทจึงพยายามชวนเจ้าอุบลวณิชสนทนา เพื่อให้เกิดความสนิทสนมกันมากขึ้น

ในเรื่องกลืนกาสะลอง หมอทรัพย์ตกตะลึงในความสวยของช่องปีบ และคิดว่าช่องปีบคือกาสะลองเพราะทั้งสองคนนี้เป็นฝาแฝดกัน หมอทรัพย์จึงหาโอกาสใกล้ชิดกับกับช่องปีบ แต่พอทราบความจริงว่าคนที่เขาชอบคือกาสะลอง เขาจึงให้บัวเกียงเด็กหญิงในความดูแลของเขาและสนิทสนมกับกาสะลองเป็นแม่สื่อให้

อย่างไรก็ตามความงามอย่างเดียวก็ไม่อาจจะทำให้ตัวละครเอกหญิงประสบความสำเร็จในความรักได้ การจะมีความรักและชีวิตคู่ที่ดี หรือรักษาความรักให้ยืนยาวได้นั้น ต้องประกอบด้วย คุณความดีที่เป็นตัวดึงดูดใจให้ตัวละครเอกฝ่ายชายเห็นคุณค่า นวนิยายที่กล่าวถึงคือเรื่องคุณนาย, รากนครา, ดอกรักบานที่สันกำแพง, แต่ปางบรรพ์ และกลืนกาสะลอง

ในเรื่องคุณนาย อุษาวดีสมรสกับศิโรตม์เพราะความเห็นชอบของผู้ใหญ่และถึงวัยอันควร เธอต้องอดทนในการใช้ชีวิตคู่ เนื่องจากศิโรตม์มีตำแหน่งที่ดีในหน้าที่การงานและเป็นชายหนุ่มที่หน้าตาดี จึงเป็นที่หมายปองของผู้หญิงหลายคน โดยไม่สนใจว่าเขาจะสมรสแล้ว อุษาวดีต้องอดทนต่อผู้หญิงหลายคนที่เข้ามาพัวพันสามี และสายสวาทภรรยาน้อยยังตามราวีเธอและทวงสิทธิถึงที่บ้าน อีกทั้งต้องอดทนกับสุรียะพีสวาทของสามีไม่ชอบเธอเพราะเข้าใจผิดจึงคอยหาทางกลั่นแกล้ง อุษาวดีต้องอดทนและต่อสู้เพื่อแสดงให้เห็นว่าเธอเหมาะสมกับศิโรตม์ ความดีของเธอทำให้ศิโรตม์เลิกกับภรรยาน้อยและผู้หญิงที่เข้ามาพัวพันกับเขาทุกคน ส่วนสุรียะได้เห็นความดีและความจริงใจของอุษาวดีจึงยอมรับเธอในที่สุด

ในเรื่องรากนครา แม่นเมืองและมิ่งหล้าเป็นภรรยาของชายที่เธอไม่มีสิทธิ์เลือก แม่นเมืองทำหน้าที่ของภรรยาอย่างสมบูรณ์ เช่น ดูแลสามีให้มีความสุข ดูแลเสื้อผ้าของสามีให้สะอาดเรียบร้อย รักและปกป้องเกียรติของสามี เป็นมารดาที่ดีของบุตรชาย เป็นต้น แม่นเมืองยอมสละชีวิตเพื่อปกป้องครอบครัวและบ้านบ้านเมืองที่เธอรัก ส่วนมิ่งหล้าคิดถึงแต่ความต้องการของตัวเองเป็น

ใหญ่ ถึงแม้จะคอยดูแลเจ้าหลวงเมืองมณฑลแต่เป็นการดูแลเพื่อหวังผลประโยชน์ แสดงให้เห็นว่ามึง
หลับบพร่องในหน้าที่ของภรรยา และต้องการใช้บุตรเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง

ในเรื่องดอกกรับานที่สันกำแพง เคลียไม่สามารถผูกใจกานท์ได้ด้วยความงามเพียงอย่าง
เดียว เธอจึงต้องทำทุกอย่างเพื่อให้ได้กานท์ ถึงแม้จะรู้ว่าการกระทำของเธอหลายคนจะได้รับ
ผลกระทบ แต่ด้วยความเห็นแก่ตัวเธอจึงทำอย่างไม่ลังเล แม้กระทั่งใช้บุตรเป็นเครื่องผูกมัดกานท์
เขายินดีรับเป็นบิดาแต่ไม่ยอมรับในตัวเธอ ทำให้เธอเสียใจและคิดฆ่าตัวตาย

ในเรื่องแต่ปางบรรพ์ เจ้าอุบลวัฒน์เป็นสาวสวยที่สุดในเชียงใหม่ในยุคนั้น และม
ีความสามารถรอบด้าน เจ้าอุบลวัฒน์เป็นผู้หญิงที่เด็ดเดี่ยวและเก่งกล้า เธอเดินทางไปค้าขายต่าง
เมืองและมีกิจการหลายอย่างเป็นของตนเอง จึงเป็นที่หมายปองของชายหลายคนในยุคนั้น เธอ
สมรสกับเจ้าหนานมawangศ์เพราะผู้ใหญเห็นสมควร เมื่อสามีเสียชีวิตเธอก็ครองตัวอย่างเหมาะสมใน
ฐานะหญิงหม้าย

ในเรื่องกลืนกาสะลอง หมอทรัพย์ถูกใจในรูปโฉมของช่องปีบ แต่เมื่อเขาได้พบกับกาสะ
ลองทำให้ทรัพย์เข้าใจว่าคนที่เขารักนั้นแท้จริงคือกาสะลอง เพราะถูกใจในนิสัยของกาสะลองซึ่ง
แตกต่างจากช่องปีบน้องสาวฝาแฝดอย่างสิ้นเชิง ถึงแม้ช่องปีบจะพยายามทำทุกทางแต่ก็ไม่สามารถ
มัดใจหมอทรัพย์ได้อีกต่อไป

อย่างไรก็ตามนวนิยายที่กล่าวเรื่องความงามของตัวละคร โดยไม่ได้มีผลต่อชะตาชีวิต
ของตัวละครคือนวนิยายเรื่องแม่สายสะอื่น ซึ่งผู้แต่งต้องการแสดงให้เห็นถึงการมองโลกในแง่ดีจนไม่
ทันคนของนันทาวดี ซึ่งรักและไว้วางใจชีวิตจนทำให้ชีวิตของเธอตกอับในที่สุด และเรื่องสะพานแสงคำที่
ผู้แต่งต้องการให้เห็นถึงความเคียดแค้น หึงหวงของผู้หญิง อาจนำมาซึ่งความขัดแย้งในเชิงการเมือง
ได้

นอกจากนั้นความงามของตัวละครจะส่งผลต่อการสร้างความสัมพันธ์กับตัวละครเอกฝ่าย
ชายหรือตัวละครอื่นแล้ว ยังมีผลกระทบต่อลักษณะนิสัยของตัวละครด้วย ตัวละครหลายเรื่องชื่นชม
ในความงามของตนเองและคำสรรเสริญเยินยอ อีกทั้งเข้าใจผิดว่ารูปโฉมจะนำมาซึ่งความสำเร็จใน
สิ่งที่ปรารถนาทุกอย่าง ตัวละครเอกฝ่ายหญิงในนวนิยายเหล่านี้บางตัวละครจึงหลงเดินทางผิด
ได้แก่ วงตะวันในเรื่องเดือนดับที่สบทา, ศรีออนในเรื่องอดีตเพศ, แสงหล้าในเรื่องไอ้ค่อม และช่อง
ปีบในเรื่องกลืนกาสะลอง

ในเรื่องเดือนดับที่สบทา วงตะวันเห็นว่าความสวยของเธอเป็นสิ่งที่เอื้อโอกาสที่ดีให้กับ
เธอ เธอมีโอกาสหมั้นกับกับพันศักดิ์ เพราะเขาติดใจในความงามของเธอและพร้อมที่จะมอบความ

สะดวกสบายทั้งหลายตามที่เธอปรารถนา แม้แต่สุริยันผู้ชายที่เธอคิดว่าเธอชอบเขาก็ขอเธอสมรส เพราะเลือกเธอเพราะความงามและความมีหน้ามีตาทางสังคม แต่ความงามก็เป็นอันตรายแก่วงศ์วาน เพราะทำให้เธอถูกคนชั่วประหม่นขึ้น ด้วยความมีหน้ามีตาในสังคมทำให้เธออายุที่จะแจ้งความดำเนินคดีกับคนชั่วทำได้ ทำให้เธอถูกข่มขู่ตลอด แสดงให้เห็นว่าความงามมีทั้งด้านดี คือสามารถเอื้อประโยชน์และความสะดวกสบายให้แก่วงศ์วานได้ และด้านไม่ดีคือเป็นภัยของผู้หญิงที่จะถูกเอาเปรียบจากคนที่คิดไม่ดี

ในเรื่องอิตถีเพศ ศรีอณม้นใจว่าความสวยและร่างกายของเธอสามารถมัดใจไมตรีได้ เธอจึงยอมมีความสัมพันธ์ทางเพศกับเขา ไมตรีรู้สึกพอใจในตัวศรีอณ แต่เขาลังเลที่ศรีอณเป็นน้องของแก้วตา ไมตรีจึงต้องการตีจากศรีอณ ดังความคิดของไมตรีว่า

...น่าเสียดาย ถ้าพี่สาวของหล่อนไม่ใช่แก้วตา เขาก็คงจะไม่รื้อถึงเพียงนี้
เพียงแต่คิดเขาก็แทบอยากแทรกแผ่นดินหนี...ได้น้องสาวเจ้าของช่องเป็นเมีย...คราวนี้เขาจะไม่ยอมให้ศรีอณหยูต้งเขาต่อไป เขาจะกลับบ้านนอก ตามใจแม่แล้วแต่จะหมั้นหมายกับใคร หรือแต่ง...เขาก็จะยินดี

ถ้าหากว่าการกระทำเหล่านั้นจะทำให้เขาหลุดจากบ่วงของศรีอณ

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 204)

เมื่อไมตรีหนีไปทำให้ศรีอณเสียใจและโทษว่าเป็นความผิดของแก้วตาที่เป็นคนโสเภณี และเป็นแม่เล้า ทำให้ไมตรีคิดว่าเธอเป็นโสเภณี อีกทั้งศรีอณเป็นคนที่เอาแต่ใจตัวเอง ใจง่าย และไม่มีเหตุผล ทำให้ไมตรีเบียดและไม่เห็นคุณค่าของศรีอณ เขาจึงต้องการตีจาก แสดงให้เห็นว่าความสวยไม่ได้ช่วยให้ศรีอณสมหวังในความรักได้

ศรีอณพยายามนึกทบทวนความเป็นมาระหว่างหล่อนกับเขา ยิ่งนึกก็ยิ่งเห็นได้ชัดว่าเขาไม่ได้รักหล่อนเลย ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นศรีอณเป็นคนตั้งใจและเขาเป็นผู้คล้อยตาม แต่ที่จริงเขาไม่ได้รัก เขาจะใช้เลือดใช้เนื้อกับศรีอณบ้าง ก็ฉันทายหนุ่มกับหญิงสาวอย่างที่เขาจะต้องไหม้เชื้อ...อย่างที่เขาใคร่ไปหาใช้ความผูกพันลึกซึ้งอะไรไม่

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 206)

จากข้อความแสดงให้เห็นเห็นว่าไมตรีต้องการมีความสัมพันธ์ทางเพศกับศรีอณเท่านั้น เป็นเพียงความใคร่ที่ปุถุชนธรรมดาที่มีอยู่ในตัว เมื่อศรีอณยอมเสนอตัวให้ไมตรีเขาจึงตอบรับเธอด้วยความเต็มใจ โดยไม่มีเรื่องความรักเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างที่ศรีอณต้องการ

ในเรื่องไอ้ค่อม แสงหล้ามั่นใจในความสวยของตน เธอชอบเป็นจุดเด่นและพอใจที่ถูกเกี้ยว เธอนิยมชมชอบคนที่หน้าตาโดยไม่ดูถึงลักษณะนิสัยจึงถูกพรชัยพระเอกลิเกหลอก แสงหล้า

รู้สึกเสียใจที่เธอได้มอบความรักและฝากชีวิตไว้กับเขา แต่เขาไม่รับผิดชอบเธอและบุตรในครรภ์ แสดงให้เห็นว่าความงามของแสงหล้า แม้กระทั่งบุตรในครรภ์ไม่สามารถผูกมัดพรชัยให้อยู่กับเธอได้ และความงามของผู้หญิงเป็นสิ่งที่น่าอันตรายทางหนึ่ง

ในเรื่องกลืนกาสะลอง ช้องปิบมั่นใจในความสวยของตน และภูมิใจที่ผู้ชายหลายคน แกร่งแย่งกันเพื่อเอาใจเธอ แต่เธอรักและพอใจในตัวหมอทรัพย์ เมื่อเธอสารภาพรักหับหมอทรัพย์เขา ปฏิเสธ ดังความว่า

“อีนายปได้ฮักเฮา อีนายแค่อยากเอาชนะกาสะลอง อันที่จริงอีนายน่าจะดีใจ ที่จะได้เป็น ลูกสะใภ้พ่อเลี้ยง ดีกว่าจะต้องมาลำบากกับหมอจนๆ อย่างผม”

“แต่เฮาอยากได้ความฮักแบบที่อ้ายทรัพย์หื้อกาสะลอง”

“ความฮักเช่นนั้น สำหรับผมแล้วเกิดขึ้นได้เพียงครั้งเดียว และเมื่อมันเกิดขึ้นแล้ว มันเป็นทั้ง หัวใจ มันจะมีวันหมด แต่มันก็สามารถจะแบ่งให้ใครอีก อีนายช้องปิบ...มีคนที่เขามอบความรักเช่นนั้น ให้อีนายได้ เพียงแต่ว่าอีนายเคยมองเห็นหรือเปล่าเท่านั้น และที่สำคัญอีนายเคยให้ความรู้สึกแบบนั้น กับใครบ้างหรือเปล่า?”

ช้องปิบกลืนก้อนสละอันลงในลำคอ นางรู้สึกเจ็บแปลบปวดชา ที่ชายหนุ่มตรงหน้าปฏิเสธนาง ไม่วายสังสอน แต่ในส่วนลึกของหัวใจนาง ยากจะคำนวณว่าที่นายหมอทรัพย์พูดทั้งหมดนั้น...จริง

(เนียรปาดิ. 2551: 465-466)

ถึงแม้ความงามของช้องปิบจะงานไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากาสะลองผู้เป็นพี่สาว แต่ไม่สามารถผูกมัดใจของหมอทรัพย์ไว้ได้ เธอจึงผิดหวังในเรื่องของความรัก

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าในนวนิยายแสดงถึงค่านิยมเกี่ยวกับความงามว่าความงามอาจเป็นคุณให้กับผู้หญิง แต่ก็ยังเป็นโทษถ้าผู้หญิงหลงติดอยู่กับความงามนั้น ในบางครั้งความงามยังเป็น ภัยต่อผู้หญิงได้ ดังจะเห็นได้จากนวนิยายเรื่องแหวนทองเหลือง ดังตอนที่ดวงใจถูกนางช้อยแม่เล้า มาทาบทามให้เป็นโสเภณีเพราะความสวยเด่นสะดุดตา แต่ดวงใจปฏิเสธ นางช้อยจึงสั่งให้แมงดาคุม ช้องรุ่มข่มขืนเธอ หลังจากถูกข่มขืนเธอจึงตัดสินใจจะเป็นโสเภณี เพราะเห็นว่าไม่สามารถรักษากาย ไว้เพื่อภักษญาได้ และเห็นว่าอาชีพโสเภณีเป็นอาชีพที่มีรายได้ดี แสดงให้เห็นว่าความสวยก็นำภัย ให้แก่หญิงสาวได้

ในนวนิยายเหล่านี้ หลายเรื่องสะท้อนค่านิยมการประกวดนางงามที่มีผลทำให้ผู้หญิง เหนือกลายเป็นวัตถุแห่งความงาม เป็นเสมือนสินค้าชิ้นหนึ่งในแง่ของผู้สนับสนุนหรือผู้ส่งเข้า ประกวด ที่จะต้องลงทุนเรื่องค่าส่งเสริมความงาม อันจะทำให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์หลังจากผู้หญิงที่ ส่งเข้าประกวดได้เป็นนางงาม เช่นเป็นพนักงานขายสินค้าเรียกลูกค้า ก้าวเข้าสู่วงการบันเทิง ส่วน ผู้หญิงที่เข้าประกวดความงาม นับเป็นต้นทุนอย่างหนึ่งที่เปิดโอกาสให้เธอก้าวไปสู่ชีวิตที่ดีกว่า ดัง

สำนวนที่ว่า “นารีมีรูปเป็นทรัพย์” นวนิยายที่ปรากฏค่านิยมการประกวดนางงามของผู้หญิงเหนือได้แก่นวนิยายเรื่องคุณนาย, เดือนดับที่สบทา และไอ้ค่อม

ในเรื่องคุณนาย อุษาวดีมีโอกาสนับเป็นภรรยาของศิโรตม์ ข้าราชการที่มีอนาคตรุ่งเรืองซึ่งในชีวิตปรกติเป็นไปได้ยากที่เธอจะได้สมรสกับคนอย่างศิโรตม์ แต่เป็นเพราะเธอเป็นรองนางงามผู้ใหญ่หลายฝ่ายเห็นสมควรว่าเป็นคู่ที่เหมาะสม เพราะอุษาวดีก็เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงในท้องถิ่น ตำแหน่งนางงามของเธอจึงช่วยเสริมตำแหน่งในหน้าที่การงานของสามีได้

ในเรื่องเดือนดับที่สบทา วงตะวันตกมีโอกาสนับกับพันศักดิ์เพราะตำแหน่งนางงามและความสวยของเธอ แม้พันศักดิ์จะเสียชีวิตจากอุบัติเหตุ แต่สุริยาก็ทำให้เธอมีโอกาสนับเพิ่มขึ้น เขาขอเธอสมรส ซึ่งวงตะวันตกในภายหลังว่าที่เขาสมรสกับเธอนั้นเพราะเห็นว่าเธอมีความสวยเป็นคนมีชื่อเสียง ตำแหน่งของเธอสามารถเชิดหน้าชูตาเขาในสังคมได้

ซึ่งค่านิยมเหล่านี้คงจะเป็นแม่แบบของผู้หญิงเหนือในยุคต่อมา เพราะผู้หญิงเหนือมาประกวดนางงามและได้รับตำแหน่งในเรื่องไอ้ค่อมผ่านความคิดของแสงหล้าว่า “กูอยากเป็นเทพีอยากเป็นดาราร...” แสงหล้าล้มตัวนอนยาวเหยียด ไม่สนใจอาการกั๊กขาของเพื่อน... (มาลา คำจันทร์. 2544: 7)

นอกจากนั้นนวนิยายเรื่องอิทธิพลสะท้อนให้เห็นว่าการเข้าประกวดนางงามจะนำมาสู่ชีวิตที่ดีกว่า จึงเป็นช่องทางให้นายหน้าที่หาผู้หญิงสาวสวยไปค้าบริการมาหลอกบิดา มารดาของผู้หญิงว่าจะส่งบุตรสาวเข้าประกวดนางงาม โดยมอบเงินจำนวนหนึ่งให้เป็นค่าตัว ดังนี้

เทวบอกพ่อว่าจะเอาศรีอ้อนมาพิศตัวประกวดนางสาวไทย การพิศนั้นต้องใช้เวลา นาน ถ้า
นานก็จะยิ่งแน่ใจว่าต้องสวยแน่ พ่อก็เลยจะเอาสองพัน และก็ลดลงเหลือพันห้า

“เราต้องเสียค่าเสริมสวยนะพ่อเฒ่า ยังจะค่าเสื้อผ้า ค่ารองเท้า ค่าตัดผม โอ๊ย! ร้อยแปด
จิปาละ พันหนึ่งเหอะพ่อเฒ่า นี่กว่าช่วยลูกให้ได้เป็นนางงาม”

ศรีอ้อนจำคำเหล่านั้นได้ดี

พ่อปรึกษาแม่ และแม่ก็ว่าตามใจพ่อ

ในที่สุดค่าตัวของศรีอ้อนก็เหลือพันหนึ่ง เป็นเงินจำนวนพันที่พ่อแม่ไม่เคยจับมาก่อนเลยใน

ชีวิต

“เฮาจะซื้อจิว” พ่อเก็บขอดเข้ากระเป๋ “เฮาอยากได้สองตัว นี่ก็คงได้ตัวเดียว”

พ่อมองไปทางน้องคนถัดไป พ่อคงจะนึกว่าถ้าเขาซื้อสองคนรวดเลยจะดีกว่า

“อีคำบ่เอาหรือ”

พ่อแม่ไม่สนใจเลยว่า ศรีอ้อนจะเก็บทรัพย์สมบัติของตนอย่างไร หรือจะร้องให้พุ่มพ่ายน้ำตา
ลักเท่าไร พ่อแม่คงทำใจแล้วว่าศรีอ้อนจะได้เป็นนางงาม

“ได้รางวัลแล้วส่งเงินมาให้พ่อมั่งเน้อ”
พ่อเผ่าร้องสั่งเป็นคำสุดท้าย

(สุวรรณี สุคนธา : 2543 หน้า47- 48)

ศรีออนถูกบิดาขายให้แก่เทพเทวาทที่เป็นนายหน้า เพราะเชื่อในคำพูดของเทพเทวาทว่า จะให้ศรีออน ประกวดนางงาม บิดาของเธอจึงไม่ลังเลที่ขายศรีออนให้แก่เขา และต่อเรื่องราคา ค่าตัวเหมือนกับศรีออนเป็นสินค้า เมื่อได้รับคำตอบแทนซึ่งเป็นเงินจำนวนมากในความคิดของบิดา เขาก็คิดว่าเขาขายบุตรสาวคนรองต่ออีก โดยที่ไม่เคยถามความคิดเห็นของศรีออนและไม่สนใจว่าศรีออนจะร้องไห้ อ้อนวอนอย่างไร อีกทั้งยังบอกให้ศรีออนส่งเงินรางวัลกลับไปให้เขาอีกด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ชาวชนบทภาคเหนือมีความคิดว่าการประกวดนางงามจะได้รับรางวัลมาก และ ตำแหน่งนางงามเป็นตำแหน่งที่ทำให้มีหน้ามีตาในสังคม

เมื่อศรีออนมีโอกาสกลับไปเยี่ยมบิดามารดาที่บ้าน พร้อมกับหญิงบริการในช่องของ แก้วตา หญิงบริการสนทนาเรื่องภายในครอบครัวของศรีออนจากบิดาของเธอว่า

“ลุง...มีลูกกี่คน”
“มันแย่งกันมาเกิด หาให้กินไม่ค่อยจะทันอยู่แล้ว ดีว่าขายเขาไปพอรอดตัวไปได้บ้าง”
“ลุงไม่รู้สิยังงัยบ้างหรือ...เอ้อ...ที่ลุงขายลูกนะ”
“ไม่นึกยังงัยดอก ขายไปก็ดีแล้วได้เงินมาซื้อวัว ซื้อสังกะสีมุงหลังคา เลี้ยงไว้โตเป็นควาย ช่วยงานไม่ได้เท่าไร”
“ลุงรู้หรือเปล่าว่าซื้อไปทำไม”
“อ้อ...เขาซื้อไปประกวดนางงาม ว่าลูกเรางามนัก ขายไปก็จะได้ดี”

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 308)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าถึงแม้ศรีออนจะจากบ้านมาหลายปี แต่บิดาของเธอก็ยังคงเชื่อว่านายหน้าที่มาขอซื้อบุตรสาวซื้อไปเพื่อส่งประกวดนางงาม ดังเช่นศรีออนที่บิดาเธอตัดสินใจขายเพราะความไม่รู้มาแล้ว และแสดงให้เห็นว่าบิดาของศรีออนก็ไม่คิดจะหยุดขายบุตรสาว เพราะได้ราคาดี และคิดว่าบุตรจะไปได้ดี โดยไม่มีความสงสัยหรือถามความคิดเห็นของบุตรสาวเลย

ผู้หญิงเหนือมีความคิดที่จะประกวดนางงามกันมากขึ้น นอกจากประชันความสวยแล้ว ตำแหน่งนางงามยังเป็นสิ่งที่ทำให้พวกเธอเหล่านั้นมีชื่อเสียงและมีหน้ามีตาในสังคม ซึ่งทำให้เธอมีรายได้จากการประกวดและการโชว์ตัว อีกทั้งยังเป็นโอกาสที่จะได้เป็นนักแสดง หรือมีโอกาสได้สมรสกับผู้ชายที่มีตำแหน่งที่ดีในสังคม การประกวดนางงามจึงเหมือนเป็นการยกระดับของตัวเองและครอบครัวอีกทางหนึ่งด้วย

ค่านิยมเกี่ยวกับความงามที่สะท้อนผ่านตัวละครเอกผู้หญิงเหนือ ทำให้เห็นคตินิยมที่ว่าความงามนำมาซึ่งโอกาสที่ดีในชีวิตของผู้หญิงเหนือและครอบครัว ความงามจึงอาจเรียกว่าเป็นทุนทรัพย์อย่างหนึ่งของผู้หญิงเหนือ การประกวดนางงามเพื่อให้ได้มาซึ่งตำแหน่งจึงเป็นใบเบิกทางที่นำสู่ความสำเร็จในอนาคตของผู้หญิงเหนือคือมีโอกาสมรสกับผู้ชายที่มีระดับทางสังคมสูงกว่า แต่อย่างไรก็ตามในนวนิยายเหล่านี้สะท้อนความงามเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถทำให้ชีวิตผู้หญิงเหนือประสบความสำเร็จได้ คุณสมบัติที่ดีของผู้หญิงและการวางตัวให้เหมาะสมกับสถานภาพและบทบาทสำคัญยิ่งไปกว่าความงาม

4.2.2 ค่านิยมเกี่ยวกับอาชีพ

การประกอบอาชีพของผู้หญิงเหนือในนวนิยายสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่

2.2.2.1 ประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตัวเองและครอบครัว ได้แก่

2.2.2.1.1 เกษตรกร เป็นอาชีพหลักของชาวนชนบทในภาคเหนือ เช่น การปลูกกระเทียม ปลูกต้นหอม ปลูกข้าว ปลูกผลไม้ เป็นต้น ซึ่งการทำอาชีพเกษตรกรรมในบางครั้งไม่คุ้มค่ากับการลงทุน เพราะเหตุปัจจัยหลายอย่างเช่น การเช่าที่เพาะปลูก ผลผลิตราคาตกต่ำ หรือผลผลิตไม่ได้ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ เป็นต้น นวนิยายที่กล่าวเกี่ยวกับอาชีพเกษตรกรรมคือเรื่อง เดือนดับที่สบทา ครอบครัวของวงศ์วันมีรายได้ส่วนใหญ่มาจากการทำเกษตรกรรม ดังที่วงศ์วันเล่าว่า

บ้านเราอยู่ริมแม่น้ำแม่ทา พ่อแม่ทำนา ปลูกกระเทียม ปลูกผัก เลี้ยงหมู และทอดผ้า ทั้งที่เราทำงานตัวเป็นเกลียว แต่ฐานะเราก็ไม่ดีกว่าเดิมเท่าไร บางปีกระเทียมราคาตกจนน้ำตาเรารดไปด้วยความหวังของเราอยู่ที่หัวกระเทียมซึ่งฝังอยู่ในดิน มันให้ผลดีตลอดยิ่งกว่าที่คิดไว้ แต่พอเราถอนกระเทียมถึงเวลาขาย ราคามันกลับตกอย่างไม่น่าเชื่อ

มันไม่คุ้มกันสักนิดกับการที่ฉันหลังแข็งตากแดดอยู่ตลอดวันในไร่ น้องตัวเล็กๆ และพ่อแม่ต่างก็ช่วยกัน ไม่ใช่แต่ครอบครัวเราเท่านั้นหรอกที่เป็นเช่นนี้ พวกเพื่อนบ้านต่างก็ประสบปัญหาอันเดียวกัน เราขายกระเทียมจนหมดแล้ว ยังไม่พอใช้หนี้ค่าพันธุ์กระเทียมที่เป็นหนี้เขาไว้ด้วยซ้ำ

ฉันรู้ตามประกาศนียบัตรนอกกว่า มีการใช้สิทธิพลซื้อกระเทียมนอกเข้ามาขายดีตลาดกระเทียมทางเหนือซึ่งพึ่งย่อยยับไม่เป็นท่า คนที่สั่งซื้อได้เงินมากมายจากการใช้เล่ห์เหลี่ยมคดโกง เขาจะรู้ไหมหนอว่าเขามีเงินและเสพสุขอยู่บนความทุกข์ของพวกเรา ฉัน น้องๆ และพ่อแม่ และแม้แต่เราครอบครัวเดียว หากแต่ว่าเป็นชาวไร่กระเทียมเกือบทั้งหมดของภาคเหนือ

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 26-27)

ก่อนที่วงศ์วันจะได้ประกวดนางงาม วงศ์วันต้องช่วยครอบครัวของเธอปลูกกระเทียม ปลูกผัก ทำนา ซึ่งเป็นอาชีพเกษตรกรรมและต้องทำงานหนักกว่าจะถึงฤดูเก็บเกี่ยว แต่ผลผลิตที่ได้รับกลับไม่คุ้มค่าเกิดจากผลผลิตล้นตลาดทำให้ราคากระเทียมตกต่ำลง ซึ่งรายได้จากการจำหน่ายกระเทียมไม่คุ้มค่ากับแรงงานและเงินทุนที่ลงไป เพราะในบางครั้งครอบครัวของเธอต้องกู้เงินเพื่อเป็นทุนในการซื้อพันธุ์กระเทียม และถูกอิทธิพลจากภายนอกที่มีการนำกระเทียมจากเมืองนอกเข้า

มาขายในเมืองไทยเพื่อทำตลาด เป็นผลให้ผู้ปลูกกระเทียมทางเหนือขาดทุนอย่างมาก จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงเหนือยังมีการทำเกษตรกรรมอยู่โดยเฉพาะการปลูกกระเทียม ทำนา และปลูกผัก ซึ่งถือว่าเป็นอาชีพหลักของคนในพื้นที่อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

ปรากฏในนวนิยายเรื่องไอ้ค่อม นางลาเป็นหญิงชาวบ้านที่เลี้ยงสัตว์ไว้ได้ทุนเรือน ลูกต๋นต้องการให้นางลาขายควายและหมูเพื่อที่จะนำไปซื้อวัวชน ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านนางลว่า

นอกจานี้แล้ว...ไม่เริ่มมุเป็นบางแผ่นเพราะตากแดดตากฝนมานาน แม่เฒ่าบ่นจนปากเปื่อยปากแฉะแต่พ่อเฒ่ายังปล่อยปละเลเยื่อยอยู่อย่างนั้น วันๆ มันเอาแต่กินเหล้าหรือไมก็ติดมือล่อนเขาไม่ก็พิตไก่ชนตัวโปรด พ่อเฒ่าทำอย่างที่ว่าพ่อเลี้ยงหลงเขาทำกัน เขาเลี้ยงวัวแกก็จะเอาบ้าง แต่แม่เฒ่าค้านเสียงแข็งมันกะจะขายควายแม่ลูกและขายหมูซื้อวัวชน แม่เฒ่าไม่ยอมเด็ดขาด เพราะเงินซื้อควายเป็นเงินส่วนตัวของแม่เฒ่า ที่ได้จากการเลี้ยงหมูตั้งครั้งก่อนชีวิต

(มาลา คำจันทร์. 2544: 66)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่านางลเลี้ยงหมูเพื่อเก็บมูลและเลี้ยงควายไว้ใช้งาน นอกจากนั้นยังแสดงให้เห็นว่าชาวชนบทภาคเหนือนิยมเลี้ยงสัตว์ชนิดอื่นอีก เช่น นกเขา ไก่ และวัว เป็นต้น ซึ่งแต่ละบ้านจะมีสัตว์เลี้ยงเป็นของตนเอง โดยเลี้ยงไว้เพื่อใช้แรงงานไว้ขายและไว้รับประทาน

4.2.2.1.2 พนักงานขายสินค้าหน้าร้าน ร้านขายของพื้นเมือง เช่น ผ้าไหม ของที่ระลึกนิยมจ้างผู้หญิงสาวสวยเพื่อเรียกลูกค้า ในที่ชุมชนหรือหมู่บ้านย่อมจะต้องมีการค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้า เพื่อนำไปอุปโภคและบริโภค ซึ่งมีทั้งคนในพื้นที่ต่างพื้นที่และชาวต่างชาติ ย่านการค้าส่วนใหญ่ที่แลกเปลี่ยนสินค้ากันคือตลาดหรือกาด นวนิยายที่กล่าวถึงอาชีพค้าขายคือเรื่องเดือนดับที่สบตา วงตะวันมีอาชีพเป็นพนักงานขายสินค้าหน้าร้านให้แก่เวียงคำ วงตะวันเล่าว่า

...ในปีนั้นฉันจึงเข้ามาทำงานที่ตลาด
เลือกจากทำงานใช้แรงงาน เปลี่ยนเป็นแต่งตัวสวยงามแล้วคอยยิ้มให้ชาวบางกอกเท่านั้น
แต่ก็ไม่ได้เงินมากกว่าได้แต่งตัวงาม มีเงินเดือนเป็นประจำไม่มากนัก
แม้ว่าพี่เวียงคำจะแบ่งเปอร์เซ็นต์ค่าขายผ้าให้บ้าง...

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 27)

4.2.2.1.3 ขายบริการทางเพศ ในนวนิยายที่กล่าวถึงอาชีพขายบริการทางเพศสะท้อนให้เห็นถึงผู้หญิงเหนือถูกกล่อลวงคือเรื่องอดีตพิเศษ บิดาและมารดาของศรีออนถูกเทพเทวาลอกล่อกว่าจะพาศรีออนเข้ากรุงเทพฯ เป็นลูกเลี้ยงของคนมีฐานะหรือส่งเข้าประกวดนางงาม โดยมอบเงินให้กับบิดาและมารดาของศรีออนไว้เป็นค่าตอบแทน แต่ต่อมาภายหลังเทพเทวานำตัวศรีออน

ให้กับเวียนผู้เป็นเจ้าของกิจการค้าประเวณี แต่ศรีอ้อนก็รอดพ้นไม่ต้องเป็นโสเภณีเพราะแก้วตา รับอุปการะไว้

นอกจากนั้นในเรื่องไอ้ค่อม ชาวบ้านสนทนากล่าวขวัญว่าแสงหล้าที่หนีไปกลายเป็นหญิงขายบริการ แต่เนื่องจากแสงหล้าไม่มีบทบาทในเรื่องแล้ว ผู้แต่งจึงไม่ได้ขยายความหรือให้ข้อเท็จจริงในเรื่องนี้

อาชีพขายบริการทางเพศเป็นอาชีพที่ผู้หญิงเหนือส่วนใหญ่กระทำเพราะความไม่รู้หรือความไม่เต็มใจ เพราะถูกบิดา มารดาขายให้กับนายหน้า พวกเขาต้องการให้บุตรสาวมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และเห็นว่าการขายบุตรสาวเป็นทางหนึ่งที่ทำให้รายได้ในครอบครัวของเพิ่มขึ้น ผู้หญิงเหนือที่ถูกขายจึงต้องเดินทางมาขายบริการทางเพศด้วยความไม่เต็มใจ เพื่อเป็นการใช้หนี้ของผู้ที่ซื้อตัวเธอมา และเมื่อเห็นว่าอาชีพขายบริการทางเพศให้ผลตอบแทนในราคาที่ดี ได้แต่งกายงดงาม และมีเงินส่งกลับไปให้บิดาและมารดาได้ใช้จ่าย ทำให้ผู้หญิงเหนือหลายคนไม่คิดที่จะเลิกทำอาชีพนี้

4.2.2.1.4 ประกอบอุตสาหกรรมในครัวเรือน ปรากฏอยู่ 2 อาชีพคือ อาชีพทำร่มและอาชีพทอผ้า

ในเรื่องดอกกรักบานที่สันกำแพง สายไหมมีอาชีพร่ม ซึ่งเป็นอาชีพที่ทำต่อจากสายบัวผู้เป็นมารดา และมีโรงงานผลิตร่มเป็นของตนเอง ดังตอนที่สายไหมพากันท์เที่ยวชมโรงงานทำร่มกระดาษของเธอ สายไหมได้อธิบายถึงวิธีการทำร่มให้กันท์ฟังว่า

“วิธีทำของที่นี่ก็เริ่มต้นด้วยการเอาต้นสาสำหรับใช้ทำกระดาษมาเผาพอให้เปลือกแห้งและทุบเอาเปลือกออกไปบดให้ละเอียด จากนั้นก็นำไปแช่น้ำในบ่อที่ทำไว้ แล้วใช้ตะแกรงผ้ากรองเอาเฉพาะเยื่อขึ้นมา เกลี่ยให้เป็นแผ่นบางๆ เสมอกัน เอาไปตากแดด พอแห้งก็เป็นกระดาษใช้การได้ เมื่อติดกระดาษเข้ากับโครงร่ม ทาสีพื้นลงไป ติดหัวติดก้านหรือของกระดูกกระจิก เช่น พู่ เพื่อเพิ่มความสวยงามเสร็จก็เป็นอันเรียบร้อย หรือถ้าเป็นร่มที่ต้องการลวดลายสวยๆ ก็เขียนลวดลายนั้นจะเป็นดอกไม้ หรือช่อไม้ แต่งเติมลงไป วิธีการใหญ่ๆ มีเท่านี้เองค่ะ แต่งานอย่างนี้จะช้าหรือเร็วอยู่ที่การจัดแบ่งงาน ใครนัดใคร ชำนาญอย่างไหน ก็ให้ทำอย่างนั้น ทำกันเป็นทีม ไม่ใช่คนเดียว ทำทั้งหมดทั้งคัน ก็อย่างที่คุณกันท์ได้เห็นอยู่นี้แหละค่ะ”

(อรชร. 2542: 33-34)

การทำร่มด้วยกระดาษเป็นอีกอาชีพหนึ่งที่ผู้หญิงเหนือนิยมทำ โดยเฉพาะที่อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นแหล่งขึ้นชื่อในการทำร่มกระดาษ วิธีการทำร่มก็เป็นวิธีที่ไม่ยาก แต่เป็นการทำที่ต้องอาศัยความชำนาญ เพราะการทำร่มต้องวาดลวดลายที่สวยงามลงไป

ดังนั้นการทำการมจึงต้องทำเป็นทีมเพื่อแบ่งหน้าที่ที่ถนัด เช่นถนัดในด้านการทำโครงก็ทำเฉพาะโครงม ถนัดในด้านการวาดลวงลายก็ทำเฉพาะวาดลวดลาย เพื่อให้ชิ้นงานออกมาสวยงามประณีตและเร็วขึ้น

ส่วนอาชีพทอผ้าถือเป็นอาชีพที่เกี่ยวกับงานอุตสาหกรรมในครัวเรือน ซึ่งผู้หญิงเหนือในชนบทส่วนใหญ่จะทอผ้าเป็น เพราะจะต้องทอไว้ใส่เอง และส่วนหนึ่งจะนำออกขาย ผ้าทอของชาวเหนือในแต่ละชุมชนอาจมีลวดลายและการใช้สีที่เหมือนกัน คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกัน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ประจำชุมชนนั้นๆ แต่ในปัจจุบันนี้ผู้หญิงสาวส่วนใหญ่ในชนบทจะนิยมประกอบอาชีพอื่นมากกว่าการทอผ้า เพราะการทอผ้าจะต้องใช้ระยะเวลาทอนาน และต้องมีความอดทน นวนิยายที่กล่าวถึงเกี่ยวกับการทอผ้าคือ ไอ้ค่อม และแต่ปางบรรพ์

ในเรื่องไอ้ค่อม นางลาต้องการทอผ้าเพื่อตัดเสื้อให้ค่อมใส่ แสงคำเป็นห่วงมารดาเพราะเห็นว่ามารดาอายุมากแล้วและสายตาก็ไม่ดี จึงอยากให้มารดาซื้อเสื้อผ้าสำเร็จรูปมากกว่าที่ต้องทอผ้าเอง ดังบทสนทนาระหว่างแสงคำกับนางลว่า

“แม่จะทอผ้าอีกทำไม เสื้อตัวหนึ่งไม่ถึงยี่สิบบาท ซื้อเอาเถอะ” แสงคำท้วง
 “กูยังทอได้” แกพูด “อีกอย่างเงินสิบบาทชาวบาทมันมีค่า กูเสียตาย พ่อมึงนะสิ ขายข้าวได้เอาไปเล่นไปกินหมด”
 “นั่งทอผ้ามันหลังขดหลังแข็ง ซักแล้วแม่จะไม่สบาย”
 “กูทอมาสี่สิบห้าสิบปีแล้ว” แม่เฒ่าบอกเนือๆ “หลังมันจะโก่งจะงออีกคงอลงอีกไม่เท่าไร วันๆ กูก็อยู่ว่างๆ อยากทอเสื้อให้ไอ้ค่อมมันบ้าง”

(มาลา คำจันทร์. 2544: 75)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงเหนือสมัยก่อนทอผ้าเป็นตั้งแต่อายุน้อย อย่างเช่นนางลาที่ทอผ้ามาเป็นเวลานานถึงห้าสิบกว่าปี ก็ยังคงพยายามทอผ้าเพื่อให้บุตรชายได้ใส่ โดยไม่ต้องเสียเงินซื้อเสื้อผ้าสำเร็จรูป

ในเรื่องแต่ปางบรรพ์ เจ้าอุบลรัตน์เป็นเจ้าของโรงงานทอผ้าที่ใหญ่ที่สุดในเมืองเชียงใหม่ขณะนั้น เจ้าอุบลรัตน์ได้พาเจ้ากองไทมาเยี่ยมชมและเลือกผ้าไหมเพื่อเป็นของขวัญให้กับเจ้านายทางเชียงตุง ซึ่งผู้แต่งได้บรรยายเกี่ยวกับโรงงานทอผ้าว่า

ภายในโรงเรียนมีที่ทอดผ้ามากมายหลายสิบหลัง มีทั้งหญิงวัยกลางคนและสาว ๆ นั่งทอดผ้าตลอดทั้งวัน หญิงเหล่านี้ล้วนแต่เป็นทาสไพร่ในสังกัดของเจ้าอุปถัมภ์มาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย ครั้งรัฐบาลสยามประกาศยกเลิกระบบทาสและระบบเรียกเกณฑ์แรงงานไพร่ในพระราชอาณาจักรทั้งหมด คนเหล่านี้ก็ยังคงทำงานในโรงงานต่างๆ ของเจ้าอุปถัมภ์เช่นเดิม

(บุญวรรณ. 2550: 459)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่าจากอุตสาหกรรมในครัวเรือน สามารถขยายเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ระดับชุมชนได้จากอาชีพทอผ้า ที่ได้รับการสอนจากบรรพบุรุษผู้หญิงที่ถ่ายทอดให้แก่บุตรหลานที่เป็นผู้หญิงเท่านั้น ผู้หญิงเหนือบางคนเห็นว่าการทอผ้าแต่ละผืนใช้เวลาและการทำงานก็เกินไปได้ยาก ถึงแม้จะได้ราคาสูงก็ตาม ผู้หญิงเหนือจึงหันไปประกอบอาชีพอย่างอื่นที่ประหยัดเวลาและได้รับค่าตอบแทนที่ดีกว่ารายได้จากการทอผ้าซึ่งมีความไม่แน่นอน แต่ถ้าพัฒนาเป็นสินค้าขายให้คนต่างถิ่น การทอผ้าก็สามารถยกระดับเป็นอุตสาหกรรมที่น่ารายได้มาสู่อุตสาหกรรมได้มาก

4.2.2.1.5 อาชีพครูเป็นอาชีพที่ได้รับยกย่องในฐานะผู้รู้และมีความประพฤติที่ดี และเป็นแบบอย่างให้กับศิษย์ เป็นที่รักและเคารพของคนในสังคม นวนิยายที่กล่าวถึงอาชีพครูคือเรื่องแม่สายสะอื่น นันทาวดีอุทิศตนเพื่อให้เด็กในพื้นที่ในอำเภอแม่สายได้มีการศึกษาที่ดี เธอถูกปลุกฝังจากบิดาให้ยึดมั่นอุดมการณ์ในด้านนี้ เธอจึงทุ่มเทร่างกายและแรงใจในการทำหน้าที่ของครูที่ดีให้แก่เด็ก แม้เด็กที่อยู่ในที่ทุรกันดารเมื่อเธอทราบว่ายเจ็บป่วยก็รีบไปเยี่ยมเยียนและนำยาไปให้โดยไม่เลือกว่าเด็กเหล่านั้นจะเป็นใครหรือมาจากที่ใด จนคนในหมู่บ้านเกิดความรักใคร่เอ็นดูในเธอ แต่เมื่อเงินที่จะสร้างอาคารเรียนหลังใหม่ได้หายไปเพราะรัชต์ ทำให้นันทาวดีถูกชาวบ้านหมิ่นและทำท่าทีว่ารังเกียจเธอที่ประพฤติตนไม่เหมาะสม จึงทำให้เธอเสียใจและหนีออกจากหมู่บ้าน แต่เธอก็ไม่ได้ละทิ้งอุดมการณ์เพราะเธอได้ไปช่วยเด็กมูเซอคนหนึ่งที่ยเจ็บป่วยหนัก โดยการออกไปซื้อยาให้เด็กคนนั้นจนทำให้นันทาวดีจมน้ำเสียชีวิตในที่สุด

4.2.2.2 ไม่ประกอบอาชีพ สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มคือ

4.2.2.2.1 ชนชั้นสูงอยู่ในฐานะผู้สืบเชื้อสายเจ้าผู้ครองนคร เช่น แม่เมืองและมิ่งหล้าจากนวนิยายเรื่องรากนครา และคำประพาสจากนวนิยายเรื่องสะพานแสงคำ เป็นต้น ผู้หญิงชนชั้นสูงเหล่านี้ต้องทำงานเพื่อบ้านเมืองเป็นหลัก จึงไม่ได้ประกอบอาชีพอื่นอีก แต่ในเรื่องแต่ปางบรรพ์ เจ้าอุปถัมภ์ถึงแม้จะสืบเชื้อสายเจ้าผู้ครองนคร แต่ก็ประกอบอาชีพหลายอย่างซึ่งถือได้ว่าเป็นสตรีชั้นสูงที่พัฒนาความเจริญให้กับแผ่นดิน โดยเปิดกิจการหลายอย่าง เช่นโรงทอผ้า โรงทำเฟอร์นิเจอร์ เป็นต้น ซึ่งเป็นสินค้าที่ทำชื่อเสียงให้แก่เมืองเชียงใหม่

4.2.2.2 ทำหน้าที่เป็นแม่บ้านให้แก่ครอบครัวเพียงอย่างเดียว ทำหน้าที่เป็นภรรยาและมารดา ตัวละครเอกหญิงที่กล่าวเกี่ยวกับการทำหน้าที่เป็นแม่บ้านคือ อุษาวดีจาเรื่องคุณนาย, วงตะวันจากเรื่องเดือนดับที่สบตา และศรีออนจากเรื่องอิตถีเพศ

ในเรื่องคุณนาย ศิโรตม์ไม่ต้องการให้อุษาวดีออกไปทำงานข้างนอก เพราะเขาอยากให้เธอเป็นแม่บ้าน และคอยต้อนรับแขกที่มาพบเขา อุษาวดีจึงดูแลเรื่องงานบ้านงานเรือน ทำอาหาร ดูแลรายรับรายจ่ายของครอบครัวด้วยตัวเอง ถึงแม้จะมีคนรับใช้อยู่แต่เธอเห็นว่าเป็นหน้าที่ที่เธอควรฝึกฝนให้คล่อง

ในเรื่องเดือนดับที่สบตา วงตะวันไม่มั่นใจในความสามารถของตนเอง สุริยันจึงให้เธออยู่บ้านเพื่อทำหน้าที่แม่บ้านอย่างเต็มตัว และหาคนรับใช้มาช่วยงานอีกทางหนึ่ง

ในเรื่องอิตถีเพศ แสนวงษ์รักศรีออนมาก เขาไม่อยากให้ศรีออนลำบาก จึงไม่ให้ศรีออนทำงานบ้าน แสนวงษ์ได้หาคนรับใช้มาอยู่เป็นเพื่อนศรีออนและดูแลทำความสะอาดบ้าน

นวนิยายไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของอาชีพการงานของผู้หญิงเหนืออย่างโดดเด่นนัก ยิ่งเรื่องใดที่ต้องการเน้นถึงผู้หญิงเหนือสมัยก่อน จะเห็นว่าผู้หญิงเหนือไม่มีลักษณะเด่นในวงวิชาชีพ แต่ถ้าผู้หญิงเหนือมีลักษณะเด่นอย่างเวียงคำกับเจ้าอุบลวัฒน์เป็นกรณียกเว้น การประกอบอาชีพยังอยู่ในวงจำกัด แต่ถ้าเป็นทางด้านธุรกิจมักจะสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับความมั่งคั่งของผู้หญิงเหนือ เช่น การทอผ้าไหม หรือพนักงานขายของหน้าร้าน

4.2.3. ค่านิยมเกี่ยวกับการสืบทอดชนบทประเพณี

ในนวนิยายกล่าวถึงการสืบทอดประเพณีของตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือดังนี้

4.2.3.1 ค่านิยมการนับถือผีและการผัดผี

แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะมีบทบาทสำคัญอยู่ในสังคมของชาวเหนือมาเป็นเวลาช้านาน แต่ชาวเหนือก็ยังมีค่านิยมในด้านอื่นที่นอกเหนือไปจากพระพุทธศาสนา เช่น ค่านิยมการนับถือผี ผีที่เกี่ยวข้องอยู่ในวิถีชีวิตชาวเหนือมีจำนวนมาก และมีผีจำนวนหนึ่งคือผีบรรพบุรุษหรือที่เรียกกันว่าผีปู่ย่า ซึ่งเป็นผีหรือวิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นผีประจำตระกูลที่มีการนับถืออยู่ในวงศ์ญาติเดียวกันและสัมพันธ์กับการสืบเชื้อสาย ซึ่งเป็นการสืบทอดทางสายมารดา ดังนั้นการนับถือผีปู่ย่าจะมีการถ่ายทอดผ่านทางผู้หญิงเท่านั้น เชื่อกันว่าคติการนับถือผีปู่ย่านั้นจะเป็นแบบแผนวัฒนธรรมของชาวเหนือมาแต่โบราณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการควบคุมทางจริยธรรมและพฤติกรรมทางเพศของผู้หญิงอีกอย่างหนึ่งด้วย

ประเพณีในการเลือกคู่ครองของหนุ่มสาว นิยมเกี่ยวพาราสีกันใญามคำคีน ขณะเกี่ยวพาราสีกันระหว่างหนุ่มสาวนั้นบิดา มารดาหรือสมาชิกในบ้านจะไม่เข้ามาขัดขวางและร่วมวงด้วย เพราะชายหนุ่มและหญิงสาวยิดการ “นับถือผี” หญิงสาวจะไม่เปิดโอกาส ให้ชายหนุ่มถูกเนื้อต้องตัวแต่อย่างใด หากชายหนุ่มล่วงเกินก็นับว่า “ผิดผี” โดยเชื่อว่าผีป่วน่าจะลงโทษ เช่น หญิงสาวเจ็บป่วยโดยไม่มีสาเหตุ เป็นต้น การแก้การผิดผีทำได้โดยการทำพิธีใส่ผีหรือเสียผี คือทำพิธีขอมาต่อผีบรรพบุรุษ โดยฝ่ายชายผู้ละเมิดกติกาจะต้องนำเอาเครื่องสังเวทพร้อมทั้งเงินค่า “เสียผี” จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับเจ้าของผี (บิดามารดาฝ่ายหญิง) จะเรียกร่องเอา และนำเอาเครื่องขมาเหล่านี้มาให้ฝ่ายหญิงทำพิธีสังเวทผีป่วน่าที่หอเก่าผีหรือหิ้งผีที่เรือนนอน เพื่อเป็นการเปิดเผยในการผิดผีให้สมาชิกในครอบครัวได้รู้ โดยฝ่ายหญิงจะไม่ปิดบังด้วยการแจ้งให้บิดามารดาของตนทราบ และฝ่ายผู้ใหญ่จะบอกให้ญาติผู้ใหญ่ทางฝ่ายชายทราบเพื่อทำพิธีใส่ผี เป็นการขอขมาผีป่วน่าทั้งยังประกาศให้สังคมยอมรับว่าชายและหญิงได้เป็นคู่ครองกัน โดยถูกต้องและเปิดเผยตามจารีตและประเพณีของสังคมที่วางไว้ ทั้งยังเป็นการป้องกันผู้หญิงในกรณีที่ตั้งครรภ์เพื่อให้บุตรได้มีบิดา ด้วยเหตุนี้ผีป่วน่าในโลกทัศน์ของชาวเหนือจึงมีความสำคัญต่อผู้หญิงเหนือ เพราะเป็นสิ่งปกป้องคุ้มครองพรหมจรรย์ของหญิงไม่ให้เสียไปอย่างง่ายดาย โดยปราศจากผู้รับผิดชอบ ฉะนั้นการสืบทอดผีป่วน่าและการประกอบพิธีเช่นสรวงผีจึงเป็นหน้าที่ของผู้หญิงเหนือเท่านั้น (วิกิรานต์ หงษ์มณี. 2553: ออนไลน์) นวนิยายที่กล่าวถึงการนับถือผีและการผิดผีคือเรื่อง แต่ปางบรรพ์ และกลิ่นกาสะลอง

ในเรื่องแต่ปางบรรพ์ เมื่อเจ้ากองไทได้พบกับเจ้าอุบลวณณีกครั้ง และการพบกันในครั้งนี้มีความแตกต่างจากครั้งก่อนคือเจ้าอุบลวณณีกลายเป็นหญิงชราอายุ 75 ปี ส่วนเจ้ากองไทเป็นหนุ่มรูปงามขึ้นกว่าแต่ก่อน ทำให้เจ้าอุบลวณณีกายที่ได้พบกับเจ้ากองไทในสภาพหญิงชราจึงได้หนีเจ้ากองไทเข้าไปในห้องนอน เพราะทราบว่าเขาไม่สามารถตามเข้ามาในห้องนอนได้ เจ้ากองไทจึงรีบคว้าตัวเจ้าอุบลวณณีกเอาไว้ ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านการกระทำของเจ้ากองไทว่า

...ชายหนุ่มกล่าวพลางผุดลุกขึ้นโถมเข้ารวบร่างบอบบางมากอดแนบไว้กับอกด้วยเกรงว่าเจ้าอุบลวณณีกจะหลบลี้หนีหน้าโดยการก้าวข้ามขมประตูกลับเข้าสู่ห้องชั้นใน อีกฝ่ายไม่ทันระวังตัว ไม่คิดว่าชายหนุ่มจะกล้ากระทำดังนี้จึงมีอาเจียรตรงตัวมัน ต้องล้มในแผ่นอกกว้างของเจ้ากองไท เมื่อตั้งตัวได้ก็พยายามดันตัวออกจากอ้อมแขนแข็งแรงนั้นอย่างสุดกำลัง แต่ไม่สามารถสัฟพะกำลังของคนวัยหนุ่มได้ จึงกล่าวออกไปด้วยน้ำเสียงแข็งกร้าวเพราะความตกใจว่า

“ปล่อย ปล่อยตัวเฮาป่าเดี๋ยวนี...เจ้ากองไทปล่อยเฮาก่อน บ่ดีเยะอย่างอ้อ มันผิดจารีตประเพณีร้ายแรงนัก”

(บุญวรรณ. 2550: 312-313)

เจ้าอุบลวณณีกไม่คิดว่าเจ้ากองไทจะกล้าตามเธอ และโถมเข้ารวบตัวเธอมากอดไว้ในอ้อมแขนของเธอ เธอตกใจเพราะเป็นการกระทำที่ผิดผีหรือผิดจารีตประเพณีที่ต้งาม เพราะคนสมัยโบราณมีความเชื่อเรื่องผีประจำบ้านประจำตระกูล ถ้าผู้หญิงถูกผู้ชายแตะเนื้อต้องตัวอาจจะทำให้ผี

โกรธ และทำให้ชีวิตผู้หญิงคนนั้นเจ็บป่วยมีแต่เรื่องที่ไม่ดีเกิดขึ้นรวมทั้งคนที่อยู่ในบ้านด้วย ผู้ชายจึงต้องขอขมาผีโดยการเลี้ยงผีผู้หญิงจึงจะหายเป็นปกติ

ในเรื่อง กลืนกาสะลอง หมอทรัพย์มารักษาอาการเจ็บป่วยให้กาสะลองโดยความบริสุทธิ์ใจ แต่เมื่อกาสะลองหายดีและทราบว่หมอทรัพย์เป็นผู้รักษาเธอและเข้าไปในห้องนอนจึงทำให้กาสะลองไม่สบายใจ ดังที่นางทองใบเล่าให้หมอทรัพย์ฟังว่า

“กาสะลองนั้นแหละ บ่สบายใจ กลัวผีจะโชดเรื่องทำผิดผีนายหมอบใช้คนที่นี้ บ่รู้ บ่ผิดหรอก แต่หาคนที่นี้หนีถื่อกันเครื่องนัก ถ้ายังบ่ได้ตกลงปลงใจกัน จะมาถูกต้อนเนื้อตัวกันบ่ได้ ยิ่งบ่าวใดล่วงเกิน โดยเจตนาที่ยิ่งผิดผีนายหมอบอาจจะเคยเห็นว่บ่อาจมาอ้อมาแล้วสาวยามคำคิน ขึ้นไปนั่งบนเชื่อนได้ แต่มันก็เท่านั้น เพราะยังถื่อว่าอยู่ในสายตาผีนายใหญ่ แต่ถ้าข้ามล่วงกรณีประตู่ห้องนอนแม่หญิงเข้าไป ผิดผีนักแท้ทีเดียว”

ทรัพย์ฟังและพยายามทำความเข้าใจ กาสะลองเบือนหน้าหลบหนักกว่าเดิม รวเรื่องนี้นำความอับอายขายหน้ามาสู่ตนและครอบครัวยิ่งนัก

“แล้วกระผมควรทำอย่างไรหรือขอรับ”

“ก็ต้องเลี้ยงผี หรือเสียเงินค่าผี ถ่าบ่ทำเช่นนั้น ผีจะโชด บันดาลหื้อคนในบ้านบ่มีความสุข พืชสวนพืชไร่ปลูกอย่างไรก็บ่ได้ผล น้ำบ่อแล้ว บ่มีดีสักเรื่อง”

(เนียรปาตี. 2551: 411)

หมอทรัพย์เป็นคนบางกอกจึงไม่ทราบเรื่องการนับถื่อผีของชาวเหนือ เมื่อเขาทราบแล้วจึงถามถึงวิธีแก้ไข โดยนางทองใบบอกให้เขาเลี้ยงผี หมอทรัพย์รับปากว่ก็ยินดีที่จะทำให้ กาสะลองจึงรู้สึกดีขึ้นแสดงให้เห็ว่กาสะลองมีความเชื่อเรื่องการทำผิดผีว่จะทำให้ครอบครัวและตนเองได้พบกับเรื่องที่ไม่ดี จึงเกิดความไม่สบายใจขึ้น

ผู้หญิงเหนือมีค่านิยมด้านความเชื่อเรื่องการทำผิดผีและการผิดผี เพราะชาวเหนือให้ความเคารพต่อผีบรรพบุรุษที่เป็นผู้ปกป้องคุ้มครองบุตรหลาน เมื่อบุตรหลานทำผิดผีบรรพบุรุษจะไม่พอใจและดลบันดาลให้คนในบ้านเจ็บป่วยและพบเจอแต่เรื่องที่ไม่ดี ทำให้ผู้หญิงเหนือระวังเรื่องการถูกเนื้อต้องตัวผู้ชายเป็นพิเศษ และเมื่อเกิดการถูกเนื้อต้องตัวขึ้น ผู้ชายจะต้องขอขมาต่อผีบรรพบุรุษของผู้หญิงโดยการเลี้ยงผีบรรพบุรุษของผู้หญิง จึงทำให้ครอบครัวของผู้หญิงกลับมาเป็นปกติในที่สุด

4.2.3.2 ค่านิยมเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และนรก-สวรรค์

ชาวเหนือเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมว่การทำดีย่อมได้รับผลดีตอบแทน เช่น การทำบุญ การทำนุบำรุงพุทธศาสนา ก็จะทำให้ผู้ทำบุญพบแต่สิ่งที่ดีงาม คิดสิ่งใดก็สมปรารถนา เป็นต้น และความเชื่อเกี่ยวกับนรก-สวรรค์ เป็นความเชื่อที่สืบเนื่องมาจากคำสอนที่สั่งการให้ทุกคน

เป็นคนดี เว้นจากความชั่ว ปฏิบัติตนตามหลักพระพุทธศาสนาและศีลธรรม ความเชื่อเกี่ยวกับนรก-สวรรค์ จึงเป็นสิ่งจูงใจให้คนประพฤติปฏิบัติในทางที่ดี ผู้ที่ได้รับการอบรมสั่งสอนในเรื่องนี้ เมื่อประพฤติสิ่งที่ไม่ดีไม่เหมาะสมก็จะเกิดความกลัวที่จะตกนรก แต่เมื่อทำความดีก็มีความสุขใจในผลบุญที่ตนได้ประพฤติปฏิบัติ นับเป็นความเชื่อที่ใช้นรก-สวรรค์ เป็นเครื่องมือให้คนในสังคมประพฤติแต่สิ่งที่ดี และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข นวนิยายที่กล่าวเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมและนรก-สวรรค์ คือนวนิยายเรื่องแหวนทองเหลือง, ไอ้ค่อม, ปิมปา, สะพานแสงคำ และกลิ่นกาสะลอง

ในเรื่องแหวนทองเหลือง กฤษฎาเชื่อว่าในโลกนี้คงไม่มีใครรักและซื่อสัตย์ต่อเขา เท่ากับดวงใจ ซึ่งเขามีความเชื่อว่าสวรรค์เป็นคนสร้างดวงใจให้ได้มาพบและรักเขา ดวงใจจึงสนับสนุนในความคิดของกฤษฎาว่า “ถูกแล้วเจ้า สวรรค์ได้สร้างให้ข้าเจ้าขึ้นมา เพื่อเป็นบ่าวเป็นทาสของคุณไปจนชั่วชีวิต” (อนุสรณ์การ. 2537: 66)

ดวงใจมีความเชื่อว่าสวรรค์ได้สร้างเธอให้มาพบกับกฤษฎา เพื่อให้เธอเป็นคนรับใช้ และเป็นทาสรักของกฤษฎาตลอดชีวิต

ในเรื่องไอ้ค่อม นางลาได้แต่ปลอบใจค่อมที่ถูกเพื่อนล้อว่าเป็นเด็กไม่มีบิดาและมารดาว่าค่อมมีบิดาและมารดาแต่พวกเขาได้เสียชีวิตไปแล้ว ตอนนี้อยู่บนสวรรค์อย่างมีความสุข ดังบทสนทนาระหว่างค่อมและนางลว่า

“ยายจำ เขาว่าค่อมเป็นลูกหมาหลง เป็นลูกไม่มีพ่อ พ่อค่อมไปไหน”

“พ่อมึงอยู่บนฟ้า” ยายชี้มือขึ้นบนฟ้า “พ่อมึงตายแล้ว อยู่บนสวรรค์”

“สวรรค์มีความสุขไหมยาย”

“มีสิ พ่อมึง แม่มึงมีความสุขแล้ว ค่อมต้องเป็นคนดีนะ พ่อแม่บนโน้นเขาจะได้สบายใจ”

(มาลา คำจันทร์. 2544: 53)

นางลามีความเชื่อเรื่องสวรรค์ว่าถ้าหากเสียชีวิตแล้วจะได้ขึ้นไปอยู่บนสวรรค์ที่มีแต่ความสุข

ในเรื่องปิมปา ปิมปาหวนคิดถึงคำพูดของจามรีที่กล่าวหาว่าเธอเป็นคนที่ทำให้มารดาเสียชีวิต ปิมปาจึงเกิดความไม่สบายใจจึงได้ถามยายคำแบ่งเรื่องบาปในการฆ่ามารดา ดังบทสนทนาระหว่างปิมปาและยายคำแบ่งว่า

“ยาย ข้าเป็นคนฆ่าแม่ ข้านี้บาปลึกเท่าใด”

“ไปบอกปิมปา”

“ยาย ยายก็รู้ น้าบุญลือปะหน้าเมื่อใด ก็ด่าว่าข้า อีจามรีแหมเล่นสู้ข้าได้ ก็ด่าว่าข้าเป็นคนฆ่าแม่

“ปิมปาเหย ยายว่า คนเราทุกคนพรหมลิขิตหื้อเกิดมาใช้กรรมเก่า บุญลือกับจามรีบ่เข้าใจ สู้ก็บ่ต้องเสียใจ บ่ต้องโทษตัวกู คนเราถึงที่ตายมันก็ต้องตายทุกคน บ่มีไผหนีพ้นความตายไปได้”

“เกิดเป็นมนุษย์สัตว์โลกโลกา ย่อมมีชรา โรยแรงแก่เฒ่า เป็นธรรมดาว่าข้าเจ้า เหมือนกันสัตว์ คนใหญ่หน่อย ปิมปายายบ่กลัวตาย ถ้าความตายของยายนั้นมันจะช่วยคนอื่นหื้อพ้นทุกข์ได้ คนเรานั้นยายเชื่อว่าเมื่อมีชีวิตอยู่ได้ทำความดี เมื่อตายไปก็ตายตาหลับบ่ห่วงอันใด ยายใครหื้อปิมปาทำแต่ความดี ความดีเท่านั้นหลานเหย ที่มันจะอยู่ติดตัวช่วยดูแลสุไปตลอดชีวิต”

(ชัญวลี ศรีสุโข. 2543: 24-25)

ยายคำแพงเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนถูกสวรรค์กำหนดให้เกิดมาเพื่อชดใช้กรรมเก่า และเมื่อแก่ชราหรือเจ็บป่วยอย่างหนักก็จะเสียชีวิตในที่สุด ซึ่งไม่มีใครสามารถหนีพ้นความตายได้ ยายคำแพงเชื่อในการทำความดีว่าความดีจะช่วยคุ้มครองอยู่คู่กับตัวของเราตลอดชีวิตและเมื่อถึงเวลาเสียชีวิตก็จะไปอย่างสงบ

ในเรื่อง สะพานแสงคำ คำประพาพเสียใจต่อการเสียชีวิตของบิดา มารดา และยาย เพราะถูกวางยาในอาหาร จึงเกิดความอาฆาตในตัวคนร้าย ถึงแม้จะทราบว่าการฆ่าคนเพื่อแก้แค้น ก็จะเป็นปวงกรรมที่ผูกต่อกันไปอย่างไม่สิ้นสุด แต่เธอก็ต้องการให้คนที่ฆ่าบิดา มารดาและยายของเธอเสียชีวิต ได้ตายอย่างทุกข์ทรมานอย่างคนในครอบครัวของเธอไป ดังบทสนทนาว่า

“ใครกันหนอที่ทำกับเจ้าพ่อและหม่อมแม่ของเจ้าเอื่อยถึงขนาดนั้น มันทำได้อย่างไร คนแก่อย่างคุณยายประพิศก็ต้องพลอยมารับเคราะห์” ทั้งโศกเศร้าและคั่งแค้นเมื่อเด็กสาวเน้นปากเน้นคำพร้อมๆ กับน้ำตาไหลพราก

“ทั้งๆ ที่รู้ว่าเป็นบาป จะกลายเป็นปวงเวรปวงกรรมต่อเนื่องกันไปไม่รู้จบ แต่เจ้าเอื่อยก็ยังอยากให้มันตาย...ตายตกไปตามกัน อยากให้มันต้องรับทุกข์เวทนาเหมือนอย่างที่เราพ่อ หม่อมแม่ กับคุณยายประพิศได้รับก่อนสิ้นลม

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2550: 218)

คำประพาพมีความเชื่อเรื่องบาปและปวงกรรมว่า ผู้ใดก็ตามที่ทำสิ่งไม่ดีไว้เขาจะต้องชดใช้กรรมที่ได้ทำมา

ในเรื่อง กลืนกาสะลอง ช้องปีบฆ่าหมอยคนรับใช้เพราะแค้นใจที่ถูกหมอยด่าว่าเรื่องมันฟ้า มันฟ้าจุติไฟเผาเรือนหมอยทรัพย์ที่ช้องปีบอาศัยอยู่เพื่อแก้แค้นให้หมอย และเจ็บแค้นที่ช้องปีบ

ที่เคยหลอกใช้เขา ในที่สุดทั้งมันฟ้าและช่องปีบจึงเสียชีวิตในกองเพลิง ช่องปีบรับรู้ أنهاกำลังจะไปชดใช้กรรมที่ได้กระทำไว้ ดังความคิดสุดท้ายของช่องปีบว่า

ภาพสุดท้าย เปลวไฟเรืองระยับเด่น แต่ไม่นาน...ไม่นานจริงๆ ช่องปีบก็รู้สึกตัวว่าไฟนั้นเย็น แล้วนางก็ลอยลงไป ทั้งตัวเบา รู้สึกดังละอองฝ้ายลอยไปตามสายลมแล้วแตะลงบนผิวน้ำ ไหลละลายไปอีกไกล ไกลแค่ไหน...นางเคยถาม คำตอบที่ได้ ไม่รู้ดังมาจากไหนเช่นกัน บอกเพียง...ไกลเท่ากรรม เท่าการกระทำที่ก่อไว้ ทุกสิ่งไหลเวียนเปลี่ยนไป ไกลสุดแต่กระแสนกรรม!

(เนียรปาดิ. 2551: 552)

ช่องปีบมีความเชื่อเรื่องกรรมว่าคนเราเมื่อเสียชีวิตจะต้องไปชดใช้กรรมที่ได้ก่อขึ้นไว้ ซึ่งจะมากน้อยเท่าไรก็ขึ้นอยู่กับกรรมที่กระทำที่ได้ทำมา

ผู้หญิงเหนือมีความเชื่อเกี่ยวกับกฎแห่งกรรมว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีกรรมเก่าติดตัวมาด้วยและมนุษย์นั้นจะต้องชดใช้กรรมเก่าและพยายามสร้างแต่ความดีให้มาก เพราะคุณความดีจะอยู่ติดตัวของเรานานและคอยคุ้มครองให้มีความสุข และใครที่ทำไม่ดีไว้ก็ต้องชดใช้ ผลกรรมจากการกระทำทั้งสิ้น ผู้หญิงเหนือมีความเชื่อเรื่องสวรรค์ว่าผู้ที่ทำความดีเมื่อเสียชีวิตแล้วจะได้ขึ้นสวรรค์ใช้ชีวิตอย่างมีความสุข และสวรรค์เป็นตัวแทนกำหนดชีวิตมนุษย์ให้พบเจออุปสรรคหรือสิ่งที่ดีในชีวิต นอกจากความเชื่อเรื่องสวรรค์แล้วผู้หญิงเหนือยังมีความเชื่อเรื่องนรกว่าถ้าทำกรรมไม่ดีไว้เมื่อเสียชีวิตก็ต้องตกนรกเพื่อไปใช้ผลกรรมที่ทำมา

4.2.4 ค่านิยมเกี่ยวกับการมีคู่ครอง

ผู้หญิงหลายคนนิยมสมรสเพื่อการยกระดับทางชนชั้นของตนเองและครอบครัว ซึ่งในนวนิยายผู้แต่งก็ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการเลือกคู่ครองของตัวละครเอกหญิงในการยกระดับชนชั้น ดังปรากฏในนวนิยายเรื่อง คุณนาย, เดือนดับที่สบตา, อิทธิเพศ และ ไอ้ค่อม

ในเรื่อง คุณนาย อุษาวดีสมรสกับศิริโรตม์เพราะเห็นว่าเป็นโอกาสที่ดี เพราะผู้ชายอย่างศิริโรตม์มีฐานะและหน้าที่การงานที่มั่นคง เป็นตำแหน่งที่ได้รับการยอมรับในสังคม ถ้าเธอสมรสกับศิริโรตม์ครอบครัวของเธอจะได้รับความสะดวกสบายมากขึ้น

ในเรื่อง เดือนดับที่สบตา วงตะวันตัดสินใจหมั้นกับพันธ์ศักดิ์ทั้งที่เธอชอบสุริยัน เพราะพันธ์ศักดิ์สามารถให้สิ่งที่เธอปรารถนาได้ทุกอย่าง เช่น เครื่องอำนวยความสะดวก ความมีหน้ามีตาในสังคม เป็นต้น วงตะวันได้รับสิ่งเหล่านี้ครั้งอยู่กรุงเทพฯ เธอจึงต้องการให้ครอบครัวเธอมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม บิดาและมารดาจะได้ไม่ต้องตรากตรำทำงานหนักอย่างแต่ก่อน และต้องการให้ครอบครัวเธอมีหน้ามีตาในสังคมมากขึ้น

ในเรื่องอิตถีเพศ ศรีอณยอมสมรสกับแสนวงศ์ตามพินัยกรรมของแก้วตาเพื่อมรดก ถึงแม้เธอจะไม่รักแสนวงศ์ ดังที่ผู้แต่งบรรยายว่า

ศรีอณวกวาดตาไปรอบ ๆ บริเวณบ้านอันกว้างขวาง มีเรือนใหญ่เรือนเล็กเรือนน้อย
เงินในธนาคาร แก้วแหวนเงินทอง
ทุกอย่างที่จับันตาลให้ศรีอณยมีความสุขเทียมหน้าคนอื่นเขา
แต่ศรีอณยจะต้องมีแสนวงศ์
เขาจะมาแทนที่ครูไมตรี บุรุษเดียวที่ทำให้ศรีอณยมีชีวิตเต็มเปี่ยม ศรีอณยจะทนได้อย่างไร ลึก
ลงไปหัวใจ หลอนหวังว่าวันหนึ่งครูไมตรีจะต้องกลับมา
ถ้าหากศรีอณยมีแสนวงศ์ จะมองหน้าเขาได้อย่างไรกัน ถึงศรีอณยจะเติบโตขึ้นมาในช่อง มีชีวิต
พัวพันอยู่ในช่อง แต่ศรีอณยก็อยากจะให้ครูไมตรีรู้ว่า เปือกตมไม่อาจทำให้ดอกบัวหมองหม่นไปได้
อย่างไร ศรีอณยก็จะเป็นเช่นนั้น

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 342)

ศรีอณยไม่อยากให้ไมตรีมาแทนแสนวงศ์ แต่เธอต้องการทรัพย์สินของแก้วตา เพราะไม่
อยากอยู่อย่างลำบากและมีความสุขเหมือนคนอื่น เธอจึงตกลงสมรสกับแสนวงศ์ ศรีอณยอยากพิสูจน์
ให้ไมตรีเห็นว่าแม้เธอจะอยู่และเติบโตในช่อง แต่เธอก็ไม่เคยเป็นโสเภณีอย่างที่ไมตรีเข้าใจ

ในเรื่องไอ้ค่อม นายตุ่นต้องการให้แสงหล้าสมรสกับบุญทาเพื่อยกระดับฐานะของ
ครอบครัว เพราะบุญทาเป็นบุตรชายกำนัน ซึ่งมีฐานะดีและมีชื่อเสียง เป็นที่ยอมรับในสังคม

นอกจากนั้นการเลือกคู่ครองของผู้หญิงเหนือยังเกี่ยวข้องกับการตอบแทนบุญคุณ
สามารถแบ่งได้ 2 ประเด็นคือ

1. ตอบแทนบุญคุณของบิดา มารดา ผู้เป็นบิดาและมารดาต้องดูแลบุตรสาวให้มี
ครอบครัวที่ดีและมีคนดูแลต่อไปในอนาคต การเลือกคู่ครองของผู้หญิงบิดา มารดาจึงมีส่วนช่วย
เลือกและตัดสินใจให้แก่บุตรสาว ในฐานะคนในครอบครัว ซึ่งปรากฏในนวนิยายเรื่องคุณนาย, เดือน
ดับที่สบตา, ไอ้ค่อม, ดอกรักบานที่สนก้าแพง และแต่ปางบรรพ์

ในเรื่องคุณนาย อุษาบดีตัดสินใจสมรสกับศิโรตม์ส่วนหนึ่งเป็นเพราะคนใน
ครอบครัวสนับสนุน เพราะเห็นว่าเธอและศิโรตม์เหมาะสมกัน เช่น รูปร่างหน้าตา ตำแหน่งหน้าที่
การงาน เป็นต้น โดยที่อุษาบดีไม่มีโอกาสทำความรู้จักกับศิโรตม์เลย เมื่อสมรสแล้วทำให้เธอต้อง
คอยปรับตัวเข้าหาเขา ซึ่งบางครั้งทำให้อุษาบดีรู้สึกท้อ น้อยใจ และตามความคิดของเขาไม่ทัน

ในเรื่องเดือนดับที่สบตา วงตะวันปรึกษามารดาเรื่องพันธศักดิ์และสุริยัน ถึงแม้เธอ
จะมีใจเอนเอียงไปทางสุริยัน แต่เธอก็ตามใจมารดาที่ต้องการให้เธอสมรสกับพันธศักดิ์ที่มีฐานะ

ร่ำรวย เพราะมารดาเห็นว่าเขาเป็นบุตรคนเดียวและไม่มีญาติพี่น้องเหมือนสุริยัน การมีญาติพี่น้องมากบางครั้งก็ทำให้อึดอัดเมื่อต้องไปอยู่รวมกับเขา การอยู่รวมกันหลายคนก็อาจมีปัญหากระทบกระทั่งกันได้ อีกทั้งสุริยันต้องแบ่งเงินเดือนเพื่อจุนเจือครอบครัวเขา อาจมีไม่มากพอที่จะเลี้ยงดูวงศ์วานให้ได้รับความสะดวกสบาย และไม่อาจช่วยเหลือจุนเจือครอบครัวของวงศ์วานได้เหมือนอย่างพันธศักดิ์

ในเรื่อง ไอ้ค่อม นางลาที่ต้องสมรสกับนายตุ่นตามความต้องการของบิดา ดังบทสนทนาระหว่างนางลาและบิดาว่า

“ข้าไม่ชอบมัน มันเป็นคนร้าย...”

“มันร้ายก็ร้ายแต่ก่อนแต่หลังหรือก เดียวนี้มันอึดตัวแล้ว สามสี่ปีมานี้มันได้ข้ามันไปร้ายที่ไหนบ้าง”

“มันอ่อนกว่าข้าตั้งเยอะ” แกอิดออก

“มันจะไปหาคนแก่กว่าหรือคนรุ่นเดียวกันได้ที่ไหน เขาตกกลูกตกเมียไปหมดแล้ว เหลือมีคนเดียวยังไม่เป็นฝั่งเป็นฝาถึงตายถูกตายตาไม่หลับ”

“ข้าไม่ชอบมัน”

“อยู่ไปมันชอบเอาแหละวะ ถ้ามแม่มีงูสิ เมื่อก่อนมันก็ได้ชอบกู มันชอบหนานละ”

นั่นคือวาจาสิทธิ์ของพ่อผู้ล่วงลับ พ่อคงเห็นแก่สมบัติที่บ้านกับที่นาผืนหนึ่งของมันกระมัง จึงยกแก่ให้มัน

(มालา คำจันทร์. 2544: 66 – 67)

บิดาของนางลาเห็นว่าเธออายุอย่างสี่สิบ ซึ่งถือว่าอายุมากแล้ว และต้องการให้เธอมีคนดูแลสืบต่อบิดาและอาจหวังในผลประโยชน์จากนายตุ่น ถึงแม้ว่านางลาจะเห็นว่านายตุ่นเป็นคนเกเรและไม่ไถ่รักนายตุ่น แต่นางลาก็ยินยอมสมรสตามความต้องการของบิดา

ในเรื่อง ดอกกรักบานที่สันกำแพง สายบัวต้องการให้สายไหมสมรสกับพ่อหม้ายอินทรมีฐานะดี เพราะเห็นว่าเขาสามารถดูแลสายไหมให้ได้รับความสะดวกสบายและมีความสุขได้ สายไหมตามใจมารดาจึงยอมสมรสทั้งที่ไม่ไถ่รัก แต่ในวันสมรสนั้นอินทรถูกยิงเสียชีวิต สายไหมจึงต้องครองตัวเป็นหม้ายมาตลอด

ในเรื่อง แต่ปางบรรพ์ เจ้าอุบลวณิชยอมสมรสกับเจ้าหนานมหาวงศ์เพราะผู้ใหญ่บังคับ เพราะเธอรอคอยเจ้ากองไทซึ่งเคยสัญญาไว้ว่าจะพาผู้ใหญ่มาสู่ขอ เขาให้เธอรักษาตัวและใจรอเขา เจ้าอุบลวณิชรอคอยเจ้ากองไทและออกตามหาเขามาหลายปี โดยไม่ทราบว่าเขาหนีไปได้ นำพาเจ้ากองไทมาพบกับเธอ และอายุของเธอและเจ้ากองไทห่างกันหลายสิบปี เมื่อได้มาพบกับเจ้ากองไทอีกครั้งและได้ทราบความจริง ทำให้เจ้าอุบลวณิชรู้สึกเสียใจอายุของเธอและเขาแตกต่างกัน

แต่เจ้ากองไทยังคงรักและต้องการใช้ชีวิตร่วมกับเธอโดยไม่รังเกียจ เจ้าอุบลวัฒน์เสียใจที่ไม่สามารถรักษาตัวไว้ให้เจ้ากองไทตามสัญญา

2. ตอบแทนบุญคุณที่ช่วยชีวิต ผู้หญิงเหนือเลือกคู่ครองหรือยอมสมรสเพราะต้องการตอบแทนบุญคุณ ปรากฏในนวนิยายเรื่องแหวนทองเหลือง และรากนครา

ในเรื่องแหวนทองเหลือง ดวงใจยืนติดอยู่กับโตชิโระในฐานะภรรยา เพราะเขามีบุญคุณที่ช่วยชีวิตและให้ที่พักพิงแก่เธอในยามยาก เธอจึงยอมเป็นภรรยาของเขาเพื่อตอบแทนบุญคุณ แม้จะต้องทรยศกับหัวใจของตนเองเพราะเธอรักกฤษฎาก็ตาม

ในเรื่องรากนครา แม่นเมืองยอมสมรสกับศุขวงศ์เพราะเขาได้ช่วยเหลือเธอจากโจรป่า เจ้าหลวงแสนอินทะจึงยกแม่นเมืองให้ศุขวงศ์ดังคำกล่าวที่ว่า

“ตามธรรมเนียมของเชียงเงิน ถ้าได้ช่วยชีวิตใครไว้ ชีวิตของคนนั้นย่อมตกเป็นสิทธิ์ของผู้ช่วยชีวิต...ชีวิตลูกสาวอาเป็นของเจ้าแล้วนะเจ้าน้อย จะเอาไปเลี้ยงดูแค่ไหนก็สุดแต่ใจของเจ้า...พรุ่งนี้อาจทำพิธีส่งตัวให้ กรณีอย่างนี้จะเรียกว่าตกแต่งงานก็คงไม่ได้ แต่อา ก็หวังว่าเจ้าจะเมตตาหน่อย...”

“อย่ามองว่าต้องรับไว้เพราะธรรมเนียมประเพณีบังคับ ถึงอย่างไรแม่นเมืองก็เป็นลูกสาวอา...เป็นธิดาเจ้าหลวงแห่งเชียงเงิน...เป็นอันว่าอาสบายใจ วางใจได้ละนะ ผাগแม่นเมืองเอาไว้กับเจ้าด้วย...ชีวิตของแม่นเมืองเป็นของเจ้าแล้วตามประเพณี ตั้งแต่เจ้าช่วยเอาไว้กลางป่า”

(ปิยะพร ศักดิ์เกษม. 2543: 261-262)

เจ้าหลวงแสนอินทะยกแม่นเมืองให้ศุขวงศ์เพื่อเป็นการตอบแทน ซึ่งเป็นธรรมเนียมของเมืองเชียงเงินว่าผู้ใดได้ช่วยชีวิตใครไว้ ชีวิตของคนนั้นย่อมเป็นของคนที่ได้ช่วยชีวิต เมื่อศุขวงศ์ช่วยแม่นเมือง ชีวิตของเธอจึงตกเป็นของศุขวงศ์ไปโดยปริยาย แสดงให้เห็นว่าแม่นเมืองสมรสกับศุขวงศ์เพื่อตอบแทนบุญคุณ

4.2.5 คำนิยามด้านภาษา

ภาษาเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นชาติของกลุ่มชน ชาวเหนือมีภาษาเขียนและภาษาพูดเป็นของตนเอง เรียกว่า ตัวเมือง (อักษรธรรม) และ คำเมือง นอกจากนี้ยังมีอักษรไทหนิเทศ และ อักษรฝักขาม ซึ่งอักษรจะเป็นเครื่องมือนำไปสู่ความรู้ต่างๆ ที่ถูกบันทึกเอาไว้ เพราะการอ่านอักษรล้านนาได้จะทำให้ทราบเนื้อหาบนสิ่งที่บันทึกไว้ หากไม่มีใครอ่านอักษรนั้นได้ก็ถือว่าความเป็นชาตินั้นได้สิ้นสุดลงเนื่องจากไม่สามารถเข้าใจสิ่งที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดเอาไว้ โดยผ่านวรรณกรรมงานเขียนต่างๆ ได้และจะนำความรู้ของชาติอื่นมาศึกษา จนไม่มีความสำนึกในความเป็นชาติของตนเองเลย

ภาษาพูดของชาวเหนือเป็นภาษาถิ่นและภาษาหนึ่งของภาษาตระกูลไทย (Thai) ใช้พูดกันในชีวิตประจำวันที่แตกต่างกันไป ถ้าหากถิ่นใดมีลักษณะทั่วไป ทางเสียง คำ และความหมายเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันก็จัดอยู่ในภาษาถิ่นนั้นๆ เหมือนกับเป็นภาษามาตรฐานของท้องถิ่นใน 8 จังหวัด ทางภาคเหนือของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัด เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน นอกจากนี้ยังพบว่าผู้พูดภาษาถิ่นเหนือในชุมชนอื่นๆ อีก เช่น ที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ตำบลบ้านคูบัว จังหวัดราชบุรี และที่อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น ทั้งนี้เพราะบรรพบุรุษของคนเหล่านี้อพยพมาจากภาคเหนือนั่นเอง แต่เดิมเผ่าชนคนไทยที่อยู่ทางภาคเหนือนั้นมีชื่อว่า “ยวน” หรือ “ไทยยวน” และเรียกภาษาที่พูดว่า “ภาษาไทยยวน” ซึ่งชื่อนี้ยังคงอยู่กับ คนไทยยวนที่อพยพมาอยู่ในต่างถิ่น เช่นที่ อำเภอเสาไห้ จ. สระบุรี ที่ยังคงเรียกตัวเองว่า “ยวน” แต่สำหรับคนไทยในภาคเหนือปัจจุบันนี้ เรียกตัวเองว่า “คนเมือง” และเรียกภาษาของตนว่า “คำเมือง” หรือออกเสียงว่า “ก่าเมือง” คำเมือง หรือ ก่าเมือง ถ้าเป็นคนของซึ่งเป็นชนอีกกลุ่มทางภาคเหนือ ก็จะอ่านสั้นๆ ห้วนๆ ว่าก่าเมิง แต่ทุกคำ ไม่ว่าจะเป็นคำเมือง ก่าเมือง หรือ ก่าเมิง ก็หมายถึง ภาษาพูดของคนทางภาคเหนือ จะว่าเป็นภาษาถิ่นก็คงจะได้ คำเมืองเป็นภาษาที่ได้ชื่อว่าเป็นภาษาพูดที่น่าฟังเป็นที่สุด เพราะจะพูดซ้ำจนออกจะดูเนิบนาบ น่ารำคาญ ซึ่งตรงข้ามกับภาษาทางใต้อย่างสิ้นเชิง คำเมือง ก็จะแตกต่างกันออกไปตามพื้นที่อีกเช่นกัน สำเนียงจะต่างกัน อย่างคำ ๆ เดียว บางพื้นที่อาจจะออกเสียงสั้น บางพื้นที่อาจจะลากเสียงยาว แต่ถ้าเป็นคนเหนือแล้วจะรู้ว่าเป็นคำเดียวกัน แต่ก็มีบางคำนะที่บางพื้นที่ใช้ แต่ในขณะที่อีกพื้นที่ไม่ได้ใช้ (เกษสุตา ชันติวงศ์. 2548: ออนไลน์) นวนิยายที่กล่าวเกี่ยวกับภาษาถิ่นปรากฏ 2 ทัศนะคือ

4.2.5.1. ทัศนะการใช้ภาษาถิ่น เช่น นวนิยายเรื่อง คุณนาย และเรื่อง เดือนดับที่สบ

ทา ผู้แต่งได้เสนอทัศนะด้านบวกคือความภาคภูมิใจในการใช้ภาษา และด้านลบคือความเขินอายที่สื่อสารด้วยภาษาถิ่น

ในเรื่อง คุณนาย หลังจากอุษาวดีสมรสกับศิโรตม์แล้ว อุษาวดีต้องสื่อสารกับศิโรตม์ด้วยภาษาภาคกลาง เพราะเขาเป็นคนกรุงเทพฯ และไม่เข้าใจในภาษาถิ่น แต่เมื่อเธอมีโอกาสสนทนากับคนเหนือด้วยกัน เธอก็จะใช้ภาษาถิ่นหรือที่เรียกว่าคำเมืองในการสนทนา ดังที่ผู้แต่งเล่าผ่านอุษาวดีว่า “ดิฉันพูด ‘คำเมือง’ กับก้าน้อยอย่างเต็มอกเต็มใจกับใครๆ แก่อำเภอดิฉันก็ใช้ภาษา ‘คำเมือง’ พูดกับเขาทั้งนั้น แม่เคยสอนว่าพูดกับคนเมืองเดียวกัน ไม่จำเป็นต้องใช้ภาษาภาคกลาง เคยมีชาวบ้านเราไปเรียนหนังสือกรุงเทพฯ กลับมาพูดภาษาเมืองไม่เป็น รู้สึกอายมาก” (อ.ไชยวร ศิลป์. 2536: 16-17)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่าอุษาวดีมีความเต็มใจและภูมิใจที่จะสื่อสารด้วยคำเมืองกับคนในภาคเดียวกัน และเห็นว่าคนเหนือที่เดินทางไปศึกษาที่กรุงเทพฯ กลับมาแล้วพูดภาษาเมือง

ไม่เป็นนั่นเป็นสิ่งที่น่าอายมาก เหมือนกับละทิ้งค่านิยมและความภาคภูมิใจในเรื่องภาษาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของคนในภาคเหนือไป

เมื่ออุซาวดีเดินทางมาเยี่ยมครอบครัวของศิริโรจน์ที่กรุงเทพฯ จึงถูกกลั่นแกล้งจากสุรียี่พี่สาวของศิริโรจน์เพราะไม่ชอบในตัวอุซาวดีเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เมื่อบุตรสาวของสุรียี่อยากให้อุซาวดีช่วยสอนให้พูดคำเมือง สุรียี่จึงไม่พอใจ ดังที่สุรียี่ได้สนทนากับจิตต์เป็นบุตรสาวและศิริโรจน์ โดยมีอุซาวดีนั่งรวมอยู่ด้วยว่า

“เรื่องอะไรจะต้องมาเรียนภาษาลาว ยายจี้ด”

คุณสุรียี่หันมาพบกับลูกสาวเป็นเชิงตำหนิคัดค้าน ดิฉันหน้าชาคั้นปากอยากจะทำอะไรบางอย่างออกมาแต่พอดีคุณศิริโรจน์พูดขึ้นเสียก่อน

“พี่สุ คนเหนือทั้งหมด เขาเรียกตัวเขาเองว่าคนเมืองนะ ลาวหมายถึงพวกเวียงจันทน์หรืออีสาน นั่นเขายอมรับละว่าพวกเขาเป็นลาว”

“ฮือ! เธอละช่างแก้แค้นดีนัก ก็ใครๆ เขาก็เรียกพวกทางเหนือว่าลาวกันทั้งนั้น ไม่เคยอ่านขุนช้างขุนแผนบ้างหรือไง จ้าวล้านช้าง จ้าวล้านนา มันก็ไ้อลาวทั้งนั้น”

(อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 63-64)

สุรียี่มีความเห็นว่าภาษาเมืองที่ชาวเหนือใช้ในการสนทนาระหว่างกันเป็นภาษาลาว จึงไม่ต้องการให้บุตรสาวเรียนภาษาเมืองจากอุซาวดี ถึงแม้ศิริโรจน์จะช่วยแก้ความเข้าใจผิดว่าคนเหนือเรียกตัวเองว่าคนเมือง และลาวหมายถึงคนที่อยู่ในเวียงจันทน์หรืออยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งพวกเขาเหล่านั้นก็ยอมรับว่าพวกเขาเป็นลาว แต่สุรียี่ก็ได้อ้างเรื่องขุนช้างขุนแผนที่เรียกเจ้าล้านช้างและเจ้าล้านนาว่าลาว

ในเรื่องคุณนาย แสดงให้เห็นว่าผู้แต่งต้องการสื่อให้ผู้อ่านเห็นถึงเอกลักษณ์ในการใช้ภาษาของคนเหนือ และนำเสนอให้เห็นว่าคนกรุงเทพฯ ให้การดูถูกภาษาเหนือว่าเป็นภาษาลาว ผู้แต่งต้องการแก้ต่างให้ภาษาถิ่นว่าภาษาเหนือเป็นภาษาหนึ่งที่คนไทยในภาคเหนือใช้สื่อสารกัน ไม่ใช่ภาษาของคนลาวแต่อย่างใด

ในเรื่องเดือนดับที่สบทา วงตะวันเป็นผู้หญิงเหนือที่เป็นชนเผ่ายอง จึงมีสำเนียงในพูดที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน และแตกต่างจากคนภาคเหนือในท้องถิ่นต่างๆ ดังที่วงตะวันเล่าว่า

พวกเราเป็นยอง ภาษาที่พูดผิดกับภาษาลาวหรือเชียงใหม่ เสียงทุ้มกว่าและคำบางคำไม่เหมือนกัน ความแตกต่างอันนี้ต้องคนทางเหนือด้วยกันเท่านั้นจะเข้าใจได้ง่าย ในทันทีที่ได้ยินว่าใครเป็นคนเมืองใด

ฉันพูดได้ทั้งยอง ลาว และภาษากลางซึ่งฉันจะต้องนึก ทำให้ช้าลงเวลาพูด

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 17)

วงตะวันพูดภาษาเมืองด้วยสำเนียงของชนเผ่ายอง ซึ่งแตกต่างจากการพูดภาษาลาวหรือเชียงใหม่ทั่วไป เพราะเสียงจะทุ้มกว่าและบางคำก็ไม่เหมือนกัน ซึ่งความแตกต่างทางด้านสำเนียงและภาษานั้น คนทางเหนือจะฟังและเข้าใจได้ง่ายว่าเป็นคนเหนือมาจากถิ่นใด เพราะแต่ละพื้นที่ในภาคเหนือจะมีสำเนียงในการพูดที่แตกต่างกัน วงตะวันสามารถพูดได้ทั้งภาษายอง ภาษาลาว และภาษาภาคกลาง โดยเฉพาะภาษาภาคกลางวงตะวันจะต้องนึกและพูดเพราะเป็นภาษาที่ไม่ค่อยคุ้นเคย จึงทำให้เธอพูดช้าลง จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่าภาษาในท้องถิ่นภาคเหนือมีความแตกต่างกันในเรื่องสำเนียงการออกเสียง และคำบางคำใช้ไม่เหมือนกัน แต่ผู้ที่เป็นคนเหนือสามารถฟังและแยกสำเนียงได้ง่าย และคนเหนือยังสามารถพูดและเข้าใจในภาษาภาคกลางได้เหมือนกับคนภาคกลางทั่วไปด้วย

เมื่อวงตะวันได้ประกวดนางงาม ในตอนที่เธอถูกสัมภาษณ์วงตะวันเกิดความลังเลว่าจะพูดตอบออกไปเป็นภาษาใดดี เธอจึงเลือกตอบเป็นภาษากลางอย่างที่เวียงคำเคยแนะนำ แต่คนสัมภาษณ์กลับพูดว่า

“พูดภาษาไทยได้ด้วยหรือครับ”

นี่เขาเห็นเราเป็นคนเถื่อนมาจากที่ใดหนอ พวกเราเป็นคนไทยยิ่งกว่าเขาเป็นเสียอีก เราใช้ภาษาดั้งเดิม ไม่มีสันสกฤตบาลีเติมไปหมดอย่างภาษาคอนกุงสักหน่อย

(สุวรรณี สุคนธา : 2543 หน้า 21)

วงตะวันมีความภูมิใจในความเป็นไทย เพราะคิดว่าการพูดด้วยภาษาเมืองเป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจ เพราะเป็นการแสดงออกถึงเอกลักษณ์เฉพาะตนและเป็นคำไทยแท้ ไม่มีคำต่างชาติอย่างภาษาบาลีและสันสกฤตเข้ามาปนเหมือนภาษากลางที่คนกรุงเทพฯ ใช้ เมื่อถูกถามเกี่ยวกับเรื่องการพูดภาษาไทย วงตะวันจึงรู้สึกไม่พอใจ เพราะเหมือนกับว่าเธอเห็นเธอเป็นเหมือนคนเถื่อนที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยกลางได้

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่าคนกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่มีความเข้าใจผิดคิดว่าภาษาเมืองคือภาษาลาว เนื่องจากอิทธิพลของหนังสือ เช่นในเรื่องขุนช้างขุนแผนที่ได้ยกตัวอย่างให้เห็นแล้วหรือบทละครร้องในเรื่องสาวเครือฟ้า ที่นำเสนอเรื่องราวของผู้หญิงเหนือที่ได้รับการดูถูกจากมารดาและคู่หมั้นของร้อยตรีพร้อมว่าเป็นลาวกินกิ้งก่า จึงทำให้เกิดความเข้าใจผิดว่าคนเหนือคือลาวขายวงกว้างขึ้น และคนส่วนใหญ่คิดว่าคนเหนือพูดภาษากลางไม่ได้ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วคนเหนือสามารถพูดภาษากลางได้ดีเหมือนคนกรุงเทพฯ แต่เพราะการออกเสียงเป็นแบบที่ไม่คุ้นเคย จึงทำ

ให้ต้องคิดก่อนพูด อีกทั้งคนเหนือยังภูมิใจในภาษาเมืองที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ของตนมากกว่าจึงไม่ค่อยนิยมพูดภาษากลาง

ส่วนผู้หญิงเหนืออีกกลุ่มหนึ่งไม่ต้องการพูดภาษาถิ่นหรือทำเป็นไม่รู้ เพราะไม่อยากให้ผู้ใดทราบว่าเธอเป็นคนเหนือ ดังเรื่อง อิตถีเพศ ศรีออนเคยพูดภาษาถิ่นเพราะเป็นภาษาที่เธอพูดมาตั้งแต่จำความได้และเป็นภาษาที่เธอชอบ แต่ตอนนี้เธอกลับไม่มีความชอบและพยายามลืมนำเธอเป็นผู้หญิงเหนือ ดังที่ผู้แต่งบรรยายผ่านศรีออนว่า

ศรีออนละลายตาออกจากกระจก ได้ยินเสียงพ่อแม่พูดคุยกันเป็นภาษาพื้นเมือง มันเคยเป็นภาษาที่ศรีออนเคยชอบ แต่เดี๋ยวนี้หล่อนไม่อยากได้ยินเลย และไม่อยากให้ใครๆ รู้ว่าหล่อนเคยมีพื้นเพเป็นคนทางเหนือ

คนภาคเหนือมีอะไรต่ออะไรที่น่านับถือหลายอย่าง แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีชื่อในสำนักต่างๆ ...ถ้ามาจากเหนือราคามักจะสูงกว่าผู้หญิงที่มาจากภาคอื่น

เมื่อเป็นดังนี้ จะไม่ให้ศรีออนพยายามลืมนำพิดของตนได้อย่างไร

(สุวรรณณี สุกนธา. 2543: 355)

การที่ศรีออนไม่ต้องการให้ใครทราบว่าเธอเป็นคนเหนือ เพราะในความคิดเธอผู้หญิงเหนือขึ้นชื่อในเรื่องการขายบริการทางเพศ และถ้ามาจากภาคเหนือมักจะได้อาชีพที่สูงกว่าผู้หญิงที่มาจากภาคอื่นๆ ของประเทศไทย ทำให้ศรีออนไม่พอใจและพยายามลืมนำเธอเกิดมาเป็นผู้หญิงเหนือ แม้แต่ภาษาเหนือที่เธอเคยชอบเธอก็ไม่อยากได้ยินอีกด้วย

ผู้หญิงเหนือบางคนพึงพอใจที่จะได้สนทนาเป็นภาษาเมืองที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน แต่อีกส่วนหนึ่งไม่ต้องการสนทนาภาษาเมืองเพราะปัจจัยหลายด้าน เช่น อายุที่ผู้หญิงเหนือเป็นผู้หญิงที่ขายบริการทางเพศมาก หรือการที่ผู้หญิงเหนือได้มาศึกษาที่กรุงเทพฯ แล้วพยายามปรับสำเนียงในการพูดให้เป็นภาษากลาง จนทำให้กลับมากพูดภาษาเมืองไม่ได้อีก หรือเห็นว่าภาษากลางเป็นภาษาที่ใช้สื่อสารได้ทุกภาคของประเทศไทย และทันสมัยกว่าภาษาเมืองที่มีใช้เฉพาะในภาคเหนือเท่านั้น

4.2.5.2. การใช้ภาษาถิ่นในการเล่าเรื่อง

ในช่วงแรกผู้แต่งใช้ภาษาถิ่นในการเล่าเรื่องอยู่บ้าง เพื่อเป็นการสร้างฉากบรรยากาศเมืองเหนือ โดยปรากฏในนวนิยายเรื่อง แหวนทองเหลือง, คุณนาย และ เดือนดับที่สบทา

ในเรื่องแหวนทองเหลือง มีการเติมคำลงท้ายว่า “เจ้า” แทนคำว่า “คะ” หรือ “ค่ะ” ตอนที่ดวงใจพูดเท่านั้น ดังตัวอย่างเช่น

“ในเมือง...บางกอกนะ ไม่สวยหรือเจ้า” ดวงใจพูดเปรยๆ ออกมา
“มันก็ดีไปคนละอย่าง” กฤษฎาอธิบาย

(อนุสรณการ. 2537: 42)

การลงท้ายคำว่า “เจ้า” ของดวงใจปรากฏเฉพาะตอนที่เธออยู่ในภาคเหนือเท่านั้น

ในเรื่องขุนนาย ปรากฏเมื่ออุษาบดีสนทนากับคนเหนือด้วยกันเท่านั้น และเติมคำลงท้ายด้วยคำว่า “เจ้า” ดังตอนที่อุษาบดีพบกับชัยยะ เขาได้ถึงมารดาที่ป่วยให้อุษาบดีฟัง อุษาบดีจึงถามว่า “ป้าบุญเรือนไม่สบาย! ตาย! ชาติไม่ยกทราบ อยู่โรงพยาบาลไหนเจ้า?” (อ.ไชยวรศิลป์. 2536: 224)

ในเรื่องเดือนดับที่สบตา ปรากฏเมื่อวงตะวันสนทนากับคนเหนือด้วยกัน ดังตอนที่วงตะวันสนทนากับเวียงคำเกี่ยวกับเครื่องแต่งกายที่จะใช้ในการประกวดนางงามว่า

“นี่นะหรือ เสื้อเฮา”
ฉันมักถามออกไปอย่างเผลอไผล
ฉันพูดเหมือนรำพึงกับตัวเอง “ใส่แล้วจะเป็นจะไต่ก็บู้”
“ใส่แล้วก็งาม” พี่เวียงคำว่าแล้วก็พูดเหมือนบ่นต่อไปว่า “ประกวดนางงามที่เฮาเหนือ จะไม่ส่งนางงามเฟิ่นก็ว่าให้ช่วยกัน...ขอความร่วมมือจากร้านเฮา...เฮาจะบ่งก็เกรงใจผู้ใหญ่”

(สุวรรณี สุคนธา. 2543: 6-7)

ในเรื่องไอ้ค่อม เป็นนวนิยายเรื่องแรกที่มีการปรากฏของการใช้ภาษาถิ่นมากขึ้น จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของการเล่าเรื่อง ผู้แต่งได้ใช้ภาษาถิ่นในบทสนทนาของตัวละครที่เป็นคนเหนือด้วยกัน เช่น นางลาสนทนากับนายตุ่น หรือแสงหล้าสนทนากับนายตุ่น ดังข้อความว่า

“พ่อหม้ายมันเสียหยาตรงไหนวะ กูเป็นพ่อหม้าย แม่มียังแต่งกับกู”
“แม่ก็ส่วนแม่ หล้าก็ส่วนหล้า ไม่รู้ละ หล้าไม่ชอบมัน” เธอพูดเสียงดังสะบัดๆ “อะไรก็ช่างเถอะที่สำคัญมันไม่หล่อ หน้าตาอย่างกะมินหม้อ”
“อีหล้า” ลุงตุ่นหัวเราะหึๆ “เลือกตามแลงได้แจ็กกันโล้งเนื้อ...”
แกเย้าทำนองว่าเลือกนักมักได้แระ แสงหล้าแค้นเสียงฮือสะบัดหน้าลงเรือนไป

(มาลา คำจันทร์. 2544: 3)

เรื่องปิมปา ผู้แต่งใช้บรรยายบรรยากาศในช่วงแรกของเรื่อง ส่วนในตอนท้ายของเรื่องเริ่มตั้งแต่หมอเข้มซึ่งเป็นคนกรุงเทพฯ เข้ามา ผู้แต่งก็ไม่บรรยายโดยใช้ภาษาถิ่นอีกเลย

ในเรื่องแต่ปางบรรพ์ ผู้แต่งใช้ภาษาถิ่นในการสนทนาของตัวละครตั้งแต่ต้นจนจบตัวอย่างเช่น

“เจ้าพี่กองไทจะรับหมาก เอ้อ! เหมี้ยงแฮมซั๊กคำก่อเจ้า”

“ยีนดินักๆ เจ้า ถ้าได้เหมี้ยงแฮมซั๊กคำถ้าจะดี แต่ถ้าเป็นหมากเห็นที่จะบ่ไหวแล้วเจ้า”

“เจ้าอุปถัมภ์ส่งเหมี้ยงหื้อเจ้ากองไท แล้วผ่อตี่ๆ เหนอว่าเป็นเหมี้ยงกว่าหมาก”

“แล้วจะรับมูลียาขึ้น (บุหรี่ยาจน) โดยก่อเจ้า”

“เหมี้ยงอย่างเดียวก่อดีล้ำดีเหลือแล้วเจ้า”

(บุญวรรณ. 2550: 223)

ส่วนในเรื่องกลิ่นกาสะลอง ผู้แต่งใช้ภาษาถิ่นในการสนทนาของตัวละครที่เป็นคนภาคเหนือด้วยกันเท่านั้น และมีการใช้ภาษาถิ่นในการบรรยายความคิดของตัวละคร เช่น

ชาตินี้หรือชาติไหน ข้าเจ้าจะไปรอأيัยทรัพย์...ที่บ้าน

คำพูดสุดท้ายตั้งคำอธิษฐาน ถ้าأيัยทรัพย์ฮักมันกาสะลองแท้จริง ขอให้เราได้พบเจอกันทุก

ชาติไป

(เนียรปาดิ. 2551: 556)

การปรากฏภาษาถิ่นในนวนิยายขึ้นอยู่กับยุคสมัยที่แต่ง ในยุคแรกภาษาถิ่นที่ใช้เพื่อสร้างบรรยากาศของท้องถิ่นและเสริมลักษณะของตัวละครเอกที่เป็นคนท้องถิ่น ต่อมาเริ่มปรากฏภาษาถิ่นมาใช้ในบทสนทนาของตัวละครมากขึ้น

การปรากฏของภาษาถิ่นในนวนิยายมีความเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด จากการปรากฏภาษาถิ่นในบทสนทนาอยู่บ้างเพียงบางคำ เพื่อสร้างบรรยากาศและกลิ่นอายของท้องถิ่นเสริมลักษณะของตัวละครบางตัวที่เป็นคนเหนือ ต่อมาบทสนทนาในนวนิยายก็ปรากฏการใช้คำภาษาถิ่นมากขึ้น และใช้เล่าเรื่องผ่านความคิดของตัวละครอีกด้วย นวนิยายบางเรื่องตั้งใจจะใช้ภาษาเหนือเล่าเรื่องเกือบทั้งหมด เช่น เรื่องปิมปา มีการใช้เชิงอรรถและภาคผนวกอธิบายคำศัพท์ภาษาถิ่น นวนิยายบางเรื่องบทสนทนาใช้ภาษาเหนือทุกถ้อยคำ เช่น เรื่องกลิ่นกาสะลอง และแต่ปางบรรพ์ ความเปลี่ยนแปลงนี้อาจเป็นด้วยกระแสนิยมอัตลักษณ์ล้านนาในหมู่คนเหนือ และความมุ่งหวังจะสร้างนวนิยายที่เป็นเรื่องเล่าของคนเหนือโดยเฉพาะ เช่น ผู้แต่งเป็นคนเหนืออย่าง อ. ไชยวรศิลป์ เป็นต้น แต่ในยุคสมัยที่แต่งมิได้มีกระแสท้องถิ่นนิยม จึงไม่ปรากฏภาษาถิ่น กล่าวได้ว่าการปรากฏของภาษาถิ่นขึ้นอยู่กับภูมิหลังของผู้แต่งที่เป็นคนเหนือ และกระแสท้องถิ่นนิยมที่มีอิทธิพลต่อการสร้างงานวรรณกรรม

จากการศึกษาสถานภาพและบทบาทของตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือในนวนิยาย สามารถจำแนกได้ 5 ประเภท ได้แก่

1. สถานภาพและบทบาทของบุตรสาว บุตรสาวจะได้รับการเลี้ยงดูจากบิดา มารดา โดยเน้นอบรมเพื่อเตรียมตัวเป็นภรรยาและมารดาที่ดีในอนาคต ในนวนิยายที่แสดงถึงหน้าที่ของบุตรสาวพึงเคารพเชื่อฟังบิดามารดา และกตัญญูมีเกอบทุกเรื่อง เช่น อุษาดีจากเรื่องคุณนาย และปิมปาจากเรื่องปิมปา เป็นต้น แต่มีบางเรื่องที่ผู้แต่งได้สร้างตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือในสถานภาพและบทบาทของบุตรสาวที่ไม่เชื่อฟังบิดา มารดา ทำให้ชีวิตต้องเผชิญชะตากรรมอันเลวร้าย เช่น แสงหล้าจากเรื่องไอ้ค่อม และซ้องปิบจากเรื่องกลิ่นกาสะลอง เป็นต้น

2. สถานภาพและบทบาทของภรรยา นวนิยายที่ปรากฏสถานภาพและบทบาทของภรรยาทั้งในทางนิตินัยคือสมรสโดยสังคมรับรู้ และในทางพฤตินัยคือมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาว หน้าที่ของภรรยาในทางนิตินัยและพฤตินัยจะเหมือนกันในเรื่องของความซื่อสัตย์ต่อคู่ครอง และจะแตกต่างกันในเรื่องภาระหน้าที่ที่มีต่อครอบครัว ในเรื่องสถานภาพและบทบาทความเป็นภรรยานี้ได้วิเคราะห์ในหัวข้อตามหน้าที่ของสถานภาพและบทบาทที่ปรากฏในนวนิยาย ได้แก่ ปกป้องและให้เกียรติสามี ความรักความซื่อสัตย์ต่อสามี อดทนและให้อภัยเมื่อสามีนอกใจ ซึ่งปรากฏชัดในนวนิยายเรื่องคุณนาย และในด้านหน้าที่ที่มีต่อครอบครัว พบว่าตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือได้ทำหน้าที่แม่บ้าน คือดูแลความสะอาดภายในบ้าน ทำอาหาร ทำบัญชีรายรับรายจ่าย และดูแลเครื่องแต่งกายของสามีให้สะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ เช่น เรื่องคุณนาย และรากนครา เป็นต้น

3. สถานภาพและบทบาทของมารดา มารดามีหน้าที่เลี้ยงดูบุตรให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ ทั้งทางร่างกายและอบรมนิสัยให้มีคุณธรรม เพื่อสร้างสมาชิกใหม่ที่ดีให้แก่สังคม สถานภาพและบทบาทของมารดาเริ่มตั้งแต่การตั้งครรภ์ไปจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต ในนวนิยายได้กล่าวถึงการตั้งครรภ์ด้วยความเต็มใจโดยไม่หวังผลประโยชน์จากบุตร เช่น เรื่องคุณนาย เป็นต้น แต่มีบางเรื่องที่ตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือตั้งครรภ์เพื่อยกฐานะภรรยาของตนเอง คือมีแสงหล้าจากเรื่องรากนครา นอกจากนั้นผู้หญิงเหนือที่ตั้งครรภ์ในขณะที่ไม่พร้อมก็เป็นสาเหตุหนึ่งนำไปสู่การทำแท้ง เช่น วงตะวันจากเรื่องเดือนดับที่สบตา และแสงหล้าจากเรื่องไอ้ค่อม เป็นต้น ผู้หญิงเหนือที่อยู่ในสถานภาพและบทบาทความเป็นมารดา ย่อมต้องให้ความรัก การเลี้ยงดูบุตรให้เจริญเติบโต คอยอบรมสั่งสอนบุตรให้เป็นคนดีในสังคม และเมื่อบุตรมีปัญหามารดาควรให้คำแนะนำในทางที่ดีแก่บุตร เพื่อให้บุตรสามารถแก้ไขปัญหาชีวิตได้ดีขึ้น

4. สถานภาพและบทบาทของพี่สาว – น้องสาว ผู้หญิงเหนือที่อยู่ในสถานภาพและบทบาทของพี่สาวจะต้องดูแล ปกป้อง และให้คำปรึกษาที่ดีแก่ผู้เป็นน้องเสมอ และบางครั้งอาจต้องเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อให้น้องได้มีชีวิตที่ดีขึ้น เช่น แหม่มเมืองจากเรื่องรากนครา ยอมสละชีวิตเพื่อให้มีแสงหล้าสมรอยแทนและได้อยู่กับสุขวงศ์ผู้ชายที่เธอรัก เป็นต้น ส่วนผู้ที่อยู่ในสถานภาพ และบทบาทของน้องสาว ควรให้ความเคารพรัก เชื่อฟัง และเสียสละในสิ่งที่สมควรให้แก่ผู้เป็นพี่ เช่น คำประพาพจากเรื่องสะพานแสงคำที่ยอมแลกตุ๊กตาให้แก่สร้อยจันทร์ผู้เป็นพี่สาว เป็นต้น

5. สถานภาพและบทบาทของสะใภ้ ผู้หญิงเหนือที่มีสถานภาพและบทบาทของสะใภ้จะต้องรักและเคารพต่อบิดา มารดา และญาติของสามีเสมือน บิดา มารดา และญาติของตัวเอง และผู้อยู่ในฐานะสะใภ้จะต้องเข้ากับครอบครัวของสามีให้ได้ นวนิยายที่กล่าวเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของสะใภ้เด่นชัดที่สุดคือ อุษาดีจากเรื่องคุณนายที่พยายามปรับปรุงตัวเพื่อให้ครอบครัวของสามีโดยเฉพาะพี่สาวและมารดายอมรับในตัวเธอ

ส่วนค่านิยมที่สะท้อนผ่านนวนิยาย แสดงให้เห็นถึงทัศนะของผู้แต่งซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคม โดยในงานวิจัยนี้ได้วิเคราะห์ค่านิยมที่สะท้อนผ่านตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือ 5 ประเภท ดังนี้

1. ค่านิยมเกี่ยวกับความงาม การพรรณนาความงามของตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือ ส่วนหนึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นไปตามขนบการสร้างตัวละครเอกฝ่ายหญิงในนวนิยายพาฝัน ที่มักจะเน้นรูปโฉมงดงาม และลักษณะนิสัยด้านดี ขณะเดียวกันในนวนิยายเหล่านี้ก็น่าจะสะท้อนมายาคติเกี่ยวกับผู้หญิงเหนือในสังคมไทยว่า ผู้หญิงเหนือมีรูปโฉมเป็นที่ประทับใจแก่ผู้พบเห็นซึ่งเป็นคนภาคอื่น และพากันเล้าขานถึงความสวยงามของผู้หญิงเหนือ เหตุการณ์ที่ปรากฏตามท้องเรื่องของนวนิยาย มักจะมีเรื่องราวเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากความงามของตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือ ในบางเรื่องตัวละครเอกฝ่ายชายชอบพอรักใคร่ตัวละครเอกฝ่ายหญิงเพราะรูปโฉมเป็นสำคัญ เช่นวงตะวันจากเรื่องเดือนดับที่สบตา และเจ้าอุบลรัตน์จากเรื่องแต่ปางบรรพ์ เป็นต้น อย่างไรก็ตามความงามอย่างเดียวก็ไม่อาจจะทำให้ตัวละครเอกหญิงประสบความสำเร็จในความรักได้ การจะมีความรักและชีวิตคู่ที่ดี หรือรักษาความรักให้ยืนยาวได้นั้น ต้องประกอบด้วยคุณความดีที่เป็นตัวดึงดูดใจให้ตัวละครเอกฝ่ายชายเห็นคุณค่าด้วย เช่น แม่นเมืองจากเรื่องรากนครา และกาสะลองจากเรื่องกลืนกาสะลอง เป็นต้น นอกจากนั้นความงามของตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือจะส่งผลต่อการสร้างความสัมพันธ์กับตัวละครเอกฝ่ายชายหรือตัวละครอื่นแล้ว ยังมีผลกระทบต่อลักษณะนิสัยของตัวละครด้วย ตัวละครหลายเรื่องชื่นชมในความงามของตนเองและคำสรรเสริญเยินยอ อีกทั้งเข้าใจผิดว่ารูปโฉมจะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนาทุกอย่าง ตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือในนวนิยายเหล่านี้ บางตัวละครหลงใหลทางผิด เช่น วงตะวันจากเรื่องเดือนดับที่สบตา ศรีออนจากเรื่องอดีตพิเศษ และแสงหล้าจากเรื่องไอ้ค่อม เป็นต้น นอกจากนั้นความงามอาจเป็นโทษถ้าผู้หญิงหลงติดอยู่กับความงามนั้น และยังเป็นภัยต่อผู้หญิงได้ ดังจะเห็นได้จากดวงใจจากเรื่องแหวนทองเหลืองและวงตะวันจากเดือนดับที่สบตา ในนวนิยายเหล่านี้หลายเรื่องสะท้อนค่านิยมการประกวดนางงามที่มีผลทำให้ผู้หญิงเหนือกลายเป็นวัตถุแห่งความงาม เป็นเหมือนสินค้าชิ้นหนึ่งของผู้สนับสนุนหรือผู้ส่งเข้าประกวด ที่จะต้องลงทุนเรื่องค่าส่งเสริมความงาม อันจะทำให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์หลังจากผู้หญิงที่ส่งเข้าประกวดได้เป็นนางงาม เช่นเป็นพนักงานขายสินค้าเรียกลูกค้าและก้าวเข้าสู่วงการบันเทิง เป็นต้น ส่วนผู้หญิงที่เข้าประกวดความงาม นับเป็นต้นทุนอย่างหนึ่งที่เปิดโอกาสให้เธอก้าวไปสู่ชีวิตที่ดีกว่า นวนิยายที่ปรากฏค่านิยมการประกวดนางงามของผู้หญิงเหนือได้แก่นวนิยายเรื่องคุณนาย เดือนดับที่สบตา และไอ้ค่อม นอกจากนั้นนวนิยายเรื่องอดีตพิเศษ

สะท้อนให้เห็นว่าการเข้าประกวดนางงามจะนำมาสู่ชีวิตที่ดีกว่า จึงเป็นช่องทางให้นายหน้าที่หาผู้หญิงสาวสวยไปค้าบริการมาหลอกบิดา มารดาของผู้หญิงว่าจะส่งบุตรสาวเข้าประกวดนางงามด้วย

2. ค่านิยมเกี่ยวกับอาชีพ การประกอบอาชีพของผู้หญิงเหนือในนวนิยายสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ได้แก่

2.1 ประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตัวเองและครอบครัว ได้แก่ เกษตรกร เป็นอาชีพหลักของชาวชนบทในภาคเหนือ เช่น ปลุกกระเทียม ปลุกต้นหอม เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น, อาชีพพนักงานขายสินค้าหน้าร้าน เช่น ร้านขายของพื้นเมือง ร้านผ้าไหม ร้านขายของที่ระลึก นิยมจ้างผู้หญิงสาวสวยเพื่อเรียกลูกค้า, อาชีพขายบริการทางเพศ, การประกอบอุตสาหกรรมในครัวเรือน ปรากฏ 2 อาชีพคือ อาชีพทำร่มและอาชีพทอผ้า, และอาชีพครู

2.2 ไม่ประกอบอาชีพ สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

2.2.1 ชนชั้นสูงอยู่ในฐานะผู้สืบเชื้อสายเจ้าผู้ครองนคร ผู้หญิงชนชั้นสูงเหล่านี้ต้องทำงานเพื่อบ้านเมืองเป็นหลัก จึงไม่ได้ประกอบอาชีพอื่นอีก เช่นแม่เมืองจากเรื่องรากนครา เป็นต้น แต่มีตัวละครตัวหนึ่งคือเจ้าอุบลรัตน์ประกอบอาชีพหลายอย่าง ซึ่งถือได้ว่าเป็นสตรีชั้นสูงที่พัฒนาความเจริญให้กับแผ่นดิน

2.2.2 ทำหน้าที่เป็นแม่บ้านให้แก่ครอบครัวเพียงอย่างเดียว ตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือที่กล่าวเกี่ยวกับการทำหน้าที่เป็นแม่บ้าน เช่น อุษาวดีจากเรื่องคุณนาย และวงตะวันจากเรื่องเดือนดับที่สบตา เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่าในนวนิยายผู้แต่งแต่ละคนไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของอาชีพการงานของผู้หญิงเหนืออย่างโดดเด่นนัก ยิ่งเรื่องใดที่ต้องการเน้นถึงผู้หญิงเหนือสมัยก่อน จะเห็นว่าผู้หญิงเหนือไม่มีลักษณะเด่นในวงวิชาชีพเท่าใดนัก

3. ค่านิยมเกี่ยวกับการสืบทอดประเพณีในนวนิยายจำแนกได้ 2 ประเภท ได้แก่

3.1 ค่านิยมการนับถือผีและการผดผี ผีบรรพบุรุษหรือที่เรียกกันว่าผีปู่ย่า เป็นผีหรือวิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นผีประจำตระกูลที่มีการนับถืออยู่ในวงศ์ญาติเดียวกัน และสัมพันธ์กับการสืบเชื้อสาย ซึ่งเป็นการสืบทอดทางสายมารดา ดังนั้นการนับถือผีปู่ย่าจะมีการถ่ายทอดผ่านทางผู้หญิงเท่านั้น เชื่อกันว่าคติการนับถือผีปูย่านั้นจะเป็นแบบแผนวัฒนธรรมของชาวเหนือมาแต่โบราณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการควบคุมทางจริยธรรมและพฤติกรรมทางเพศของผู้หญิงอีกอย่างหนึ่งด้วย ผู้หญิงเหนือมีค่านิยมด้านความเชื่อเรื่องการนับถือผีและการผดผี เพราะชาวเหนือให้ความสำคัญต่อบรรพบุรุษที่เป็นผู้ปกป้องคุ้มครองบุตรหลาน เมื่อบุตรหลานทำผิดผีบรรพบุรุษจะไม่พอใจและดลบันดาลให้คนในบ้านเจ็บป่วยและพบเจอแต่เรื่องที่ไม่ดี ทำให้ผู้หญิงเหนือระวังเรื่องการถูกเนื้อต้องตัวผู้ชายเป็นพิเศษ และเมื่อเกิดการถูกเนื้อต้องตัวขึ้น ผู้ชายจะต้องขอขมาต่อผีบรรพบุรุษของผู้หญิง โดยการเลี้ยงผี บรรพบุรุษของผู้หญิง จึงทำให้ครอบครัวของผู้หญิงกลับมาเป็นปกติในที่สุด นวนิยายที่กล่าวเกี่ยวกับค่านิยมการนับถือผีและการผดผี เช่น แต่ปางบรรพ์ และ กลืนกาสะลอง เป็นต้น

3.2 ค่านิยมเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม และนรก-สวรรค์ ผู้แต่งแสดงทัศนะผ่านตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือว่า ผู้หญิงเหนือมีความเชื่อเกี่ยวกับกฎแห่งกรรมว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีกรรมเก่าติดตัวมาด้วย และมนุษย์นั้นจะต้องชดใช้กรรมเก่าและพยายามสร้างแต่ความดีให้มาก เพราะคุณความดีจะอยู่ติดตัวของเรตลอดชีวิตคอยคุ้มครองให้มีแต่ความสุข และใครที่ไม่ดีไว้ก็จะต้องชดใช้ผลกรรมจากการกระทำทั้งสิ้น ผู้หญิงเหนือมีความเชื่อเรื่องสวรรค์ว่าผู้ที่ทำความดีเมื่อเสียชีวิตแล้วจะได้ขึ้นสวรรค์ใช้ชีวิตอย่างมีความสุข และสวรรค์เป็นตัวกำหนดชีวิตมนุษย์ให้พบเจออุปสรรคหรือสิ่งที่ดีในชีวิต นอกจากความเชื่อเรื่องสวรรค์แล้วผู้หญิงเหนือยังมีความเชื่อเรื่องนรกว่าถ้าทำกรรมไม่ดีไว้เมื่อเสียชีวิตก็ต้องตกนรกเพื่อไปใช้ผลกรรมที่ทำมา นวนิยายที่กล่าวเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมและนรก-สวรรค์ เช่น แหวนทองเหลือง ไอ้ค่อม และ ปมปา เป็นต้น

4. ค่านิยมเกี่ยวกับการเลือกคู่ครอง ผู้หญิงหลายคนนิยมสมรสเพื่อการยกระดับทางชนชั้นของตนเองและครอบครัว ซึ่งในนวนิยายผู้แต่งก็ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการเลือกคู่ครองของตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือในการยกระดับชนชั้น เช่น อุษาวดีจากเรื่อง คุณนาย และวงตะวันจาก เดือนดับที่สบทา เป็นต้น นอกจากนี้การเลือกคู่ครองของผู้หญิงเหนือยังเกี่ยวข้องกับการตอบแทนบุญคุณ สามารถจำแนกได้ 2 ประเด็น ได้แก่

4.1 ตอบแทนบุญคุณของบิดา มารดา ผู้เป็นบิดาและมารดาต้องดูแลบุตรสาวให้มีครอบครัวที่ดีและมีคนดูแลต่อไปในอนาคต การเลือกคู่ครองของผู้หญิงบิดา มารดาจึงมีส่วนช่วยเลือกและตัดสินใจให้แก่บุตรสาว ในฐานะคนในครอบครัว ซึ่งปรากฏในนวนิยายเช่น คุณนาย และ เดือนดับที่สบทา เป็นต้น

4.2 ตอบแทนบุญคุณที่ช่วยชีวิต ผู้หญิงเหนือเลือกคู่ครองหรือยอมสมรสเพราะต้องการตอบแทนบุญคุณ ปรากฏในนวนิยายเรื่อง แหวนทองเหลือง และ รากนครา

5. ค่านิยมเกี่ยวกับภาษา นวนิยายที่กล่าวเกี่ยวกับภาษาถิ่นปรากฏ 2 ทัศนะ ได้แก่

5.1. ทัศนะการใช้ภาษาถิ่น ผู้แต่งได้เสนอทัศนะด้านบวกคือความภาคภูมิใจในการใช้ภาษาถิ่น เช่น คุณนาย เป็นต้น และด้านลบคือความเขินอายที่สื่อสารด้วยภาษาถิ่น ปรากฏในนวนิยาย เช่น รากนครา เป็นต้น

5.2. การใช้ภาษาถิ่นในการเล่าเรื่อง ในช่วงแรกผู้แต่งใช้ภาษาถิ่นในการเล่าเรื่องอยู่บ้างเพื่อเป็นการสร้างฉากบรรยากาศเมืองเหนือ โดยปรากฏในนวนิยายเรื่อง แหวนทองเหลือง คุณนาย และ เดือนดับที่สบทา การปรากฏของภาษาถิ่นในนวนิยายมีความเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด จากการปรากฏภาษาถิ่นในบทสนทนาอยู่บ้างเพียงบางคำ เพื่อสร้างบรรยากาศและกลิ่นอายของท้องถิ่น เสริมลักษณะของตัวละครบางตัวที่เป็นคนเหนือ ต่อมาบทสนทนาในนวนิยายก็ปรากฏการใช้คำภาษาถิ่นมากขึ้น และใช้เล่าเรื่องผ่านความคิดของตัวละครด้วย เช่น เรื่อง เดือนดับที่สบทา เป็นต้น นวนิยายบางเรื่องบทสนทนาใช้ภาษาถิ่นทุกถ้อยคำ เช่น เรื่อง กลิ่นกาสะลอง และ แต่ปางบรรพ์ เป็นต้น ความเปลี่ยนแปลงนี้อาจเป็นด้วยกระแสนิยมอัตลักษณ์ล้านนาในหมู่คนเหนือ และความมุ่งหวัง

จะสร้างนวนิยายที่เป็นเรื่องเล่าของคนเหนือโดยเฉพาะ กล่าวได้ว่าการปรากฏของภาษาถิ่นขึ้นอยู่กับภูมิหลังของผู้แต่งที่เป็นคนเหนือ และกระแสท้องถิ่นนิยมที่มีอิทธิพลต่อการสร้างงานวรรณกรรม

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิเคราะห์ตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือและภาพสะท้อนทางสังคมจากตัวละครผู้หญิงเหนือในนวนิยายไทย มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือในด้านลักษณะทางกายภาพและลักษณะนิสัยและพฤติกรรม และวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมจากตัวละครผู้หญิงเหนือในนวนิยายไทยในด้านสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงเหนือ ค่านิยม ความเชื่อ และวิถีชีวิต ซึ่งผลการศึกษาจะทำให้เข้าใจถึงลักษณะทางกายภาพและลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือที่ผู้แต่งสร้างขึ้นตามจินตนาการ และเข้าใจถึงภาพสะท้อนทางสังคมภาคเหนือจากตัวละครผู้หญิงเหนือ วิธีการดำเนินการวิจัยใช้จากการศึกษาค้นคว้า และการวิจัยเอกสาร โดยศึกษาจากนวนิยายที่กล่าวเกี่ยวกับผู้หญิงเหนือ ตั้งแต่ปีพ.ศ.2493 – พ.ศ. 2551 จำนวน 12 เรื่อง 17 ตัวละคร และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

สรุปผลการศึกษาวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์ตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือในนวนิยายจำนวน 12 เรื่อง 17 ตัวละคร พบว่า ผู้แต่งที่อยู่ในช่วงที่หนึ่ง คือ พ.ศ.2493-พ.ศ.2517 นั้นบรรยายความงามของผู้หญิงเหนือโดยเปรียบเทียบกับความงามของธรรมชาติ เป็นความงามที่เน้นเกี่ยวกับลักษณะเผ่าพันธุ์ และมีการถ่ายทอดความงามแบบอุดมคติของตัวละครเอกผู้หญิงเหนือ ซึ่งเห็นได้จากลักษณะทางกายภาพของตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือในยุคต่อมา ส่วนในด้านลักษณะนิสัยและพฤติกรรม ผู้แต่งจะเน้นให้เห็นถึงความใสซื่อบริสุทธิ์ ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม ไม่ทันคน มองโลกในแง่ดี หัวอ่อน ซึ่งเป็นข้อบกพร่องของตัวละครเอกหญิง แต่มีผู้แต่งคนหนึ่งคือ สุวรรณี สุคนธา ที่กล่าวถึงลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครสมจริงมากขึ้น โดยให้ตัวละครมีความต้องการทางเพศ ไม่รักนวลสงวนตัว ไม่ยึดมั่นในความรัก เป็นต้น ซึ่งเป็นความรู้สึกทางด้านอารมณ์ที่แฝงอยู่ในชีวิตจริงของมนุษย์ และมีอยู่จริงในสภาพสังคม ทำให้เกิดความสมจริงมากขึ้น นอกจากนั้น สุวรรณี สุคนธา ยังแสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงมีความรู้สึกเช่นเดียวกับผู้ชายคือมีความรู้สึกและความพึงพอใจต่อเพศตรงข้าม และอาจมีความสัมพันธ์ฉันคู่สามีภรรยาเช่นเดียวกับผู้ชายที่มีภรรยาน้อย เพียงผู้หญิงไม่สามารถแสดงออกมาได้อย่างที่ผู้ชายกระทำ เพราะค่านิยมและกรอบประเพณีที่เป็นเสมือนข้อห้ามที่ผู้หญิงไม่ควรปฏิบัติ ในช่วงที่สอง คือ พ.ศ. 2525-พ.ศ.2543 ผู้แต่งไม่เน้นเกี่ยวกับความงามของตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือเท่าใดนัก แต่ยังคงสืบทอดความงามตามแบบอุดมคติ และไม่เน้นลักษณะทางเผ่าพันธุ์เหมือนในช่วงแรก ผู้แต่งในช่วงนี้เน้นถึงลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครมากขึ้น กล่าวคือตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือเริ่มมีตัวเปรียบเทียบกับลักษณะนิสัยและพฤติกรรม ซึ่งผู้แต่งต้องการแสดงให้เห็นถึงคุณสมบัติที่ดีและพึงปฏิบัติของผู้หญิงเหนือ โดยนำมาเปรียบเทียบกับ

คุณสมบัติที่ไม่พึงปฏิบัติ และแสดงให้เห็นผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำที่พึงปฏิบัติและไม่พึงปฏิบัติด้วย ส่วนในช่วงที่สาม คือ พ.ศ. 2550-พ.ศ.2551ผู้แต่งเน้นถึงความงามแบบอุดมคติของตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือมากเกินไปจนขาดความจริง และไม่มีการบรรยายความงามตามแบบลักษณะเผ่าพันธุ์เลย ส่วนลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือนั้นพบว่า ผู้แต่งสร้างตัวละครให้มีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมเกินจริง กล่าวคือสร้างให้ตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือมีความเฉลียวฉลาดและเก่งเกินกว่าตัวละครอื่นในเรื่อง ทำให้ขาดความจริง อีกทั้งในช่วงนี้ผู้แต่งแสดง ให้เห็นถึงกระแสความภูมิใจในท้องถิ่นนิยม และเพิ่มความสมจริงให้แก่นวนิยายคือได้ใช้บทสนทนาและการบรรยายฉากที่เป็นภาษาถิ่นทั้งหมด

ส่วนการวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมจากตัวละครผู้หญิงเหนือทำให้เห็นลักษณะเฉพาะของสภาพสังคมในด้านต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึง ค่านิยม และสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงเหนือ โดยเฉพาะสถานภาพและบทบาทของภรรยาที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอถึงหน้าที่ของภรรยาที่ดีที่พึงปฏิบัติต่อสามี หรือแม้แต่นำเสนอถึงสิทธิที่ภรรยาหลวงควรได้รับในกรณีที่สามีมีภรรยาน้อย หรือแม้แต่การลุกขึ้นสู้เพื่อปกป้องสิทธิของตนเองที่ต้องตกเป็นภรรยาทาสของสามี หรือเป็นเพียงช้างเท้าหลังที่ต้องคอยก้าวตามสามีอยู่ตลอดเวลา ผู้แต่งยังแฝงทัศนะเกี่ยวกับการยึดมั่นในศักดิ์ศรีของผู้หญิง เพราะผู้หญิงเริ่มแสดงออกในการคบหาหรือต้องการเป็นภรรยาน้อยเพียงเพราะต้องการมีหน้ามีตาในสังคม ผู้หญิงจึงยอมแลกด้วยร่างกาย เงินทอง ให้แก่ผู้ชายที่คิดว่าจะสามารถให้สิ่งเหล่านั้นได้ อีกทั้งผู้แต่งยังแฝงทัศนะเกี่ยวกับการรักถิ่นกำเนิด และสื่อให้เห็นว่าคนเหนือถูกดูถูกว่าเป็นคนลาว เพราะกินปลาร้า พูดภาษาลาว และผู้หญิงเหนือเป็นผู้หญิงใจง่าย ไม่รักษานวลสงวนตัว ผู้แต่งจึงพยายามเขียนเพื่อแก้ไขความเข้าใจผิดโดยเฉพาะกับคนกรุงเทพฯ ให้เข้าใจเกี่ยวกับผู้หญิงเหนือเสียใหม่

อภิปรายผล

ภาพลักษณ์ของผู้หญิงเหนือในทัศนะของคนทั่วไป ส่วนหนึ่งยึดติดกับบทละครเรื่อง “สาวเครือฟ้า” ที่ผู้แต่งนำเสนอภาพของผู้หญิงเหนือที่ยึดมั่นในความรัก ยอมตายเพื่อความรัก และแฝงทัศนะเกี่ยวกับผู้ชายกรุงเทพฯ หรือที่คนเหนือเรียกว่า “คนใต้” ที่มองผู้หญิงเหนือไปในทางลบ เรื่องราวของสาวเครือฟ้าจึงทำให้เกิดความสับสนกับคนรุ่นใหม่ เพราะคิดว่าเรื่องราวนั้นเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง และมักจะถูกยกมาสั่งสอนหญิงสาวชาวเหนือ ว่าอย่าเผลอตัวเผลอใจหลงรักคนใต้ เพราะผู้ชายเหล่านั้นเป็นคนที่ไม่รักจริง หลอกหลวง เหมือนกับที่สาวเครือฟ้าได้เจอมาแล้ว อาจกล่าวได้ว่า บทละครเรื่องสาวเครือฟ้า เป็นวรรณกรรมที่เป็นต้นแบบในการสร้างภาพผู้หญิงเหนือ อันเป็นมายาคติ (Myth) และภาพผู้หญิงเหนือที่ยึดมั่นในความรักต่อผู้ชายกรุงเทพฯ ก็ยังคงถูกสร้างและผลิตซ้ำในวรรณกรรมปัจจุบัน เช่น ในนวนิยายผู้แต่งได้แฝงทัศนะโดยหยิบยกประเด็นของสาวเครือฟ้ามาเป็นต้นแบบในการวางโครงเรื่อง เช่น เรื่อง ปิมปา, ดอกกริบานที่สนกำแพง และ แม่สายสะอื้น เป็น

ต้น ที่กล่าวถึงตัวละครหญิงมีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวกับผู้ชายกรุงเทพฯ แล้วถูกทอดทิ้ง แต่ตัวละครเหล่านั้นสามารถหาทางออกโดยไม่ฆ่าตัวตายเหมือนสาวเครือฟ้า และแก้ต่างให้กับผู้ชายกรุงเทพฯ ส่วนหนึ่งว่าเป็นผู้ชายที่ยึดมั่นในความรักเช่นกัน ซึ่งเป็นภาพที่แตกต่างจากร้อยตรีพร้อมในเรื่องสาวเครือฟ้า

ในเรื่องลักษณะทางกายภาพนั้น ผู้แต่งยังคงให้ภาพของตัวละครผู้หญิงเหนือ เป็นผู้หญิงที่มีความงามที่โดดเด่นกว่าผู้หญิงในภาคอื่น เช่นในเรื่อง แหวนทองเหลือง ที่กล่าวถึงความงามของดวงใจว่ามีความงามกว่าผู้หญิงเมืองกรุง จากคำกล่าวนี้อาจเป็นตัวชี้นำความคิดของคนท้องถิ่นอื่นที่ไม่เคยเห็นลักษณะทางกายภาพที่แท้จริงของผู้หญิงเหนือให้คล้อยตามได้ ซึ่งในนวนิยายที่กล่าวเกี่ยวกับความงามของผู้หญิงเหนือ ผู้แต่งกล่าวถึงความงามตามจินตนาการของตัวเองมากกว่าอ้างอิงจากลักษณะทางเผ่าพันธุ์จริงของผู้หญิงเหนือ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจว่าเป็นภาพที่แท้จริงของผู้หญิงเหนือ จึงเกิดการจดจำและบอกเล่าถึงความงามของผู้หญิงเหนือสืบต่อกันมา นอกจากนั้นความงามของผู้หญิงเหนือยังกลายเป็นค่านิยมอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงเหนือโดดเด่นในเรื่องความงาม คือการประกวดนางงาม โดยผู้หญิงเหนือจะได้รับตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งทุกครั้ง ทำให้เกิดการจดจำและยึดติดเกี่ยวกับความงามของผู้หญิงเหนือได้อีกทางหนึ่งด้วย ส่วนในด้านลักษณะนิสัยและพฤติกรรมนั้น ผู้แต่งแฝงทัศนคติด้านการศึกษาของผู้หญิงเหนือในช่วงแรกว่าผู้หญิงเหนือไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา สะท้อนให้เห็นได้ว่าผู้แต่งต้องการสื่อว่าการศึกษามีส่วนสำคัญอย่างมาก เพราะเป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาชีวิต และการด้อยการศึกษาทำให้ ไม่ทันเล่ห์เหลี่ยมของคนในสังคมภายนอก นอกจากนั้นยังสื่อให้เห็นถึงว่าผู้หญิงเหนือไม่ได้เป็นผู้หญิงที่ไม่มีเล่ห์เหลี่ยมและไม่ทันคนเสมอไป โดยผู้แต่งได้นำเสนอให้ตัวผู้หญิงเหนือเริ่มมีการใช้จิตตมารยาหญิงมากขึ้น เป็นการหักล้างภาพลักษณ์ของผู้หญิงเหนือบางส่วนที่ผู้อ่านยังยึดติดภาพความโล้ซื่อ ไม่ทันคนและไม่มีเล่ห์เหลี่ยมออกไป ดังนั้นผู้หญิงเหนือในมายาคติจึงเป็นส่วนสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของผู้หญิงเหนือในสังคมตามทัศนะของผู้แต่ง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์ตัวละครเอกหญิงที่เป็นผู้หญิงเหนือและภาพสะท้อนทางสังคมจากตัวละครผู้หญิงเหนือในนวนิยายไทย ผู้วิจัยพบว่าการวิเคราะห์ตัวละครเอกหญิงและภาพสะท้อนทางสังคมจากตัวละครผู้หญิงเหนือ ยังมีประเด็นที่น่าสนใจศึกษาต่อไปคือ

1. ศึกษาวิเคราะห์ตัวละครเอกผู้หญิงเหนือ และภาพสะท้อนทางสังคมผ่านผู้หญิงเหนือจากเรื่องสั้น
2. ศึกษาอัตลักษณ์ของผู้หญิงเหนือ ในวรรณกรรมประเภทต่างๆ เช่น นวนิยาย เรื่องสั้น เพลง บทกวี ฯลฯ ประกอบกัน

3. ศึกษาวิเคราะห์ตัวละครเอกหญิงที่เห็นผู้หญิงภาคอื่นในประเทศไทย เช่น ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออก และภาพสะท้อนทางสังคมจากตัวละครเอกหญิง เหล่านั้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กมล ชาญเลขา. (2499,กันยายน). *บทบาทของหญิงไทย*. วารสารคณะเศรษฐศาสตร์. 3 (34) หน้า 26-31.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. (2526). *วรรณคดีวิจารณ์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เกษสุตา ชันติวงศ์. (2548). *ภาษาถิ่น*. มปป. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 เมษายน 2553, จาก <http://galyani.panyathai.or.th/wiki/index.php>
- ขนิษฐา ทินวัฒน์. (2549). *ภาพสะท้อนของสังคมด้านการศึกษาและวัฒนธรรมในนวนิยายของ ดอกไม้สด*. สารนิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ขวัญเนตร ครุฑานุช. (2524). *การวิเคราะห์นวนิยายของสีฟ้า*. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม.(ภาษาไทย) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ขวัญลี ศรีสุโข. (2543). *ปมปาว*. กรุงเทพฯ: ดับเบิ้ลนายน์.
- ทิตติธิดา นาคเกษม. (2545). *การศึกษาวิเคราะห์นวนิยายของประภัสสร เสวิกุล*. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม (ไทยศึกษา) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่ายเอกสาร.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2547). *นวนิยายกับสังคมไทย 2475-2500*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทัศนีย์ ทองสว่าง. (2544). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ทิษญา โพธิ์อยู่. (2536). *วิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทสตรีในนวนิยายของดวงใจ*. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม (ภาษาไทย). พิษณุโลก: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร. ถ่ายเอกสาร.
- นารัตน์ เจริญทอง. (2549). *ภาพลักษณ์ผู้หญิงในเรื่องสั้นของศรีดาวเรือง*. สารนิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เนียรปาดิ. (2551). *กลิ่นกาสะลอง*. กรุงเทพฯ: ณ บ้านวรรณกรรม.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2532). *สถานภาพสตรีไทย*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- บุญวรรณ วิริยะชัยวงศ์. (2550). *แต่ปางบรรพ์*. กรุงเทพฯ: ณ บ้านวรรณกรรม.
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. (2517). *วิเคราะห์วรรณคดีไทย*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ประไพ ศรีสุข. (2541). *ภาพสะท้อนสังคมในเรื่องสั้นและนวนิยายของชาติ กอบจิตติ*. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ปิยะพร ศักดิ์เกษม. (2543). *รากนครา*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ดับเบิ้ลนายน์.
- _____. (2550). *สะพานแสงคำ*. กรุงเทพฯ: พิมพ์คำ.
- พิสมัย ศรีอนุพันธ์. (2536,กรกฎาคม). *“วรรณกรรมปัจจุบัน:นวนิยาย (Novel)”*. กรุงเทพฯ: วัฒนธรรมไทย.

- เพ็ญแข งามดวงใจ. (2541). *ผู้หญิงในนวนิยายของวิมล ศิริไพบูลย์: การศึกษาเชิงวิเคราะห์*.
 ปรินซ์นิพนธ์ กศ.ม.(ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
 วิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เพ็ญจันทร์ มาประชา. (2541). *การวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมในนวนิยายของนิเวศน์ กันไทย
 ราษฎร์*. ปรินซ์นิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ไพลิน รุ่งรัตน์. (2527, มีนาคม). *การต่อสู้ของผู้หญิงในวรรณกรรมไทยกับความเป็นจริงของสังคม*.
 กรุงเทพฯ: ชุติปริทัศน์. 19(3) : 72 – 76.
- ภักติกุล รัตนา. (2543). *ภาพลักษณ์ “ผู้หญิงเหนือ” ตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ 25 ถึงต้นพุทธ
 ศตวรรษที่ 26*. ปรินซ์นิพนธ์ ศศ.ม.(ประวัติศาสตร์). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- มาลา คำจันทร์. (2544). *ไอ้ค่อม*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- เรณู อรรถาเมศร์. (2528). *โลกทัศน์ชาวล้านนาไทยจากวรรณกรรม*. ปรินซ์นิพนธ์ กศ.ม.
 (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วิกิราณี หงส์มณี. (2553). *คติความเชื่อ*. มปป. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 เมษายน 2553, จาก
http://www.paktho.ac.th/student/housethai/n_2_18.html
- วิภา กงกะนันท์. (2522). *วรรณคดีศึกษา*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.
- สุภาวรรณ. (2553). *คำนิยม*. มปป. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 เมษายน 2553, จาก
<http://galyani.panyathai.or.th/wiki/index.php>
- ศิริรัตน์ อาสนะ. (2529). *สตรีในวรรณกรรมล้านนา*. ปรินซ์นิพนธ์ กศ.ม.(ภาษาไทย).
 กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ศรีจันทร์ พันธุ์พานิช. (2534). *การวิเคราะห์ตัวละครผู้หญิงในนวนิยายของ ว.วินิจฉัยกุล*. ปรินซ์
 นิพนธ์ กศ.ม.(ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
 ถ่ายเอกสาร.
- สุวรรณี สุคนธา. (2543). *เดือนดับที่สบทา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
 _____. (2543). *อดีตเฟส*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- สุรีย์ สุวรรณภาค. (2529). *บทบาทของสตรีในด้านสิทธิทางเพศ: ศึกษาจากนวนิยายช่วง พ.ศ.
 2444 – พ.ศ. 2501*. ปรินซ์นิพนธ์ กศ.ม.(ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อัจฉราภรณ์ จันทร์สว่าง. (2548). *การศึกษาสถานภาพสตรีในกฎหมายล้านนาโบราณ*.
 ปรินซ์นิพนธ์ ศศ.ม. (ภาษาไทยและวรรณกรรมล้านนา) เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- อนุสรมงคลการ, พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า. (2544). *แหวนทองเหลือง*. พิมพ์ครั้งที่ 3.
 กรุงเทพฯ: ดับเบิ้ลนายน์.

- อำพัน ไชยวรศิลป์. (2535). *คุณนาย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: หมีกีน.
- _____. (2543). *แม่สายสะอื่น*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- อรชร. (2542). *ดอกกรักบานที่สันกำแพง*. กรุงเทพฯ: โสภณการพิมพ์.
- อิรวดี ไตลังคะ. (2543). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
ถ่ายเอกสาร.
- Trisilpa Boonkhachorn. (2007, January - June). *Sriburapha's Angels: The Development of Female Images in Sriburapha's Novels*. Thai – Thi Literature. 1(3) : 85 – 86.
Bangkok: Chulalongkorn University.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวขวัญฤทัย นันทธนะวานิช
วันเดือนปีเกิด	2 พฤศจิกายน 2523
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	121/137 หมู่ 7 หมู่บ้านฟ้าฮ่ามวิลเลจ ตำบลฟ้าฮ่าม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50000
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2539	มัธยมศึกษาปีที่ 3 จาก โรงเรียนสตรีสมุทรปราการ
พ.ศ. 2541	มัธยมศึกษาปีที่ 6 จาก โรงเรียนสตรีสมุทรปราการ
พ.ศ. 2546	ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย จาก มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
พ.ศ. 2553	ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ